Raport
z analizy Desk Research

instytucjonalno-organizacyjne uwarunkowania dostępności usług dla osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w wymiarze technologicznym na terenie Szwecji

Warszawa 2019

FUNDACJA NEURON+

Spis treści

Wstęp 4

Cel badań 7

Opis koncepcji badania oraz zastosowanych metod i technik badawczych 9

Charakterystyka metody badawczej 9

Zakres analizy 10

Liczebność i społeczno-demograficzna charakterystyka osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Szwecji 13

System edukacji 14

Rynek pracy i polityka socjalna 15

Sytuacja prawna osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 19

Uwarunkowania historyczne 19

Zmiana pojęcia „niepełnosprawność” 21

Podstawowe dokumenty regulujące kwestie integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 23

Prawo unijne 23

Prawodawstwo w Szwecji 24

Prawo wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym - LSS 25

Instytucje publiczne, działające na rzecz uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w samodzielnym funkcjonowaniu w przestrzeni społecznej i publicznej 27

Ewolucja instytucjonalno-organizacyjna dostępności usług w przestrzeni społecznej i publicznej w wymiarze technologicznym 31

Wybrane strony organów i instytucji państwowych oraz samorządów 33

Polityka Szwecji wobec osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oczami internautów **44**

Podsumowanie **46**

Załączniki **49**

Wstęp

Niniejszy dokument jest Raportem z analizy Desk Research, przygotowanym na potrzeby Fundacji NEURON Plus.

Obecnie Fundacja prowadzi ogólnopolską kampanię informacyjno-edukacyjną na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych Stop Barierom - www.stopbarierom.pl. Osoby niepełnosprawne i zagrożone wykluczeniem społecznym to spora grupa w Polsce, której indywidualne potrzeby są częściowo lub całkowicie marginalizowane. W konsekwencji borykają się one z szeregiem utrudnień w swoim codziennym życiu. Najbardziej newralgiczne problemy obejmują m.in. dostęp do transportu, edukacji, pracy, narzędzi cyfrowych czy opieki zdrowotnej.

Według Europejskiego badania EHIS, w naszym kraju pod koniec 2014 r. żyło 7.7 mln osób niepełnosprawnych, czyli osób, które stwierdziły, że z powodu problemów zdrowotnych mają ograniczoną zdolność wykonywania czynności, jakie ludzie zwykle powszechnie wykonują. Wśród tej liczby znajdują się także osoby z tzw. niepełnosprawnością biologiczną, rozumianą jako subiektywne odczuwanie ograniczenia wykonywania podstawowych dla danego wieku czynności. Częstość występowania niepełnosprawności biologicznej rośnie wraz z wiekiem, a gwałtownie po 50 roku życia, kiedy pojawią się problemy ze wzrokiem, słuchem czy ruchowe. Z racji faktu, że społeczeństwo coraz bardziej się starzeje, liczna osób z niepełnosprawnością biologiczną będzie rosła.

Polska jest obecnie najszybciej starzejącym się państwem Unii Europejskiej. Populacja osób powyżej 65. roku życia stanowi obecnie 16% mieszkańców Polski. W 2025 roku osiągnie 22% ludności, a w 2050 roku – 33%. Według prognoz, seniorzy będą stanowili coraz liczniejszą grupę społeczną – zdrowszą i dłużej aktywną (także zawodowo) niż dziś, ale w znacznej części wymagającą opieki i wsparcia w samodzielnym funkcjonowaniu (szczególnie w przypadku osób sędziwych po 80. roku życia, których liczba w 2030 roku wyniesie około 2,2 mln). Wraz z wydłużaniem się długości życia zauważalny jest wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami

wynikającymi między innymi z osłabienia wzroku, słuchu, narządu ruchu. Wiele z tych osób nie posiada statusu osoby niepełnosprawnej.

W związku z tym, że przywołany problem dotyczy szerokiego spektrum zjawisk, Fundacja Neuron Plus postawiła szereg szczegółowych zadań:

- informacja i edukacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu niepełnosprawności o możliwości i dostępności usług oferowanych przez instytucje i firmy w celu poprawy jakości życia;
- aktywizacja osób niepełnosprawnych do pełnoprawnego funkcjonowania w przestrzeni społecznej i publicznej (w zakresie usług administracyjnych, bankowych, ubezpieczeniowych, edukacyjnych, rozrywki itp.), a co za tym idzie integracja osób niepełnosprawnych;
- propagowanie idei likwidacji barier w przestrzeni publicznej, komercyjnej i zawodowej dla osób niepełnosprawnych;
- wpływ na zmianę nastawienia społecznego do osób niepełnosprawnych.

W celu poszukiwania najlepszych rozwiązań, realizowanych w tym zakresie w innych krajach, powstał raport, który zawiera analizę treści dostępnych w Internecie na temat możliwości samodzielnego funkcjonowania w przestrzeni społecznej i publicznej osób niepełnosprawnych i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie Szwecji. Wnioski i raport z badania posłużą do przedstawienia benchmarków dla obecnie realizowanej przez Fundację NeuronPlus kampanii Stop Barierom - www.stopbarierom.pl.

Strukturę raportu Desk Research skonstruowano w oparciu o następujące elementy:

- wstęp;
- cel badań (opisu przedmiotu, celów i założeń badania);
- opis koncepcji badania oraz zastosowanych metod i technik badawczych;
- liczebność i społeczno-demograficzna charakterystyka ludności Szwecji;
- sytuacja prawna osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- działalność instytucji publicznych na rzecz uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w samodzielnym funkcjonowaniu w przestrzeni społecznej i publicznej;

- ewolucja instytucjonalno-organizacyjna uwarunkowań uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w przestrzeni społecznej i publicznej;
- podsumowanie.

Cel badań

Niniejszy raport z badań typu Desk Research stanowi jeden z elementów szerszego projektu informacyjno-edukacyjnego Stop Barierom - stopbarierom.pl, którego głównym celem jest szersze spojrzenie na dostępność usług dla osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Polsce. Projekt stanowi odpowiedź na szeroko dyskutowany problem wszelkich barier związanych z funkcjonowaniem osób niepełnosprawnych w ekosystemie - nie tylko architektonicznym ale przede wszystkim technologicznym i mentalnym.

Społeczność osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, oprócz wielu dysfunkcji, mierzy się z rozmaitymi — czasami charakterystycznymi jedynie dla tej grupy — problemami związanymi z codziennym funkcjonowaniem w społeczeństwie:

- brak dostatecznej liczby odpowiednich narzędzi, usług czy rozwiązań umożliwiających pełnoprawne funkcjonowanie w przestrzeni publicznej i społecznej,
- niska świadomość odnośnie instytucji wspierających, a co za tym idzie odnośnie dostępnych narzędzi, usług i dedykowanych rozwiązań,
- systematyczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Raport ten ma na celu — w największym skrócie — poddać wieloaspektowej analizie sytuację niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym mieszkańców Szwecji. Celem nadrzędnym tych badań jest dokonanie analizy online aktualnie panujących standardów w badanym kraju.

Raport ma więc odpowiedzieć na pytanie:

jakie instytucjonalno-organizacyjne uwarunkowania uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym żyjących w Szwecji, mogą stanowić dobre praktyki dla rzeczywistości polskiej?

Przeanalizowane zostały różnorodne podejmowane przez nich działania społeczne i publiczne życia codziennego oraz ograniczenia w tych sferach. Głównym środkiem, pozwalającym na opis, jest analiza dostępnych danych zastanych o charakterze urzędowym, prawnym i statystycznym. W tym miejscu należy też zaznaczyć, że przyjęte zostało szerokie socjologiczne rozumienie instytucji, zgodnie z którym instytucje to wszelkie trwałe elementy ładu społecznego, które realizowane są w sposób uregulowany i usankcjonowany. Tak rozumianą instytucją jest na przykład system prawa, a także działające według określonych zasad instytucje publiczne.

Opis koncepcji badania oraz zastosowanych metod i technik badawczych

Charakterystyka metody badawczej

Metoda badawcza Desk Research klasyfikowana jest jako niereaktywna metoda badań polegająca na analizie danych zastanych, w trakcie której nie są pozyskiwane dane w ramach interakcji badacza z informatorami (respondentami), tak jak ma to miejsce w przypadku wywiadów i badań terenowych, lecz poddaje się analizie istniejące już dane wytworzone do innych celów.

Badanie typu Desk Research zazwyczaj oznacza rodzaj analizy danych zastanych opierający się na ogólnodostępnych danych urzędowych wygenerowanych przez różne podmioty. Właśnie tego drugiego rodzaju dane są analizowane w projekcie badawczym, którego podsumowanie stanowi niniejszy raport. Zaletą tej metody jest wykorzystanie dostępnych danych wtórnych takich jak publikacje, raporty, biuletyny, katalogi. Mogą to być wyniki wcześniej przeprowadzonych badań, dane osobiste (pamiętniki, listy) oraz dane urzędowe (sprawozdania, protokoły, wykazy, zestawienia liczbowe, spisy, przepisy, etc.) gromadzone przez wszelkie instytucje. Przed wykorzystaniem danych w badaniu są one analizowane pod kątem wiarygodności, rzetelności i aktualności. Z kolei do wad tej metody należy zaliczyć brak kontroli nad procesem zbierania danych, co prowadzi do tego, że nie ze wszystkich dostępnych danych można skorzystać ze względu na ich niską jakość. Podobnym problemem może okazać się brak potrzebnych danych pozyskiwanych ściśle na potrzeby badania.[1]

[1] Więcej informacji na temat analizy danych urzędowych znaleźć można w: A. Sułek, Ogród metodologii socjologicznej, Warszawa: Scholar, 2002.

Biorąc pod uwagę przywołane wady i zalety, istnieje kilka powodów, dla których zastosowanie analizy danych urzędowych jest uzasadnionym rozwiązaniem. Przede wszystkim istnieje ogromna liczba danych na temat sytuacji osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, i działań podejmowanych na ich rzecz przez różnorakie instytucje publiczne. Ich uzyskanie i analiza pozwoli uporządkować dostępną wiedzę urzędową o uczestnictwie tych osób w życiu publicznym. Gdyby nie zostały wzięte pod uwagę, analiza całego problemu badawczego byłaby w istotny sposób niepełna, a na niektóre szczegółowe pytania badawcze w ogóle nie byłoby można odpowiedzieć. Bez analizy typu Desk Research trudno sobie na przykład wyobrazić odpowiedź na pytanie badawcze dotyczące tego, w jaki sposób obowiązujące w Szwecji rozwiązania prawne promują bądź utrudniają takie uczestnictwo osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Kolejnym istotnym powodem zastosowania omawianej metody jest jej funkcja eksploracyjna. Analiza danych zastanych może prowadzić do zidentyfikowania obszarów niewiedzy i być źródłem nowych, bardziej szczegółowych problemów badawczych.

Podsumowując, można powiedzieć, że metoda analizy danych zastanych porządkuje dostępny materiał, stanowi podstawę formułowanych wniosków i odpowiedzi na pytania badawcze oraz pozwala zidentyfikować obszary, które powinny być przeanalizowane za pomocą innych metod.

Zakres analizy

Najkrócej można powiedzieć, że proces badania danych urzędowych składał się z trzech następujących po sobie etapów. Po pierwsze, stworzona została lista materiałów potrzebnych do odpowiedzi na każde z postawionych szczegółowych pytań badawczych. Po drugie, wyszczególnione materiały były gromadzone i wstępnie analizowane pod kątem przydatności zawartych tam danych. Na tym etapie wskazywane były też dodatkowe źródła danych, które były wspomniane w analizowanych dokumentach. Na trzecim etapie uporządkowano i ustrukturyzowano materiał i na podstawie interpretacji

pojedynczych informacji formułowano ogólniejsze wnioski odnoszące się do poszczególnych pytań badawczych.

Zakres dostępnych materiałów odnoszących się do postawionych problemów badawczych sprawił, że zarówno w trakcie zbierania materiałów, jak i podczas samej analizy zastosowana została koncepcja teoretycznego nasycania próby. Oznacza to, że w sytuacji gdy kolejne analizowane przypadki cechowały się wielokrotnie opisanymi już wcześniej właściwościami, traktowane były jako typowe i pozwalające wyciągać ostrożne wnioski dotyczące ogólnych trendów. Taka metoda szacowania wielkości próby nie pozwala określić na przykład, jaki procent organizacji podejmuje określone działania, ale pozwala wysnuć wnioski, jakie działania były typowe dla analizowanych instytucji.[2]

W tym kontekście należy też zaznaczyć, że ze względu na przywołaną rozległość materiałów w niniejszym raporcie nie została scharakteryzowana działalność podejmowana w ramach wszystkich instytucji publicznych, która w jakimś stopniu odnosiła się do uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Taka analiza byłaby niezwykle rozległa i monotonna, a wnioski wcale nie byłby znacząco inne. Z tego powodu w poszczególnych rozdziałach opisane zostały przede wszystkim typowe, mające największy wpływ i najbardziej innowacyjne formy działań na rzecz osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przed przystąpieniem do analizy jakiegokolwiek zagadnienia należy wyraźnie określić jej zakres. Analiza danych zastanych dotyczących działalności instytucji publicznych na rzecz uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w życiu w całości miała charakter badań przeprowadzonych za pośrednictwem Internetu. W dobie Internetu i elektronicznych baz danych, coraz więcej danych publicznych i prywatnych jest gromadzonych i łatwo dostępnych. W poniższym badaniu analizowane były tylko informacje dostępne na stronach WWW.

[2] Więcej informacji na temat teoretycznego nasycenia próby: M. Ćwiklicki, Przesłanki stosowania teorii ugruntowanej w naukach o zarządzaniu, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica", 234, 2010, s. 248

Aby nikogo nie wykluczać, na potrzeby badań przyjęta została szeroka definicja, zgodnie z którą osoba niepełnosprawna oraz taka, która może być zagrożona wykluczeniem społecznym to ktoś, kto z powodu jakiejkolwiek dysfunkcji ma ograniczone możliwości w funkcjonowaniu w życiu codziennym, a zwłaszcza w przestrzeni społecznej i publicznej, bez względu na to, czy posiada zaświadczenie o niepełnosprawności.

W związku z tym, że przywołany w tytule raportu problem wciąż dotyczy szerokiego spektrum zjawisk, postawiono szereg szczegółowych pytań badawczych pozwalających doprecyzować zakres badań:

1. w jaki sposób obowiązujące rozwiązania w prawodawstwie, w Szwecji legitymizują, ułatwiają bądźutrudniają i blokują działania na rzecz zwiększenia dostępu osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym do przestrzeni publicznej?
2. jaka jest polityka tego państwa wobec osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym?
3. jakie działania na rzecz uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w przestrzeni społecznej podejmują instytucje administracji publicznej w Szwecji?
4. jakie działania w sferze instytucjonalno-organizacyjnej pozwolą na zintensyfikowanie działań na rzecz uczestnictwa tych osób w życiu społecznym Szwecji?

W konsekwencji zostaną wyszukane najlepsze, sprawdzone działania z zakresu nowych technologii, które skutkują poprawą komfortu życia osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Liczebność i społeczno-demograficzna charakterystyka osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w Szwecji

Jedna na sześć osób mieszkających w krajach Unii Europejskiej jest niepełnosprawna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, co oznacza, że blisko 80 milionów mieszkańców UE często nie ma możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym. Ponad 1/3 osób w wieku powyżej 75 lat jest dotknięta niepełnosprawnością wynikającą ze schorzeń geriatrycznych. U ponad 20% z nich ograniczenia są znaczne. Powodem są bariery związanych ze środowiskiem i postawami otoczenia.[3]

Ponadto rokowania dla społeczeństwa europejskiego są pesymistyczne, bowiem liczba tych osób ulegnie zwiększeniu wraz ze starzeniem się społeczeństwa.[4]

W Szwecji żyje ponad 900 tys. osób niepełnosprawnych.
Oto jak przedstawia się struktura dorosłych niepełnosprawnych według wieku:
wiek 16-64 lata - 12%
wiek 65 lat i więcej - 27,8%[5]

Odsetek niepełnosprawnych wg stopnia niepełnosprawności:
znaczny stopień ograniczenia - 6,3%
umiarkowany stopień ograniczenia - 9,2%
bez stwierdzonego stopnia ograniczenia - 84,5%[6]

[3] EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people - LFS AHM, 2002

[4] Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010-2020.

[5] http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2014/01/R3_Sytuacja-ON_1.pdf

[6] http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2014/01/R3_Sytuacja-ON_1.pdf

Podobnie jak w wielu innych krajach rozwiniętych, ludzie w Szwecji żyją coraz dłużej. Średnia długość życia wynosi obecnie 84 lata dla kobiet i 81 lat dla mężczyzn. Można to częściowo przypisać spadkowi śmiertelności z powodu zawałów serca i udarów. Około jedna na pięć osób ma 65 lat lub więcej. Oznacza to, że Szwecja ma proporcjonalnie jedną z największych populacji osób starszych w Europie. Z drugiej strony, liczba dzieci urodzonych w Szwecji nie rośnie z każdym rokiem od końca lat 90-tych. Starzejąca się populacja wywiera zatem presję na szwedzki system opieki zdrowotnej.

System edukacji

Szwedzki system edukacji stawia sobie za cel pełną integrację osób niepełnosprawnych. Do obowiązkowej dziewięcioletniej szkoły podstawowej uczęszczają wszystkie dzieci w wieku 7-16 lat. Na tym poziomie, do szkoły podstawowej uczęszcza 98,6% uczniów, w tym również większość dzieci niepełnosprawnych. Z edukacji specjalnej, w roku szkolnym 2009/2010, korzystało prawie 27,5 tys. uczniów. Wsparcie dla dzieci niepełnosprawnych w Szwecji jest kompleksowe. Zajęcia specjalne organizowane są zawsze w szkole do której uczęszcza dziecko. Na dzieci niepełnosprawne przypada więcej nauczycieli niż na inne dzieci. Szkoła oferuje dzieciom wsparcie w postaci pomocy w czytaniu, pomocy w robieniu notatek, pomocy asystenta. Uczniowie mają również dostęp do specjalnych pomocy technicznych etc.

Choć system szkolnictwa w Szwecji stawia na pełną integrację dzieci niepełnosprawnych, to liczba dzieci niepełnosprawnych intelektualnie z roku na rok spada w klasach integracyjnych, a rośnie w klasach specjalnych. Wynika to przede wszystkim z faktu, że dzieci niepełnosprawne w klasie specjalnej mogą liczyć na lepsze wsparcie ze strony kadry nauczycielskiej. Istnieją też specjalne szkoły podstawowe dla dzieci z trudnościami w uczeniu się, w których uczy się część dzieci niepełnosprawnych. Szkoły specjalne prowadzone są przez gminy przy wsparciu państwa. Po skończeniu szkoły podstawowej, dzieci w Szwecji mają prawo do trzyletniej nauki w szkole średniej.

W Szwecji prowadzi się specjalne szkoły średnie dla młodzieży z trudnościami w uczeniu się.[7]

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest niższy niż całej populacji. Po szkole średniej naukę kontynuuje 33% osób, ale tylko 21% niepełnosprawnych.[8] W marcu 2002 roku weszło w życie ustawodawstwo o równym traktowaniu studentów szkolnictwa wyższego, obejmujące również studentów niepełnosprawnych.

Dla dorosłych niepełnosprawnych organizowane są specjalne kursy podnoszące ich kwalifikacje zawodowe. Osoby te mogą uczestniczyć w regularnych programach edukacyjnych. Takie szkolenia organizowane są również dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Rynek pracy i polityka socjalna

Wskaźnik ubóstwa osób niepełnosprawnych w Unii Europejskiej jest o 70% wyższy od średniej unijnej.[9] Jednym z powodów jest ograniczony dostęp do zatrudnienia.

Wskaźnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku 20-64 lata w 2009 roku wyniósł w Szwecji 59,3%. Dla porównania w Polsce jest to jedynie 38,7%. Stopa bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych w Szwecji to 11%, w Polsce - 14%.[10]

W szwedzkiej polityce podkreśla się indywidualne podejście do potencjału osobowego każdego z osobna, a zatem różne osoby mają różne możliwości percepcyjne i wedle tego myślenia należy je oceniać. Dysfunkcje są wpisane w różnorodność i występują w każdej populacji. Ważne, by społeczeństwo doceniało i korzystało z różnic pomiędzy swymi członkami. Szacunkowo jedna na pięć osób żyjących w Szwecji, będąc

[7] Jerliner K., Danermark B., "Report on equality of educational and training opportunities for young disabled people – Sweden", Academic Network of European Disability experts (ANED) – VT/2007/005, http://www.disability-europe.net/countries/sweden

[8] Danermark B., "Report on the employment of disabled people in European countries", Academic Network of European Disability experts (ANED) – VT/2007/005, http://www.disabilityeurope.net/content/aned/media/SE%20-%20ANED%202009%20Employment%20Report%20Final.pdf

[9] EU Statistics on Income and Living Conditions: EUSILIC, 2004.

[10] http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2014/01/R3_Sytuacja-ON_1.pdf

w wieku aktywności zawodowej, ma różną formę niepełnosprawności.[11] W związku z tym, że w Szwecji niewiele ponad połowa dorosłych niepełnosprawnych posiada zatrudnienie, rząd Szwecji oferuje osobom niepełnosprawnym szereg instrumentów wspierających ich integrację na rynku pracy:

Rehabilitacje zawodowe - Urzędy pracy posiadają specjalne środki dla osób niepełnosprawnych ubiegających się o pracę. Specjaliści pomagają zaplanować odpowiednie wykształcenie i asystują w znalezieniu pracy.

Dotacje wynagrodzeń - pracodawca może otrzymać dotację na zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Celem tego świadczenia jest umożliwienie wykonywania przez osoby z niepełnosprawne zadań, których w zwykłych okolicznościach by im nie powierzono

Praca chroniona (OSA) - ma na celu zapewnienie pewnym grupom osób niepełnosprawnych, możliwość pracy z elementami rehabilitacji zawodowej w instytucjach publicznych.

Spółdzielnie Socjalne - podmioty zakładane przez osoby niepełnosprawne lub ich opiekunów prawnych. Celem spółdzielni jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym rozwoju zawodowego oraz dochodu.

Szwecja przeznacza z budżetu na cele socjalne aż 27% swojego PKB. To jeden z najwyższych poziomów na świecie. W Szwecji jedynie 3% całej populacji żyje poniżej granicy ubóstwa. Pod względem wskaźnika rozwoju społecznego HDI Szwecja zajmuje 6. miejsce na świecie i 1. miejsce pod względem wskaźnika ubóstwa społecznego HPI.[12] Statystyki EU SILC za rok 2009, wskazują, że 21,6% gospodarstw domowych osób niepełnosprawnych było zagrożonych ubóstwem, podczas gdy dla gospodarstw osób pełnosprawnych poziom ten wyniósł 3%.[13] Kraj oferuje przy tym osobom niepełnosprawnym bardzo szeroki zakres świadczeń pozafinansowych, który pozwala im na samodzielne życie, a ich rodzicom na zdjęcie ciężaru codziennej opieki. Podejście to ma jednak swoją cenę w postaci olbrzymich kosztów finansowych.[14]

[11] http://www.koalicjaon.org.pl/photo/File/projekt_standardy/dobre_praktyki_zagraniczne.pdf

[12] pl.wikipedia.org/wiki/Szwecja

[13] www.disability-europe.net/countries/sweden

Głównym celem polityki społecznej w Szwecji jest zapewnienie, by jakość życia osób niepełnosprawnych była równie dobra jak innych członków społeczeństwa. Osoby niepełnosprawne w Szwecji mogą zatem liczyć na wiele form pomocy. Zasiłek opiekuńczy wynosi maksymalnie 8396 SEK miesięcznie i może być wypłacany do czerwca tego roku, w którym dziecko ukończy 19 lat. Później osobie niepełnosprawnej przysługuje zasiłek specjalny. Jest on podzielony na trzy stopnie:

- 36 % niepełnosprawności - 16 020 koron,
- 53 %niepełnosprawności - 23585 koron,
- powyżej 69 % niepełnosprawności - 30 705 koron.[15]

Wszystkim niepełnosprawnym ruchowo przysługują protezy i wózki inwalidzkie. Osobom niedosłyszącym bezpłatne aparaty słuchowe i lampy sygnalizacyjne do użytku domowego. Niesłyszącym - tłumacz języka migowego, a niedowidzącym - magnetofony do odtwarzania nagranych książek i czasopism. Osoby z zaburzeniami mowy wyposażane są aparaty pomagające w mówieniu. Niepełnosprawni w Szwecji mogą skorzystać z pomocy finansowej na zakup samochodu. Samorządy dysponują mieszkaniami, których wnętrza są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Wszyscy niepełnosprawni mogą też starać się o dotację na adaptację mieszkania zgodnie ze swoimi potrzebami, wynikającymi z dysfunkcji.

W Szwecji osobom niepełnosprawnym, w tym dzieciom mającym trudności w normalnym funkcjonowaniu, przysługuje opiekun nazywany asystentem osobistym (szw. personlig assistent). Praca takiego asystenta jest finansowana z budżetu gminy (do 20 godzin tygodniowo) oraz kasy ubezpieczenia społecznego (odpowiednik polskiego ZUS), gdy osoba niepełnosprawna wymaga kolejnych godzin opieki. Asystenci zatrudniani są bezpośrednio przez samorząd lub wyspecjalizowane prywatne firmy działające na zlecenie gminy. To one odpowiedzialne są za rekrutację. Ostatecznego wyboru opiekuna

[14] http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/6eb04bf7-6228-40af-98a0-35ee871dfe0a/Socialforsakringen_FK_4000_pl.pdfMOD=AJPERES&CACHEID=6eb04bf7-6228-40af-98a0-35ee871dfe0a&useDefaultText=0&useDefaultDesc=0

[15] niewidzialni.eu

dokonuje osoba niepełnosprawna lub jej prawni opiekunowie. W Szwecji przykłada się dużą wagę do tego, aby asystent i osoba niepełnosprawna dobrze czuli się w swoim towarzystwie. Opiekun osoby niepełnosprawnej pomaga w kwestiach codziennych (higiena, posiłki itd) ale towarzyszy jej także w kontaktach społecznych, np. odprowadza do szkoły. Rolę asystenta może pełnić także członek rodziny. Decyzja o przyznaniu opiekuna podejmowana jest na podstawie ustawy z 1993 roku, w której określone są warunki, jakie musi spełnić osoba niepełnosprawna. Świadczenia dla osób niepełnosprawnych nie zależą od dochodu osoby niepełnosprawnej, ale od jej potrzeb.

Sytuacja prawna osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Szwedzka polityka na rzecz osób niepełnosprawnych zbudowana została w oparciu o zapisy Konwencji ONZ dot. Praw Osób z Niepełnosprawnościami[16]. Szczególnie istotny jest art. 26[17]. Podstawą tej polityki jest zasada równej wartości wszystkich ludzi, a w konsekwencji równe prawa wszystkich obywateli

Uwarunkowania historyczne

Żeby dobrze zrozumieć szwedzkie podejście do osób niepełnosprawnych, trzeba wiedzieć, że idea to rozwijała się na przestrzeni ostatnich 50 lat wraz z rozwojem tzw.

[16] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[17] 1. Państwa Strony podejmą skuteczne i odpowiednie środki, uwzględniając wsparcie wzajemnie udzielane sobie przez osoby niepełnosprawne oraz wsparcie udzielane przez inne osoby, w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym uzyskania i utrzymania możliwie największej niezależności, pełnych zdolności fizycznych, intelektualnych, społecznych i zawodowych oraz pełnej integracji i udziału we wszystkich aspektach życia społecznego. W tym celu Państwa Strony zorganizują, wzmocnią i rozwiną usługi i programy w zakresie wszechstronnej habilitacji i rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych, w taki sposób, aby usługi i programy:

(a) były dostępne od możliwie najwcześniejszego etapu i były oparte na multidyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i potencjału,

(b) wspierały udział i integrację w społeczeństwie oraz włączenie we wszystkie aspekty życia społecznego, były dobrowolne i osiągalne dla osób niepełnosprawnych możliwie blisko społeczności, w których żyją, w tym na obszarach wiejskich,

2. Państwa Strony będą popierać rozwój szkolenia wstępnego i ustawicznego specjalistów i personelu pracujących w usługach habilitacji i rehabilitacji.

3. Państwa Strony będą promować dostępność, znajomość i korzystanie w procesie habilitacji i rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych

państwa dobrobytu.[18] Do końca lat 70-tych XX w., osoby niepełnosprawne żyły w większości w instytucjach opiekuńczych. W szczytowym momencie około 14 tys. dzieci, młodzieży i dorosłych osób mieszkało w domach opieki. W latach 80-tych XX wieku, zmieniło się podejście do osób niepełnosprawnych. Reforma pomocy społecznej polegała na powrocie osób niepełnosprawnych do miejscowości, w których się urodziły lub w których mieszkali ich krewni. Wszystkie placówki opiekuńcze zostały zamknięte. Obecnie osoby niepełnosprawne żyją w lokalnych społecznościach. Otrzymują indywidualne wsparcie w miejscu, w którym zamieszkują. Ocena skutków likwidacji tych instytucji wykazała korzyści dla wszystkich osób niepełnosprawnych, szczególnie dla tych z niepełnosprawnością intelektualną. Większy nacisk położono na dostosowanie państwa i społeczeństwa do potrzeb osób z niepełnosprawnością niż na samą osobę z niepełnosprawnością. Dziś większość osób niepełnosprawnych może żyć niezależnie, dzięki wprowadzonym rozwiązaniom legislacyjnym, takim jak: Social Services Act (SoL) z 2001 r.,[19] the Health - and Medical Services Act (HSL) z 1982 r.[20] and the Education Act (SkolL) oraz Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade — LSS z 1993 r.[21] Ten ostatni akt wprowadził 10 świadczeń dla osób niepełnosprawnych, mających fundamentalne znaczenie dla zapewnienia im odpowiedniej jakości życia.

Podwaliny pod obecną politykę rządu Szwecji w zakresie integracji osób niepełnosprawnych położyła strategia Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken[22] (Od pacjenta do obywatela. Narodowy plan na rzecz niepełnosprawnych) z 2000 r. Dokument ten zawiera główne cele polityki rządu wobec osób niepełnosprawnych, które są aktualne do dzisiaj:

- promowanie społeczeństwa opartego na różnorodności (diversity),
- umożliwianie osobom niepełnosprawnym pełnej partycypacji w życiu społecznym,

[18] „ A History of Disability in Sweden", http://en.misa.se/admin/UploadFile.aspx?path=/UserUploadFiles/200611413.pdf

[19] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[20] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[21] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[22] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

- zapewnienie równych szans kobietom i mężczyznom z niepełnosprawnością.

W polityce szwedzkiej nacisk kładzie się na identyfikowanie i usuwanie barier na drodze do pełnej partycypacji w życiu społecznym osób niepełnosprawnych, zapobieganie i zwalczanie dyskryminacji osób niepełnosprawnych, wspieranie samodzielności dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnością. Podstawą działań na rzecz osób niepełnosprawnych, jest przekonanie, że osoby niepełnosprawne nie powinny być uważane za specjalną kategorię osób, którym należy przyznawać zapomogi, ale że są oni obywatelami z takimi samymi prawami i możliwościami jak pozostali obywatele Szwecji. W związku z tym Szwedzi kładą większy nacisk na dostosowanie państwa i społeczeństwa do potrzeb osób niepełnosprawnych niż na samą osobę niepełnosprawną.[23]

Główne kierunki szwedzkiej polityki na rzecz integracji osób niepełnosprawnych wytyczał też dokument En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016 „Strategia działania na rzecz niepełnosprawnych 2011-2016".[24] Wyznacza cele w 10 obszarach: rynek pracy, polityka społeczna, edukacja, transport, IT, system prawny, zdrowie publiczne, kultura, media, sport.[25]

Zmiana pojęcia „niepełnosprawność"

W 2007 r. Svenska socialstyrelsens (Krajowa Rada Zdrowia i Opieki Społecznej) podjęła decyzję o zmianie terminu niepełnosprawność. Słowo to zostało całkowicie usunięte ze słownika jako synonim osoby, w stosunku do osoby z dysfunkcjami .[26]

Obecnie pojęcie niepełnosprawności jest zdefiniowane jako ograniczenie, które oznacza niepełnosprawność dla osoby w stosunku do otoczenia. Oznacza to, że

[23] www.handisam.se/Handisam/The-National-Action-Plan

[24] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[25] www.regeringen.se/sb/d/14025/a/171269

[26] http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio#anchor_3

niepełnosprawność nie jest czymś, co człowiek ma, ale ograniczeniem środowiska, które powoduje, że nie jest ono przystosowane do indywidualnych potrzeb tej osoby. Dlatego to środowisko staje się niepełnosprawne dla tej osoby a nie ona.

Niepełnosprawnością zatem może być na przykład cukrzyca lub depresja ale także zaburzenia słuchu czy całkowity paraliż ciała. Niepełnosprawność może wystąpić podczas życia danej osoby lub wystąpić od urodzenia. Niepełnosprawnością może być także utrata pracy, gdzie dana osoba ma trudność w wykonywaniu niektórych zadań.

Termin „niepełnosprawność" jest obecnie używany jedynie w mowie potocznej jako synonim niepełnosprawności. W oficjalnym użyciu nie ma takiego słowa. Słowo handicap jest również postrzegane przez wiele osób niepełnosprawnych jako uwłaczające i wprowadzające w błąd. Ten ostatni ze względu na względne pojęcie niepełnosprawności.

Podstawowe dokumenty regulujące kwestie integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Prawo unijne

Jednym z ważniejszych problemów społecznych w całej Unii Europejskiej jest akceptowanie niepełnosprawności. Ludzie często czują się skrępowani wobec osób niepełnosprawnych, nie wiedzą jak się zachować. Dotyczy to nawet takich grup zawodowych jak lekarze, nauczyciele czy duchowni. Społeczeństwa generalnie niewiele wiedzą o problemach życiowych takich osób. Wielu ludzi kieruje się w swoim podejściu do osób niepełnosprawnych stereotypami i uprzedzeniami.

W kwestii poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, Unia Europejska wyznaczyła obszary działań strategicznych do 2020 roku dla wszystkich państw członkowskich. Reguluje je Europejska Strategia w Sprawie Niepełnosprawności 2010-2020.[27] W swojej idei, działania unijne mają prowadzić do powstawania jednolitego prawa, wyznaczając standardy, wymuszając na państwach członkowskich odpowiedni kierunek prowadzenia polityki społecznej. Nowoczesna koncepcja wobec osób niepełnosprawnych zawarta jest między innymi w zaleceniu nr R (92) 6 Komitetu Ministrów Spraw Socjalnych Rady Europy z 2006 roku w sprawie spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych.[28] Rządy krajów unijnych kształtują na nowo swoją politykę społeczną wzorując się również na dokumentach: Standardowe Zasady Wyrównywania Szans 93 ONZ[29], Europejskiej Karcie Społecznej[30] oraz na Konwencji

[27] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[28] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[29] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[30] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ.[31] Owa Konwencja w artykule 9 stwierdza: *"dostępność odnosi się do zapewnienia osobom niepełnosprawnym na równi z innymi obywatelami uczestnictwa w każdej sferze społecznej".*[32]

Obecna polityka wobec osób niepełnosprawnych przestała być już tylko przedmiotem kompetencji krajowej. W zakresie niepełnosprawności wszystkie państwa członkowskie UE zobligowane są zapewnić określone świadczenia. Uprawnienia do porównywalnych korzyści wahają się między państwami członkowskimi, tak samo jak narzędzia, za pomocą których stan niepełnosprawności jest oceniany i dokumentowany. Z uwagi na mocno zróżnicowany poziom życia wewnątrz UE, wszystkie państwa członkowskie mają wolną rękę w podejmowaniu decyzji, które świadczenia mogą udostępniać osobom niepełnosprawnym oraz jak określić, kto jest uprawniony do tych świadczeń. I choć prawo UE ustaliło zasady dotyczące przenoszenia niektórych związanych z niepełnosprawnością świadczeń z ubezpieczenia społecznego z jednego państwa członkowskiego do innego, większość świadczeń nie zostało poddanych takim wymogom. W praktyce wygląda to tak, że państwa członkowskie ograniczają świadczenia, gdy osoba przenosi się do innego państwa członkowskiego. W tym wymiarze prawo UE nie ma wpływu na swobodę państw członkowskich. Nie może określić ani standardów kwalifikacji w zakresie stopnia lub rodzaju niepełnosprawności, ani nie ma prawa wpływać na poziom czy rodzaj świadczeń, które muszą być dostarczone. Nie określa też "minimum" poziomu ochrony, które państwa członkowskie UE muszą zapewnić osobom niepełnosprawnym.[33]

Prawodawstwo w Szwecji

W Szwecji prawa człowieka chronione są przez ustawy zasadnicze. Obowiązuje także Europejska Konwencja Praw Człowieka, wprowadzona w Szwecji ustawą w 1995 r. Wszystkie szczeble władzy krajowej i samorządowej odpowiadają m.in. za:

[31] http://www.koalicjaon.org.pl/photo/File/projekt_standardy/dobre_praktyki_zagraniczne.pdf

[32] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[33] http://www.koalicjaon.org.pl/photo/File/projekt_standardy/dobre_praktyki_zagraniczne.pdf

przeciwdziałanie dyskryminacji ludzi ze względu na płeć, pochodzenie etniczne, przynależność religijną lub wyznanie, niepełnosprawność, orientację seksualną, wiek, tożsamość płciową lub inne cechy osób.[34] Zatem polityka szwedzka stawia sobie bardzo ambitne cele. Swoją strategię polityki socjalnej opiera na założeniu, że wszyscy obywatele tego kraju, niezależnie od pochodzenia i stanu majątkowego, powinni mieć równy dostęp do edukacji, służby zdrowia, dóbr kultury itd. Kolejne strategie mają na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym pełnej partycypacji w życiu społecznym. Realizacja polityki na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych leży w kompetencjach zarówno władz państwowych, jak i samorządowych. Szwedzki system wsparcia osób niepełnosprawnych zbudowany został w oparciu o Konwencję ONZ dot. Praw Osób z Niepełnosprawnością. Głównym celem polityki społecznej jest zapewnienie, by jakość życia osób niepełnosprawnych była równie dobra jak innych członków społeczeństwa.

Prawo wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym - LSS

Najważniejszą ustawą regulującą świadczenia dla osób niepełnosprawnych w Szwecji jest ustawa Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade — LSS (Prawo wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym). LSS weszła w życie 1 stycznia 1994 roku. Ustawa powstała aby ułatwić codzienne życie i zintegrować osoby niepełnosprawne ze społeczeństwem.

Obejmuje ona wsparciem:

- osoby dotknięte niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem lub stanami zbliżonymi do autyzmu,
- osoby ze znacznymi i trwałymi ograniczeniami sprawności intelektualnej wskutek urazu mózgu, który nastąpił w wieku dorosłym w wyniku przemocy fizycznej lub choroby somatycznej,
- osoby z innymi trwałymi ograniczeniami sprawności fizycznej lub psychicznej, ewidentnie niezwiązanymi z normalnym procesem starzenia się.

[34] https://www.government.se/4ada58/contentassets/26fdf24e2c644fcf9a41623b39a120b5/nya-omslag/polska.pdf

Ustawa wprowadziła 10 świadczeń dla osób niepełnosprawnych, mających fundamentalne znaczenie dla zapewnienia im odpowiedniej jakości życia. Te świadczenia to:

- specjalistyczne doradztwo,
- wsparcie asystenta osobistego lub zapomoga finansowa na pokrycie kosztów asystenta osobistego,
- usługi transportowe,
- wsparcie „osoby kontaktowej",
- pomoc domowa,
- turnusy rehabilitacyjne,
- opieka nad dziećmi powyżej 12 roku życia,
- podczas wyjazdów, zapewnienie specjalistycznej opieki dzieciom i młodzieży żyjącej z powodów medycznych z dala od rodziców,
- zapewnienie mieszkań dla osób niepełnosprawnych intelektualnie z doglądem opiekuńczym i mieszkań w domach zbiorowych,
- „aktywności codzienne" dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, które nie mogą otrzymać pracy[35].

Każda osoba objęta LSS ma przygotowany indywidualny plan korzystania ze świadczeń. Plan zawiera historię choroby oraz opis bieżącej sytuacji osobistej i rodzinnej, wszystkie przyznane oraz planowane świadczenia, świadczenia oczekiwane przez rodzinę osoby niepełnosprawnej, opis odpowiedzialności za realizację planu po stronie instytucji i rodziny, wsparcie na rzecz rodziny niepełnosprawnego. Osoba niepełnosprawna i jej opiekunowie mają więc wpływ zarówno na rodzaj świadczeń oraz instytucje je świadczące.

[35] www.vgregion.se/upload/HoH/Kansli/R%C3%A5d%20och%20st%C3%B6d/lss-engelska-hso-hoh.pdf

Instytucje publiczne, działające na rzecz uczestnictwa osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym w samodzielnym funkcjonowaniu w przestrzeni społecznej i publicznej

Za Bałtykiem, odwrotnie niż w Polsce, niepełnosprawność nie jest sprawą wstydliwą. Osoby niepełnosprawne mają poważne wsparcie w wielu instytucjach rządowych i pozarządowych. Wiele z nich, w połączeniu z bardzo silnymi związkami zawodowymi stanowi poważne lobby, z którym władze muszą się liczyć.

W kontekście prowadzenia polityki na rzecz integracji osób niepełnosprawnych, rząd centralny jest odpowiedzialny za legislację, ogólne planowanie i dystrybucję środków oraz za ubezpieczenia społeczne.

Za prowadzenie polityki wobec osób niepełnosprawnych i osób starszych odpowiada Socialdepartementet[36] (Ministerstwo Spraw Społecznych). Organ ten zajmuje się finansowymi aspektami polityki rodzinnej, a także bezpieczeństwem finansowym w przypadku choroby i niepełnosprawności. Model szwedzki zakłada współdziałanie poszczególnych resortów oraz władz centralnych z władzami lokalnymi. Pracę na rzecz włączenia osób niepełnosprawnych traktuje się jako kwestię przekrojową w ramach prowadzonych polityk publicznych. Oznacza to, że zadania na rzecz integracji osób niepełnosprawnych są realizowane przez różne ministerstwa i instytucje publiczne w ramach ich odpowiedzialności.

Nadrzędnym organem prowadzącym sprawy osób niepełnosprawnych jest Myndigheten för delaktighet MFD[37] - szwedzka agencja rządowa, która powstała 1 maja 2014 r. MFD zajmuje się wytyczaniem standardów polityki zdrowotnej i opieki medycznej dot. osób niepełnosprawnych. To organ specjalizujący się w dziedzinie niepełnosprawności. Ma centralną rolę w promowaniu i budowaniu polityki równych

[36] www.regeringen.se/sveriges-regering/socialdepartementet

[37] https://sv.wikipedia.org/wiki/Myndigheten_f%C3%B6r_delaktighet

szans osób niepełnosprawnych. Dba o to aby wszyscy, niezależnie od ich zdolności funkcjonalnych, mogli być w pełni zaangażowani w życie społeczne.

Finansowaniem polityki na rzecz osób niepełnosprawnych zajmuje się Szwedzka Kasa Ubezpieczeń (Försäkringskassan)[38]

Najwyższa odpowiedzialność za zaspakajanie potrzeb osób niepełnosprawnych w Szwecji pozostaje w rękach władz gminnych i powiatów. Władze lokalne (urzędy gmin) są odpowiedzialne za opiekę społeczną, władze regionalne (rady powiatów) za opiekę zdrowotną. Opieka społeczna, jak i opieka zdrowotna są regulowane przez ustawy, które wyszczególniają zakres i cele działań, jednocześnie dając urzędom gmin i radom powiatów dużą możliwość do interpretacji prawa i dostosowania działań do własnych wytycznych. Ustawy o usługach społecznych oraz ochronie zdrowia pozwalają władzom samorządowym na szczeblu gminnym i powiatowym na dużą swobodę w planowaniu i organizowaniu ich własnych usług i nakładaniu podatków celem ich sfinansowania. Autonomia tych dwóch poziomów władzy lokalnej oznacza również, że usługi są zorganizowane i uszeregowane pod względem ważności różnie w różnych częściach kraju.

Doskonałym przykładem na to jak duża uwaga przykładana jest do działań zmierzających do likwidacji barier jest np. obowiązek zapewnienia codziennych tłumaczeń dla osób niesłyszących oraz głuchoniewidomych. Priorytetem w 2018 roku było wzmocnienie szans na rynku pracy kobiet i mężczyzn głuchych, głuchoniewidomych lub z upośledzeniem słuchu. Na udoskonalanie usług tłumaczeniowych, przeznaczono aż 15 mln SEK rocznie w latach 2018–2020.[39]

Wszystkie usługi powinny zostać dostarczone na jednakowych warunkach i być łatwo dostępne dla każdego. Usługi powinny również, tak szybko jak to możliwe, zostać zorganizowane i wykonane w konsultacji z pacjentem. Pomoc władz lokalnych jest bezgotówkowa.

[38] www.forsakringskassan.se

[39] https://www.government.se/articles/2017/09/reforms-for-increased-security-and-welfare-in-the-budget-bill-for-2018/

Bardzo silną pozycję w Szwecji mają organizacje pozarządowe, działające na rzecz osób niepełnosprawnych. Są zrzeszone w 2 organizacjach parasolowych: Lika Uniqua [40] (Szwedzka Federacja Organizacji Działających na rzecz Niepełnosprawnych i Równości oraz HSO[41] (Szwedzka Federacja na rzecz Praw Człowieka Osób Niepełnosprawnych). Istotną jednostką, która wspiera realizację przez Szwecję zapisów Konwencji ONZ dot. Praw Osób z Niepełnosprawnością jest Szwedzki Instytut dot. Technologii Wspomagających (Hjälpmedelsinstitutet, HI).[42] Celem instytutu jest wypracowywanie innowacyjnych technologii wspomagających dla osób niepełnosprawnych, jak również wymiana wiedzy pomiędzy praktykami specjalizującymi się w tych technologiach.

[40] www.likaunika.org

[41] www.hso.se

[42] www.hi.se/en/Swedish-Institute-of-Assistive-Technology

Tabela 1. Zestawienie odpowiedzialności poszczególnych organów administracji krajowej i samorządowej wraz ustawami regulującymi ich obowiązki.

Poziom	Odpowiedzialność	Ustawy/rozporządzenia
Rząd/państwowe instytucje rynku pracy	Wsparcie dla osób niepełnosprawnych w zdobyciu i utrzymaniu zatrudnienia	Ordinance regarding Special Measures for People with Occupational Disabilities (200:630)
Rząd/Szwedzka Kasa Ubezpieczeń	Wsparcie finansowe dla osób niepełnosprawnych	National Insurance Act (1962:381) Act on Disability Allowance and Care Allowance (1998:703) Assistance Allowance Act (1993:389) Ordinance regarding Car Allowance for Persons with Disabilities (1998:890)
Rada powiatu	Wsparcie specjalistyczne dla osób niepełnosprawnych: • opieka medyczna • rehabilitacja	Health Services Act (1982:763)
Urząd gminy	Odpowiedzialność za warunki życia osób niepełnosprawnych: • dostosowanie miejsca zamieszkania do potrzeb osoby niepełnosprawnej • usługi transportowe • organizowanie „aktywności codziennych" dla dorosłych niepełnosprawnych • wsparcie domowe dla osób niepełnosprawnych	LSS 1993:387 Social Services Act (SoL, 2001:453) Act on Municipal Transport Services for Eldery and Disabled Persons(1997:736)

Ewolucja instytucjonalno-organizacyjna dostępności usług w przestrzeni społecznej i publicznej w wymiarze technologicznym

Rozwój społeczny jest zasadniczym czynnikiem wsparcia postępu gospodarczego. Generuje innowacje i zasoby do ich tworzenia. Osoby z niepełnosprawnościami i seniorzy stanowią znaczną część naszego społeczeństwa, żyją w rodzinach i lokalnych społecznościach, korzystają na co dzień z tych samych usług i produktów. Przestrzeń publiczna wymaga więc istotnej przebudowy, aby na równych zasadach służyć wszystkim jej użytkownikom. Ideą jest podejmowanie działań dziś z myślą o przyszłości, z lepszą jakością życia dla wszystkich.

Wśród nas żyje bardzo wiele osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, seniorów, osób doświadczających czasowej utraty zdrowia czy sprawności fizycznej.

Dostępność dotyczy w szczególności:

- osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się;
- osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych;
- osób starszych i osłabionych chorobami;
- kobiet w ciąży;
- osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi;
- osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego).

Szwecja już dziś dokłada wszelkich starań, aby osoby niepełnosprawne i z dysfunkcjami miały szansę uczestniczyć w życiu społecznym na równi z innymi. Same decydować o swoim życiu i kształtować je zgodnie z własnymi potrzebami i uznaniem. Według szwedzkiego prawodawstwa niepełnosprawność nie może ograniczać praw jednostki do nauki, pracy i udziału w życiu społecznym. Za obszary priorytetowe w

polityce wobec osób niepełnosprawnych uznano wymiar sprawiedliwości, transport i IT. W związku z tym m.in. działania policji i prokuratury są analizowane z punktu widzenia niepełnoprawnych. Żeby umożliwić osobom niepełnosprawnym swobodne przemieszczanie się, rząd szwedzki polecił samorządom podjęcie działań zmierzających do wprowadzenia różnego rodzaju udogodnień.

Modelowym przykładem samorządu, który postawił sobie za zadanie likwidację wszystkich barier, ograniczających sprawne funkcjonowanie jej mieszkańców, jest miasto Sztokholm. W 1999 roku włodarze miasta wyznaczyli sobie cel aby ich miasto stało się najbardziej dostępną stolicą świata. Projekt „Easy Access", koordynowany był przez Radę Miasta Sztokholmu trwał do 2010 roku. Hasłem przewodnim tego projektu było: Wszyscy obywatele na równych prawach powinni brać udział w życiu miasta.

Nawiązano kontakt ze wszystkimi administracjami dzielnic i organizacjami osób niepełnosprawnych, prosząc je o wskazanie odpowiednich obiektów i wyznaczenie rekomendowanych działań, które miałyby ułatwić tę dostępność. Przykłady środków, które wprowadzono:

- ścieżki spacerowe, promenady i ścieżki rowerowe,
- windy, schody ruchome i udogodnienia publiczne,
- place zabaw; także te w parkach,
- zmniejszenie różnic poziomów w ciągach komunikacyjnych, rampy,
- ławki parkowe,
- ulepszenia w parkach,
- poręcze,
- opuszczanie krawężników, instalowanie przejść dla pieszych i sygnalizacja świetlna,
- ciągi schodów, kontrastowe oznaczenia na schodach itp.

Działania zmierzające do polepszenia dostępności dotyczyły także wszystkich usługodawców, czyli restauratorów i sklepikarzy. Oni także mieli obowiązek dostosować swoje lokale wg wyznaczonych standardów.[43] Oczywiście strona internetowa

[43] http://www.stockholm.se

miasta Sztokholm jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Szczegółowe omówienie poniżej.

Wybrane strony organów i instytucji państwowych oraz samorządów

Celem nadrzędnym szwedzkiej polityki jest takie dostosowanie urzędowych stron internetowych, aby mogli z nich korzystać absolutnie wszyscy mieszkańcy Szwecji, bez względu na rodzaj dysfunkcji, ograniczenia zdrowotne czy językowe. Internet, który stanowi ważny kanał informacyjny, ma gwarantować większą niezależność osób niepełnosprawnych. Już teraz bardzo wiele spraw w Szwecji można załatwić przez internet.[44]

Strona rządowa: www.government.se

Na stronie rządowej znajdziemy ułatwienia:

- dla osób niewidzących - każda informacja umieszczona na stronie może być odtworzona z głosem lektora, miejsce czytane jest dodatkowo podświetlane innym kolorem.

[44] www.swedenabroad.se/ImageVaultFiles/id_34567/cf_347/Polityka_Szwecji_wobec_osb_niepe-nosprawnych.PDF

- strona dostępna jest w bardzo wielu opcjach językowych.

<u>Szwedzka Agencja Podatkowa: www.skatteverket.se</u>

Na tej stronie wprowadzono również udogodnienia:

Lyssna

- dla osób niewidzących - możliwość odtworzenia każdej treści w wersji lektorskiej;

- dla osób niesłyszących - strona dostępna w wersji migowej.

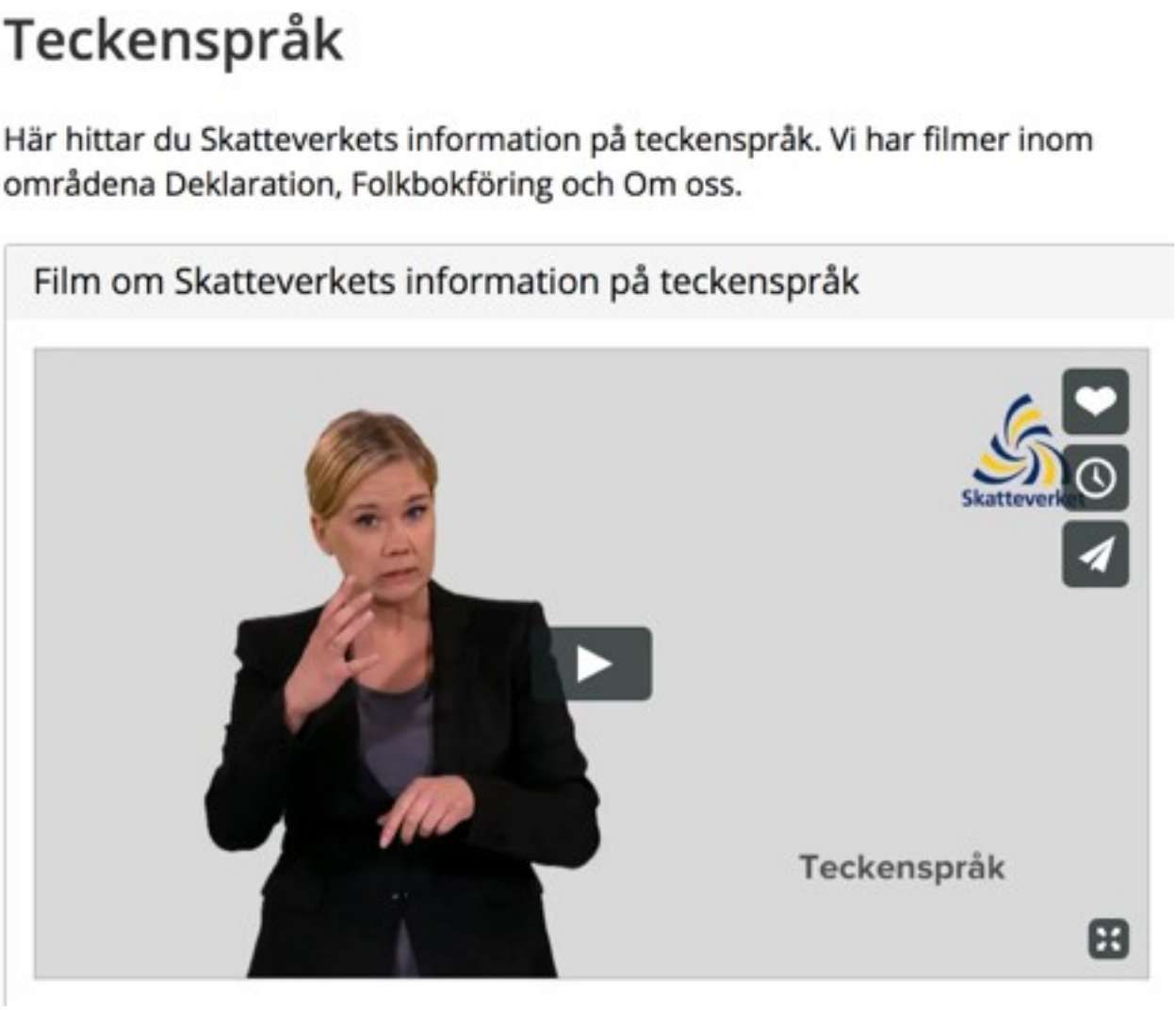

- strona dostępna jest w bardzo wielu opcjach językowych.

Other languages

Other languages

Här hittar du en del av Skatteverkets information på andra språk.

- العربية (Arabiska)
- יידיש (Jiddisch)
- فارسی (Persiska)
- پښتو (Pashtu)
- دری (Dari)

- In English
- Bosanski, hrvatski, srpski
- Davvisámigiella (Nordsamiska)
- Auf Deutsch
- En español
- Eesti
- En Français
- Hrvatski
- Julevsámegiella (Lulesamiska)
- Meänkieli (Vårt språk)
- Po polsku
- Romanés
- Soomaali
- Srpski
- Suomeksi
- ภาษาไทย (In Thai)
- ትግርኛ (Tigrinska)
- Åarjelsaemien (Sydsamiska)

Strona miasta Sztokholm: www.stockholm.se

Strona zawiera najwięcej udogodnień:

- pełna wersja strony dostępna jest zarówno dla osób słabowidzących, niewidzących, niesłyszących.

Po uruchomieniu aplikacji otwiera się prosty w obsłudze panel nawigacyjny, z pełną gama udogodnień.

Panel posiada całą gamę ustawień, dzięki czemu udogodnienie można przygotować według potrzeb i preferencji.

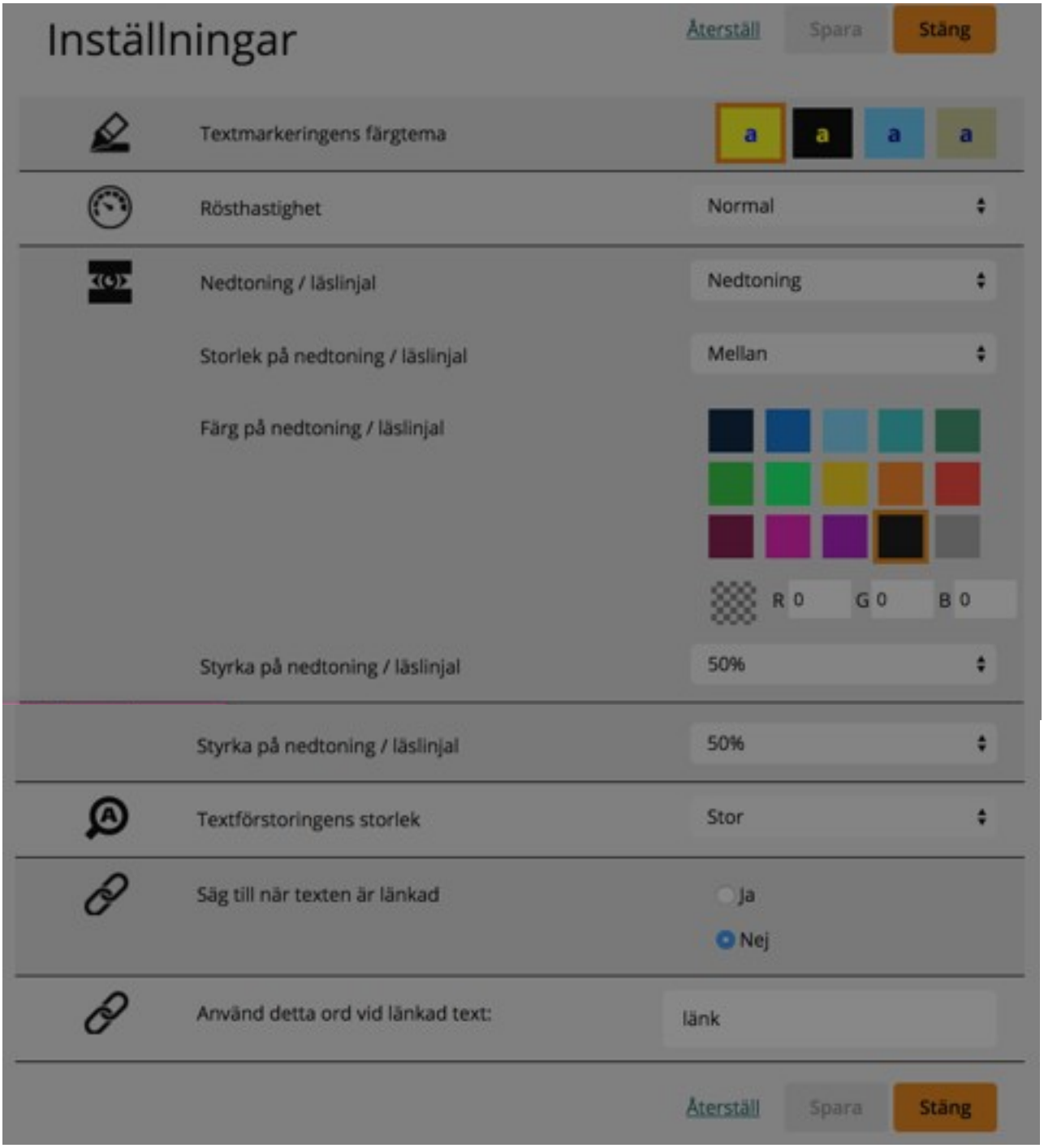

- dostępność strony w innych językach - strona korzysta z automatycznego tłumacza Google Translate.

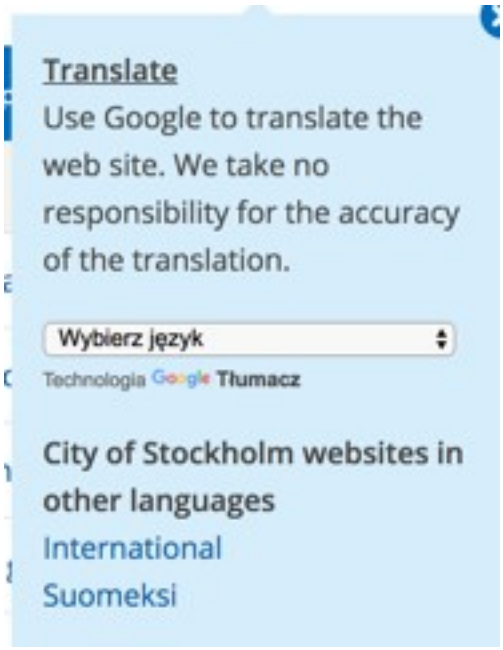

Organizacja pozarządowa MFD: www.mfd.se

MFD to organizacja, która działa na rzecz osób niepełnosprawnych. Jej działanie oparte jest na Konwencji ONZ. Organizacja współpracuje z władzami samorządowymi i lokalnymi na rzecz integracji niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa.

Jej strona internetowa jest wygodna w użytkowaniu przez osoby z dysfunkcjami:

- strona posiada możliwość odsłuchania treści,

- można ustawić kontrast na stronie oraz powiększenie czcionki,

- podsumowanie wszystkich treści strony dostępne jest również w języku migowym,

- strona dostępna jest w kliku wersjach językowych.

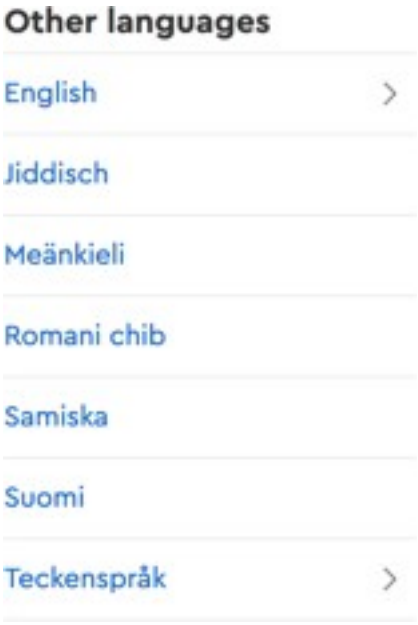

Projekt „e-zdrowie”[45]

„W 2025 roku Szwecja będzie najlepiej na świecie wykorzystywać możliwości oferowane przez cyfryzację i digitalizację na rzecz usług społecznych i zdrowotnych e-zdrowie. Dadzą one równy dostęp do opieki społecznej i zdrowotnej oraz rozwiną i wzmocnią własne zasoby w celu zwiększenia niezależności i uczestnictwa w życiu społecznym ”.[46]

Szwecja jest wiodącym krajem na świecie, pod względem dojrzałości cyfrowej, co więcej, ma jedne z najlepszych na świecie firm informatycznych i komunikacyjnych, które napędzają międzynarodowy postęp w tej dziedzinie. Na całym świecie w wielu obszarach życia digitalizacja spowodowała radykalne zmiany w sposobie komunikacji z klientami, jak np. sektor bankowy, handlowy czy administracja publiczna. Ogromny potencjał nadal mają usługi społeczne i zdrowotne. Sektory te obecnie generują dużą część wydatków publicznych.

Szwecja chce zbudować najlepszy na świecie ogólnokrajowy system monitorowania i nadzoru medycznego. Krajowe wytyczne i dokumenty dotyczące polityki digitalizacji w usługach socjalnych i opiece zdrowotnej powstały w Szwecji wiele lat temu. Pierwsza strategia e-zdrowia została przyjęta w 2006 r.[47] i została zaktualizowana w 2010.[48]

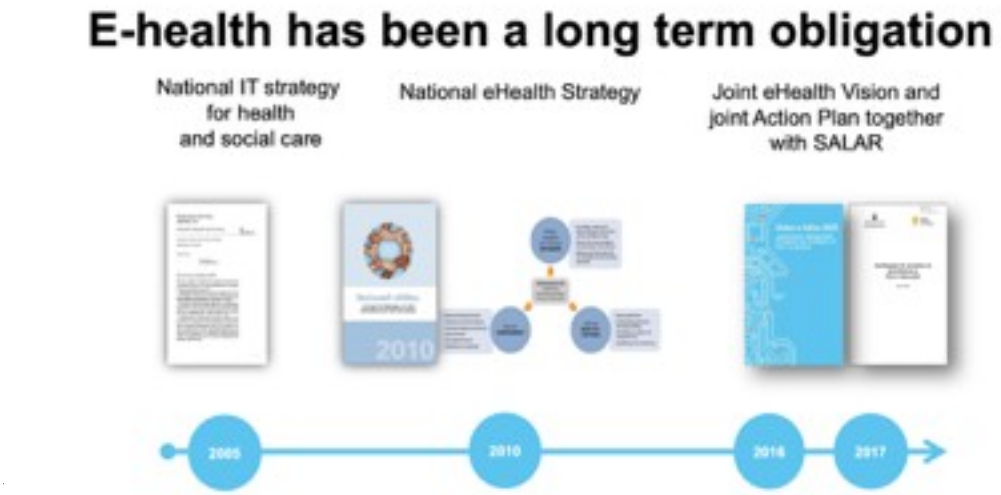

[45] pełny tekst dokumentu znajduje się w Załącznikach

[46] joinup.ec.europa.eu/collection/ehealth

[47] National Strategy for eHealth (Govt Communication 2005/06:139)

[48] National eHealth: the strategy for accessible and secure information in health and social care.

Zdecydowana większość ludzi chce mieć wpływ i kontrolę nad kwestiami i decyzjami, które dotyczą ich sytuacji zdrowotnej i społecznej. Zaspokoić te potrzeby mogą narzędzia do komunikacji wewnątrzusługowej oraz pomiędzy usługami i użytkownikami, klientami i pacjentami. Digitalizacja odpowiada na potrzeby wszystkich grup, których dysfunkcje uniemożliwiają samodzielne uczestnictwo w kwestiach medycznych i socjalnych w warunkach offline'owych. Daje nowe możliwości w odniesieniu do dzieci, młodzieży, osób starszych i osób niepełnosprawnych.

Założenia programu e-zdrowie:

- zintegrowana wizja e-zdrowia ma przyczynić się do sprawiedliwego równouprawnienia płci i skuteczności opieki zdrowotnej, i usług socjalnych, które powinny być przyjazne dla użytkownika, dostępne i bezpieczne dla społeczeństwa;
- równość jest podstawową zasadą usług socjalnych i opieki zdrowotnej;
- zapewnienie osobom żyjącym w różnych warunkach społeczno-ekonomicznych równego dostępu i wsparcia zgodnie z ich potrzebami - osoby mają być traktowane wedle ich własnej sytuacji osobistej;
- digitalizacja ma ułatwić pracę służb na rzez większej równości, udostępnienie narzędzi, które będą dostosowane do indywidualnych potrzeb użytkownika;
- zwiększenie skuteczności długoterminowej, zrównoważonej opieki zdrowotnej i usług socjalnych to troska związana ze starzeniem się społeczeństwa i co za tym idzie wzrostem oczekiwań.

W ramach prac nad tym projektem powstało krajowe forum na temat standaryzacji e-zdrowia, które tworzy rząd szwedzki wraz ze Stowarzyszeniem Władz Lokalnych i Regionów (SKL)[49]. Forum ma koordynować rozwój standardów związanych z e-zdrowiem.

[49] https://skl.se/tjanster/englishpages.411.html

Polityka Szwecji wobec osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oczami internautów

Szwecja dokłada wszelkich starań, aby osoby niepełnosprawne i zagrożone wykluczeniem społecznym miały szansę uczestniczyć w życiu społecznym na równi z innymi, same decydować o swoim życiu i kształtować je według własnych potrzeb i uznania.

Opinia mówiąca o tym, że osobom niepełnosprawnym żyje się w Szwecji bardzo dobrze jest powszechnie uznawana za oczywistą. Wielu blogerów ze Szwecji opisuje jak działa system opieki, na czym polega sama strategia pomocy. Przykładem merytorycznej opinii w tym zakresie jest vlog Rullmana, niepełnosprawnego Polaka podróżnika.

https://www.youtube.com/watch?v=-6YDYYxvi_M

Pan Zdzisław (Rullman) od wielu lat zmaga się z zanikiem mięśni, co nie przeszkadza mu w podróżowaniu po świecie. W jednym ze swoich filmów opowiada o

tym jak trafiona jest codzienna pomoc państwa, która pozwala niemal normalnie funkcjonować. Opowiada jak szwedzcy niepełnosprawni mają odwrócony tok myślenia w porównaniu z niepełnosprawnymi z Polski.

Opinię tę podziela Paweł Wdówik, psycholog, członek rady ekspertów ds osób z niepełnosprawnościami działającej przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Podczas debaty "Niepełno Sprawność - Pełna Dostępność", której organizatorem była Ambasada Szwecji, powiedział: „W Polsce szalenie mnie boli fakt, że osoby niepełnosprawne żyją jedynym tematem - czyli swoją niepełnosprawnością. Jak robią badania do pracy to o niepełnosprawności, jak coś ich boli - to ich niepełnosprawność"[50] Cały zapis debaty można odsłuchać na stronie wydarzenia na Facebooku https:// www.facebook.com/ events/246714622552576/.

Największą chlubą szwedzkiego społeczeństwa jest system zdrowotny. Temat nowego systemu opieki zdrowotnej E-Zdrowie jest mocno omawiany i opiniowany przez wielu blogerów w Szwecji. Mocno doceniany jest przede wszystkim przez cudzoziemców, przybyłych do Szwecji, którzy mogą porównać oba systemy opieki zdrowotnej. Dobrym przykładem jest Emma, prowadząca blog Study in Sweden. W poście pt „Healthcare in Sweden" porównuje szwedzki system opieki zdrowotnej z tym w Wielkiej Brytanii: *„Ogólnie rzecz biorąc, byłam pod wielkim wrażeniem szwedzkiego systemu opieki zdrowotnej. Jest precyzyjny i bardzo wydajny już od samemgo momentu zarejestrowania. Mam nadzieję, że nie będę musiała używać go zbyt wiele razy - ale jeśli to zrobię, doświadczenie nie wydaje się straszne"*[51]

Gwarantowana opiekę zdrowotną chwalą też cudzoziemcy skupieni wokół portalu www.thenewbieguide.se. *„Szwecja ma wspaniałą instytucję o nazwie Gwarancja opieki zdrowotnej - vårdgarantin. Gwarancja ta daje Ci prawo do uzyskania niezbędnego leczenia w ciągu zaledwie 90 dni. Lekarz, który napisał twoje skierowanie, pozostaje odpowiedzialny za twoją opiekę aż do wizyty w nowej klinice."*

[50] https://soundcloud.com/miko-aj-rotnicki/debata-niepelno-sprawnosc-pelna-dostepnosc?fbclid=IwAR0oZDi-SAfa1_PvrZ-mbl_oD9dmU0tNc4MWgup-B9M23BSB-MnaJIQSes8

[51] http://blogs.studyinsweden.se/2017/11/17/healthcare-in-sweden/

Podsumowanie

Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych staje się coraz większym wyzwaniem współczesnych społeczeństw. Dojrzałe demokracje europejskie stają przed koniecznością wypracowania rozwiązań pozwalających na coraz pełniejszą integrację osób niepełnosprawnych, nie tylko ze względu na wdrażanie inkluzywnych polityk rządowych, rosnący nacisk na implementację standardów ochrony praw człowieka ze strony Komisji Europejskiej, czy rozwój idei odpowiedzialności społecznej jednostek rządowych i prywatnych. W wielu sytuacjach okazuje się, że aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych jest koniecznością ze względu na stale zmniejszający się przyrost naturalny i w konsekwencji spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w społeczeństwie. Ponadto zarówno rządy, jak i przedstawiciele biznesu zaczynają zdawać sobie sprawę, że kompleksowe podejście do rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych przyczynia się do kształcenia jednostek o wyjątkowym potencjale, zaangażowanych w pracę, potrafiących wykonywać konkretne czynności niekiedy nawet bardziej dokładnie niż pozostała część społeczeństwa.

Kluczem do efektywnej rehabilitacji społecznej i zawodowej jest zintegrowane, kompleksowe podejście do zagadnienia oraz skupienie się na indywidualnych potrzebach tych osób tak, aby w jak największym stopniu wykorzystać ich potencjał. To właśnie poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań, które mogłyby sprawdzić się w polskiej rzeczywistości stało się przyczynkiem do stworzenia niniejszego raportu. Jego celem jest przegląd najważniejszych rozwiązań systemowych w obszarze rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w Szwecji, w kraju, który słynąc ze swojej polityki socjalnej i efektywnej opieki społecznej, może w wielu przypadkach stać się inspiracją do wdrażania nowych rozwiązań w Polsce. Niniejszy raport nie ma na celu przedstawienia szczegółowej analizy przedstawiającej stan prawny dotyczący sytuacji osób niepełnosprawnych w Szwecji, nie stanowi również katalogu rozwiązań finansowych, stosowanych w celu wsparcia ich rehabilitacji. Stanowi on natomiast próbę przedstawienia najważniejszych czynników funkcjonujących na różnych poziomach społeczeństwa, które razem tworzą kompleksowy system wspierający integrację społeczną osób niepełnosprawnych.

Według szwedzkiego prawodawstwa niepełnosprawność nie może ograniczać praw jednostki do nauki, pracy i udziału w życiu społecznym. Niepełnosprawność staje się upośledzeniem tylko wówczas, kiedy jednostka konfrontowana jest z nieprzygotowanym środowiskiem lub z niedociągnięciami w organizacji działania społeczeństwa. Kiedy podejmie się środki, by poprawić te niedoskonałości oraz dostępność, upośledzenie może się zmniejszyć bądź zniknąć. Rehabilitacji wymaga więc oczywiście człowiek, ale wymaga jej również otoczenie, społeczeństwo i środowisko.

Cała polityka społeczna w Szwecji dotycząca niepełnosprawności skupia się na usuwaniu przeszkód, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawnym pełny udział w społeczeństwie. Żeby umożliwić życie na równych warunkach zasadniczym jest, by i dzieci i dorośli otrzymali szansę prowadzenia tak normalnego życia jak to możliwe. Żeby dzieci niepełnosprawne miały takie same możliwości rozwoju, edukacji czy socjalizacji jak ich zdrowi rówieśnicy, by mogły dorastać w rodzinie.

Podsumowując, szwedzka polityka dotycząca niepełnosprawności ma zaprojektować społeczeństwo w taki sposób, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym w każdym wieku pełne uczestnictwo w życiu wspólnoty, dać równe szanse w życiu dla niepełnosprawnych dziewcząt i chłopców, kobiet i mężczyzn.

Model szwedzki obfituje w rozwiązania niewątpliwie innowacyjne względem tych, które możemy zaobserwować w Polsce. Poza mechanizmami, trzeba jednak pamiętać, że inkluzywny model przyjęty w Szwecji jest podbudowany kompleksowym podejściem do rehabilitacji osoby niepełnosprawnej od najmłodszych lat, obejmuje edukację i budowanie świadomości społecznej. To wszystko sprawia, że Szwedzi są, co do zasady, bardziej otwarci na współpracę z osobami niepełnosprawnymi. Dodatkowo, przy efektywnym wsparciu finansowym będącym efektem socjalnego modelu polityki państwa, możliwości osób niepełnosprawnych wydają się być większe niż w innych krajach.

Niemniej jednak Szwecja wciąż boryka się z problemem wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych i wciąż poszukuje nowych rozwiązań, które pozwolą na coraz pełniejsze osiągnięcie celu integracji osób niepełnosprawnych intelektualnie. Dlatego też powyższa analiza może służyć jako źródło wiedzy oraz inspiracja przy wypracowywaniu

i wdrażaniu nowych rozwiązań aktywizujących osoby niepełnosprawne na gruncie polskim.

Załączniki

A/RES/61/106

13 December 2006

Resolution adopted by the General Assembly

61/06 Convention on the Rights of Persons with Disabilities

(Tłumaczenie z języka angielskiego)

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych

Preambuła

Państwa-Strony poniższej Konwencji:

(a) powołując się na zasady proklamowane w Karcie Narodów Zjednoczonych, które uznają godność, wartość oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków rodziny ludzkiej jako podstawy wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

(b) biorąc pod uwagę, że Narody Zjednoczone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka proklamowały i uzgodniły, iż każdej jednostce ludzkiej przysługują te same prawa i swobody, określone w powyższych dokumentach, bez względu na jakichkolwiek różnice między ludźmi,

(c) potwierdzając uniwersalność, niepodzielność, współzależność i istnienie wzajemnych powiązań pomiędzy wszystkimi fundamentalnymi swobodami i prawami człowieka oraz potrzebę zagwarantowania wszystkim osobom niepełnosprawnym nieograniczonego dostępu do nich,

(d) przywołując Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Międzynarodową Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, Konwencję w Sprawie Zakazu Stosowania Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania, Konwencję Praw Dziecka, Międzynarodową Konwencję dotyczącą ochrony praw migrujących pracowników i członków ich rodzin,

(e) uznając, że niepełnosprawność jest koncepcją ewoluującą, i że jest wynikiem interakcji pomiędzy osobami z dysfunkcjami a barierami środowiskowymi i wynikającymi z postaw ludzkich, będącej przeszkodą dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, na równych zasadach z innymi obywatelami,

(f) uznając wagę zasad i wytycznych zawartych w Światowym Programie Działania na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i w Standardowych Zasadach Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i ich wpływ na promowanie, opracowywanie i ewaluację polityki, programów i działań mających na celu dalsze wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, na szczeblu narodowym, regionalnym i międzynarodowym,

(g) podkreślając wagę włączenia kwestii dotyczących osób niepełnosprawnych do głównego nurtu polityki Państw, jako integralnej części strategii mających na celu zapewnienie trwałego rozwoju,

(h) uznając również, że dyskryminacja wobec jakiejkolwiek osoby ze względu na jej niepełnosprawności jest wykroczeniem przeciwko godności i wartości człowieka,

(i) biorąc pod uwagę różnorodność osób niepełnosprawnych,

(j) uznając potrzebę promowania i ochrony praw człowieka wszystkich osób niepełnosprawnych, również tych, którzy wymagają bardziej intensywnego wsparcia,

(k) zaniepokojone faktem, iż pomimo różnych instrumentów działania i podejmowanych kroków, osoby niepełnosprawne nadal spotykają się z barierami uniemożliwiającymi im pełne uczestnictwo w życiu społecznym, jak również nieustannym naruszaniem przysługujących im praw na całym świecie,

(l) doceniając wagę międzynarodowej współpracy mającej na celu poprawę warunków życia osób niepełnosprawnych w każdym kraju, a szczególnie w krajach rozwijających się,

(m) doceniając cenny potencjalny i poczyniony wkład osób niepełnosprawnych w pomyślność i różnorodność społeczności, w których żyją, i uznając, że promowanie korzystania z pełni praw człowieka i fundamentalnych swobód przez osoby niepełnosprawne wzmocni ich poczucie przynależności i przyczyni się do rozwoju społeczeństwa na szczeblu ogólnoludzkim, społecznym i gospodarczym oraz zlikwidowania problemu ubóstwa,

(n) uznając wagę indywidualnej autonomii osób niepełnosprawnych i ich samodzielności, w tym swobody dokonywania własnych wyborów,

(o) biorąc pod uwagę fakt, iż osoby niepełnosprawne powinny mieć szansę aktywnego uczestnictwa w procesach decyzyjnych dotyczących polityki i programów, w tym również tych, które ich bezpośrednio dotyczą,

(p) zaniepokojone trudną sytuacją, w jakiej znajdują się osoby niepełnosprawne, wobec których stosuje się często i w dużym zakresie dyskryminację ze względu na ich przynależność rasową, kolor skóry, płeć, język, religię, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe, etniczne, rdzenne lub społeczne, jak

również ze względu na status majątkowy, wynikający z urodzenia, wieku lub inny,

(q) *świadome* tego, iż niepełnosprawne kobiety i dziewczęta często są bardziej narażone na ryzyko stania się ofiarą przemocy, gwałtu, zaniedbania, znęcania się czy wykorzystywania, zarówno w środowisku domowym jak i poza nim,

(r) *uznając* pełne prawo dzieci niepełnosprawnych do korzystania z fundamentalnych swobód i praw człowieka na równi z innymi dziećmi, i powołując się na zobowiązania z nimi związane, podjęte przez Państwa-Strony Konwencji Praw Dziecka,

(s) *podkreślając* potrzebę wzięcia pod uwagę kwestii płci w dążeniu do umożliwienia osobom niepełnosprawnym korzystania z fundamentalnych swobód i wszelkich praw człowieka,

(t) *podkreślając* fakt, iż większość osób niepełnosprawnych żyje w warunkach ubóstwa, oraz uznając w związku z tym wielką potrzebę zajęcia się problemem negatywnego wpływu ubóstwa na osoby niepełnosprawne,

(u) *nie zapominając*, że warunki pokoju i bezpieczeństwa, oparte na pełnym poszanowaniu celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych i na respektowaniu stosownych instrumentów chroniących prawa człowieka, są niezbędne dla pełnej ochrony osób niepełnosprawnych, w szczególności w czasie trwania konfliktów zbrojnych i obcej okupacji,

(v) *uznając* wagę dostępności do środowiska fizycznego, społecznego, ekonomicznego i kulturalnego, do zdrowia i edukacji oraz informacji i środków komunikacji dla umożliwienia osobom niepełnosprawnym korzystania w pełni z praw człowieka i fundamentalnych swobód,

(w) *uświadamiając sobie* fakt, iż jednostka posiadająca zobowiązania wobec innych jednostek i społeczności, do której przynależy, ma obowiązek promować i przestrzegać prawa określone w Międzynarodowej Karcie Praw Człowieka,

(x) *przekonane* o tym, iż rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczną i przysługuje jej ochrona ze strony społeczeństwa i Państwa, oraz, że osoby niepełnosprawne i członkowie ich rodzin powinni otrzymywać niezbędną ochronę i pomoc tak, aby rodziny mogły przyczyniać się do pełnego i równego korzystania z praw osób niepełnosprawnych,

(y) *przekonane*, iż wielostronna i integralna konwencja międzynarodowa, mająca na celu promocję i ochronę praw i godności osób niepełnosprawnych, przyczyni się znacząco do zaradzenia wysoce niekorzystnej sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych i będzie promować ich aktywność w sferze obywatelskiej, politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej na zasadzie równych szans, zarówno w krajach rozwijających się jak i uprzemysłowionych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1
Cel

Niniejsza Konwencja ma na celu promowanie, ochronę oraz umożliwienie wszystkim osobom niepełnosprawnym nieograniczonego korzystania z wszystkich fundamentalnych swobód i praw człowieka, oraz promowanie poszanowania dla ich godności osobistej.

Do osób niepełnosprawnych zaliczają się osoby, z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 2
Definicje

Dla celów niniejszej Konwencji:

„Komunikacja" oznacza języki, tekst wyświetlany, pismo Braille'a, komunikację dotykową, duży druk, dostępne multimedia, jak również środki przekazu: pisane, słuchowe, wyrażane prostym i zrozumiałym językiem, czytane przez lektora oraz wspomagające i alternatywne sposoby komunikacji, środki i formaty, łącznie z dostępną technologią informacyjną i komunikacyjną;

„Język" odnosi się zarówno do języka mówionego jak i migowego oraz innych form przekazu niewerbalnego;

„Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność" oznacza wszelkie formy różnicowania, wykluczania lub ograniczania ze względu na niepełnosprawność, których celem lub wynikiem jest utrudnienie lub uniemożliwienie uznania, korzystania lub egzekwowania wszelkich praw człowieka i fundamentalnych swobód, na równych zasadach z innymi obywatelami, w sferze politycznej, gospodarczej, społecznej, kulturowej,

obywatelskiej i innej. Definicja obejmuje wszelkie przejawy dyskryminacji, w tym odmowę racjonalnego dostosowania środowiska do szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;

„Racjonalne dostosowanie" oznacza konieczne i stosowne modyfikacje i adaptacje niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień, które to modyfikacje i adaptacje są niezbędne w określonych przypadkach dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości egzekwowania i korzystania z wszystkich praw człowieka i fundamentalnych swobód.

„Uniwersalne projektowanie" odnosi się do takich rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi, w jak największym zakresie, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznych zmian. Termin ten odnosi się do produktów, środowisk, programów i usług, i nie wyklucza urządzeń pomocniczych dla poszczególnych grup osób niepełnosprawnych.

Artykuł 3
Zasady ogólne

Niniejsza Konwencja opiera się na następujących zasadach:

(a) Poszanowania dla godności osobistej, indywidualnej autonomii, w tym swobody dokonywania własnych wyborów oraz poszanowania dla niezależności jednostki;

(b) Niedyskryminacji;

(c) Pełnego i efektywnego uczestnictwa w życiu społecznym i integracji społecznej;

(d) Poszanowania dla odmienności oraz akceptacji osób niepełnosprawnych jako mających wkład w różnorodność rodziny ludzkiej i w człowieczeństwo;

(e) Równych szans;

(f) Dostępności;

(g) Równości pomiędzy kobietami i mężczyznami;

(h) Poszanowania dla rozwijającego się potencjału dzieci niepełnosprawnych i poszanowania prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania swojej tożsamości.

Artykuł 4
Ogólne zobowiązania

1. Państwa-Strony zobowiązują się zapewnić i promować pełną realizację wszystkich praw człowieka i fundamentalnych swobód przez osoby niepełnosprawne, bez jakiekolwiek formy dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. w tym celu, Państwa-Strony podejmują się:

   (a) Przyjąć wszystkie stosowne legislacyjne, administracyjne i inne środki dla wdrożenia praw wymienionych w niniejszej Konwencji;

   (b) Podjąć odpowiednie kroki, w tym legislacyjne, w celu zniesienia lub modyfikacji istniejących praw, regulacji, zwyczajów i praktyk, które dyskryminują osoby niepełnosprawne;

   (c) Uwzględnić ochronę i promocję praw osób niepełnosprawnych we wszystkich swoich programach i strategiach działania;

   (d) Powstrzymać się od angażowania w jakiekolwiek działania niezgodne z niniejszą Konwencją i zapewnić działanie zgodne z niniejszą Konwencją ze strony władz publicznych i instytucji;

   (e) Podejmować wszelkie stosowne środki celem wyeliminowania przejawów dyskryminacji osób niepełnosprawnych ze względu na niepełnosprawność przez jakiekolwiek osoby, organizacje lub prywatne przedsiębiorstwa;

   (f) Przeprowadzać i promować badania i rozwój produktów, usług, sprzętu i udogodnień, zaprojektowanych w sposób uniwersalny, zgodnie z definicją zapisaną w Artykule 2 niniejszej Konwencji, wymagających minimalnych kosztów i dostosowania, aby sprostać potrzebom osób niepełnosprawnych, promować ich dostępność i wykorzystywanie, oraz promować projektowanie uniwersalne w opracowywaniu standardów i wytycznych;

   (g) Przeprowadzać i promować badania i rozwój, jak również dostępność i wykorzystanie nowych technologii, w tym technologii informacyjnych i komunikacyjnych, urządzeń ułatwiających mobilność, urządzeń i technologii pomocniczych odpowiednich dla osób niepełnosprawnych, dając pierwszeństwo technologiom przystępnym finansowo;

   (h) Zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do informacji na temat urządzeń i pomocy umożliwiających mobilność, technologii

pomocniczych, w tym najnowszych osiągnięć techniki, jak również innych form pomocy, usług pomocniczych i udogodnień;

(i) Promować organizację szkoleń osób pracujących z ludźmi niepełnosprawnymi w zakresie praw określonych w niniejszej Konwencji tak, aby można było zapewnić osobom niepełnosprawnym lepszą pomoc i usługi gwarantowane poprzez wyżej wymienione prawa.

2. W odniesieniu do praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, każde Państwo-Strona zobowiązuje się podjąć kroki, w maksymalnym zakresie swoich możliwości i, w razie potrzeby, w ramach współpracy międzynarodowej, w celu pełnej realizacji tych praw, bez szkody dla zobowiązań zawartych w niniejszej Konwencji, które mają bezpośrednie zastosowanie, zgodnie z przepisami prawa międzynarodowego.

3. Przy opracowywaniu i wdrażaniu postanowień prawnych i strategii implementacji postanowień niniejszej Konwencji, jak również przy innych procesach decyzyjnych dotyczących kwestii związanych z osobami niepełnosprawnymi, Państwa-Strony będą ściśle współpracować i aktywnie angażować osoby niepełnosprawne, w tym dzieci niepełnosprawne, poprzez reprezentujące je organizacje.

4. Niniejsza Konwencja nie będzie miała wpływu na jakiekolwiek postanowienia, bardziej korzystne dla realizacji praw osób niepełnosprawnych, zawarte w przepisach prawnych obowiązujących w danym Państwie-Stronie lub w przepisach prawa międzynarodowego obowiązujących w danym Państwie-Stronie. Żadne z praw człowieka i fundamentalnych swobód, uznanych i istniejących w Państwach-Stronach przed ratyfikowaniem niniejszej Konwencji, zgodnych z prawem, konwencjami, regulacjami lub prawem zwyczajowym, nie zostanie ograniczone ani naruszone pod pretekstem, iż niniejsza Konwencja nie uznaje takich praw i swobód lub uznaje je w mniejszym zakresie.

5. Postanowienia niniejszej Konwencji będą respektowane we wszystkich częściach państw federalnych, bez żadnych ograniczeń lub wyjątków.

Artykuł 5
Równość i niedyskryminacja

1. Państwa-Strony uznają, iż wszystkie osoby są równe w obliczu prawa i przysługuje im bez żadnego wyjątku ochrona prawna i korzystanie z prawa na równych zasadach.

2. Państwa-Strony zakażą wszelkiej dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i zagwarantują wszystkim osobom niepełnosprawnym jednakową i skuteczną ochronę prawną przed dyskryminacją z jakichkolwiek względów.

3. Aby promować równość i eliminować dyskryminację, Państwa-Strony podejmą stosowne kroki dla zagwarantowania racjonalnego dostosowania.

4. Szczególne kroki konieczne do przyspieszenia lub osiągnięcia faktycznej równości osób niepełnosprawnych nie będą traktowane jako dyskryminacja w rozumieniu niniejszej Konwencji.

Artykuł 6
Niepełnosprawne kobiety

1. Państwa-Strony uznają, iż kobiety i dziewczęta niepełnosprawne są przedmiotem różnorodnych form dyskryminacji i będą podejmować kroki mające na celu umożliwienie im korzystania z wszystkich fundamentalnych swobód i praw człowieka.

2. Państwa-Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla zapewnienia kobietom pełnego rozwoju, postępu i umocnienia pozycji społecznej, w celu zagwarantowania im pełnej dostępności do fundamentalnych swobód i praw człowieka określonych w niniejszej Konwencji.

Artykuł 7
Dzieci niepełnosprawne

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki mające na celu umożliwienie dzieciom niepełnosprawnym korzystania z fundamentalnych swobód i praw człowieka na równych zasadach z innymi dziećmi.

2. We wszelkich podejmowanych działaniach mających związek z dziećmi niepełnosprawnymi, nadrzędnym priorytetem będzie dobro dzieci.

3. Państwa-Strony zagwarantują dzieciom niepełnosprawnym prawo do wyrażania swoich poglądów w sprawach ich dotyczących, na równych zasadach z innymi dziećmi. Poglądy te będą traktowane z powagą właściwą dla ich wieku i dojrzałości. Pomoc odpowiednia dla wieku dzieci i rodzaju ich niepełnosprawności będzie im zapewniona tak, aby mogły one realizować powyższe prawo.

Artykuł 8
Podnoszenie świadomości społecznej

1. Państwa-Strony zobowiązują się podjąć natychmiastowe, skuteczne i stosowne działania, aby:

   (a) Podnieść świadomość społeczną dotyczącą osób niepełnosprawnych, również na poziomie rodziny, celem szerzenia poszanowania dla ich praw i godności;

   (b) Zwalczać stereotypy, uprzedzenia i szkodliwe praktyki wobec osób niepełnosprawnych również tych, które wynikają z różnicy płci i wieku, we wszystkich dziedzinach życia;

   (c) Promować świadomość potencjału i wkładu w życie społeczne osób niepełnosprawnych.

2. Kroki podejmowane w tym celu obejmują:

   (a) Inicjowanie i podtrzymywanie skutecznych kampanii na rzecz budzenia świadomości publicznej mających na celu:

      (i) Zwiększanie otwartości wobec praw osób niepełnosprawnych;

      (ii) Promowanie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych i większą świadomość społeczną wobec nich;

      (iii) Promowanie uznania dla umiejętności, zasług i zdolności osób niepełnosprawnych, oraz ich wkładu w rynek i miejsce pracy;

   (b) Szerzenie postaw poszanowania dla praw osób niepełnosprawnych na wszystkich poziomach systemu edukacyjnego, w tym u dzieci począwszy od wczesnego wieku;

   (c) Zachęcanie wszystkich organów mediów, aby przedstawiały obraz osób niepełnosprawnych w sposób zgodny z celem niniejszej Konwencji;

   (d) Promowanie programów podnoszących poziom świadomości na temat osób niepełnosprawnych i ich praw.

Artykuł 9
Dostępność

1. Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym samodzielne życie i pełne uczestnictwo we wszystkich sferach życia, Państwa-Strony podejmą

stosowne kroki celem zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu, na równych zasadach z innymi obywatelami, do środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji międzyludzkiej, w tym technologii i systemów komunikacyjnych i informacyjnych, oraz do innych udogodnień i usług oferowanych całemu społeczeństwu, zarówno w środowiskach miejskich, jak i wiejskich. Te działania, włącznie z rozpoznawaniem i usuwaniem przeszkód i barier na drodze do dostępności, będą dotyczyć między innymi:

(a) Budynków, dróg, środków transportu oraz innych obiektów, w tym szkół, mieszkalnictwa, ośrodków medycznych i miejsc pracy;

(b) Usług informacyjnych, komunikacyjnych i innych, w tym usług elektronicznych, jak również usług w zakresie pomocy w nagłych wypadkach.

2. Państwa-Strony podejmą również stosowne kroki w celu:

(a) Rozwoju, propagowania i monitorowania procesu wdrażania minimum standardów i wytycznych dotyczących udogodnień i usług oferowanych całemu społeczeństwu;

(b) Dopilnowania, aby przedsiębiorstwa sektora prywatnego oferujące usługi całemu społeczeństwu, wzięły pod uwagę wszelkie aspekty dostępności tych usług dla osób niepełnosprawnych;

(c) Zapewnienia szkoleń dla interesariuszy w kwestiach związanych z dostępnością dla osób niepełnosprawnych;

(d) Zapewnienia oznakowania w piśmie Braille'a oraz w łatwej do odczytania i zrozumiałej formie w budynkach i innych obiektach publicznych;

(e) Zapewnienia formy pomocy ze strony innych osób i pośredników, w tym przewodników, lektorów oraz profesjonalnych tłumaczy języka migowego, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym dostęp do budynków i innych obiektów publicznych;

(f) Promowania innych stosownych form pomocy i wsparcia dla osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji;

(g) Promowania dostępu osób niepełnosprawnych do najnowszych technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, w tym do Internetu;

(h) Promowania projektowania, rozwoju i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, począwszy od etapu początkowego tak, aby stały się one osiągalne po minimalnych kosztach.

Artykuł 10
Prawo do życia

Państwa-Strony potwierdzają, iż każda istota ludzka ma niezbywalne prawo do życia i podejmą stosowne kroki celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego egzekwowania wyżej wymienionego prawa na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 11
Sytuacje zagrożenia i pomoc humanitarna

Państwa-Strony, zgodnie z ustawodawstwem międzynarodowym, w tym międzynarodowym prawem dotyczącym pomocy humanitarnej i praw człowieka, podejmą wszelkie konieczne kroki dla zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym w sytuacjach zagrożenia, w tym w sytuacjach konfliktu zbrojnego, katastrof naturalnych oraz w sytuacjach wymagających udzielenia pomocy humanitarnej.

Artykuł 12
Równość wobec prawa

1. Państwa-Strony potwierdzają, że osoby niepełnosprawne mają prawo do uznania w każdym miejscu za podmioty osobowe wobec prawa.

2. Państwa-Strony stwierdzają, iż osoby niepełnosprawne mają taką samą zdolność prawną we wszystkich aspektach życia jak inni obywatele.

3. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki, aby zapewnić dostęp osobom niepełnosprawnym do pomocy, jakiej mogą wymagać w korzystaniu ze swojej zdolności prawnej.

4. Państwa-Strony zagwarantują, iż wszystkie środki i działania odnoszące się do korzystania ze zdolności prawnej zapewnią właściwe i efektywne instrumenty stanowiące ochronę przed nadużyciami, zgodnie z międzynarodowym ustawodawstwem dotyczącym praw człowieka. Te instrumenty ochronne zagwarantują to, że środki i działania odnoszące się do korzystania ze zdolności prawnej, będą podejmowane w poszanowaniu praw, woli i preferencji danej osoby, zapobiegną konfliktowi interesów i wywieraniu nieuzasadnionego wpływu, będą proporcjonalne i dopasowane do okoliczności, w jakich

dana osoba się znajduje, będą stosowane w możliwie krótkim okresie oraz będą podlegać regularnej rewizji przez kompetentny i bezstronny organ lub władze sądownicze. Instrumenty będzie proporcjonalna do stopnia, w jakim wyżej wymienione działania i środki oddziaływają na prawa i interesy tej osoby.

5. Zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji, Państwa-Strony podejmą wszelkie stosowne i skuteczne działania dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym równego prawa do posiadania lub dziedziczenia własności, sprawowania kontroli nad własnymi finansami oraz dostępu do pożyczek bankowych, kredytów hipotecznych i innych form kredytów finansowych, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zagwarantują, iż osoby niepełnosprawne nie będą arbitralnie pozbawiane swojej własności.

Artykuł 13
Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

1. Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach z innymi obywatelami, w tym poprzez zapewnienie dostosowań proceduralnych i właściwych dla wieku, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym, pośrednie lub bezpośrednie uczestnictwo w postępowaniu prawnym, również w roli świadka, w tym na etapie śledztwa i innych wstępnych fazach postępowania.

2. Aby zapewnić osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, Państwa-Strony będą promować właściwe szkolenia dla pracowników wymiaru sprawiedliwości, w tym pracowników policji i zakładów karnych.

Artykuł 14
Wolność i bezpieczeństwo osobiste

1. Państwa-Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym, na równych zasadach z innymi obywatelami:

   (a) realizację prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego;

   (b) iż, nie zostaną one pozbawione wolności bezprawnie i arbitralnie, i że pozbawienie wolności będzie odbywać się w świetle prawa, a niepełnosprawność w żadnym przypadku nie będzie uzasadnieniem pozbawienia wolności.

2. Państwa-Strony zagwarantują, iż w razie pozbawienia osoby niepełnosprawnej wolności, w drodze jakiegokolwiek procesu, będą jej

przysługiwać prawa gwarantowane przez międzynarodowe ustawodawstwo dotyczące praw człowieka, oraz będzie traktowana w zgodzie z celami i zasadami zawartymi w niniejszej Konwencji, w tym z zasadą racjonalnego dostosowania.

Artykuł 15
Wolność od tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania

1. Nikt nie stanie się obiektem tortur oraz okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, a w szczególności nie zostanie poddany medycznym lub naukowym eksperymentom bez wyrażenia na to zgody.

2. Państwa-Strony podejmą działania ustawodawcze, administracyjne, sądownicze oraz innego typu tak, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym, na równych zasadach z innymi obywatelami, ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Artykuł 16
Wolność od wyzysku, przemocy i wykorzystywania

1. Państwa-Strony podejmą stosowne działania ustawodawcze, administracyjne, społeczne i edukacyjne i inne, w tym z uwzględnieniem kwestii płci, tak, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym ochronę przed wszelkimi formami wyzysku, przemocy i wykorzystywania, zarówno w ich środowisku domowym jak i poza nim.

2. Państwa-Strony podejmą również odpowiednie kroki, aby zapobiec wszelkim formom wyzysku, przemocy i wykorzystywania, poprzez, między innymi, odpowiednią pomoc i wsparcie dla osób niepełnosprawnych, ich rodzin i opiekunów, z uwzględnieniem kwestii wieku i płci, oraz poprzez udostępnianie informacji i edukacji dotyczącej unikania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wyzysku, przemocy i wykorzystywania. Państwa-Strony zagwarantują, iż pomoc w powyższym zakresie będzie uwzględniała kwestie wieku, płci i rodzaj niepełnosprawności.

3. Mając na celu zapobieganie wszelkim formom wyzysku, przemocy i wykorzystywania, Państwa-Strony zapewnią monitoring działań i programów dla osób niepełnosprawnych, poprzez niezależne i kompetentne organy.

4. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki wspierające powrót do zdrowia psychicznego, umysłowego i somatycznego, rehabilitację i reintegrację społeczną osób niepełnosprawnych, które stały się ofiarami jakiejkolwiek formy wyzysku, przemocy i wykorzystywania, w tym poprzez służby mające zapewnić osobom niepełnosprawnym ochronę społeczną. Proces powrotu do zdrowia i reintegracji będzie odbywał się w środowisku, w którym istnieje poszanowanie zdrowia, dobra, godności i autonomii osób niepełnosprawnych, i które uwzględnia ich szczególne potrzeby wynikające z płci lub wieku.

5. Państwa-Strony przygotują do wdrożenia skuteczne regulacje prawne i politykę, w tym regulacje i politykę uwzględniającą sprawy kobiet i dzieci, aby przypadki wyzysku, przemocy i wykorzystywania osób niepełnosprawnych mogły zostać zidentyfikowane, zbadane i, w razie konieczności, ścigane sądownie.

Artykuł 17
Ochrona integralności osobistej

Każda osoba niepełnosprawna ma prawo do szacunku dla swojej integralności umysłowej i fizycznej na równych zasadach z innymi obywatelami.

Artykuł 18
Swoboda przemieszczania się i wyboru obywatelstwa

1. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych do swobody przemieszczenia się, wyboru miejsca zamieszkania i obywatelstwa, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zagwarantują, iż:

   (a) Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo do przyjmowania i zmiany obywatelstwa i nie będzie ich można pozbawić obywatelstwa arbitralnie lub ze względu na niepełnosprawność;

   (b) Nie będzie można pozbawić osób niepełnosprawnych, na podstawie niepełnosprawności, prawa do nabywania, posiadania i wykorzystywania dokumentacji poświadczającej ich obywatelstwo, lub innych dokumentów tożsamości, oraz wykorzystywania procedur, takich jak procedury imigracyjne, które mogą być pomocne w realizacji prawa do swobody przemieszczania się;

   (c) Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo do opuszczania jakiegokolwiek kraju, w tym własnego;

(d) Nie będzie można pozbawić osób niepełnosprawnych, arbitralnie lub na podstawie niepełnosprawności, prawa wjazdu do własnego kraju.

2. Niezwłocznie po urodzeniu dzieci niepełnosprawnych zostanie sporządzony ich akt urodzenia i dzieci, od momentu urodzenia, będą mieć prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.

Artykuł 19
Samodzielne życie i integracja społeczna

Państwa-Strony uznają prawo wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczności, i do dokonywania wyborów na równi z innymi obywatelami, oraz podejmą skuteczne i stosowne działania, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym korzystanie z wyżej wymienionego prawa oraz ich pełną integrację i uczestnictwo w życiu społecznym, w tym zagwarantują, iż:

(a) Osoby niepełnosprawne będą mieć szansę wyboru miejsca zamieszkania, na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz wyboru gdzie i z kim będą mieszkać, jak również nie będą zobligowani do mieszkania w określonych warunkach;

(b) Osoby niepełnosprawne będą mieć dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających funkcjonowanie w środowisku domowym, lokalnym i innym, w tym indywidualnej opieki koniecznej do życia i integracji w społeczeństwie i zapobiegającej izolacji i segregacji osób niepełnosprawnych;

(c) Ogólnie dostępne usługi i obiekty będą dostępne na równych zasadach dla osób niepełnosprawnych oraz będą dostosowane do ich potrzeb.

Artykuł 20
Mobilność

Państwa-Strony podejmą skuteczne działania, mające na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym mobilności i możliwie największej samodzielności w tym zakresie, w tym poprzez:

(a) Ułatwienie mobilności osobom niepełnosprawnym w sposób i w czasie przez nie określonym, oraz po dostępnych kosztach;

(b) Ułatwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do dobrej jakości urządzeń ułatwiających poruszanie się, technologii pomocniczych i różnych form opieki i pośrednictwa, w tym poprzez obniżenie kosztów nabycia powyższych produktów i usług;

(c) Zapewnienie szkoleń z zakresu przemieszczania się osobom niepełnosprawnym oraz specjalistom pracującym z osobami niepełnosprawnymi;

(d) Zachęcanie producentów urządzeń pomocniczych, aby brali pod uwagę wszelkie aspekty związane z mobilnością osób niepełnosprawnych.

Artykuł 21
Wolność ekspresji i wyrażania poglądów oraz dostęp do informacji

Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe działania umożliwiające osobom niepełnosprawnym egzekwowanie swoich praw do wolności słowa i wyrażania poglądów, w tym swobody uzyskiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei na równych zasadach z innymi członkami społeczeństwa, za pomocą wszelkich środków komunikacji międzyludzkiej, określonych w artykule 2 niniejszej Konwencji, w tym poprzez:

(a) Dostarczanie osobom niepełnosprawnym informacji przeznaczonych dla ogółu społeczeństwa w dostępnym formacie i za pomocą środków przekazu odpowiednich dla rodzaju niepełnosprawności, bez opóźnień czasowych i dodatkowych kosztów;

(b) Akceptowanie i umożliwienie korzystania w sytuacjach oficjalnych z języka migowego, pisma Braille'a, wspomagających i alternatywnych sposobów komunikacji oraz wszelkich innych środków, sposobów i formatów komunikacji wybranych przez osoby niepełnosprawne;

(c) Nakłanianie prywatnych usługodawców świadczących usługi dla ogółu społeczeństwa, w tym dostawców usług internetowych, aby dostarczali informacje i usługi w formie dostępnej i przydatnej dla osób niepełnosprawnych;

(d) Zachęcanie środków masowego przekazu, w tym dostawców informacji poprzez Internet, aby udostępniały swoje usługi osobom niepełnosprawnym;

(e) Uznanie i promocję języków migowych.

Artykuł 22
Poszanowanie prywatności

1. Żadna osoba niepełnosprawna, niezależnie od miejsca zamieszkania lub warunków życia, nie będzie narażona na arbitralne i bezprawne naruszanie prywatności własnej, swojej rodziny, domu i korespondencji lub innej formy komunikacji międzyludzkiej, ani na bezprawne ataki na swoją cześć i reputację. Osobom niepełnosprawnym przysługuje ochrona prawna przed powyższymi atakami i naruszaniem prywatności.

2. Państwa-Strony będą chronić dane osobowe, informacje dotyczące choroby i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, na równych zasadach z innymi członkami społeczeństwa.

Artykuł 23
Poszanowanie życia rodzinnego i domowego

1. Państwa-Strony podejmą skuteczne i właściwe działania mające na celu eliminację dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych we wszelkich kwestiach odnoszących się do sfery małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na równych zasadach z innymi obywatelami, aby zagwarantować:

   (a) Prawo wszystkim osobom niepełnosprawnym, zdolnym do zawarcia związku małżeńskiego, do wejścia w związek małżeński i założenia rodziny na zasadach całkowitej dobrowolności i zgody przyszłych małżonków;

   (b) Prawo osób niepełnosprawnych do podejmowania nieprzymuszonej i odpowiedzialnej decyzji dotyczącej czasu wydania na świat oraz liczby potomstwa, oraz prawo do informacji stosownej do wieku odbiorców, dotyczącej edukacji seksualnej i planowania rodziny, jak również środki do realizacji wyżej wymienionych praw;

   (c) Zachowanie zdolności rozrodczej osób niepełnosprawnych, w tym dzieci, na równych zasadach z innymi obywatelami.

2. Państwa-Strony zagwarantują prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych w zakresie opieki, kurateli, powiernictwa, adopcji dzieci i podobnych instytucji, tam, gdzie istnieją one w krajowym ustawodawstwie, przy czym we wszystkich przypadkach dobro dziecka będzie wartością nadrzędną. Państwa-Strony udzielą stosownej

pomocy osobom niepełnosprawnym w realizacji obowiązków związanych z wychowaniem dzieci.

3. Państwa-Strony zagwarantują prawa dzieci niepełnosprawnych w zakresie życia rodzinnego. Mając na celu realizację tych praw oraz zapobieganie ukrywaniu, porzucaniu, zaniedbaniu i segregacji dzieci niepełnosprawnych, Państwa-Strony zobowiążą się do wczesnego rozpowszechniania obszernych informacji, oferowania szeroko zakrojonych usług i udzielania wsparcia dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom.

4. Państwa-Strony zagwarantują, iż dzieci nie będą oddzielane od rodziców wbrew ich woli, chyba, że tak postanowią kompetentne władze na podstawie oceny sądu, według której taka separacja jest konieczna w imię najlepiej pojętego interesu dziecka zgodnie z prawem i stosownymi procedurami. w żadnym przypadku dziecko nie zostanie odseparowane od rodziców na podstawie niepełnosprawności swojej, jednego lub obojga rodziców.

5. W sytuacji, gdy członkowie najbliższej rodziny nie są w stanie sprawować opieki nad dzieckiem, Państwa-Strony podejmą działania, aby zapewnić odpowiednią alternatywną opiekę nad dzieckiem poprzez członków dalszej rodziny, a jeśli będzie to niemożliwe, w społeczności dziecka w środowisku rodzinnym.

Artykuł 24
Edukacja

1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. Mając na celu realizację tego prawa bez jakiejkolwiek formy dyskryminacji i na zasadach równości, Państwa-Strony zagwarantują system edukacji integracyjnej na wszystkich etapach edukacyjnych oraz kształcenia ustawicznego, ukierunkowany na:

   (a) Pełny rozwój ludzkiego potencjału, poczucia godności i własnej wartości, oraz wzmocnienie poszanowania dla praw człowieka, fundamentalnych swobód i różnorodności członków rodziny ludzkiej;

   (b) Jak najpełniejszy rozwój osobowości, talentów i kreatywności, jak również intelektualny i fizyczny osób niepełnosprawnych;

   (c) Umożliwienie osobom niepełnosprawnym efektywnego uczestnictwa w wolnym społeczeństwie.

2. Mając na celu realizację powyższego prawa, Państwa-Strony zagwarantują, iż:

   (a) Osoby niepełnosprawne nie będą wykluczane z powszechnego systemu edukacyjnego ze względu na swoją niepełnosprawność, oraz, że dzieci niepełnosprawne nie zostaną wykluczone z bezpłatnej i obowiązkowej edukacji podstawowej i średniej na podstawie swojej niepełnosprawności;

   (b) Osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do bezpłatnej podstawowej i średniej edukacji integracyjnej, na dobrym poziomie, na równych zasadach z innymi obywatelami w społeczności, w której żyją;

   (c) Zostaną wprowadzone racjonalne dostosowania do szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;

   (d) Osoby niepełnosprawne otrzymają wsparcie, w ramach powszechnego systemu edukacyjnego, umożliwiające ich efektywne kształcenie;

   (e) Zostaną podjęte skuteczne środki, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb, mające na celu maksymalizowanie rozwoju intelektualnego i społecznego, zgodne z celem pełnej integracji.

3. Państwa-Strony umożliwią osobom niepełnosprawnym naukę życiowych i społecznych umiejętności, które ułatwią ich pełne i równoprawne uczestnictwo w edukacji i życiu społecznym. w tym celu, Państwa-Strony podejmą stosowne kroki, w tym:

   (a) Umożliwienie nauki pisma Braille'a, pisma alternatywnego, wspomagających i alternatywnych sposobów, środków i formatów komunikacji, umiejętności orientacyjnych i poruszania się oraz umożliwienie funkcjonowania grup samopomocy i mentoringu;

   (b) Umożliwienie nauki języka migowego i promocja tożsamości językowej społeczności osób niesłyszących;

   (c) Zagwarantowanie, iż edukacja osób niepełnosprawnych, a w szczególności dzieci, niewidomych, niesłyszących oraz równocześnie niewidomych i niesłyszących, będzie odbywała się w językach i za pomocą środków komunikacji najbardziej odpowiednich dla danej jednostki, i w środowisku umożliwiającym maksymalny rozwój intelektualny i społeczny.

3. Aby zapewnić realizację tego prawa, Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania i zatrudnią nauczycieli, w tym nauczycieli niepełnosprawnych, wykwalifikowanych w zakresie języka migowego i/lub pisma Braille'a i zobowiązują się szkolić pracowników do pracy na każdym etapie edukacyjnym. Szkolenie to będzie obejmować wiedzę na temat niepełnosprawności oraz wykorzystania właściwych wspomagających i alternatywnych sposobów, środków i formatów komunikacji, metod nauczania oraz, w ramach szkolenia, zostaną zapewnione materiały pomocnicze dla osób niepełnosprawnych.

4. Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym dostęp do szkolnictwa wyższego, zawodowego, edukacji dorosłych i kształcenia ustawicznego bez dyskryminacji i na równych zasadach z innymi obywatelami. w tym celu, Państwa-Strony zagwarantują racjonalne dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Artykuł 25
Zdrowie

Państwa-Strony uznają, iż osoby niepełnosprawne maja prawo do możliwie najwyższego standardu zdrowia bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki, aby zagwarantować osobom niepełnosprawnym dostęp do usług zdrowotnych z uwzględnieniem kwestii płci, w tym rehabilitację zdrowotną. W szczególności Państwa-Strony:

(a) Zagwarantują osobom niepełnosprawnym taki sam zakres, jakość i standard bezpłatnej lub przystępnej cenowo opieki medycznej i programów zdrowotnych, jak innym obywatelom, w tym w obszarze zdrowia seksualnego i związanego z rozrodczością oraz programów zdrowia publicznego;

(b) Zapewnią usługi zdrowotne ukierunkowane na szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych, w tym wczesne rozpoznanie i leczenie, oraz usługi ukierunkowane na minimalizowanie i zapobieganie niepełnosprawności, w tym wśród dzieci i osób w podeszłym wieku;

(c) Zapewnią powyższe usługi zdrowotne w możliwie bliskiej odległości od środowisk osób niepełnosprawnych, również w okolicach wiejskich;

(d) Będą wymagać od osób pracujących w sektorze opieki zdrowotnej, aby zapewniły osobom niepełnosprawnym opiekę o takiej samej jakości jak pozostałym członkom społeczeństwa, w tym, na zasadzie nieprzymuszonej zgody i pełnego poinformowania, między innymi poprzez podnoszenie świadomości praw człowieka,

godności, autonomii i potrzeb osób niepełnosprawnych przez szkolenia i propagowanie standardów etycznych w publicznej i prywatnej służbie zdrowia;

(e) Zakażą dyskryminowania osób niepełnosprawnych przy udzielaniu ubezpieczenia zdrowotnego oraz ubezpieczenia na życie, w sytuacji, gdy takie ubezpieczenie jest dozwolone przez ustawodawstwo danego kraju, i będzie ono udzielone w sposób sprawiedliwy i racjonalny;

(f) Będą zapobiegać przypadkom odmowy opieki lub usług zdrowotnych oraz płynów i żywności ze względu na niepełnosprawność.

Artykuł 26
Rewalidacja i rehabilitacja

1. Państwa-Strony podejmą skuteczne i stosowne działania, w tym poprzez organizacje samopomocowe, zmierzające do umożliwienia osobom niepełnosprawnym osiągnięcia i utrzymania jak największej samodzielności, zdolności fizycznej, intelektualnej, społecznej i zawodowej oraz pełnej integracji i uczestnictwa we wszystkich aspektach życia społecznego. w tym celu, Państwa-Strony zorganizują, wzmocnią i rozszerzą szeroko zakrojoną działalność w zakresie usług i programów rewalidacyjnych i rehabilitacyjnych, szczególnie w obszarach zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług społecznych, przy czym te programy i usługi:

   (a) Będą realizowane na możliwie wczesnym etapie i będą oparte na wielodyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i mocnych stron;

   (b) Będą wspierać uczestnictwo i integrację w społeczeństwie i wszelkich jego aspektach, będą dobrowolne oraz dostępne dla osób niepełnosprawnych, w możliwie bliskiej odległości od ich środowisk, również w okolicach wiejskich;

2. Państwa-Strony będą promować szkolenia wstępne i ustawiczne osób zawodowo zajmujących się rewalidacją i rehabilitacją oraz personelu zatrudnionego w tym obszarze.

3. Państwa-Strony będą promować dostępność, znajomość i wykorzystanie pomocniczych urządzeń i technologii przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych, dla celów rewalidacji i rehabilitacji.

Artykuł 27
Praca i zatrudnienie

1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do pracy, na równych zasadach z innymi obywatelami, w tym prawo do utrzymywania się z pracy wybranej przez siebie i akceptowanej na rynku pracy i w środowisku pracy, o charakterze otwartym, niewykluczającym i dostępnym dla osób niepełnosprawnych. Państwa-Strony będą chronić i promować realizowanie prawa do pracy, w tym również przez osoby, które stały się niepełnosprawne w czasie zatrudnienia, podejmując odpowiednie kroki, w tym legislacyjne, aby między innymi:

(a) Zakazać dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, w odniesieniu do wszystkich kwestii dotyczących wszelkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego i warunków pracy zgodnych z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy;

(b) Chronić prawa osób niepełnosprawnych, na równych zasadach z innymi obywatelami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i takiego samego wynagrodzenia za pracę tej samej wartości, do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, w tym prawa do ochrony przed molestowaniem i do zadośćuczynienia za poniesione krzywdy;

(c) Zagwarantować, ze osoby niepełnosprawne będą mogły egzekwować swoje prawa pracy i prawa związkowe, na równych zasadach z innymi obywatelami;

(d) Umożliwić osobom niepełnosprawnym skuteczny dostęp do programów poradnictwa zawodowego i technicznego, usług związanych z zatrudnieniem oraz szkolenia zawodowego i ustawicznego;

(e) Promować szanse zatrudnienia oraz awansu zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy, jak również oferować pomoc w znalezieniu, zdobyciu, utrzymaniu i powrotu do zatrudnienia;

(f) Promować szanse na samozatrudnienie, przedsiębiorczość, rozwój spółdzielni i zakładanie własnej firmy;

(g) Zatrudniać osoby niepełnosprawne w sektorze publicznym;

(h) Promować zatrudnienie osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym poprzez odpowiednią politykę i środki, w tym akcje afirmatywne, działania motywujące i inne;

(i) Zapewnić racjonalne dostosowanie miejsc pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych;

(j) Promować zdobywanie przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy;

(k) Promować programy, których celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym rehabilitacji zawodowej, powrotu do pracy oraz utrzymania zatrudnienia.

2. Państwa-Strony zagwarantują, iż osoby niepełnosprawne nie będą zmuszane do pracy niewolniczej czy też na zasadach poddańczej zależności, oraz że będą chronione, na równych zasadach z innymi obywatelami, przed pracą przymusową lub obowiązkową.

Artykuł 28
Adekwatne warunki życia i ochrona socjalna

1. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych i ich rodzin do adekwatnych warunków życia, w tym należytego pożywienia, odzieży i mieszkania i do stałej poprawy warunków życia, oraz podejmą odpowiednie kroki, aby zabezpieczyć i promować egzekwowanie tych praw bez dyskryminacji wynikającej z niepełnosprawności.

2. Państwa-Strony uznają prawa osób niepełnosprawnych do ochrony socjalnej oraz korzystania z tego prawa bez dyskryminacji wynikającej z niepełnosprawności, oraz podejmą odpowiednie kroki, aby zabezpieczyć i promować egzekwowanie tych praw, w tym kroki mające na celu:

(a) Zagwarantowanie równego dostępu osób niepełnosprawnych do czystej wody, oraz stosownych i dostępnych finansowo usług, urządzeń oraz innych form pomocy zaspokajających szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych;

(b) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym, a w szczególności kobietom i dziewczętom niepełnosprawnym oraz osobom starszym, dostępu do programów ochrony socjalnej i programów, których celem jest ograniczanie ubóstwa;

(c) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom żyjącym w warunkach ubóstwa dostępu do pomocy rządowej obejmującej koszty ponoszone w związku z niepełnosprawnością, w tym do stosownych szkoleń, poradnictwa, pomocy finansowej oraz opieki zastępczej;

(d) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym dostępu do programów mieszkalnictwa publicznego;

(e) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczeń i programów emerytalnych.

Artykuł 29
Uczestnictwo w życiu politycznym i publicznym

Państwa-Strony zagwarantują osobom niepełnosprawnym prawa polityczne i szansę korzystania z nich na równych zasadach z innymi obywatelami, oraz zobowiązują się:

(a) Zapewnić osobom niepełnosprawnym możliwość pełnego i efektywnego uczestnictwa w życiu publicznym i politycznym, na równych zasadach z innymi obywatelami, bezpośrednio lub poprzez dowolnie wybranych przedstawicieli, w tym szansę i prawo do głosowania i startowania w wyborach, poprzez między innymi:

(i) Zagwarantowanie, iż procedury, udogodnienia i materiały wyborcze będą odpowiednie, dostępne, zrozumiałe i łatwe w użyciu;

(ii) Ochronę prawa osób niepełnosprawnych do udziału w tajnym głosowaniu w wyborach i referendach publicznych, bez zastraszania, oraz prawa do startowania w wyborach, pełnienia urzędów i wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach władzy, jak również poprzez umożliwienie osobom niepełnosprawnym, w razie konieczności, korzystania z urządzeń pomocniczych i nowych technologii;

(iii) Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym swobody wyrazu woli jako wyborcom i w tym celu, w razie konieczności, udzielenie zgody na skorzystanie przy głosowaniu z pomocy osoby przez nie wybranej;

(b) Aktywnie promować środowisko, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły skutecznie i w pełni uczestniczyć w życiu publicznym bez dyskryminacji i na równych zasadach z innymi obywatelami, i zachęcać osoby niepełnosprawne do uczestnictwa w życiu publicznym, w tym do:

(i) Uczestnictwa w pozarządowych organizacjach i stowarzyszeniach związanych z życiem publicznym i politycznym kraju, oraz w działalności i administracji partii politycznych;

(ii) Zakładania i przystępowania do organizacji osób niepełnosprawnych, reprezentujących osoby niepełnosprawne na szczeblach: międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

Artykuł 30
Uczestnictwo w życiu kulturalnym, rekreacji, zajęciach sportowych i innych formach wypoczynku

1. Państwa-Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do uczestnictwa na równych zasadach z innym obywatelami w życiu kulturalnym, oraz podejmą stosowne działania, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym:

(a) Korzystanie z materiałów dotyczących zagadnień kultury w dostępnych formatach;

(b) Dostęp do programów telewizyjnych, filmów, teatru, i innych form działalności kulturalnej, w dostępnych formatach;

(c) Dostęp do miejsc, w których odbywają się wydarzenia kulturalne, tj. teatry, muzea, kina, biblioteki oraz do usług związanych z działalnością kulturalną i turystyczną, jak również, na ile jest to możliwe, dostęp do miejsc historycznych i ważnych z punktu widzenia kultury narodowej.

2. Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania celem umożliwienia osobom niepełnosprawnym rozwoju i korzystania ze swojego twórczego, artystycznego i intelektualnego potencjału, nie tylko dla korzyści własnych, ale również dla wzbogacenia społeczeństwa.

3. Państwa-Strony podejmą odpowiednie działania, w zgodzie z prawem międzynarodowym, tak, aby akty prawne dotyczące ochrony praw własności intelektualnej nie stanowiły nieracjonalnej bariery dyskryminującej osoby niepełnosprawne w dostępie do materiałów związanych ze sferą kultury.

4. Osoby niepełnosprawne będą mieć prawo, na równych zasadach z innymi obywatelami, do wsparcia i uznania swojej szczególnej tożsamości kulturowej i językowej, w tym języków migowych i kultury osób niesłyszących.

5. Mając na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa, na równych zasadach z innymi obywatelami, w zajęciach rekreacyjnych, sportowych czy innych formach spędzania wolnego czasu, Państwa-Strony podejmą stosowne działania, aby:

(a) Promować i zachęcać osoby niepełnosprawne do uczestnictwa, w jak najszerszym zakresie, we wszystkich obszarach działalności sportowej, należącej do głównego nurtu życia społecznego;

(b) Zagwarantować osobom niepełnosprawnym możliwość organizowania, inicjowania i uczestnictwa w działalności sportowej i rekreacyjnej skierowanej do osób niepełnosprawnych, oraz zachęcać do zapewniania w tym celu środków, szkolenia i nauki, na zasadzie równości.

(c) Zagwarantować osobom niepełnosprawnym dostęp do miejsc, w których prowadzona jest działalność sportowa, rekreacyjna i turystyczna;

(d) Umożliwić dzieciom niepełnosprawnym uczestnictwo w zabawach i zajęciach rekreacyjnych i sportowych, w tym w zajęciach organizowanych w ramach systemu szkolnego, na równych zasadach z innymi dziećmi;

(e) Zapewnić, osobom niepełnosprawnym dostęp do usług w zakresie sportu, rekreacji, turystyki i innych form spędzania wolnego czasu.

Artykuł 31
Statystyki i gromadzenie danych

1. Państwa-Strony podejmują się gromadzenia stosownych informacji, w tym danych statystycznych i pochodzących z badań, które umożliwią formułowanie i wdrażanie polityki służącej realizacji postanowień niniejszej Konwencji. Proces gromadzenia i przechowywania informacji będzie:

(a) Zgodny z prawnie ustanowionymi zabezpieczeniami, w tym prawodawstwem dotyczącym ochrony danych, aby zapewnić poufność i poszanowanie dla prywatności osób niepełnosprawnych;

(b) Zgodny z normami uznanymi na arenie międzynarodowej, mającymi na celu ochronę fundamentalnych swobód i praw człowieka oraz z zasadami etycznymi, którymi należy się kierować przy gromadzeniu i wykorzystywaniu danych statystycznych.

2. Informacje zgromadzone zgodnie z niniejszym artykułem zostaną odpowiednio skategoryzowane i wykorzystane do oceny wdrożenia zobowiązań podjętych przez Państwa-Strony w ramach niniejszej Konwencji oraz do identyfikowania i podejmowania działań wobec barier stojących na drodze egzekwowania praw osób niepełnosprawnych.

3. Państwa-Strony przyjmą na siebie obowiązek rozpowszechniania tych danych statystycznych i zapewnią dostęp do nich osobom niepełnosprawnym i innym.

Artykuł 32
Współpraca międzynarodowa

1. Państwa-Strony uznają wagę współpracy międzynarodowej i promocji współpracy międzynarodowej, mającej na celu wsparcie wysiłków na poziomie poszczególnych krajów ukierunkowanych na realizację celów niniejszej Konwencji, oraz podejmą stosowne i skuteczne działania w tym względzie, wspólnie z międzynarodowymi i regionalnymi organizacjami oraz organizacjami funkcjonującymi w ramach społeczeństwa obywatelskiego, a w szczególności z organizacjami osób niepełnosprawnych. w zakres tych działań mogą wchodzić, między innymi:

   (a) Działania mające na celu zagwarantowanie, iż międzynarodowa współpraca, w tym międzynarodowe programy rozwoju, nie będzie wykluczać osób niepełnosprawnych i będzie dla nich dostępna;

   (b) Umożliwienie i wsparcie budowania potencjału, w tym poprzez wymianę i dzielenie się informacjami, doświadczeniami, programami szkoleniowymi i najlepszymi praktykami;

   (c) Ułatwianie współpracy w dziedzinie badań i dostępu do wiedzy naukowej i technicznej;

   (d) Udzielanie pomocy technicznej i ekonomicznej, w tym poprzez ułatwienie dostępu do technologii i dzielenie się dostępnymi i pomocniczymi technologiami, oraz poprzez transfer technologii.

2. Postanowienia niniejszego artykułu pozostają bez uszczerbku dla zobowiązań podjętych w ramach niniejszej Konwencji przez każde z Państw-Stron.

Artykuł 33
Wdrożenie i monitoring na szczeblu krajowym

1. Państwa-Strony, zgodnie z własnym systemem organizacyjnym, desygnują co najmniej jedną komórkę w strukturach rządowych do spraw związanych z wdrożeniem niniejszej Konwencji, oraz rozważą ustanowienie lub desygnację mechanizmu koordynacyjnego w ramach rządu, który ułatwi powiązane działania w różnych sektorach i na różnych szczeblach.

2. Państwa-Strony, zgodnie ze swoim systemem prawnym i administracyjnym, będą utrzymywać, umacniać, desygnować lub ustanawiać w ramach swoich struktur, ramowy program działania, w tym co najmniej jeden niezależny mechanizm, do promowania, ochrony i monitorowania działań wdrożeniowych niniejszej Konwencji. Desygnując lub ustanawiając taki mechanizm, Państwa-Strony uwzględnią zasady odnoszące się do statusu i funkcjonowania krajowych instytucji do spraw ochrony i promowania praw człowieka.

3. Społeczeństwo obywatelskie, a w szczególności osoby niepełnosprawne i reprezentujące je organizacje, będzie zaangażowane w proces monitorowania wdrażania postanowień niniejszej Konwencji i będzie w nim w pełni uczestniczyć.

Artykuł 34
Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych

1. Zostanie ustanowiony Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych (zwany dalej Komitetem), który będzie spełniał poniżej wymienione funkcje.

2. W chwili wejścia w życie niniejszej Konwencji, Komitet będzie się składał z dwunastu ekspertów. Po dodatkowych sześćdziesięciu ratyfikacjach lub przystąpieniach do Konwencji, członkowsko w Komitecie zwiększy się o sześciu członków, osiągając maksymalną liczbę osiemnastu członków.

3. Członkowie Komitetu będą występować we własnym imieniu, oraz reprezentować wysokie normy etyczne, kompetencje i doświadczenie w obszarze objętym niniejszą Konwencją. Przy nominacji swoich kandydatów, zachęca się Państwa-Strony do uwzględnienia postanowienia zawartego w artykule 4 ust.3 niniejszej Konwencji.

4. Członkowie Komitetu będą wybierani przez Państwa-Strony, z uwzględnieniem zasady równomiernego podziału geograficznego, reprezentacji różnych form cywilizacji i głównych systemów prawnych, oraz zrównoważonej reprezentacji płci i uczestnictwa ekspertów wybranych spośród osób niepełnosprawnych.

5. Członkowie Komitetu będą wyłaniani w tajnym głosowaniu z listy osób nominowanych przez Państwa-Strony będących ich obywatelami, na spotkaniach Konferencji Państw-Stron. Na tych spotkaniach, na których reprezentanci dwóch trzecich Państw-Stron będą stanowić kworum, do Komitetu zostaną wybrane te osoby, które otrzymają

największą liczbę głosów i absolutną większość głosów przedstawicieli Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu.

6. Wstępne wybory będą zorganizowane nie później niż sześć miesięcy po wejściu w życie niniejszej Konwencji. Przynajmniej cztery miesiące przed datą każdych wyborów, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych, prześle list do Państw-Stron z zaproszeniem do przedstawienia nominacji w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny następnie przygotuje listę nominowanych tą drogą osób, w porządku alfabetycznym, z wyszczególnieniem Państwa nominującego danego kandydata, a następnie przedłoży ją Państwom-Stronom niniejszej Konwencji.

7. Członkowie Komitetu będą wybierani na okres czterech lat. Członkom Komitetu przysługuje prawo jednokrotnego ubiegania się o drugą kadencję. Jednakże kadencja sześciu z wszystkich członków wybranych w czasie pierwszych wyborów zakończy się z upływem dwóch lat. Bezpośrednio po pierwszych wyborach, nazwiska tych sześciu członków zostaną wyłonione w drodze losowania przez przewodniczącego spotkania, o którym mowa w ustępie 5 niniejszego artykułu.

8. Wybór kolejnych sześciu członków zostanie dokonany w ramach zwyczajnych wyborów, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami niniejszego artykułu.

9. W razie śmierci lub rezygnacji członka komisji, lub deklaracji z jego/jej strony, iż z jakiegoś powodu nie może już dłużej wykonywać swoich obowiązków, Państwo, które nominowało tego członka wyznaczy kolejnego eksperta, który będzie posiadał wymagane kwalifikacje i spełniał wymagania określone w postanowieniach niniejszego artykułu, aby sprawował tę funkcję do końca kadencji.

10. Komitet ustanowi własne procedury postępowania.

11. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zapewni odpowiedni personel i udogodnienia konieczne do skutecznego sprawowania funkcji Komitetu w ramach niniejszej Konwencji, oraz zwoła jego wstępne zebranie.

12. Za aprobatą Generalnego Zgromadzenia, członkowie Komitetu otrzymają wynagrodzenie ze środków Narodów Zjednoczonych, na warunkach określonych przez Zgromadzenie, z uwzględnieniem wagi obowiązków Komitetu.

13. Członkom Komitetu będą przysługiwać udogodnienia, przywileje i immunitety takie, jakie przysługują ekspertom w trakcie misji na rzecz Narodów Zjednoczonych, określone w odpowiednich sekcjach Konwencji dotyczącej przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 35
Sprawozdania Państw-Stron

1. Każde Państwo-Strona przedłoży Komitetowi poprzez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych obszerne sprawozdanie dotyczące działań podjętych celem realizacji zobowiązań określonych niniejszą Konwencją oraz postępu, jaki się dokonał w Państwie-Stronie w rezultacie tych działań w ciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszej Konwencji.

2. Następnie, Państwa-Strony będą przedkładać kolejne sprawozdania przynajmniej co cztery lata oraz na prośbę Komitetu.

3. Komitet podejmie decyzję, co do wytycznych stosownych do treści sprawozdań.

4. Państwo-Strona po przedłożeniu Komitetowi obszernego wstępnego sprawozdania, nie jest zobowiązane do powtarzania informacji w nim zawartych w kolejnych sprawozdaniach. Przygotowując sprawozdania dla Komitetu, Państwa-Strony powinny stosować zasady jawności i uczciwości, oraz mieć wzgląd na postanowienie zawarte w artykule 4 ust. 3 niniejszej Konwencji.

5. Sprawozdania mogą wskazywać na trudności i czynniki oddziałujące na stopień realizacji zobowiązań podjętych w ramach niniejszej Konwencji.

Artykuł 36
Analiza treści sprawozdań

1. Treść każdego sprawozdania będzie dokładnie rozpatrywana przez członków Komitetu, którzy będą formułować pod adresem Państw-Stron sugestie i ogólne zalecenia stosownie do treści sprawozdań. Państwo-Strona może odpowiedzieć na nie przesyłając informacje Komitetowi, jakie uważa za stosowne. Komitet może zwrócić się do Państw-Stron z prośbą o dalsze informacje odnośnie wdrożenia postanowień niniejszej Konwencji.

2. Jeśli Państwo-Strona znacznie przekroczy termin składania sprawozdania, Komitet może zawiadomić to Państwo o potrzebie

dokonania wglądu w proces wdrażania postanowień niniejszej Konwencji w tym Państwie, na podstawie dostępnych Komitetowi wiarygodnych informacji w razie, gdy sprawozdanie nie zostanie złożone w ciągu trzech miesięcy po przesłaniu tego zawiadomienia. Komitet zaprosi Państwo-Stronę, o którym mowa, do uczestnictwa w powyższej kontroli. w sytuacji, gdy Państwo-Strona przedłoży sprawozdanie w odpowiedzi na zawiadomienie, wówczas zostaną zastosowane postanowienia ustępu 1 niniejszego artykułu.

3. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych udostępni wszystkie sprawozdania Państwom-Stronom.

4. Państwa-Strony udostępnią sprawozdania szerokiemu ogółowi w swoich krajach oraz umożliwią dostęp do sugestii i ogólnych zaleceń poczynionych, co do treści tych sprawozdań.

5. Komitet, jeśli uzna to za właściwe, przekaże specjalistycznym agencjom, funduszom i programom Narodów Zjednoczonych, jak również innym kompetentnym organom, sprawozdania Państw-Stron, wraz z ewentualnymi spostrzeżeniami i zaleceniami poczynionymi przez Komitet, aby odnieść się do zawartych w nich próśb o poradę techniczną lub pomoc.

Artykuł 37
Współpraca pomiędzy Państwami-Stronami a Komitetem

1. Każde Państwo-Strona będzie współpracować z Komitetem oraz udzielać pomocy jego członkom w realizacji ich mandatu.

2. W relacjach z Państwami-Stronami, Komitet będzie uwzględniał sposoby i metody umacniania zdolności Państw do wdrażania postanowień niniejszej Konwencji, w tym w drodze współpracy międzynarodowej.

Artykuł 38
Relacje Komitetu z innymi organami

Dbając o skuteczne wdrożenie niniejszej Konwencji oraz, aby zachęcać do współpracy międzynarodowej w sferze objętej niniejszą Konwencją:

(a) Specjalistyczne agencje i inne organy Narodów Zjednoczonych będą miały prawo do reprezentacji w sytuacji, gdy będzie rozpatrywane wdrażanie tych postanowień Konwencji, które wchodzą w zakres ich mandatu. Komitet może zaprosić specjalistyczne agencje i inne kompetentne organy, gdy uzna to za właściwe, do udzielenia porady eksperckiej dotyczącej wdrażania

postanowień Konwencji, wchodzących odpowiednio w zakres ich mandatu. Komitet może zaprosić specjalistyczne agencje i inne organy Narodów Zjednoczonych, aby przedstawiły sprawozdania z wdrażania Konwencji w obszarach wchodzących w zakres ich działalności;

(b) Komitet, w ramach wypełniania swojego mandatu, będzie się konsultować, jeśli będzie tak potrzeba, z innymi odpowiednimi organami powołanymi w drodze traktatów dotyczących praw człowieka, mając na celu osiągnięcie spójności ich wytycznych, sugestii i ogólnych zaleceń, aby uniknąć powielania i częściowego pokrywania się działań w ramach wypełniania swoich funkcji.

Artykuł 39
Sprawozdanie Komitetu

Komitet będzie przedstawiał sprawozdanie ze swojej działalności Zgromadzeniu Ogólnemu oraz Radzie Gospodarczej i Społecznej, co dwa lata, i będzie mógł formułować sugestie i ogólne zalecenia w oparciu o analizę sprawozdań i informacji otrzymanych od Państw-Stron. Te sugestie i ogólne zalecenia zostaną zawarte w sprawozdaniu Komitetu, wraz z komentarzami Państw-Stron, jeśli takie zaistnieją.

Artykuł 40
Konferencje Państw-Stron

1. Państwa-Strony będą odbywać regularne spotkania w ramach Konferencji Państw-Stron, aby rozważyć zagadnienia związane z procesem wdrażania niniejszej Konwencji.

2. Nie później niż w sześć miesięcy po wejściu niniejszej Konwencji w życie, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zwoła Konferencję Państw-Stron. Kolejne spotkania będą zwoływane przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych co dwa lata lub decyzją Konferencji Państw-Stron.

Artykuł 41
Depozytariusz

Depozytariuszem niniejszej Konwencji będzie Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 42
Podpis

Niniejsza Konwencja będzie otwarta do podpisu dla Państw-Stron i regionalnych organizacji integracyjnych w siedzibie Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dniem 30 marca 2007 r.

Artykuł 43
Zgoda na związanie się niniejszą Konwencją

Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji przez Państwa sygnatariuszy i formalnemu zatwierdzeniu przez regionalne organizacje integracyjne. Każde Państwo i regionalna organizacja integracyjna, niebędące sygnatariuszami Konwencji, będą mogły do niej w dowolnym momencie przystąpić.

Artykuł 44
Regionalne organizacje integracyjne

1. „Regionalna organizacja integracyjna" oznacza organizację utworzoną przez suwerenne państwa danego regionu, której państwa należące do tego regionu przekazały kompetencje w zakresie spraw regulowanych niniejszą Konwencją. Organizacje te poinformują w swoich dokumentach, w których formalnie zatwierdzą niniejszą Konwencję lub zadeklarują przystąpienie do niej, o stopniu swoich kompetencji w odniesieniu do kwestii regulowanych przez niniejszą Konwencję. Następnie zawiadomią depozytariusza o wszelkich znaczących zmianach w zakresie swoich kompetencji.

2. Odniesienia do „Państw-Stron" w niniejszej Konwencji stosują się do takich organizacji w zakresie ich kompetencji.

3. Żadne dokumenty złożone przez regionalną organizację integracyjną nie będą brane pod uwagę dla celów artykułu 45 ust. 1 oraz artykułu 47 ust. 2 i 3.

4. Regionalne organizacje integracyjne, w zakresie swoich kompetencji, mogą skorzystać z prawa do głosowania na Konferencji Państw-Stron, z liczbą głosów równą liczbie swoich państw członkowskich, będących stronami niniejszej Konwencji. Regionalna organizacja integracyjna nie może korzystać z prawa głosu, jeśli skorzysta z niego któreś z jej państw członkowskich i vice versa.

Artykuł 45
Uprawomocnienie się Konwencji

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub akcesyjnego.

2. Dla każdego Państwa lub regionalnej organizacji integracyjnej ratyfikujących, formalnie zatwierdzających lub przystępujących do Konwencji po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub akcesyjnego, Konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po złożeniu przez to Państwo lub organizację swojego dokumentu.

Artykuł 46
Zastrzeżenia

1. Nie dopuszcza się żadnych zastrzeżeń do niniejszego Konwencji, które są niezgodne z jej celem.

2. Zastrzeżenia mogą zostać wycofane w dowolnym momencie.

Artykuł 47
Poprawki

1. Każde Państwo może zaproponować dokonanie poprawek do niniejszej Konwencji i przedłożyć ich propozycję Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny przekaże proponowane poprawki Państwom-Stronom z prośbą o powiadomienie o ich ewentualnym poparciu dla zwołania konferencji dla rozpatrzenia proponowanych poprawek i podjęcia decyzji, co do ich wprowadzenia. w przypadku, gdy w ciągu czterech miesięcy od przekazania informacji o proponowanej poprawce, przynajmniej jedna trzecia Państw-Stron będzie za zwołaniem konferencji, Sekretarz Generalny zwoła konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Wszelkie poprawki przyjęte przez większość dwóch trzecich Państw-Stron, obecnych i biorących udział w głosowaniu, zostaną przedłożone przez Sekretarza Generalnego Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia, a następnie do akceptacji wszystkim Państwom-Stronom.

2. Poprawka przyjęta i zatwierdzona zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu wejdzie w życie trzydziestego dnia po tym jak liczba złożonych dokumentów potwierdzających akceptację poprawki osiągnie dwie trzecie liczby Państw-Stron według stanu na dzień przyjęcia poprawki. Następnie, poprawka wejdzie w życie w każdym Państwie-Stronie trzydziestego dnia po złożeniu przez te państwa swoich dokumentów akceptacyjnych. Poprawka będzie obowiązywać tylko w tych krajach, które ją zaakceptowały.

3. Jeśli Konferencja Państw-Stron w drodze konsensusu tak zdecyduje, poprawka przyjęta, zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, który odnosi się wyłącznie do artykułu 34, 38, 39 i 40, wejdzie w życie dla wszystkich Państw-Stron trzydziestego dnia od momentu, gdy liczba

dokumentów akceptacyjnych osiągnie dwie trzecie liczby Państw-Stron według stanu na dzień przyjęcia poprawki.

Artykuł 48
Wypowiedzenie

Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszą Konwencję zawiadamiając o tym na piśmie Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabiera mocy w rok od dnia otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 49
Przystępny format

Tekst niniejszej Konwencji będzie dostępny w przystępnych formatach.

Artykuł 50
Autentyczność tekstów

Teksty arabski, chiński, angielski, francuski, rosyjski i hiszpański niniejszej Konwencji są w równym stopniu autentyczne.

Na dowód powyższego, niżej podpisani Pełnomocnicy, upoważnieni do tego przez rządy swoich krajów, złożyli podpisy pod niniejszą Konwencją.

Protokół Fakultatywny do Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych.

Państwa-Strony poniższego Protokołu uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Państwo-Strona niniejszego Protokołu uznaje kompetencje Komitetu Praw Osób Niepełnosprawnych w zakresie przyjmowania i rozpatrywania doniesień bezpośrednio lub w imieniu osób lub grupy osób podlegających jurysdykcji tego państwa, które podają się za ofiary naruszenia przez to Państwo-Stronę któregokolwiek z praw wymienionych w Konwencji

2. Komitet nie przyjmuje doniesienia, które dotyczy Państwa-Strony niniejszej Konwencji, niebędącego stroną niniejszego Protokołu.

Artykuł 2

Komitet nie przyjmuje doniesienia w sytuacji, gdy:

(a) Doniesienie jest anonimowe;

(b) Doniesienie stanowi naruszenie prawa do przedstawiania zawiadomienia lub pozostaje w sprzeczności z postanowieniami Konwencji;

(c) Ta sama sprawa została już przez Komitet rozpatrzona lub też dobiegł końca bądź trwa jeszcze proces rozpatrywania jej w ramach innej procedury międzynarodowego dochodzenia lub rozstrzygania;

(d) Wyczerpane zostały wszystkie środki zaradcze dostępne w kraju, chyba że zastosowanie tych środków nadmiernie się przedłuża lub nie rokuje nadziei na skuteczną pomoc;

(e) Doniesienie jest w oczywisty sposób bezpodstawne lub niewystarczająco uzasadnione;

(f) Fakty, o których mowa w doniesieniu, zaistniały przed wejściem w życie niniejszego Protokołu w odniesieniu do danego Państwa-Strony, chyba że ich czas trwania miał miejsce także po tej dacie.

Artykuł 3

Komitet poinformuje drogą poufną właściwe Państwo-Stronę o każdym doniesieniu przedstawionym mu w ramach niniejszego Protokołu. w ciągu sześciu miesięcy powiadomione Państwo-Strona przedstawi Komitetowi w formie pisemnej wyjaśnienia lub stwierdzenia informujące o sprawie i o środkach zaradczych ewentualnie przez nie podjętych.

Artykuł 4

1. W dowolnym momencie po przyjęciu doniesienia, a przed orzeczeniem o jego słuszności Komitet może przekazać danemu Państwu-Stronie do pilnego rozpatrzenia prośbę, by Państwo-Strona zastosowało tymczasowe środki zaradcze niezbędne do tego, by uniknąć ewentualnej nieodwracalnej szkody dla ofiary bądź ofiar przypuszczalnego pogwałcenia.

2. Skorzystanie przez Komitet z opcji wynikającej z ust. 1 nie oznacza orzeczenia o akceptowalności bądź słuszności doniesienia.

Artykuł 5

Komitet rozpatruje doniesienia przedstawione w ramach niniejszego Protokołu na posiedzeniach zamkniętych. Po rozpatrzeniu zawiadomienia Komitet przekazuje zainteresowanemu Państwu-Stronie oraz autorowi doniesienia swoje opinie na jego temat wraz z ewentualnymi zaleceniami.

Artykuł 6

1. Jeżeli Komitet otrzyma wiarygodne informacje wskazujące na poważne bądź systematyczne łamanie przez Państwo-Stronę praw wymienionych w Konwencji, zwróci się on do Państwa-Strony z prośbą o współpracę przy rozpatrywaniu tych informacji, a w tym celu także o przedstawienie uwag na ich temat.

2. Uwzględniając uwagi przedstawione ewentualnie przez dane Państwo-Stronę oraz wszelkie inne wiarygodne, dostępne sobie informacje, Komitet może wyznaczyć jednego bądź kilkoro swych członków, by przeprowadzili śledztwo i przekazali mu niezwłocznie jego wyniki. w wypadku, gdy otrzymano upoważnienie i zgodę Państwa-Strony, w ramach dochodzenia można odbyć również wizytę na jego terytorium.

3. Po rozpatrzeniu wyników takiego dochodzenia Komitet przekazuje te wyniki danemu Państwu-Stronie wraz z wszelkimi komentarzami i zaleceniami.

4. W ciągu sześciu miesięcy od daty otrzymania tych wyników, komentarzy i zaleceń przekazanych przez Komitet, dane Państwo-Strona winno przedstawić Komitetowi swoje uwagi.

5. Dochodzenie takie prowadzone jest w sposób poufny i na każdym etapie postępowania Państwo-Strona proszone jest o współpracę.

Artykuł 7

1. Komitet może zwrócić się do Państwa-Strony z prośbą o dołączenie do sprawozdania przedstawionego w ramach artykułu 35 Konwencji szczegółów na temat wszelkich środków podjętych w odpowiedzi na dochodzenie przeprowadzone w ramach artykułu 6 niniejszego Protokołu.

2. Po upływie sześciomiesięcznego okresu, o którym mowa w artykule 6 ust. 4, Komitet może się zwrócić do danego Państwa-Strony z prośbą o przedstawienie mu informacji na temat środków podjętych w odpowiedzi na to dochodzenie.

Artykuł 8

Każde Państwo-Strona w chwili podpisywania lub ratyfikowania niniejszego Protokołu bądź przystępowania do niego może oświadczyć, że nie uznaje kompetencji Komitetu, o których mowa w artykule 6 i artykule 7.

Artykuł 9

Depozytariuszem niniejszego Protokołu będzie Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 10

Niniejszy Protokół będzie otwarty do podpisu dla sygnatariuszy Konwencji: Państw-Stron i regionalnych organizacji integracyjnych w siedzibie Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku od dnia 30 marca 2007 r.

Artykuł 11

Niniejszy Protokół może zostać podpisany przez każde Państwo, które podpisało lub ratyfikowało Konwencję bądź do niej przystąpiło. Podlega on formalnemu zatwierdzeniu i podpisaniu przez regionalne organizacje integracyjne, które formalnie zatwierdziły lub przystąpiły do Konwencji. Do niniejszego Protokołu może w dowolnym momencie przystąpić każde Państwo lub regionalna organizacja integracyjna, które ratyfikowały lub

formalnie zatwierdziły Konwencję bądź do niej przystąpiły, a które nie podpisały Protokołu.

Artykuł 12

1. „Regionalna organizacja integracyjna” oznacza organizację utworzoną przez suwerenne państwa danego regionu, której państwa należące do tego regionu przekazały kompetencje w zakresie spraw regulowanych niniejszą Konwencją i niniejszego Protokołu. Organizacje te poinformują w swoich dokumentach, w których formalnie zatwierdzą niniejszą Konwencję i Protokół lub zadeklarują przystąpienie do nich, o stopniu swoich kompetencji w odniesieniu do kwestii regulowanych przez niniejszą Konwencję i Protokół. Następnie zawiadomią depozytariusza o wszelkich znaczących zmianach w zakresie swoich kompetencji.

2. Odniesienia do „Państw-Stron” w niniejszym Protokole stosują się do takich organizacji w ramach ich kompetencji.

3. Żadne dokumenty złożone przez regionalną organizację integracyjną nie będą brane pod uwagę dla celów artykułu 13 ust. 1 oraz artykułu 15 ust. 2 i 3.

4. Regionalne organizacje integracyjne, w zakresie swoich kompetencji, mogą skorzystać z prawa do głosowania na spotkaniu Państw-Stron, z liczbą głosów równą liczbie swoich państw członkowskich, będących stronami niniejszego Protokołu. Regionalna organizacja integracyjna nie skorzysta z prawa głosu, jeśli skorzysta z niego któreś z jej państw członkowskich i vice versa.

Artykuł 13

1. Niniejszy Protokół wchodzi w życie trzydziestego dnia od daty złożenia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych dziesięciu dokumentów ratyfikacji bądź przystąpienia.

2. W odniesieniu do każdego Państwa-Strony lub regionalnej organizacji integracyjnej, które ratyfikowały lub formalnie zatwierdziły niniejszy Protokół, bądź przystąpiły do niego po tym, jak wszedł on w życie, nabiera on mocy prawnej trzydziestego dnia od daty złożenia przez to Państwo-Stronę lub organizację integracyjną własnego instrumentu ratyfikacji, potwierdzenia bądź przystąpienia.

Artykuł 14

1. Nie dopuszcza się żadnych zastrzeżeń do niniejszego Protokołu, które są niezgodne z jego celem.
2. Zastrzeżenia mogą zostać wycofane w dowolnym momencie.

Artykuł 15

1. Każde Państwo-Strona może wysunąć propozycję wprowadzenia poprawki do niniejszego Protokołu i przedłożyć ją Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekazuje wówczas Państwom-Stronom wszelkie proponowane poprawki z prośbą o powiadomienie o ich ewentualnym poparciu dla zwołania konferencji dla rozpatrzenia proponowanych poprawek i podjęcia decyzji, co do ich wprowadzenia. w przypadku, gdy w ciągu czterech miesięcy od przekazania informacji o proponowanej poprawce, przynajmniej jedna trzecia Państw-Stron będzie za zwołaniem konferencji, Sekretarz Generalny zwoła konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Wszelkie poprawki przyjęte przez większość dwóch trzecich Państw-Stron, obecnych i biorących udział w głosowaniu, zostaną przedłożone przez Sekretarza Generalnego Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia, a następnie do akceptacji wszystkim Państwom-Stronom.

2. Poprawka przyjęta i zatwierdzona zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu wejdzie w życie trzydziestego dnia po tym jak liczba złożonych dokumentów potwierdzających akceptację poprawki osiągnie dwie trzecie liczby Państw-Stron według stanu na dzień przyjęcia poprawki. Następnie, poprawka wejdzie w życie w każdym Państwie-Stronie trzydziestego dnia po złożeniu przez te państwa swoich dokumentów akceptacyjnych. Poprawka będzie obowiązywać tylko w tych krajach, które ją zaakceptowały.

Artykuł 16

Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszy Protokół zawiadamiając o tym na piśmie Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabiera mocy w rok od dnia otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 17

Tekst niniejszego Protokołu będzie dostępny w przystępnych formatach.

Artykuł 18

Teksty arabski, chiński, angielski, francuski, rosyjski i hiszpański niniejszego Protokołu są w równym stopniu autentyczne.

Na dowód powyższego, niżej podpisani Pełnomocnicy, upoważnieni do tego przez rządy swoich krajów, złożyli podpisy pod niniejszym Protokołem.

Svensk författningssamling

SFS 2001:453
Utkom från trycket
den 19 juni 2001

Socialtjänstlag;

utfärdad den 7 juni 2001.

Enligt riksdagens beslut[1] föreskrivs följande.

1 kap. Socialtjänstens mål

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

– ekonomiska och sociala trygghet,
– jämlikhet i levnadsvillkor,
– aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

2 § När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

3 § Bestämmelser om vård utan samtycke ges i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2 kap. Kommunens ansvar

1 § Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område.

2 § Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

I fråga om den som omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. finns särskilda bestämmelser i den lagen.

I 3 § och 16 kap. 2 § finns föreskrifter om ansvar i vissa fall för annan kommun än den som den enskilde vistas i.

[1] Prop. 2000/01:80, bet. 2000/01:SoU18, rskr. 2000/01:259.

3 § En person som önskar flytta till en annan kommun, men till följd av ålderdom, funktionshinder eller allvarlig sjukdom har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och därför inte kan bosätta sig där utan att inflyttningskommunen erbjuder behövliga insatser, får hos den kommunen ansöka om sådana insatser. En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde vore bosatt i inflyttningskommunen.

Det förhållandet att sökandens behov är tillgodosedda i hemkommunen får inte beaktas vid prövning av en sådan ansökan.

Hemkommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som inflyttningskommunen kan behöva för att kunna pröva ansökan.

4 § Kommunens uppgifter inom socialtjänsten fullgörs av den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämmer.

Vad som i denna lag eller annan författning sägs om socialnämnd gäller i förekommande fall den eller de nämnder som utses enligt första stycket.

5 § Kommunen får sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun. Uppgifter som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av denna bestämmelse överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

6 § Kommunen får även träffa överenskommelse med landstinget, den allmänna försäkringskassan och länsarbetsnämnden om att, inom ramen för socialtjänstens uppgifter, samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser. Kommunen skall bidra till finansieringen av sådan verksamhet som bedrivs i samverkan.

Riksrevisionsverket får granska sådan verksamhet som bedrivits i samverkan med och delvis finansierats av försäkringskassan eller länsarbetsnämnden. Vid en sådan granskning har Riksrevisionsverket rätt att ta del av de uppgifter som behövs för att granska verksamheten.

3 kap. Socialnämndens uppgifter

1 § Till socialnämndens uppgifter hör att

– göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,

– medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

– informera om socialtjänsten i kommunen,

– genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

– svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

2 § Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen skall bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Nämnden skall också verka för att offentliga lokaler och allmänna kommunikationer utformas så att de blir lätt tillgängliga för alla.

Socialnämnden skall även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom, äldre och andra grupper som har behov av samhällets särskilda stöd. Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

3 § Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet.

För utförande av socialnämndens uppgifter skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

4 § Socialnämnden skall i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp. När det är lämpligt skall nämnden härvid samverka med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

5 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

6 § Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

7 § Socialnämnden skall arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel.

Socialnämnden skall genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns.

4 kap. Rätten till bistånd

1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

2 § Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 1 § om det finns skäl för det.

3 § Försörjningsstöd lämnas för skäliga kostnader för

1. livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift,
2. boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.

Skäliga kostnader enligt första stycket 1 skall i enlighet med vad regeringen närmare föreskriver beräknas enligt en för hela riket gällande norm (riksnorm) på grundval av officiella prisundersökningar av olika hushållstypers baskonsumtion. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, skall socialnämnden dock beräkna dessa kostnader till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta.

4 § Socialnämnden får begära att den som uppbär försörjningsstöd under viss tid skall delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat beredas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd, och

1. inte har fyllt tjugofem år, eller
2. har fyllt tjugofem år men av särskilda skäl är i behov av kompetenshöjande insatser, eller
3. följer en utbildning med tillgång till finansiering i särskild ordning men under tid för studieuppehåll behöver försörjningsstöd.

Praktik eller kompetenshöjande verksamhet som avses i första stycket skall syfta till att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Verksamheten skall stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt utbildning. Den skall utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar.

Socialnämnden skall samråda med länsarbetsnämnden innan beslut fattas enligt första stycket.

5 § Om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som anvisats enligt 4 §, får fortsatt försörjningsstöd vägras eller nedsättas. Detsamma gäller om han eller hon utan godtagbart skäl uteblir från praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten.

6 § Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § skall därvid inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, skall han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§

och 7–14 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

5 kap. Särskilda bestämmelser för olika grupper

Barn och unga

1 § Socialnämnden skall

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

2 § När ett barns bästa kräver det, får socialnämnden förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som har sitt hem inom kommunen att i hemmet ta emot andras barn.

Ett sådant förbud omfattar inte fall då det med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogat att ett barn tas emot i hemmet.

3 § Kommunen skall sörja för

– att föräldrar kan erbjudas samtal under sakkunnig ledning i syfte att nå enighet i frågor som gäller vårdnad, boende och umgänge (samarbetssamtal) samt

– att föräldrar får hjälp att träffa avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § andra stycket föräldrabalken.

Kommunen skall sörja för att familjerådgivning genom kommunens försorg eller annars genom lämplig yrkesmässig rådgivare kan erbjudas dem som begär det.

Med familjerådgivning avses i denna lag en verksamhet som består i samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer.

Äldre människor

4 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

5 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får goda bostäder och skall ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

Kommunen skall inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd.

6 § Socialnämnden skall göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för äldre människor samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på detta område.

Kommunen skall planera sina insatser för äldre. I planeringen skall kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer.

Människor med funktionshinder

7 § Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av särskilt stöd.

Kommunen skall inrätta bostäder med särskild service för dem som till följd av sådana svårigheter som avses i första stycket behöver ett sådant boende.

8 § Socialnämnden skall göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för människor med fysiska och psykiska funktionshinder samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på dessa områden.

Kommunen skall planera sina insatser för människor med fysiska och psykiska funktionshinder. I planeringen skall kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer.

Missbrukare

9 § Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han eller hon behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen och vården och noga bevaka att planen fullföljs.

Anhörigvårdare

10 § Socialnämnden bör genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder.

Brottsoffer

11 § Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att

kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Bemyndigande

12 § För insatser inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder får regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddela sådana föreskrifter som behövs till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa.

6 kap. Vård i familjehem och i hem för vård eller boende

Allmänna bestämmelser om vård utanför det egna hemmet

1 § Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

2 § Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende för enskilda och familjer som behöver vårdas och bo utanför det egna hemmet. Enligt 3 § skall dock behovet av vissa hem tillgodoses av staten.

3 § Behovet av sådana hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall skall tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse är central förvaltningsmyndighet för dessa hem. Styrelsen leder och har tillsyn över verksamheten vid hemmen.

Statens institutionsstyrelse får, om det finns särskilda skäl för det, genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att inrätta och driva ett sådant hem som avses i första stycket.

För vård i ett hem som avses i denna paragraf får staten ta ut avgift av den kommun som begärt placeringen.

4 § Vård i familjehem och hem för vård eller boende skall bedrivas i samråd med socialnämnden. Detta gäller även sådana hem som avses i 3 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om vård i familjehem och hem för vård eller boende.

Särskilda bestämmelser om mottagande av barn

5 § När ett barn placeras skall det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Vad som är bäst för barnet skall dock enligt 1 kap. 2 § alltid beaktas.

6 § Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda barnet vård i ett visst familjehem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

7 § Socialnämnden skall i fråga om de barn som avses i 6 §

– medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,

– verka för att de får lämplig utbildning,

– lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

8 § Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

9 § Ett medgivande enligt 6 § att ta emot ett barn för stadigvarande vård och fostran meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 6 § fullgör skyldigheterna enligt 7 §.

10 § Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla barn till hem som avses i 6 §.

11 § Om vårdnaden av ett barn flyttats över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som barnet tidigare varit familjehemsplacerad hos, får kommunen fortsätta att betala dessa vårdnadshavare skälig ersättning.

Internationella adoptioner

12 § Är det fråga om att ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det, skall ett medgivande enligt 6 § inhämtas innan barnet lämnar det land där det har sitt hemvist. Medgivande får lämnas endast om den eller de som vill adoptera har tillfredsställande kunskaper om barn och deras behov och har blivit informerade om den planerade adoptionens innebörd. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom två år från det medgivandet lämnades.

13 § Den eller de som vill adoptera är skyldiga att anmäla till socialnämnden om deras omständigheter ändras mer väsentligt under den tid medgivandet gäller. Medgivandet skall återkallas, om förutsättningarna för det inte längre finns. Medgivandet kan återkallas även när barnet har tagits emot av den eller de som vill adoptera, om en fortsatt vistelse hos dem inte vore förenlig med barnets bästa.

14 § När ett visst barn har föreslagits för adoption, skall socialnämnden skyndsamt och senast inom två veckor från det att den eller de som vill adoptera kommit in med en anmälan om detta pröva om samtycke skall ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta. Om det är fråga om ett adoptionsförfarande som omfattas av lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, skall därvid 3 § i den lagen tillämpas. Den tid inom vilken prövning skall ske får förlängas om det finns synnerliga skäl.

15 § Ett medgivande enligt 12 § att ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det och ett samtycke enligt 14 § till att adoptionsförfarandet får fortsätta meddelas av socialnämnden i den eller de sökandes hemkommun.

I de fall samtycke enligt 14 § lämnats av socialnämnden i en annan kommun fullgör i stället den nämnden skyldigheterna enligt 7 §.

16 § Om rätt för auktoriserade sammanslutningar att i vissa fall förmedla barn från utlandet för adoption finns bestämmelser i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling.

7 kap. Föreskrifter om enskild verksamhet

1 § Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård eller boende,
2. sådana boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket,
3. hem för viss annan heldygnsvård,
4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas.

Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra.

2 § Tillstånd att bedriva sådan verksamhet som avses i 1 § får beviljas endast om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet.

Tillstånd får förenas med villkor av betydelse för kvaliteten och säkerheten i verksamheten.

Om verksamheten helt eller till väsentlig del ändras eller flyttas, skall nytt tillstånd sökas.

3 § Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

4 § En handling i en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag skall, om det begärs av den som akten rör,

så snart som möjligt tillhandahållas denne för läsning eller avskrivning på stället eller i avskrift eller kopia, om inte annat följer av 15 kap. 1 §.

Frågor om utlämnande enligt första stycket prövas av den som ansvarar för personakten. Anser denne att personakten eller någon del av den inte bör lämnas ut skall han eller hon genast med eget yttrande överlämna frågan till länsstyrelsen för prövning.

5 § Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller
3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

8 kap. Avgifter

1 § Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. Kommunen får dock, utom beträffande barn, ta ut ersättning för uppehället av den som på grund av missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämförbara medel får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Regeringen meddelar föreskrifter om den högsta ersättning som får tas ut för varje dag. För andra stöd- och hjälpinsatser får kommunen ta ut skälig ersättning.

Om ett barn genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. Socialnämnden får i sådana fall uppbära underhållsbidrag som avser barnet.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänster för vilka avgift har bestämts enligt 2 §.

2 § För familjerådgivning, hemtjänst, verksamhet för barn och ungdom enligt 5 kap. 1 § som inte är stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär, sådant boende som avses i 5 kap 5 § andra stycket eller 7 § tredje stycket eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), uppgå till så stort be-

lopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnader och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

9 kap. Återkrav m.m.

1 § Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

2 § Socialnämnden får, i andra fall än som avses i 1 §, återkräva bistånd som den enskilde har erhållit enligt 4 kap. 1 § endast om det har lämnats

1. som förskott på en förmån eller ersättning,
2. till den som är indragen i arbetskonflikt, eller
3. till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster och tillgångar.

Har ekonomisk hjälp lämnats i annat fall än som avses i 4 kap. 1 § får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

Ett beslut som avser ekonomisk hjälp som kan komma att återkrävas enligt denna paragraf skall vara skriftligt. Beslutet skall innehålla uppgifter om den eller de omständigheter som enligt denna paragraf utgör grund för återbetalningsplikten. Beslutet skall delges den enskilde.

3 § Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte återbetalar frivilligt för ekonomisk hjälp som avses i 1 eller 2 § eller för kostnader som kommunen har haft enligt 8 kap. 1 § första eller andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnader uppkom. Talan väcks vid den länsrätt inom vars domkrets den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

4 § Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 1 och 2 §§ och i 8 kap. 1 § första och andra styckena.

10 kap. Nämndorganisation

Socialnämnden

1 § För en socialnämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900).

2 § Socialnämnden skall själv eller genom ombud föra kommunens talan i mål och ärenden som enligt denna lag eller annan författning ankommer på socialnämnden.

3 § Socialnämnden skall hos fullmäktige, kommunstyrelsen och övriga nämnder och hos andra myndigheter göra de framställningar som nämnden finner påkallade.

Socialnämnden får inhämta yttranden och upplysningar från kommunstyrelsen och övriga nämnder och från beredningar och tjänstemän i den egna kommunen, när det behövs för nämndens verksamhet.

Delegation

4 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8, 12 och 13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 6 kap. 14 § om samtycke vägras och beslut enligt 9 kap. 3 § om att föra talan om återkrav enligt 9 kap. 1 §.

5 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

– 1 kap. 4 § föräldrabalken,

– 2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

– 3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

– 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § andra stycket föräldrabalken,

– 6 kap. 19 § föräldrabalken när det gäller beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge,

– 7 kap. 7 § föräldrabalken när det gäller godkännande av avtal om att underhållsbidrag skall betalas för längre perioder än tre månader,

– 11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 5 kap. 2 § denna lag eller att fullgöra nämndens uppgifter enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd.

6 § Bestämmelser om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

1 § Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

2 § Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds.

3 § När ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

4 § Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare.

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet.

5 § Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.

Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.

6 § Dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas.

7 § Socialnämnden skall i alla ärenden tillämpa bestämmelserna i 13 § förvaltningslagen (1986:223).

8 § I ärenden hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild skall nämnden tillämpa följande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223):

– 14 § första stycket om en parts rätt att meddela sig muntligen,
– 16 och 17 §§ om en parts rätt att få del av uppgifter,

– 20 § om motivering av beslut,
– 21 § om underrättelse av beslut,
– 26 § om rättelse av skrivfel och liknande.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om ett sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 7 § tredje stycket eller om någon annan liknande social tjänst.

Vad som sägs i första stycket gäller också när det är fråga om en ansökan eller ett yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild hos denna.

9 § Den som enligt vad som sägs i 8 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som ges tillfälle att yttra sig skall underrättas om sin rätt att få företräde inför nämnden.

10 § Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

11 § Socialnämnden har rätt att av de allmänna försäkringskassorna eller erkända arbetslöshetskassorna få uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskilda, som har ärenden hos nämnden. Socialnämnden har vidare rätt att få uppgifter som lämnats till kommunen i ärenden om ekonomisk hjälp enligt lagen (1992:1068) om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar.

12 § I mål och ärenden enligt denna lag som avser myndighetsutövning mot enskild får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

12 kap. Behandling av uppgifter

Register m.m.

1 § I sammanställningar av personuppgifter hos socialnämnden får det inte tas in uppgifter om ömtåliga personliga förhållanden.

Detta hindrar inte att det i en sådan sammanställning tas in uppgifter om åtgärder som har beslutats inom socialtjänsten och som innebär myndighetsutövning och den bestämmelse som ett beslut om en sådan åtgärd grundar sig på.

Bestämmelsen i första stycket hindrar heller inte att personuppgifter behandlas hos socialnämnden för uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, forskning och framställning av statistik.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om sammanställning av personuppgifter.

2 § Anteckningar och andra uppgifter i en personakt hos socialnämnden som tillhör sådan sammanställning av uppgifter som avses i 1 § första stycket skall gallras fem år efter det sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats av nämnden enligt andra stycket.

Uppgifter i en sammanställning som avses i 1 § första stycket skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

3 § I fråga om automatiserad och viss manuell behandling av personuppgifter finns, utöver bestämmelserna i denna lag, föreskrifter i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och personuppgiftslagen (1998:204).

4 § Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 2 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap,
2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,
3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § andra stycket föräldrabalken som godkänts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyller arton år.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 2 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

Socialnämndens uppgiftsskyldighet m.m.

5 § Socialnämnden skall, enligt vad regeringen närmare föreskriver, lämna ut personuppgifter till Socialstyrelsen för angelägna statistiska ändamål.

6 § Socialnämnden skall lämna ut personuppgifter till statliga myndigheter, när detta begärs för forskningsändamål och det kan ske utan risk för att den enskilde eller någon honom eller henne närstående lider men.

7 § Socialnämnden skall på begäran av en annan myndighet lämna uppgifter till denna om utbetalad ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar från det allmänna eller en felaktig taxering.

Om kommunens uppgifter inom socialtjänsten fullgörs av flera nämnder skall varje sådan nämnd, i den utsträckning det begärs, till de övriga lämna

1. uppgifter om att en person är aktuell i ett ärende inom socialtjänsten, och
2. de uppgifter som behövs för att administrera fördelningen av platser inom särskilda boendeformer i kommunen.

Uppgiftsskyldigheten enligt andra stycket gäller inte uppgifter som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 4 § andra stycket sekretesslagen (1980:100).

8 § Har någon som påföljd för brott överlämnats till vård inom socialtjänsten, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om vården eller de andra åtgärder som redovisats i vårdplanen inte kommer till stånd.

Detsamma gäller om den som överlämnats till vård inom socialtjänsten bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av 31 kap. 1 § tredje stycket 2 brottsbalken.

9 § Om socialnämnden i sin verksamhet iakttagit något som tyder på att nya medel används för missbruksändamål eller att ändringar sker i missbruksmönster av kända medel, skall nämnden utan dröjsmål anmäla detta till Statens folkhälsoinstitut.

10 § Av 1 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100) framgår att socialnämnden utan hinder av sekretess kan polisanmäla brott som hindrar nämndens verksamhet. Detsamma gäller enligt 14 kap. 2 § femte stycket samma lag beträffande vissa brott som riktar sig mot barn. Av samma stycke följer också att sekretess inte hindrar att uppgifter, som angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, lämnas till en åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet.

Från socialtjänsten skall utan hinder av sekretess lämnas

1. uppgifter om huruvida någon vistas i ett hem för vård eller boende, om uppgifterna för särskilt fall begärs av en domstol, åklagarmyndighet, polismyndighet, kronofogdemyndighet eller skattemyndighet,

2. uppgifter om en studerande som behövs för prövning av ett ärende om att avskilja denne från högskoleutbildning.

13 kap. Tillsyn över socialtjänsten

1 § Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i landet. Styrelsen skall följa och vidareutveckla socialtjänsten. Till ledning för tillämpningen av denna lag utfärdar Socialstyrelsen allmänna råd.

2 § Länsstyrelsen har tillsyn över den socialtjänst som kommunerna inom länet svarar för.

Länsstyrelsen skall därvid

– följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,

– informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,

– biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,

– främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,

– verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst samt sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

3 § Länsstyrelsen har tillsyn över sådan enskild verksamhet som avser

1. verksamhet för vilken det krävs tillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket,
2. verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra,
3. annan enskild verksamhet än sådan som omfattas av 1–2 och som kommunen upphandlar tjänster från för att fullgöra skyldigheter enligt denna lag.

4 § Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamhet som står under dess tillsyn och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar och annat material som behövs för tillsynen.

Den vars verksamhet inspekteras är skyldig att lämna den hjälp som behövs vid inspektionen.

5 § Verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket står under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten bedrivs. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen.

Om socialnämnden får kännedom om missförhållanden i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn, skall socialnämnden underrätta länsstyrelsen om det.

6 § Om det förekommer något missförhållande i

1. annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §,
2. enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 3 §,
3. hemtjänst,
4. sådant boende som avses i 5 kap 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

får länsstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

7 § Om länsstyrelsen finner att en kommun inte fullgör vad som ålagts kommunen i en lagakraftvunnen dom om rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § får länsstyrelsen förelägga kommunen att avhjälpa bristen. Föreläggandet får förenas med vite.

Länsstyrelsen får inte meddela ett vitesföreläggande enligt första stycket om verkställighet av domen redan har sökts enligt utsökningsbalken. Ett meddelat vitesföreläggande förfaller om verkställighet söks enligt utsökningsbalken.

14 kap. Anmälan om missförhållanden

1 § Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast

anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller misshandlas i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 3 § lagen (1993:335) om Barnombudsman.

2 § Var och en som är verksam inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder skall vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om någon enskild skall genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet avhjälps utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten.

Första stycket gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Anmälan skall göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

15 kap. Tystnadsplikt

1 § Den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden.

2 § Den som är eller har varit verksam inom enskild familjerådgivning får inte obehörigen röja en uppgift som en enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

3 § I det allmännas verksamhet gäller sekretesslagen (1980:100).

16 kap. Övriga bestämmelser

Överflyttning av ärende

1 § Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd, om denna nämnd samtycker till det.

2 § Om någon efter beslut av en socialnämnd vistas i en annan kommun i familjehem, hem för vård eller boende eller sådan boendeform eller bostad som avses i 5 kap. 5 § andra stycket, 5 kap. 7 § tredje stycket och 7 kap. 1 § första stycket 2, har den kommun som beslutat om vistelsen ansvaret för det bistånd enligt 4 kap. 1 § samt det individuellt behovsprövade stöd och de individuellt behovsprövade sociala tjänster enligt 3 kap. 6 § och 5 kap. 1 och 9 §§ som den enskilde kan behöva. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas enligt 1 §.

Den kommun där den enskilde är folkbokförd har samma ansvar som en placeringskommun enligt första stycket för bistånd, stöd och sociala tjänster

1. under kriminalvård i anstalt,
2. under vård på sjukhus eller i annan sjukvårdsinrättning på initiativ av någon annan än en kommun,
3. som aktualiserats inför avslutningen av vård enligt 1 eller 2.

Överklagande av beslut

3 § Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

– ansökan enligt 2 kap. 3 §,
– bistånd enligt 4 kap. 1 §,
– vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
– förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
– medgivande enligt 6 kap. 6 §,
– återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §, eller
– samtycke enligt 6 kap. 14 §.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

4 § Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 7 kap. 1 §, omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § eller föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § samt beslut om avslag på en begäran om vitesföreläggande enligt 13 kap. 7 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut enligt 7 kap. 4 § gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 15 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100).

Länsstyrelsens beslut om omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § och om föreläggande eller förbud enligt 13 kap. 6 § samt domstols motsvarande beslut gäller omedelbart. Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs för att verkställa ett beslut om omhändertagande av personakt.

5 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av beslut enligt denna lag.

Böter

6 § Till böter döms den som

– överträder ett förbud eller en begränsning som har meddelats med stöd av 5 kap. 2 §,

– åsidosätter någon av bestämmelserna i 6 kap. 6 § första stycket eller 12 §, eller, om inte gärningen är belagd med straff i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, 10 §,

– utan tillstånd driver sådan verksamhet som avses i 7 kap. 1 §,

– i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 13 kap. 6 § fortsätter verksamheten.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller Socialstyrelsen.

Berusningsmedel m.m.

7 § I den mån huvudmannen för ett hem för vård eller boende, som drivs av landsting eller kommun, beslutar det, får de som bereds vård där inte inneha alkohol eller andra berusningsmedel. Detsamma gäller i fråga om injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen.

Om sådan egendom påträffas hos en intagen eller någon annanstans inom hemmet utan att det finns känd ägare till den, får den omhändertas. Den som förestår hemmet skall låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Kommuner utanför landsting

8 § Vad som sägs i denna lag om landsting skall tillämpas också på en kommun som inte tillhör något landsting.

Socialtjänsten i krig m.m.

9 § Regeringen får meddela särskilda föreskrifter om socialtjänsten enligt denna lag, om riket kommer i krig eller krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002 då socialtjänstlagen (1980:620) upphör att gälla.

2. Ett tillstånd eller ett förbud enligt den gamla lagen skall anses som ett tillstånd eller förbud enligt denna lag.

3. Ett överklagande av socialnämnds eller länsstyrelses beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag skall prövas enligt bestämmelserna i den gamla lagen.

4. En ansökan om tillstånd att bedriva sådan verksamhet som avses i 7 kap. 1 § som gjorts före denna lags ikraftträdande, men som gäller tid efter den 1 januari 2002 skall prövas i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

LENA HJELM-WALLÉN

LARS ENGQVIST
(Socialdepartementet)

Fakta Info Direkt, tel. 08-587 671 00
Elanders Gotab, Stockholm 2001

REGERINGSKANSLIET

Ministry of Health and Social Affairs, Sweden

1

The Health and Medical Service Act (1982:763)

mêçãìäÖ~íÉÇW
PM gìåÉ NVUO

táíÜ ~ãÉåÇãÉåíë ìé íç
~åÇ áåÅäìÇáåÖ pïÉÇáëÜ
` çÇÉ çÑ ëí~íìíÉëW OMMOWNSP

a~íÉ çÑ íê~åëä~íáçåW
^ìÖìëí OMMP

Please note that this is an unofficial translation.

NENSF

Content

`Ü~éíÉê NK dÉåÉê~ä éêçîáëáçåë KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKP

qÜÉ eÉ~äíÜ ~åÇ jÉÇáÅ~ä pÉêîáÅÉë ^Åí ENVUOWTSPF

mêçãìäÖ~íÉÇ PMíÜ gìåÉ NVUO
táíÜ ~ãÉåÇãÉåíë ìé íç ~åÇ áåÅäìÇáåÖ pcp OMMOWNSP
oÉéêáåíÉÇW pcp NVVOWRST

`Ü~éíÉê NK fåíêçÇìÅíçêó éêçîáëáçåë

pÉÅíáçå N
qÜÉ íÉêã "ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉëÒ ~ë ìëÉÇ áå íÜáë ^Åí êÉÑÉêë íç ãÉ~ëìêÉë Ñçê íÜÉ ãÉÇáÅ~ä éêÉíÉåíáçåI áåîÉëíáÖ~íáçå ~åÇ íêÉ~íãÉåí çÑ ÇáëÉ~ëÉ ~åÇ áåàìêóK eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~äëç áåÅäìÇÉ ~ãÄìä~åÅÉ ëÉêîáÅÉë ~åÇ íÜÉ Å~êÉ çÑ ÇÉÅÉ~ëÉÇ éÉêëçåëK
péÉÅá~ä éêçîáëáçåë ~éëäó ÅçåÅÉêåáåÖ ÇÉåí~ä Å~êÉK ENVVOWRSTFK

dç~äë çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

pÉÅíáçå O
eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ ~áãÉÇ ~í ~ëëìêáåÖ íÜÉ ÉåíáêÉ éçéìä~íáçå çÑ ÖççÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ çÑ Å~êÉ çå Éèì~ä íÉêãëK
`~êÉ ëÜ~ää ÄÉ éêçîáÇÉÇ ïáíÜ êÉëéÅÍ Ñçê íÜÉ Éèì~ä ÇáÖåáíó çÑ ~ää Üìã~å ÄÉáåÖë ~åÇ Ñçê íÜÉ ÇáÖåáíó çÑ íÜÉ áåÇáîáÇì~äK mêáçêáíó Ñçê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä Å~êÉ ëÜ~ää ÄÉ ÖáîÉå íç íÜÉ éÉêëçå ïÜçëÉ åÉÉÇ çÑ Å~êÉ áë ÖêÉ~íÉëíK ENVVTWNQOFK

oÉèìáêÉãÉåíë íç ÄÉ ãÉí Äó ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

pÉÅíáçå O ~
eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ää ÄÉ ÅçåÇìÅíÉÇ ëç ~ë ãÉÉí íÜÉ êÉèìáêÉãÉåíë Ñçê ÖççÇ Å~êÉK få é~êíáÅìä~ê íÜáë ãÉ~åë íÜ~í íÜÉó ãìëí
NK ÄÉ çÑ ÖççÇ èì~äáíó ~åÇ Å~íÉê íç íÜÉ é~íáÉåí…ë åÉÉÇ çÑ ëÉÅìêáíó áå Å~êÉ ~åÇ íêÉ~íãÉåíI
OK ÄÉ êÉ~Çáäó ~î~áä~ÄäÉI
PK ÄÉ ÑçìåÇÉÇ çå êÉëéÉÅí Ñçê íÜÉ ëÉäÑJÇÉíÉêãáå~íáçå ~åÇ éêáî~Åó çÑ íÜÉ é~íáÉåíI
QK éêçãçíÉ ÖççÇ Åçåí~Åíë ÄÉíïÉÉå íÜÉ é~íáÉåí ~åÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä éÉêëçååÉäK
`~êÉ ~åÇ íêÉ~íãÉåí ëÜ~ää ~ë Ñ~ê ~ë éçëëáÄäÉ ÄÉ ÇÉëáÖåÉÇ ~åÇ ÅçåÇìÅíÉÇ áå Åçåëìäí~íáçå ïáíÜ íÜÉ é~íáÉåíK
bîÉêó é~íáÉåí Ü~îåÖ êÉÅçìêëÉ íç ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä Å~êÉ ëÜ~ääI ÉñÅÉéí ¯ÜÉêÉ ã~åáÑÉëíäó ìååÉÅÉëë~êóI ÄÉ ÖáîÉå ~ éêçãéí ãÉÇáÅ~ä ~ëëÉëëãÉåí çÑ Üáë ëí~íÉ çÑ ÜÉ~äíÜK ENVVUWNSRVFK

pÉÅíáçå O Ä

qÜÉ é~íáÉåí ëÜ~ää ÄÉ ÖáîÉå áåÇáîáÇì~äáëÉÇ áåÑçêã~íáçå ÅçåÅÉêåáåÖ Üáë ëí~íÉ çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ íÜÉ íêÉ~íãÉåí ãÉíÜçÇë ~î~áä~ÄäÉK

fÑ íÜáë áåÑçêã~íáçå Å~åáçí ÄÉ ëìéëäáÉÇ íç íÜÉ é~íáÉåíl áí ëÜ~ää ÄÉ ëìéëäáÉÇ íç ~ ÅäçëÉ êÉä~íáîÉ áåëíÉ~ÇK fåÑçêã~íáçå ã~ó åçí ÄÉ ëìéëäáÉÇ íç íÜÉ é~íáÉåí çê ~åó êÉä~íáîÉ çÑ íÜÉ é~íáÉåíl ÜçïÉîÉêl áåëçÑ~ê ~ë íÜáë áë Åçåíê~êó íç `Ü~éK TI pÉÅíáçå P çê S çÑ íÜÉ pÉÅêÉÅó ^Åí ENVUMWNMMF çê pÉÅíáçå U EOF çê pÉÅíáçå V ENF çÑ íÜÉ eÉ~äíÜ ~åÇ jÉÇáÅ~ä pÉêîáÅÉë EmêçÑÉëëáçå~ä ^Åíáîáíóf ^Åí ENVVUWRPNFK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå O Å

eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ää ïçêâ Ñçê íÜÉ éêÉîÉåíáçå çÑ áää ÜÉ~äíÜK mÉêëçåë Ü~îáåÖ êÉÅçíêëÉ íç ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ääl ïÜÉå ~éëêçéêá~íÉI ÄÉ áåÑçêãÉÇ çÑ ãÉíÜçÇë Ñçê íÜÉ éêÉîÉåíáçå çÑ ÇáëÉ~ëÉ çê áåàìêóK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå O Ç

tÜÉå ~ éÉêëçå Ü~ë ÇáÉÇI íÜÉ í~ëäë çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ää ÄÉ éÉêÑçêãÉÇ ïáíÜ êÉëéÉÅí Ñçê íÜÉ ÇÉÅÉ~ëÉÇK `çåëáÇÉê~íáçå ~åÇ íÜçìÖÜíÑìäåÉëë ëÜ~ää ÄÉ ëÜçïå íçï~êÇë íÜÉ ëìêîáîçëëK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå O É

tÜÉêÉ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ ÅçåÇìÅíÉÇI íÜÉêÉ ëÜ~ää ÄÉ éêÉëÉåí íÜÉ ëí~ÑÑI Ñ~ÅáäáíáÉë ~åÇ Éèìáéã£Éåí åÉÅÉëë~êó áå çêÇÉê Ñçê íÜÉ éêçîáëáçå çÑ ÖççÇ Å~êÉ íç ÄÉ éçëëáÄäÉK ENVVUWNSSMFK

`çìåíó Åçìåäää ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

`çìåíó Åçìåäää êÉëëéçëëáÄáäáíáÉë

pÉÅíáçå P

bîÉêó Åçìåíó Åçìåäää ëÜ~ää çÑÑÉê ÖççÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íç éÉêëëçåë äáîáåÖ ïáíÜáå áíë ÄçìåÇ~êáÉëK qÜÉ ë~ãÉ ~éëäáÉë íç éÉêëëçåë êÉëáÇì~ääó êÉÖáëëíÉêÉÇ ~ë éêçîáÇÉÇ áå pÉÅíáçå NS çÑ íÜÉ `áîáä oÉÖáëëíê~íáçå ^Åí ENVVNWQUNF ~åÇ êÉëáÇáåÖ éÉêã~åÉåíäó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçìåäää ~êÉ~K få çíÜÉê êÉëéÉÅíë íççl íÜÉ Åçìåíó Åçìåäää ëÜ~ää ÉåÇÉ~îçìê íç éêçãçíÉ íÜÉ ÜÉ~äíÜ çÑ ~ää êÉëáÇÉåíëK mêçîáëáçåë çÑ íÜáë ^Åí êÉä~íáåÖ íçÅçìåíó ÅçìåÅáäë ëÜ~ää ~äëç~éëäó íç ãìåáÅáé~äáíáÉë åçí Ñçêãåå Ö é~êí çÑ ~ Åçìåíó Åçìåäää ~êÉ~l ÉñÅÉéí ïÜÉêÉ çíÜÉêïáëÉ áåÇáÅ~íÉÇ Äó pÉÅíáçå NTK qÜÉ ~ÑçêÉë~áÇ ëÜ~ää åçí éêÉîÉåí çíÜÉê ~ÖÉåÅáÉë Ñêçã éêçîáÇáÖ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉëK

`çìåíó Åçìåäää êÉëëéçëëáÄáäáíáÉë Çç åçíl ÜçïÉîÉêl áåÅäìÇÉ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë Ñçê ¯ÜáÅÜ ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçìåäää ~êÉ~ áë êÉëëéçëëáÄäÉ ìåÇÉê pÉÅíáçå NU ENF ~åÇ EPFK

^ Åçìåíó Åçìåäää ã~ó ÅçåÄäìÇÉ ~å ~ÖêÉÉãÉåí ïáíÜ ëçãÉ çíÜÉê ~ÖÉåí íç éÉêÑçêã íÜÉ í~ëäë áåÅìãÄÉåí ìéçå íÜÉ Åçìåíó Åçìåäää

ìåÇÉê íÜáë ^ÅíK ^ í~ëâ áåîçäîáåÖ íÜÉ ÉñÉêÅáëÉ çÑ ~ìíÜçêáíó ã~ó åçíI ÜçïÉîÉêI ÄÉ ÉåíêìëíÉÇI Äó ~ìíÜçêáíó çÑ íÜáë éêçîáëáçåI íç ~ Åçãé~åóI ~å ~ëëçÅá~íáçåI ~ Ñçì åÇ~íáçå çê ~ éêáî~íÉ áåÇáîáÇì~äK

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ã~ó ~äëç ÅçåÅäìÇÉ ~å ~ÖêÉÉãÉåí ïáíÜ ~ ãìááÅáé~äáíóI íÜÉ éìÄäáÅ pçÅá~ä fåëìê~åÅÉ ▮ÑÑáÅÉ ~åÇ íÜÉ Åçìåíó ä~Äçìê Äç~êÇ çå ÅçJçéÉê~íáçåI ïáíÜáå íÜÉ ëÅçéÉ éÑ íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä…ë í~ëâë ìåÇÉê íÜáë ^ÅíI Ñçê íÜÉ éìêéçëÉ çÑ ~ÅÜáÉîáåÖ ãçêÉ ÉÑÑáÅáÉåí ìëÉ çÑ ~î~áä~ÄäÉ êÉëçìêÅÉëK qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÅçåíêáÄìíÉ íçï~êÇë íÜÉ ÑìåÇáåÖ çÑ ~ÅíáîáíáÉë íÜìë àçáåíäó ìåÇÉêí~âÉåK

qÜÉ k~íáçå~ä ^ìÇáí ▮ÑÑáÅÉ ã~ó Éñ~ãáåÉ ~Åíáîáíó ïÜáÅÜ Ü~ë ÄÉÉå ìåÇÉêí~âÉå áå ÅçJçéÉê~íáçå ïáíÜ ~åÇ é~êíäó ÑìåÇÉÇ Äó íÜÉ pçÅá~ä fåëìê~åÅÉ IÑÑáÅÉ çê íÜÉ Åçìåíó ä~Äçìê Äç~êÇK få ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ ëìÅÜ Éñ~ãáå~íáçåI íÜÉ k~íáçå~ä ^ìÇáí _ç~êÇ áë Éåíáíä ÉÇ íç ëíìÇó íÜÉ é~êíáÅìä~êëåÉÅÉëë~êó ÑçêÉñ~ãáåáåÖ íÜÉ ~ÅíáîáíóK ENVVTWNPMSFK

pÉÅíáçå P ~

tÜÉå ëÉíÉê~ä ~äíÉêå~íáîÉ íêÉ~íãÉåíë Éñáëí ïÜáÅÜ ~ÅÅçêÇ ïáíÜ ëÅáÉåÅÉ ~åÇ éêçîÉå ÉñéÉêáÉåÅÉI íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÖáîÉ íÜÉ é~íáÉåí íÜÉ éçëëáÄáäáíó çÑ ÅÜççëäåÖ íÜÉ ~äíÉêå~íáîÉ ▮ÜáÅÜ ÜÉ çê ëÜÉ éêÉÑÉêëK qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÖáîÉ íÜÉ é~íáÉåí íÜÉ ÅÜçëÉå íêÉ~íãÉåí áÑI Ü~îáåÖ êÉÖ~êÇ íç íÜÉ áääåÉëë çê áåàìêó áåîçäîÉÇ ~åÇ íÜÉ Åçëí çÑ íÜÉ íêÉ~íãÉåíI íÜáë áë ëÉÉå íç ÄÉ àìëíáÑá~ÄäÉK

qÜÉ é~íáÉåí áë åçí ÉåíáíäÉÇ íç íêÉ~íãÉåí çìíëáÇÉ íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ çÑ ▮ÜáÅÜ ÜÉ çê ëÜÉ áë ~ êÉëáÇÉåíI áÑ íÜ~í Åçìåíó ÅçìåÅáä Å~å çÑÑÉê íêÉ~íãÉåí áå ~ÅÅçêÇ~åÅÉ ▮ÜáíÜ ëÅáÉåÅÉ ~åÇ éêçîÉå ÉñéÉêáÉåÅÉK

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÖáîÉ ~ é~íáÉåí ïáíÜ ~ äáÑÉJíÜêÉ~íÉåáåÖ çê ëéÉÅå~ääó ëÉêáçìë áääåÉëë çê áåàìêó íÜÉ éçëëáÄáäáíó çÑ çÄí~åáåáÖl ïáíÜáå Üáë çê ÜÉê çïå Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ çê çìíëáÇÉ áíl ~ êÉåÉïÉÇ ãÉÇáÅ~ä ~ëëÉëëãÉåí áå íÜÉ ÉîÉåí çÑ ëÅáÉåÅÉ ~åÇ éêçîÉå ÉñéÉêáÉåÅÉ åçí ~ÑÑçêÇáåÖ ìå~ãÄáÖìçìë ÖìáÇ~åÅÉ ~åÇ íÜÉ ãÉÇáÅ~ä ÇÉÅáëåçå éçëëáÄäó Éåí~áäáåÖ ëëÉÅá~ä êáëêåë íç íÜÉ é~íáÉåí çê ÄÉáåÖ çÑ ÖêÉ~í áãéçêí~åÅÉ Ñçê íÜÉ é~íáÉåí Ñìíìê É èì~äáíó çÑ äáÑÉK qÜÉ é~íáÉåí ëÜ~ää ÄÉ çÑÑÉêÉÇ íÜÉ íêÉ~íãÉåí ïÜáÅÜ íÜÉ êÉåÉïÉÇ ~ëëÉëëãÉåí ã~ó çÅÅ~ëáçåK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå P Ä

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää çÑÑÉê éÉêëçåë ▮Üç ~êÉ êÉëáÇÉåíë çÑ íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä çê êÉëáÇì~äáó êÉÖáëíÉêÉÇ íÜÉêÉ ~ë éêçîáÇÉÇ áå pÉÅíáçå NS çÑ íÜÉ `áîáä oÉÖáëíê~íáçå ^Åí ENVVNWQUNF ~åÇ éÉêã~åÉåíäó êÉëáÇáåÖ íÜÉêÉW

NK Ü~Äáäáí~íáçå ~åÇ êÉÜ~Äáäáí~íáçåI

OK ~ëëáëíáîÉ ÇÉîáÅÉë Ñçê éÉêëçåë ïáíÜ ÑìåÅíáçå~ä áãé~áêãÉåíI ~åÇ

PK áåíÉêéêÉíáåÖ ëÉêîáÅÉë çÑ ~å ÉîÉêóÇ~ó å~íìêÉ Ñçê éÉêëçåë ÇÉ~Ñ Ñêçã ÅÜáäÇÜççÇI íÜÉ ÇÉ~ÑJÄáäåÇI éÉêëçåë ÄÉÅçãáåÖ ÇÉ~Ñ ÇìêáíÜççÇI ~åÇ éÉêëçåë ïáíÜ ÜÉ~êáÖ áãé~áêãÉåíK

qÜÉ êÉëéçåëáÄáäáíáÉë çÑ íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä Çç åçíI ÜçïÉîÉêI áåÅäìÇÉ Ü~ÄáäáÍ~íáçåI êÉÜ~ÄáäáÍ~íáçå ~åÇ ~ëëáëíáîÉ ÇÉîáÅÉë Ñçê ¯ı¯ÜáÅÜ ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä áë êÉëéçåëáÄäÉ ìåÇÉê pÉÅíáçå NU ÄK qÜÉ êÉëéçåëáÄáäáíáÉë çÑ íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä Çç åçí áå ~åó ¯ı¯~ó ÇÉíê~Åí ÑêçãíÜÉ çÄäáÖ~íáçåë ïÜáÅÜ ã~ó ÄÉ áåÅìêêÉÇ Äó ÉãéäçóÉêë çê çíÜÉê éÉêëçåë ìåÇÉê çíÜÉê äÉÖáëä~íáçåK

e~Äáäáí~íáçå çê êÉÜ~Äáäáí~íáçå ~åÇ íÜÉ éêçîáëäçå çÑ ~ëëáëíáîÉ ÇÉîáÅÉë ëÜ~ää ÄÉ éä~ååÉÇ áå Åçåëìáí~íáçå ïáíÜ íÜÉ áåÇáîáÇì~ä ÅçåÅÉêåÉÇK qÜÉ éä~å ëÜ~ää áåÇáÅ~íÉ ãÉ~ëìêÉë éä~ååÉÇ ~åÇ ÇÉÅáÇÉÇ çåK ^Åí EOMMMWPRSFK

pÉÅíáçå P Å
qÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ëÜ~ää ~äëç çÑÑÉê ÖççÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íç éÉêëçåë ïÜçI ïáíÜçìí ÄÉáåÖ êÉëáÇÉåíë çÑ pïÉÇÉåI ~êÉ Éåíáíä ÉÇ íç Å~êáåÖ ÄÉåÉÑáíë áå pïÉÇÉå áå ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ áääåÉëë ~åÇ ã~íÉêåáíóI áå ÅçåëÉèìÉåÅÉ çÑ oÉÖìä~íáçå Ebb`F kçK NQMULTN çå íÜÉ ëçÅá~ä ëÉÅìêáíó êáÖÜíë çÑ ãáÖê~åí ¯ı¯çêâÉêëI ëÉäÑJÉãéäçóÉÇ éÉêëçåë çê ãÉãÄÉêë çÑ íÜÉáê Ñ~ãääáÉëK áå íÜÉëÉ Å~ëÉëI Å~êÉ ëÜ~ää ÄÉ çÑÑÉêÉÇ Äó íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ïáíÜáå ïÜçëÉ ~êÉ~ íÜÉ éÉêëçå áë ÉÅçåçãáÅ~ääó ~ÅíáîÉ çêI Ñçê ~ éÉêëçå ïÜç áë ìåÉãéäçóÉÇI íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ïáíÜáå ïÜçëÉ ~êÉ~ íÜ~í éÉêëçå áë êÉÖáëíÉêÉÇ ~ë ~ àçÄëÉÉâÉêK fåëçÑ~ê ~ë ãÉãÄÉêë çÑ íÜÉ Ñ~ãääáÉë çÑ íÜÉëÉ éÉêëçåë ~êÉ ÉåíáíäÉÇI Äó îáêíìÉ çÑ íÜÉ ë~áÇ oÉÖìä~íáçåI íç Å~êáåÖ ÄÉåÉÑáíë áå pïÉÇÉå áå ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ áääåÉëë ~åÇ ã~íÉêåáíóI íÜÉó ëÜ~ää ÄÉ çÑÑÉêÉÇ Å~êÉ Äó íÜÉ ë~ãÉ Åçìåíó Åçì Åáä fÑI ÜçïÉîÉêI íÜÉ ãÉãÄÉêë çÑ íÜÉ Ñ~ãääó ~êÉ ÇçãáÅäåÉÇ áå pïÉÇÉåI íÜÉ éêçîáëäçåë çÑ pÉÅíáçå P ëÜ~ää ~éëäóK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå P Ç
fåÅ~ëÉë çíÜÉê íÜ~å êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUÄI íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ëÜ~ää çÑÑÉê ÇáëéçëÄäÉ ~êíáÅäÉë åÉÉÇÉÇ áå ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ ìêáå~êó áåÅçåíáåÉåÅÉI ìêáåÉ êÉíÉåíáçå çê áåíÉëíáå~ä áåÅçåíáåÉåÅÉ íç éÉêëçåë ïÜç ~êÉ ÇçãáÅäåÉÇ ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ~êÉ~ ~åÇ Ü~îÉ Åçåíáåìçïë åÉÉÇ çÑ íÜÉ ë~áÇ ~êíáÅäÉëK aáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë ~ë ~ÑçêÉë~áÇ ã~ó ÄÉ éêÉëÅêáÅÉÇ Äó éÜóëáÅá~åë ~åÇ Äó çíÜÉê ãÉÇáÅ~ä ~åÇ åìêëáåÖ ëí~ÑÑ ÇÉÅä~êÉÇ ÅçãéÉíÉåí Äó íÜÉ k~íçå~ä _ç~êÇ çÑ eÉ~äíÜ ~åÇ tÉäÑ~êÉK ENVVSWNNRNFK

pÉÅíáçå P É
qÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ã~ó çÑÑÉê ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë ÑêÉÉ çÑ ÅÜ~êÖÉ íç ~ éÉêëçå êÉÅÉáîáåÖ ãÉÇáÅ~ä ~ííÉåíáçå áå íÜÉ ÜçãÉ EÜçãÉ åìêëáåÖFK ^Åí EOMMOWNSPFK

pÉÅíáçå Q
fÑ ~åó éÉêëçå éêÉëÉåí ïáíÜáå ~ Åçìåíó Åçì Åáä ~êÉ~ ïáíÜçìí ÄÉáåÖ ~ êÉëáÇÉåí çÑ íÜÉ ë~ãÉ åÉÉÇë ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë áããÉÇá~íÉäóI íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ëÜ~ää çÑÑÉê ëìÅÜ ëÉêîáÅÉëK

^ Åçìåíó Åçì Åáä ã~ó ~äëç çÑÑÉê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íç ~ êÉëáÇÉåí çÑ ~åçíÜÉê Åçìåíó Åçì Åáä ~êÉ~ áå çíÜÉê Å~ëÉëI áÑ íÜÉ Åçìåíó Åçì Åáä ~ÖêÉÉ íç íÜáë ÉÑÑÉÅíK ENVVOWRSTFK

pÉÅíáçå R
eçëéáí~äë ëÜ~ää Éñáëí Ñçê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅá~ä ëÉêîáÅÉë Éåí~áäáåÖ ~Çãáëëáçå íç ~ Å~êÉ áåëíáîíáçåK `~êÉ éêçîáÇÉÇ ÇìêáåÖ ëìÅÜ ~Çãáëëáçå áë íÉêãÉÇ áåJé~íáÉåí Å~êÉK ▮íÜÉê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ íÉêãÉÇ çìíJé~íáÉåí çê ~ãÄìä~íçêó Å~êÉK mêáã~êó Å~êÉ ~ë ~ é~êí çÑ çìíJé~íáÉåí Å~êÉ ëÜ~ääl ïáíÜ åç êÉëíêáÅíáçå ~ë íç áääåÉëëÉël ~ÖÉ çê é~íáÉåí Å~íÉÖçêáÉël Å~íÉê íç íÜÉ åÉÉÇ çÑ íÜÉ éçéìä~íáçå Ñçê ëìÅÜ Ä~ëáÅ ãÉÇáÅ~ä íêÉ~íãÉåíl åìêëáåÖl éêÉîÉåíáîÉ ïçêê ~åÇ êÉÜ~Äáäáí~íáçå ~ë Çç åçí êÉèìáêÉ íÜÉ ãÉÇáÅ~ä ~åÇ íÉÅÜåáÅ~ä êÉëçìêÅÉë çÑ Üçëéáí~äë çê çíÜÉê ëéÉÅá~ä ÅçãéÉíÉåÅÉK

qÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ëÜ~ää çêÖ~åáëÉ éêáã~êó Å~êÉ áå ëìÅÜ ~ ï~ó íÜ~í ÉîÉêóÄçÇó äáîåáÖ ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ~êÉ~ ïáää Ü~îÉ ~ÅÅÉëë íç ~åÇ ÄÉ ~ÄäÉ íç ÅÜççëÉ ~ éÉêã~åÉåí ãÉÇáÅ~ä Åçåí~ÅíK pìÅÜ ~ éÜóëáÅá~å ëÜ~ää Ü~îÉ ëéÉÅá~äáëí ÅçãéÉíÉåÅÉ áå ÖÉåÉê~ä ãÉÇáÅáåÉK qÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ã~ó åçí êÉëíêáÅí íÜÉ áåÇáîáÇì~ä éÉêëçå…ë ÅÜçáÅÉ íç ~ ÅÉêí~áå ÖÉçÖê~éÜáÅ ~êÉ~ ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ~êÉ~K ENVVUWNSRQFK

pÉÅíáçå S
qÜÉ Åçìåíó Åçìåáää áë êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê íÜÉ ÉñáëíÉåÅÉ ïáíÜáå áíë ÄçìåÇ~êáÉë çÑ ~å ~ééçêéêá~íÉ çêÖ~åáë~íáçå Ñçê íÜÉ ÅçåîÉó~åÅÉ íç ~åÇ ÑêçãÜçëëáí~äë çê ÇçÅíçêë çÑ éÉêëçåë ïÜçëÉ ÅçåÇáíáçå êÉèìáêÉë íÜÉã íç ÄÉ Å~êêáÉÇ áå îÉÜáÅäÉë ëéÉÅá~ääó ÇÉëáÖåÉÇ Ñçê íÜÉ éìêéçëÉK ENVVOWRSTFK

pÉÅíáçå T
qÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ëÜ~ää éä~å áíë ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅá~ä ëÉêîáÅÉë ~ÅÅçêÇáåÖ íç íÜÉ éçéìä~íáçå…ë åÉÉÇ çÑ ëìÅÜ ëÉêîáÅÉëK
qÜáë éä~åäáåÖ ëÜ~ää ~äëç áåÅäìÇÉ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë çÑÑÉêÉÇ Äó éêáî~íÉ ~åÇ çíÜÉê Å~êÉ éêçîáÇÉêëK ENVVRWUPRFK

pÉÅíáçå U
qÜÉ Åçìåíó Åçìåáää ëÜ~ää ÅçJçéÉê~íÉ ïáíÜ éìÄäáÅ ~ÖÉåÅáÉë çêÖ~åáë~íáçåë ~åÇ éêáî~íÉ Å~êÉ éêçîáÇÉêë áå íÜÉ éä~åäáåÖ ~åÇ ÇÉîÉäçéãÉåí çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉëK ENVVRWUPRFK

pÉÅíáçå V
qÜÉ dçîÉêåãÉåí ã~ó çêÇ~åå íÜ~í íÜÉ Åçìåíêó áë íç ÄÉ ÇáîáÇÉÇ áåíç êÉÖáçåë Ñçê éìêéçëÉë çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë áåîçäîáåÖ ëÉîÉê~ä Åçìåíó ÅçìåÅáäëK
`çìåíó ÅçìåÅáäë ëÜ~ää ÅçJçéÉê~íÉ áå ã~ííÉêë êÉä~íáåÖ íç ëìÅÜ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅá~ä ëÉêîáÅÉëK ENVVOWRSTFK

_ç~êÇë

pÉÅíáçå NM

eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ íç ÄÉ ÇáêÉÅíÉÇ Äó çåÉ çê ãçêÉ Äç~êÇëK ^ Äç~êÇ çÑ íÜáë âáåÇ ëÜ~ää ÄÉ ëìÄàÉÅí íç íÜÉ éêçîáëáçåë çÑ íÜÉ içÅ~ä dçîÉêåãÉåí ^Åí ENVVNWVMMF ÅçåÅÉêåáåÖ Äç~êÇëK ENVVNWVMPFK

pÉÅíáçå NN
oÉéÉ~äÉÇ íÜêçìÖÜ ^Åí ENVVNWVMVFK

pÉÅíáçå NO
oÉéÉ~äÉÇ íÜêçìÖÜ ^Åí ENVVNWVMPFK

(1982:763)

mÉêëçååÉä

pÉÅíáçå NP
oÉéÉ~äÉÇ íÜêçìÖÜ ^Åí ENVVSWTUTFK

pÉÅíáçå NQ
oÉéÉ~äÉÇ íÜêçìÖÜ ^Åí ENVVSWTUTFK

pÉÅíáçå NR
få Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ë íÜÉêÉ ëÜ~ää Éñáëí ëìÑÑáÅáÉåí áåíÉêåëÜáé ÉãéäçóãÉåí çééçêíìåáíáÉë Ñçê éÜóëáÅá~åë ~ë éêçîáÇÉÇ áå `Ü~éK P çÑ íÜÉ eÉ~äíÜ ~åÇ jÉÇáÅ~ä pÉêîáÅÉë EmêçÇÉëëáçå~ä ^ÅíáîáíóF ^Åí ENVVUWRPNF Ñçê ~ää éÜóëáÅá~åë ïÜç Ü~îÉ í~âÉå ~ ┌åáîÉêëáíó ▌ÉÇáÅ~ä ÇÉÖêÉÉ ~åÇ éÜóëáÅá~åë ïáíÜ ÑçêÉáÖå èì~ääÑáÅ~íáçåë Ñçê ïÜçã áåíÉêåëÜáé Ü~ë ÄÉÉå éêÉëÅêáÄÉÇ íç ÅçãéäÉíÉ íÜÉáê éê~ÅíáÅ~ä ëÉêîáÅÉ ëç ~ë íç ÄÉ êÉÖáëíÉêÉÇ ~ë éÜóëáÅá~åëK fåíÉêåëÜáé ~ééçáåíãÉåíë ëÜ~ää ÄÉ Ñçê ~ ÑáñÉÇ íÉêãK

få Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ë íÜÉêÉ ëÜ~ää ~äëç Éñáëí çééçêíìåáíáÉë Ñçê ëéÉÅá~ääëí ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉ ~ë éêçîáÇÉÇ áå íÜÉ ë~áÇ ^ÅíI íç ~å ÉñíÉåí ÅçêêÉëéçåÇáåÖ íç íÜÉ éä~ååÉÇ ÑìíìêÉ åÉÉÇ Ñçê éÜóëáÅá~åë ïáíÜ ëéÉÅá~ääëí èì~ääÑáÅ~íáçåë áå ÅäáåáÅ~ä éê~ÅíáÅÉK qÜÉ dçîÉêåãÉåí ã~ó çêÇ~áå íÜ~í éÜóëáÅá~åë áå ëìÅÜ éê~ÅíáÅÉ ÜçäÇáåÖ ~ééçáåíãÉåíë ~í ~ ìåáí ã~ÇÉ ~î~áä~ÄäÉ Ñçê Ä~ëáÅ éçëíJëÉÅçåÇ~êó ãÉÇáÅ~ä íê~áåáåÖ ëÜ~ää ÄÉ ~ééçáåíÉÇ Ñçê ~ äáãáíÉÇ éÉêáçÇK ENVVUWRPPFK

pÉÅíáçå NS
qÜÉ dçîÉêåãÉåí áë ÉãéçïÉêÉÇ íç áëëìÉ êÉÖìä~íáçåë ÅçåÅÉêåáåÖ ÉäáÖáÄáäáíó Ñçê ~ééçáåíãÉåíë áå ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~åÇ ÅçåÅÉêåáåÖ íÜÉ éêçÅÉÇìêÉ Ñçê ÑáääáåÖ ~ééçáåíãÉåíëK qÜÉ dçîÉêåãÉåí ã~ó ÇÉäÉÖ~íÉ íÜÉ áëëìÉ çÑ ëìÅÜ êÉÖìä~íáçåë íç íÜÉ k~íáçå~ä _ç~êÇ çÑ eÉ~äíÜ ~åÇ tÉäÑ~êÉK

pÉé~ê~íÉ éêçîáëáçå áë ã~ÇÉ ÅçåÅÉêåáåÖ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉ ìåáíë ã~ÇÉ ~î~áä~ÄäÉ Ñçê Ä~ëáÅ éçëíJëÉÅçåÇ~êó ãÉÇáÅ~ä íê~áåáåÖK

jìåáÅáé~ä ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

pÉÅíáçå NT
qÜÉ éêçîáëáçåë çÑ pÉÅíáçåë NUJOR ~ééäó íç ãìåáÅáç~ääíáÉë áåÅäìÇÉÇ áå ~ Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ ~åÇI ¯ïÜÉêÉ ëéÉÅá~ääó éêçîáÇÉÇI íç ãìåáÅáé~ääíáÉë åçí áåÅäìÇÉÇ áå ~ Åçìåíó ÅçìåÅáäë ~êÉ~K ENVVOWRSTFK

jìåáÅáé~ä êÉëéçåëáÄáäáíáÉë

pÉÅíáçå NU
bîÉêó ãìåáÅáé~ääíó ëÜ~ää çÑÑÉê ÖççÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íç éÉêëçåë ääîáåÖ áå ~ Ñçêã çÑ ÜçìëáåÖ çê ÜçãÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå `Ü~éK RI pÉÅíáçå RI pìÄëÉÅíáçå O çê `Ü~éK RI pÉÅíáçå TI pìÄëÉÅíáçå P çÑ

VENSF

íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^Åí EOMMNWQRPF çêI Äó êÉëçäìíáçå çÑ ~ ãìåáÅáé~äáíóI äáîáåÖ áå ~ ëéÉÅá~ä ÑçêãçÑ ÜçìëáåÖ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå `Ü~éK TI pÉÅíáçå NI pìÄëÉÅíáçå NI mçáåí O çÑ íÜÉ ë~ãÉ ^ÅíK bîÉêó ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää ~äëç çÑÑÉê ÖççÇ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íç êÉëáÇÉåíë íÜÉêÉ áå ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ Ç~óíáãÉ ~ÅíáîáíáÉë Åçãáå Ö ìåÇÉê `Ü~éK PI pÉÅíáçå S çÑ íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^ÅíK

^ ãìåáÅáé~äáíó ã~ó ~äëç çíÜÉêïáëÉ çÑÑÉê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë áå íÜÉ ÜçãÉ EÜçãÉ åìêëáåÖF íç éÉêëçåë êÉëáÇáåÖ ïáíÜáå íÜÉ ãìåáÅáé~äáíóK

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ã~ó ~ëëáÖå íç ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä íÜÉ ÇìíóçÑ çÑÑÉêáåÖ ëìÅÜ Å~êÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå íïç áÑ íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ~åÇ ãìåáÅáé~äáíó ~ÖêÉÉ íç íÜ~í ÉÑÑÉÅí ~åÇ íÜÉ dçîÉêãåÉåí ÅçåëÉåíë íÜÉêÉíçK qÜÉ ~ÖêÉÉãÉåí ã~ó ~äëç ÅçåÅÉêå êÉëéçåëáÄáäáíó Ñçê Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå P ÅK

qÜÉ êÉëéçåëáÄáäáíáÉë çÑ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ìåÇÉê ëìÄëÉÅíáçåë çåÉ ~åÇ íÜêÉÉ ~åÇ íÜÉ éçïÉê çÑ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ìåÇÉê ëìÄëÉÅíáçå íïç Çç åçí áåÅäìÇÉ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë éêçîáÇÉÇ Äó éÜóëáÅá~åëK

^ ãìåáÅáé~äáíó ã~ó ÅçåÅäìÇÉ ~å ~ÖêÉÉãÉåí ïáíÜ ~åçíÜÉê é~êíó çå íÜÉ éÉêÑçêã~åÅÉ çÑ íÜÉ í~ëäë Ñçê ïÜáÅÜ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó áë êÉëéçåëáÄäÉ ìåÇÉê íÜáë ^ÅíK ^ í~ëâ ¯ïÜáÅÜ áåÅäìÇÉë íÜÉ ÉñÉêÅáëÉ çÑ éìÄäáÅ ~ìíÜçêáíó ã~ó åçíI ÜçïÉíÉêI Äó îáêíìÉ çÑ íÜáë éêçîáëáçå ÄÉ íê~åëÑÉêêÉÇ íç ~ Åçãé~åóI ~å ~ëëçÅá~íáçåI ~ àçáåí éêçéÉêíó ~ëëçÅá~íáçåI ~ ÑçìåÇ~íáçå çê ~ éêáî~íÉ áåÇáîáÇì~äK ^Åí EOMMNWQSNFK

pÉÅíáçå NU ~

tÜÉå ëÉíÉê~ä ~äíÉêå~íáîÉ íêÉ~íãÉåíë Éñáëí ïÜáÅÜ ~ÅÅçêÇ ïáíÜ ëÅáÉåÅÉ ~åÇ éêçîÉå ÉñéÉêáÉåÅÉI íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÖáîÉ íÜÉ éÉêëçå ÅçîÉêÉÇ Äó ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä Å~êÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NU ENFJEPF íÜÉ éçëëáÄáäáíó çÑ ÅÜççëáåÖ íÜÉ ~äíÉêå~íáîÉ ïÜáÅÜ ÜÉ çê ëÜÉ éêÉÑÉêëK qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ëÜ~ää ÖáîÉ íÜÉ é~íáÉåí íÜÉ ÅÜçëÉå íêÉ~íãÉåí áÑI Ü~îáåÖ êÉÖ~êÇ íç íÜÉ áääåÉëë çê áåàìêó áåîçâíÉÇ ~åÇ íÜÉ Åçëí çÑ íÜÉ íêÉ~íãÉåíI íÜáë áë ëÉÉå íç ÄÉ àìëíáÑá~ÄäÉK

qÜÉ é~íáÉåí áë åçí Éåíáíä ÉÇ íç íêÉ~íãÉåí çìíëáÇÉ íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ~êÉ~ çÑ ¯ïÜáÅÜ ÜÉ çê ëÜÉ áë ~ êÉëáÇÉåíI áÑ íÜ~í Åçìåíó ÅçìåÅáä Å~å çÑÑÉê íêÉ~íãÉåí áå ~ÅÅçêÇ~åÅÉ ¯ïáíÜ ëÅáÉåÅÉ ~åÇ éêçîÉå ÉñéÉêáÉåÅÉK ENVVUWNSSMFK

pÉÅíáçå NU Ä

få ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUI pìÄëÉÅíáçåNJPI íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää ~äëç çÑÑÉê Ü~Äáäáí~íáçåI êÉÜ~Äáäáí~íáçå ~åÇ ~ëëáëíáîÉ ÇÉîáÅÉë Ñçê éÉêëçåë ïáíÜ ÑìåÅíáçå~ä áãé~áêãÉåíK

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ã~ó ~äëçI ïáíÜçìí ~åó íê~åëÑÉê çÑ êÉëéçåëáÄáäáíó Ñçê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë éêçîáÇÉÇ áå pÉÅíáçå NUI ÅçåÅäìÇÉ ~å ~ÖêÉÉãÉåí ïáíÜ ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ïÜÉêÉÄó íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää ÄÉ êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê ~ëëáëíáîÉ ÇÉîáÅÉë Ñçê éÉêëçåë ïáíÜ ÑìåÅíáçå~ä áãé~áêãÉåíK

qÜÉ éêçîáëáçå çÑ pÉÅíáçå P ÄI pìÄëÉÅíáçå P ëÜ~ää ~äëç ~ééäó ïáíÜ êÉëéÉÅí íç ãìåáÅáé~äáó éêçîáÇÉÇ Ü~Äáäáí~íáçåI êÉÜ~Äáäáí~íáçå ~åÇ

~ëëáëíáíÉ ÇÉîáÅÉë Ñçê éÉêëçåë ïáíÜ ÑìåÅíáçå~ä áãé~áêãÉåíK ^Åí EOMMMWPRSFK

pÉÅíáçå NUÅ
få ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUI pìÄëÉÅíáçå NI íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää éêçîáÇÉ Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë áå íÜÉ ã~ååÉê áåÇáÅ~íÉÇ áå pÉÅíáçå P ÇK ^ë êÉÖ~êÇë ~ìíÜçêáë~íáçå íç éêÉëÅêáÄÉ Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë êÉÑÉêêÉÇ íç ÜÉêÉI íÜÉ éêçîáëáçå çÑ pÉÅíáçå P Ç ëÜ~ää ~éëäóK ^Åí EOMMMWPRSFK

pÉÅíáçå NU Ç
qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäl ~ÅíáåÖ ~í íÜÉ êÉèìÉëí çÑ ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäl ã~ó çÑÑÉê ~ää éÉêëçåë äáîáåÖ áå ~ ÅÉêí~áå ëëÉÅáÑáÉÇ Ñçêã çÑ Üçìëáå Ö ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå `Ü~éK RI pÉÅíáçå RI pìÄëÉÅíáçå O çÑ íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^Åí EOMMNWQRPF çê áå ~ é~êí çÑ ëìÅÜ ~ Ñçêã çÑ Üçìëáå Ö ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë Ñêçã ãÉÇáÅáå~ä ëíçêÉë áå íÜÉ ëéÉÅá~ä Üçìëáå Ö ~ÅÅçããçÇ~íáçåK

pìÅÜ ëíçêÉë ã~ó ÄÉ ÉáíÜÉê ëíçêÉë Åçåí~åáåÖ ãçëí çÑ íÜÉ ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë ïÜáÅÜ íÜÉ êÉëáÇÉåíë åÉÉÇ EÅçãéäÉíÉ ëíçêÉëF çê ëíçêÉë äáãáíÉÇ íç ÅÉêí~áå Ä~ëáÅ ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë EÉãÉêÖÉåÅó ëíçêÉëFK

qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäl ~ÅíáåÖ ~í íÜÉ êÉèìÉëí çÑ ~ ãìåáÅáé~äáíó ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäl ã~ó ~äëç çÑÑÉê ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë Ñêçã ëíçêÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå çåÉ çÑ íÜáë ëÉÅíáçå íç éÉêëçåë êÉÅÉáîáåÖ ÜçãÉ åìêëáåÖ íÜêçÖÜ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíóK

ÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë Ñêçã íÜÉ ëíçêÉë ëÜ~ää ÄÉ ÑêÉÉ çÑ ÅÜ~êÖÉ íç íÜÉ êÉëáÇÉåíë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå çåÉ ~åÇ íç áåÇáîáÇì~ä éÉêëçåë êÉÅÉáîáåÖ ÜçãÉ åìêëáåÖ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå íÜêÉÉK

qÜÉ Åçëí çÑ ãÉÇáÅáå~ä éêçÇìÅíë êÉèìáëáíáçåÉÇ Ñçê íÜÉ ëíçêÉë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå çåÉ ëÜ~ää ÄÉ ÄçêåÉ Äó íÜÉ Åçìåíó Åçìåáäa ^Åí EOMMOWNSPFK

pÉÅíáçå NV
få íÜÉ ÉîÉåí çÑ ~ íê~åëÑÉê Ü~îáåÖ ÄÉÉå ã~ÇÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NU EPFI íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäa ã~ó ÖáîÉ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëìÅÜ Ñáå~åÅá~ä ~ëëáëí~åÅÉ ~ë áë àìëíáÑáÉÇ Äó íÜÉ íê~åëÑÉêK ENVVOWRSTFK

pÉÅíáçå OM
qÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää éä~å áíë ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ÅÅçêÇáåÖ íç íÜÉ éçéìä~íáçå…ë åÉÉÇ çÑ ëìÅÜ ëÉêîáÅÉëK

qÜáë éä~åáåÖ ëÜ~ää ~ëëç áåÅäìÇÉ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë çÑÑÉêêÉÇ Äó éêáî~íÉ ~åÇ çíÜÉê éêçîáÇÉêëK ENVVRWUPRFK

pÉÅíáçå ON
qÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää ÅçJçéÉê~íÉ ïáíÜ éìÄäáÅ ~ÖÉåÅáÉëI çêÖ~åáë~íáçë ~åÇ éêáî~íÉ Å~êÉ éêçîáÇÉêë áå íÜÉ éä~åáåÖ ~åÇ ÇÉîÉäçéãÉåí çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉëK ENVVRWUPRFK

pÉÅíáçå OO
jìåáÅáé~ä ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ ã~å~ÖÉÇ Äó íÜÉ ÅçããáííÉÉ çê ÅçããáííÉÉë ÇÉíÉêãáåÉÇ Äó íÜÉ ãìåáÅáé~ä ÅçìåÅáä ~ë éêçîáÇÉÇ áå `Ü~éK OI pÉÅíáçå Q çÑ íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^Åí EOMMNWQRPFK

få ~ ãìåáÅáé~äáíó åçí ÑçêãáåÖ é~êí çÑ ~ Åçìåíó ÅçìåÅáäl ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUI pìÄëÉÅíáçå N çê pìÄëÉÅíáçå O ~êÉ ã~å~ÖÉÇ áå ~ÅÅçêÇáåÖ ïáíÜ pÉÅíáçå NMK ^Åí EOMMNWQSNFK

mÉêëçååÉä

pÉÅíáçå OP

oÉéÉ~äÉÇ íÜêçìÖÜ ^Åí NVVSWTUTK

pÉÅíáçå OQ
táíÜáå íÜÉ ÑáÉäÇ çÑ ~ÅíáîáíáÉë ÇÉíÉêãáåÉÇ Äó íÜÉ ãìåáÅáé~äáíóI íÜÉêÉ ëÜ~ää ÄÉ ~ åìêëÉ êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê

NK íÜÉ ÉñáëíÉåÅÉ çÑ êçìíáåÉë ïÜÉêÉÄó éÜóëáÅá~åë çê çíÜÉê ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉ éÉêëçååÉä ~êÉ Åçåí~ÅíÉÇ ¯ÜÉå ~ é~íáÉåí...ë ÅçåÇáíáçåë ëç êÉèìáêÉëI

OK ÇÉÅáëáçåë íç ÇÉäÉÖ~íÉ êÉëéçåëáÄáäáíó Ñçê Å~êáåÖ í~ëâë ÄÉáåÖ Åçãé~íáÄäÉ ïáíÜ íÜÉ ë~ÑÉíó çÑ é~íáÉåíëI

PK íÜÉ Äç~êÇ Äó ¯ÜáÅÜ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~êÉ ÇáêÉÅíÉÇ ÄÉáåÖ åçíáÑáÉÇ áÑI áå ÅçååÉÅíáçå ïáíÜ Å~êÉ çê íêÉ~íãÉåíI ~ é~íáÉåí áåÅìêëI çê áë ÉñéçëÉÇ íç íÜÉ êáëâ çÑ áåÅìêêáåÖI ëÉêáçìë áåàìêó çê áääåÉëëK

fÑ ~ ÑáÉäÇ çÑ ~Åíáîáíó ã~áåäó ÅçãéêáëÉë êÉÜ~Äáäáí~íáçåI ~ éÜóëáçíÜÉê~éáëí çê ~å çÅÅìé~íáçå~ä íÜÉê~éáëí ã~ó ÇáëÅÜ~êÖÉ íÜÉ ÇìíáÉë êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå çåÉK

qÜÉ éêçîáëáçåë çÑ ëìÄëÉÅíáçåë çåÉ ~åÇ íïç ~äëç ~ééäó íç ~ ãìåáÅáé~äáíó åçí áåÅäìÇÉÇ áå ~ Åçìåíó ~êÉ~I áÑ íÜÉêÉ áë åç éÜóëáÅá~å í~âáåÖ é~êí áå ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉ ~ÅíáîáíáÉë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NU ENF çê EOFK ENVVOWRSTFK

pÉÅíáçå OR
qÜÉ dçîÉêåãÉåí áë ÉãéçïÉêÉÇ íç áëëìÉ êÉÖìä~íáçåë ÅçåÅÉêåáåÖ ÉäáÖáÄáäáíó Ñçê ~ééçáåíãÉåíë ¯áíÜáå ãÉÇáÅ~ä ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~åÇ ÅçåÅÉêåáåÖ íÜÉ ÑáääáåÖ çÑ ~ééçáåíãÉåíëK qÜÉ dçîÉêåãÉåí ã~ó Éåíêìëí íÜÉ áëëìÉ çÑ ëìÅÜ êÉÖìä~íáçåë íç íÜÉ k~íáçå~ä _ç~êÇ çÑ eÉ~äíÜ ~åÇ tÉäÑ~êÉK ENVVOWRSTFK

dÉåÉê~ä éêçîáëáçåë ÅçåÅÉêåáåÖ Åçìåíó ÅçìåÅáä ~åÇ ãìåáÅáé~ä ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

`Ü~êÖÉë Ñçê ëÉêîáÅÉë

pÉÅíáçå OS
m~íáÉåí ÅÜ~êÖÉë Ñçê Å~êÉ ã~ó çåäó ÄÉ äÉîáÉÇ çå ÖêçìåÇë ÇÉíÉêãáåÉÇ Äó íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä çê íÜÉ ãìåáÅáé~äáíóI Ñ~áäáåÖ ëéÉÅá~ä éêçîáëáçå íç íÜÉ Åçåíê~êóK m~íáÉåíë äáîáåÖ ïáíÜáå íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä çê ãìåáÅáé~äáíóI ~ë íÜÉ Å~ëÉ ã~ó ÄÉI ~ë ïÉää ~ë é~íáÉåíë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå P ÅI ëÜ~ää ÄÉ Éèì~ääó íêÉ~íÉÇ áå íÜáë êÉëéÉÅíK ccê áåJé~íáÉåí Å~êÉI ÜçïÉîÉêI íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáä ã~ó ëÉí äÉîÉäë çÑ é~óãÉåí áå ÇáÑÑÉêÉåí áåÅçãÉ áåíÉêî~äë ~åÇ êÉëçäîÉ çå íÜÉ êìäÉë íç ~éëäó ÅçåÅÉêåáåÖ êÉÇìÅíáçå çÑ íÜÉ ÅÜ~êÖÉK qÜÉ ã~ñáãìã ÅÜ~êÖÉ é~ó~ÄäÉ Ñçê áåJé~íáÉåí Å~êÉ áë pbh UM éÉê Å~êÉ Ç~óK

Iåäó íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ã~ó äÉîó Å~êÉ ÅÜ~êÖÉë Ñçê ëìÅÜ Å~êÉ Ñçê ïÜáÅÜ áí áë Ñáå~åÅá~ääó äá~ÄäÉ ìåÇÉê pÉÅíáçå O çÑ íÜÉ jìåáÅáé~ä cáå~åÅá~ä ïá~Äáäáíó E`Éêí~áå eÉ~äíÜ ~åÇ jÉÇáÅ~ä pÉêîáÅÉëF ^Åí ENVVMWNQMQFK qÜÉ ë~ãÉ ~éëäáÉë ÅçåÅÉêåáåÖ äçåÖJíÉêã éëóÅÜá~íêáÅ Å~êÉ éêáåÅáé~ääó áå íÜÉ Ñçêã çÑ åìëëáåÖ Ñçê ¯ï¯ÜáÅÜ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíóI éìêëì~åí íç pÉÅíáçå V çÑ íÜÉ ë~ãÉ ^ÅíI Ü~ë ~ÅÅÉéíÉÇ Ñáå~åÅá~ä äá~ÄäáíóK

`Ü~êÖÉë Ñçê Å~êÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUI Ñçê Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë ~ë éêçîáÇÉÇ áå pÉÅíáçå NU `I çê Ñçê ëìÅÜ åçåÖJíÉêã ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë Ñçê ¯ï¯ÜáÅÜ ~ ãìåáÅáé~äáíó áë Ñáå~åÅá~ääó äá~ÅäÉ ìåÇÉê pÉÅíáçå O çê pÉÅíáçå V çÑ íÜÉ jìåáÅáé~ä cáå~åÅá~ä ïá~Äáäáíó E`Éêí~áå eÉ~äíÜ ~åÇ jÉÇáÅ~ä pÉêîáÅÉëF ^Åí ã~ól íçÖÉíÜÉê ïáíÜ ÅÜ~êÖÉë Ñçê ÜçãÉÜÉäé ëÉêîáÅÉë ~åÇ Ç~óíáãÉ ~ÅíáîáíáÉë ìåÇÉê `Ü~éK UI pÉÅíáçå R çÑ íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^Åí EOMMNWQRPFI ~ãçìåí ãçåíÜäó íç åçí ãçêÉ íÜ~å çåÉJíïÉäÑíÜ çÑ MKQU íáãÉë íÜÉ éêáÅáåÖ Ä~ëÉ ~ãçìåíK qÜÉëÉ ÅÜ~êÖÉë ã~ó åçíI ÜçïÉîÉêI ~ãçìåí íç ëç ãìÅÜ íÜ~í íÜÉ áåÇáîáÇì~ä ÇçÉë åçí êÉí~áå ëìÑÑáÅáÉåí çÑ Üáë ÅÜ~êÖÉ Ä~ëÉ íç ÅçîÉê éÉêëçå~ä åÉÉÇë ~åÇ çíÜÉê åçêã~ä äáîáåÖ Åçëíë EêÉëÉêîÉÇ ~ãçìåíFK få ëÉííáåÖ íÜÉ ÅÜ~êÖÉëI íÜÉ ãìåáÅáé~äáíó ëÜ~ää ãçêÉçîÉê ÉåëìêÉ íÜ~í íÜÉ ëéçìëÉ çê é~êíåÉê çÑ íÜÉ Å~êÉ êÉÅáéáÉåí ÇçÉë åçí áåÅìê ~å çéëêÉëëáîÉ áãé~áêãÉåí çÑ Üáë çê ÜÉê Ñáå~åÅá~ä ëáíì~íáçåK

qÜÉ ÅÜ~êÖÉ Ä~ëÉ ~åÇ êÉëÉêîÉÇ ~ãçìåí ëÜ~ää ÄÉ ÅçãéìíÉÇ éìêëì~åí íç `Ü~éK UI pÉÅíáçåë PJU çÑ íÜÉ pçÅá~ä pÉêîáÅÉë ^Åí EOMMNWQRPFK ^Åí EOMMNWUQUF

pÉÅíáçå OS ~
^ éÉêëçå Ü~îáåÖ é~áÇ Å~êÉ ÅÜ~êÖÉë Ñçê çìíé~íáÉåí ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ìåÇÉê íÜáë ^Åí áå Å~ëÉë çíÜÉê íÜ~å êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå NUI pìÄëÉÅíáçå NI ÅÜ~êÖÉë Ñçê Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå P Ç çê ÅÜ~êÖÉë Ñçê ÇÉåí~ä Å~êÉ ~ë êÉÑÉêêÉÇ íç áå pÉÅíáçå U ~ çÑ íÜÉ aÉåí~ä `~êÉ ^Åí ENVURWNORFI íçí~ääáåÖ åçí ãçêÉ íÜ~å pbh VMMI çê ~ äÉëëÉê ~ãçìåí ~ë ÇÉíÉêãáåÉÇ Äó íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäI áë ÉñÉãéí Ñêçã é~óãÉåí íÜÉêÉ~ÑíÉê çÑ ÑìêíÜÉê ÅÜ~êÖÉë Ñçê ëìÅÜ Å~êÉ çê ëìÅÜ Çáëéçë~ÄäÉ ~êíáÅäÉë Ñçê íÜÉ êÉã~áåáåÖ éçêíáçå çÑ çåÉ óÉ~êI ÅçãéìíÉÇ Ñêçã íÜÉ Ñáêëí çÅÅ~ëäçå çå ïÜáÅÜ ~ ÅÜ~êÖÉ ï~ë é~áÇK

få íÜÉ ÉîÉåí çÑ ~ é~êÉåí çê é~êÉåíë íçÖÉíÜÉê Ü~îáåÖ ãçêÉ íÜ~å çåÉ ÅÜáäÇ ìåÇÉê íÜÉ ~ÖÉ çÑ NU áå íÜÉáê Å~êÉI íÜÉ ÅÜáäÇêÉå ~êÉ àçáåíäó ÉñÉãéíÉÇ Ñêçã ÅÜ~êÖÉë ¯ï¯ÜÉå íÜÉ ÅçëíçÑ ÅÜ~êÖÉë ~ë éÉê íÜÉ ÑçêÉÖçáåÖ íçí~ä íÜÉ ~ãçìåí íÜÉêÉ êÉÑÉêêÉÇ íçK

`çëí ÉñÉãéíáçå ~éëäáÉë Ñçê íÜÉ äÉåÖíÜ çÑ íáãÉ êÉÑÉêêÉÇ íç áå ëìÄëÉÅíáçå çåÉI ~äëç Ñçê ÅÜáäÇêÉå ~íí~áåáåÖ íÜÉ ~ÖÉ çÑ NU óÉ~êë Çìêáå Ö íÜ~í íáãÉK

qÜÉ íÉêã "é~êÉåíÒ ~äëç áåÅäìÇÉë Ñçëí ÉêJé~êÉåíëK få ~ÇÇáíáçåI ~ éÉêëçå ïáíÜ ïÜçã ~ é~êÉåí éÉêã~åÉåíäó ÅçÜ~Äáíë ~åÇ ïÜç áë çê Ü~ë ÄÉÉå ã~êêáÉÇ íç çê Ü~ë çê ÑçêãÉêäó Ü~Ç áëëìÉ Äó íÜÉ é~êÉåí ~äëç èì~äáÑáÉë ~ë ~ é~êÉåíK ^Åí EOMMMWPRSFK

oÉëÉ~êÅÜ

pÉÅíáçå OSÄ
qÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäë ~åÇ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíáÉë ëÜ~ää é~êíáÅáé~íÉ áå íÜÉ ÑìåÇáåÖI éä~ååáåÖ ~åÇ ÅçåÇìÅí çÑ Åäáåå~ä êÉëÉ~êÅÜ áå íÜÉ ÑáÉäÇ çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~åÇ çÑ ëÅáÉåíáÑáÅ êÉëÉ~êÅÜ áåíç éìÄäáÅ ÜÉ~äíÜK få íÜÉëÉ èìÉëíáçåëI íç íÜÉ ÉñíÉåí ¯ÜáÅÜ áë åÉÅÉëë~êóI íÜÉ Åçìåíó ÅçìåÅáäë ~åÇ íÜÉ ãìåáÅáé~äáíáÉë ëÜ~ää ÅçJçéÉê~íÉ ïáíÜ É~ÅÜ çíÜÉê ~åÇ ïáíÜ íÜÉ ìåáîÉêëáíáÉë ~åÇ ÅçääÉÖÉë ÅçåÅÉêåÉÇK ENVVSKNOUVFK

`çããçå éêçîáëáçåë ~éëäóáåÖ íç ~ää ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

mÜóëáÅá~å êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê íÜÉ é~íáÉåí

pÉÅíáçå OT
fÑ íÜÉ ë~ÑÉíó çÑ íÜÉ é~íáÉåí ëç êÉèìáêÉëI ~å ~ìíÜçêáëÉÇ éÜóëáÅá~å ëÜ~ää ÄÉ ~éëçåáíÉÇ íç ÄÉ êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê íÜÉ é~íáÉåíK ENVVSWTUTFK

aáêÉÅíáçå çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë

pÉÅíáçå OU
qÜÉ ÇáêÉÅíáçå çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ää ÄÉ çêÖ~åáëÉÇ áå ëìÅÜ ~ ¯ï~ó ~ë íç éêçîáçÉ ~ ÜáÖÜ ãÉîÉä çÑ ë~ÑÉíó Ñçê é~íáÉåíë ~åÇ ÖççÇ èì~äáíó çÑ Å~êÉI ~ë ïÉää ~ë éêçãçíáåÖ ÅçëíJÉÑÑáÅáÉåÅóK ENVVSWTUTFK

pÉÅíáçå OV
táíÜáå ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë íÜÉêÉ ëÜ~ää ÄÉ ~ éÉêëçå êÉëéçåëáÄäÉ Ñçê íÜÉ ~ÅíáîáíóEíÜÉ çéÉê~íáçå~ã ã~å~ÖÉêFK qÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉêI ÜçïÉîÉêI ã~ó ÇÉÅáÇÉ çå íÜÉ Çá~Öåçëáë çê Å~êÉ ~åÇ íêÉ~íãÉåí çÑ áåÇáîáÇì~ä é~íáÉåíë çåäó áÑ ÜÉ çê ëÜÉ Ü~ë ëìÑÑáÅáÉåí ÅçãéÉíÉåÅÉ ~åÇ ÉñéÉêáÉåÅÉ Ñçê ÇçáåÖ ëçK

få Åçãéìäëçêó éëóÅÜá~íêáÅ Å~êÉI íÜÉ ÇìíáÉë çÑ íÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉê ëÜ~ää ÄÉ ÇáëÅÜ~êÖÉÇ Äó ~ éÜóëáÅá~å ïáíÜ ëéÉÅá~äáëí ÅçãéÉíÉåÅÉ E~ ëÉåáçê Åçåëìäí~åíFK fÑ íÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉê áë åçí ~ éÜóëáÅá~å Ü~îáåÖ ëìÅÜ ÅçãéÉíÉåÅÉI íÜÉëÉ ÇìíáÉë ëÜ~ää ÄÉ ÇáëÅÜ~êÖÉÇ Äó ~ ëëÉÅá~äáó ~éëçåáíÉÇ ëÉåáçê Åçåëìäí~åíK

få Åçãéìäëçêó áëçä~íáçå ìåÇÉê íÜÉ `çããìääÅ~ÄäÉ aáëÉ~ëÉë ^Åí ENVUUWNQTOFI íÜÉ ÇìíáÉë çÑ íÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉê ëÜ~ää ÄÉ ÇáëÅÜ~êÖÉÇ Äó ~ éÜóëáÅá~å ïáíÜ ëéÉÅá~ääëí ÅçãéÉíÉåÅÉ E~ ëÉåáçê Åçåëìäí~åíFK fÑ íÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉê áë åçí ~ éÜóëáÅá~å Ü~îáåÖ ëìÅÜ ÅçãéÉíÉåÅÉI íÜÉëÉ ÇìíáÉë ëÜ~ää ÄÉ ÇáëÅÜ~êÖÉÇ Äó ~ ëéÉÅá~ääó ~éëçáåíÉÇ ëÉåáçê Åçåëìäí~åí çê Äó ~å çÑÑáÅÉê ~éëçáåíÉÇ ~ë éêçîáÇÉÇ áåpÉÅíáçåRM~ çÑíÜÉ`çããìääÅ~ÄäÉaáëÉ~ëÉë^ÅíENVVSWTUTFK

pÉÅíáçå PM
qÜÉ çéÉê~íáçå~ä ã~å~ÖÉê ã~ó Éåíêìëí íÜÉ éÉêÑçêã~åÉ çÑ áåÇáîáÇì~ä ã~å~ÖÉêá~ä ÇìíáÉë íç çÑÑáÅÉêë ïáíÜáå íÜÉ ~Åíáîáíó Ü~îáåÖ ëìÑÑáÅáÉåí ÅçãéÉíÉåÅÉ ~åÇ ÉñéÉêáÉåÅÉK ENVVSWTUTFK

nì~ääíó ~ëëìê~åÅÉ

pÉÅíáçå PN
qÜÉ èì~ääíó çÑ ~ÅíáîáíáÉë áå ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ëÜ~ää ÄÉ ëóëíÉã~íáÅ~ääó ~åÇ Åçåíáåìçìëäó ÇÉîÉäçéÉÇ ~åÇ ëÉÅìêÉÇK ENVVSWTUTFK

aìíó çÑ åçíáÑáÅ~íáçå

pÉÅíáçå PN~
fÑ ~ Äç~êÇ ÇáêÉÅíáåÖ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë éêçîáÇÉÇ áå pÉÅíáçå NM çê OM Ü~ë áå íÜÉ Åçìêë É çÑ áíë ~ÅíáîáíáÉë çÄëÉêîÉÇ ~åóíÜáåÖ íç ëìÖÖÉëí íÜ~í åÉï ëìÄëí~åÅÉë ~êÉ ÄÉáåÖ ìëÉÇ Ñçê éìêéçëÉë çÑ ~ÄìëÉI íÜÉ Äç~êÇ ëÜ~ää åçíáÑó íÜÉ k~íáçå~ä fåëíáíìíÉ çÑ mìÄääÅ ÜÉ~äíÜ ~ÅÅçêÇáåÖäó ïáíÜçìí ÇÉä~óK

pÉÅíáçå PO
qÜÉ dçîÉêåãÉåí ã~ó áëëìÉ ëìÅÜ ÑìêíÜÉê éêçîáëáçåë ÅçåÅÉêåääÖ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë ~ë ~êÉ åÉÉÇÉÇ Ñçê íÜÉ éêçíÉÅíáçå çÑ áåÇáîáÇì~äë çê çíÜÉêïáëÉ Ñçê íÜÉ ÅçåÇìÅí çÑ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉëK
qÜÉ áëëìÉ çÑ éêçîáëáçåë Ñçê íÜÉ éêçíÉÅíáçå çÑ áåÇáîáÇì~äë ã~ó ÄÉ Éåíêìëíç Äó íÜÉ dçîÉêåãÉåí íç íÜÉ k~íáçå~ä _ç~êÇ çÑ eÉ~äíÜ ~åÇ tÉäÑ~êÉK ENVVSWTUTFK

eÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë áå íáãÉ çÑ ï~ê ÉíÅK

pÉÅíáçå PP
qÜÉ dçîÉêåãÉåí áë ÉãéçïÉêÉÇ íç áëëìÉ ëéÉÅá~ä êÉÖìä~íáçåë ÅçåÅÉêåääÖ ÜÉ~äíÜ ~åÇ ãÉÇáÅ~ä ëÉêîáÅÉë áå íáãÉ çÑ ï~êI ïÜÉå ï~ê áë áããääÉåí çê áå çíÜÉê Éñíê~çêÇáå~êó ÅçåÇáíáçåë êÉëìäíääÖ Ñêçã ï~ê ÄÉóçåÇ pïÉÇÉå…ë ÑêçåíáÉêë çê Ñêçã pïÉÇÉå Ü~îääÖ ÄÉÉå íÜÉ Åçìåíêó Ü~îääÖ ÄÉÉå~íï~êçê áå Ç~åÖÉêçÑï~êK ENVVSWTUTFK

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,

2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller

3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

2 § Varje landsting skall, om inte något annat avtalats enligt 17 §, svara för insatser enligt 9 § 1.

Varje kommun skall, om inte något annat avtalats enligt 17 §, svara för insatser enligt 9 § 2–10. Lag (2005:125).

3 § Vad som föreskrivs för landsting i denna lag gäller också kommuner som inte ingår i något landsting.

4 § Denna lag innebär ingen inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt någon annan lag.

Verksamhetens mål och allmänna inriktning

5 § Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1 §. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

6 § Verksamheten enligt denna lag skall vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Verksamheten skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde skall i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

För verksamheten enligt denna lag skall det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges. Lag (2005:125).

Rätten till insatser

7 § Personer som anges i 1 § har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1--9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Personer som anges i 1 § 1 och 2 har, under samma förutsättningar, även rätt till insatser enligt 9 § 10.

Den enskilde skall genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna skall vara varaktiga och samordnade. De skall anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv. Lag (2005:125).

8 § Insatser enligt denna lag skall ges den enskilde endast om han begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser för honom.

Insatserna för särskilt stöd och särskild service

9 § Insatserna för särskilt stöd och service är

1. rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och

livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder,

2. biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den

del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt lagen (1993:389) om

assistansersättning,

3. ledsagarservice,

4. biträde av kontaktperson,

5. avlösarservice i hemmet,

6. korttidsvistelse utanför det egna hemmet,

7. korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt

under lov,

8. boende i familjehem eller bostad med särskild service för

barn eller ungdomar som behöver bo

utanför föräldrahemmet,

9. bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,

10. daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. Lag (1997:723).

9 a § Med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).

Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte i något fall ersättning som den enskilde själv lämnar

1. till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller

2. till en personlig assistent för arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2-4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.
Lag (2000:1030).

9 b § Insatser enligt 9 § 2 avser tid efter det att den insatsberättigade har fyllt 65 år endast om

1. insatsen har beviljats innan han eller hon har fyllt 65 år, eller

2. ansökan om sådan insats inkommer till kommunen senast dagen före 65-årsdagen och därefter blir beviljad.

Insatser enligt 9 § 2 får dock inte utökas efter det att den insatsberättigade har fyllt 65 år. Lag (2000:1030).

9 c § I insatserna enligt 9 § 5-8 och 10 samt i insatsen bostad med särskild service för vuxna ingår också omvårdnad. I insatserna bostad med särskild service för barn och ungdomar samt bostad med särskild service för vuxna ingår också fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Lag (2000:1441).

10 § I samband med att insats enligt denna lag beviljas kan den

enskilde begära att en individuell plan med beslutade och planerade insatser upprättas i samråd med honom. I planen skall även redovisas åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget. Planen skall fortlöpande och minst en gång om året omprövas.

Landstinget och kommunen skall underrätta varandra om upprättade planer.

11 § Om någon till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet, långvarigt missbruk av beroendeframkallande medel eller någon annan liknande orsak är ur stånd att själv ta hand om sådant ekonomiskt stöd från kommunen som avses i 9 § 2, får kommunen besluta att ersättningen skall betalas ut till någon annan person för att användas till kostnader för personlig assistans till den stödberättigade. Lag (2005:125).

12 § Kommunen får besluta om återbetalning av ekonomiskt stöd som kommunen beviljat enligt 9 § 2, om den som erhållit stödet eller hans eller hennes ställföreträdare genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att det ekonomiska stödet har lämnats felaktigt eller med för högt belopp. Detsamma gäller om det ekonomiska stödet annars har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som erhållit stödet eller hans eller hennes ställföreträdare skäligen borde ha insett detta. Lag (2005:125).

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om verksamhet enligt 9 § 6--10 meddela föreskrifter till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa. Lag (2005:125).

Särskilda uppgifter för kommunen

14 § Kommunen skall verka för att insatser som skall tas upp i planer som avses i 10 § samordnas.

15 § Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmyndarskap, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra, samt

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder.

15 a § Kommunen skall lämna ut vissa personuppgifter beträffande enskilda som beviljas insatser enligt 9 § till Socialstyrelsen för framställning av officiell statistik. Regeringen meddelar föreskrifter om vilka uppgifter som skall lämnas ut. Lag (2003:885).

Gemensamma bestämmelser om landstingens och kommunernas ansvar

16 § En kommuns ansvar enligt denna lag gäller gentemot dem som är bosatta i kommunen.

Om en person som anges i 1 § tänker bosätta sig i en kommun, skall kommunen på ansökan meddela förhandsbesked om rätten till insatser från kommunen enligt 9 §. Vid prövningen av en ansökan om förhandsbesked skall bestämmelserna i denna lag gälla. Kommunen skall utan dröjsmål planera och förbereda insatser som förhandsbeskedet ger den enskilde rätt till om han bosätter sig i kommunen. Förhandsbeskedet gäller under sex månader räknat från den dag då insatserna blir tillgängliga för den enskilde.

Om behov av insatser enligt denna lag uppkommer under en tillfällig vistelse i en kommun skall kommunen ge det stöd och den hjälp som omedelbart behövs.

Såvitt avser landstingets förpliktelser gäller vad som sägs i denna paragraf om kommunen i stället landstinget.

17 § Ett landsting eller en kommun får med bibehållet ansvar sluta avtal med någon annan om att tillhandahålla insatser enligt denna lag.

Ett landsting och en kommun som ingår i landstinget får träffa avtal om att ansvar för en eller flera uppgifter enligt denna lag överlåts från landstinget till kommunen eller från kommunen till landstinget. Om en sådan överlåtelse sker skall föreskrifterna i denna lag om landsting eller kommun gälla för den till vilken uppgiften överlåtits.

Om ett landsting och en kommun har träffat en överenskommelse enligt andra stycket, får överlåtaren lämna sådant ekonomiskt bidrag till mottagaren som motiveras av överenskommelsen. Har en överlåtelse skett från ett landsting till samtliga kommuner som

ingår i landstinget, får kommunerna lämna ekonomiska bidrag till varandra, om det behövs för kostnadsutjämning mellan kommunerna.

17 a § Utan hinder av 16 § första stycket får en kommun om särskilda skäl föreligger träffa avtal om kostnadsansvar för insatser enligt 9 § för en enskild som genom insats enligt 9 § 8 eller 9 inte längre är eller inte kommer att vara bosatt i kommunen. Sådant avtal får träffas med en annan kommun eller med en enskild vårdgivare i en annan kommun.
Lag (2000:1032).

Avgifter m.m.

18 § Av dem som enligt beslut av Försäkringskassan är berättigade att få assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning får avgift för personlig assistans tas ut inom ramen för sådan ersättning. Lag (2004:826).

19 § Av dem som har hel ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller hel garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension eller hel sjukersättning eller hel aktivitetsersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller som har annan inkomst av motsvarande storlek får skäliga avgifter för bostad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter tas ut enligt de grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader. Kommunen skall se till att den enskilde får behålla tillräckliga medel för sina personliga behov.
Lag (2002:199).

20 § Om någon som är under 18 år får omvårdnad i ett annat hem än det egna med stöd av denna lag, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader för omvårdnaden. Kommunen får i sådana fall uppbära underhållsbidrag som avser barnet.

21 § I andra fall än som anges i 18--20 §§ får avgifter eller ersättning för kostnader inte tas ut för insatser enligt denna lag.

Dokumentation och gallring

21 a § Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om insatser enligt denna lag skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.

Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.
Lag (2005:125).

21 b § Dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas.
Lag (2005:125).

21 c § Om anteckningar och andra uppgifter i en personakt hos den eller de nämnder som avses i 22 § tillhör sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, skall uppgifterna gallras fem år efter det att sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifterna om samma person inte har gallrats av nämnden enligt andra stycket.

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde. Lag (2005:125).

21 d § Handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att en insats lämnas enligt 9 § 8 får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 21 c §.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 21 c § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och landsting och i övriga kommuner och landsting beträffande ett representativt urval av personer. Lag (2005:125).

Nämnder

22 § Ledningen av landstingets eller kommunens verksamhet enligt denna lag skall utövas av en eller flera nämnder som fullmäktige utser. Särskilda bestämmelser om gemensam nämnd finns i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet. Lag (2003:197).

Enskild verksamhet

23 § En enskild person får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva sådan verksamhet som avses i 9 § 6--10. Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas. Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamheten.

Enskild verksamhet skall stå under tillsyn av den eller de

nämnder som avses i 22 § i den kommun där verksamheten bedrivs. Om ansvaret för uppgiften överlåtits till landstinget enligt 17 § andra stycket skall verksamheten i stället stå under tillsyn av landstingets motsvarande nämnd. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten. Lag (2005:125).

23 a § Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket.

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Den nämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte sådana handlingar som avses i 23 b §. Lag (2007:1313).

23 b § Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet skall överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen, när gallringsskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder.

När gallringsskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen. Lag (2007:1313).

23 c § En handling i en personakt i enskild verksamhet skall, om det begärs av den som akten rör, så snart som möjligt tillhandahållas denne för läsning eller avskrivning på stället eller i avskrift eller kopia, om inte annat följer av 29 §.

Frågor om utlämnande enligt första stycket prövas av den som ansvarar för personakten. Anser denne att personakten eller någon del av den inte bör lämnas ut skall han eller hon genast med eget yttrande överlämna frågan till länsstyrelsen för

prövning. Lag (2007:1313).

23 d § Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,

2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller

3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakter skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten, dock får sådana handlingar som avses i 23 b § inte gallras. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.
Lag (2007:1313).

24 § Om det råder något allvarligt missförhållande inom en enskild verksamhet som avses i 23 §, skall länsstyrelsen förelägga den som bedriver verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Om länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen återkalla tillståndet.

Anmälan om missförhållanden

24 a § Var och en som fullgör uppgifter enligt denna lag skall vaka över att de personer som får insatser enligt lagen får gott stöd och god service och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande som rör en enskild som får insats enligt denna lag skall genast anmäla detta till den eller de nämnder som avses i 22 §. Om inte missförhållandet avhjälps utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningsskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt denna lag eller lagen (1993:389) om assistansersättning.

Första stycket gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Anmälan skall göras till den som

är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453). Lag (2005:125).

Tillsyn m.m.

25 § Socialstyrelsen har den centrala tillsynen över verksamhet enligt denna lag. Styrelsen skall följa, stödja och utvärdera verksamheten samt informera om den och stimulera till vidareutveckling.

26 § Länsstyrelsen har inom länet tillsyn över verksamhet enligt denna lag och får då inspektera verksamheten.

Länsstyrelsen skall också inom länet

1. informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör verksamheten,

2. ge kommunerna råd i deras verksamhet,

3. verka för att kommunerna och landstingen planerar för att kunna tillgodose framtida stöd- och servicebehov, samt

4. främja samverkan i planering mellan kommunerna, landstingen och andra samhällsorgan. Lag (2000:526).

26 a § Har upphävts genom lag (2002:439).

Överklagande m.m.

27 § Beslut av en sådan nämnd som avses i 22 § eller av länsstyrelsen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om beslutet avser

1. insatser för en enskild enligt 9 §,

2. utbetalning till någon annan enligt 11 §,

3. återbetalning enligt 12 §,

4. förhandsbesked om rätt till insatser enligt 16 § andra stycket,

5. tillstånd till enskild verksamhet enligt 23 §,

6. omhändertagande av personakt enligt 23 c §, eller

7. föreläggande eller återkallelse av tillstånd enligt 24 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I fråga om överklagande av länsstyrelsens beslut enligt 23 b § gäller i tilllämpliga delar bestämmelserna i 15 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100).

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Länsrätten eller kammarrätten får dock förordna att dess beslut skall gälla först sedan det vunnit laga kraft.
Lag (2005:125).

27 a § Polismyndigheten skall lämna den hjälp som behövs för att verkställa ett beslut om omhändertagande av personakt. Begäran om sådan hjälp får dock göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller

2. det annars finns synnerliga skäl. Lag (2005:125).

Straff

28 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 23 § första stycket första meningen döms till böter.

Särskild avgift

28 a § En kommun eller ett landsting som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § som någon är berättigad till enligt ett beslut av en sådan nämnd som avses i 22 §, ska åläggas att betala en särskild avgift. Detsamma gäller en kommun eller ett landsting som inte inom skälig tid på nytt tillhandahåller insatsen efter det att verkställigheten av ett sådant beslut avbrutits.

En kommun eller ett landsting som inte inom skälig tid tillhandahåller en insats enligt 9 § som någon är berättigad till enligt en domstols avgörande, ska åläggas att betala en särskild avgift. Detsamma gäller en kommun eller ett landsting som inte inom skälig tid på nytt tillhandahåller insatsen efter det att verkställigheten av ett sådant avgörande avbrutits.

Avgifter enligt denna paragraf tillfaller staten.
Lag (2008:77).

28 b § Den särskilda avgiften fastställs till lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor.

När avgiftens storlek fastställs ska det särskilt beaktas hur lång tid dröjsmålet har pågått och hur allvarligt det i övrigt kan anses vara.

Avgiften får efterges om det finns synnerliga skäl för det. I ringa fall ska inte någon avgift tas ut. Lag (2008:77).

28 c § Frågor om särskild avgift prövas efter ansökan av länsstyrelsen av den länsrätt inom vars domkrets kommunen är belägen. En ansökan som avser ett landsting prövas av den länsrätt inom vars domkrets landstingets förvaltning förs.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Lag (2002:439).

28 d § Om en kommun eller ett landsting efter att ha ålagts att betala särskild avgift fortfarande underlåter att tillhandahålla insatsen får ny särskild avgift enligt 28 a § första eller andra stycket dömas ut. Lag (2008:77).

28 e § Särskild avgift enligt 28 a § första stycket får dömas ut bara om ansökan enligt 28 c § delgetts kommunen eller landstinget inom två år från tidpunkten för det gynnande beslutet om insatsen eller inom två år från det att verkställigheten av det gynnande beslutet avbrutits.

Särskild avgift enligt 28 a § andra stycket får dömas ut bara om ansökan enligt 28 c § delgetts kommunen eller landstinget inom två år från det att domen om insatsen vunnit laga kraft eller inom två år från det att verkställigheten av domen avbrutits. Lag (2008:77).

Rapporteringsskyldighet

28 f § En sådan nämnd som avses i 22 § ska till länsstyrelsen och till de revisorer som avses i 3 kap. 8 § kommunallagen (1991:900) rapportera alla gynnande nämndbeslut enligt 9 § som inte har verkställts inom tre månader från dagen för beslutet. För varje beslut ska nämnden ange tidpunkten för beslutet och vilken typ av insats beslutet gäller samt kortfattat uppge skälen för dröjsmålet.

Nämnden ska vidare dels till länsstyrelsen, dels till revisorerna rapportera alla gynnande nämndbeslut enligt 9 § som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. För varje beslut ska nämnden ange tidpunkten för beslutet och vilken typ av insats beslutet gäller samt kortfattat uppge skälen för dröjsmålet.

Rapportering enligt denna paragraf ska ske en gång per kvartal. Lag (2008:77).

28 g § En sådan nämnd som avses i 22 § ska till länsstyrelsen och till de revisorer som avses i 3 kap. 8 § kommunallagen (1991:900) anmäla när nämnden har verkställt ett gynnande beslut som enligt 28 f § har rapporterats som ej verkställt. Datum för verkställigheten ska då anges. Lag (2008:77).

28 h § En sådan nämnd som avses i 22 § ska till fullmäktige lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts inom tre månader från dagen för respektive beslut. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Nämnden ska till fullmäktige även lämna en statistikrapport över hur många av nämndens gynnande beslut enligt 9 § som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag då verkställigheten avbröts. Nämnden ska vidare ange vilka typer av insatser dessa beslut gäller samt hur lång tid som har förflutit från dagen för respektive beslut.

Rapportering enligt denna paragraf ska ske en gång per kvartal. Lag (2008:77).

Tystnadsplikt

29 § Den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han därvid erfarit om enskildas personliga förhållanden.

Övergångsbestämmelser

1993:387

Föreskrifter om ikraftträdande av denna lag meddelas i lagen (1993:388) om införande av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

1995:100

Denna lag träder i kraft den 1 april 1995. Beslut som har meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

2000:1030

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

2. En person som före den 1 januari 2001 har beviljats insats enligt 9 § 2 denna lag men som insatsen har upphört för på grund av han eller hon har fyllt 65 år har rätt att efter en ny ansökan återfå insatsen tidigast fr.o.m. den 1 januari 2001. Insatsens omfattning skall grundas på det beslut som gällde

närmast före 65-årsdagen. En sådan ansökan skall ha kommit in till kommunen senast den 31 december 2002.

2002:439

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

2. Äldre bestämmelser gäller när fråga är om dröjsmål med verkställighet av avgöranden som meddelats före lagens ikraftträdande.

2004:826

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005. Avgift får även efter ikraftträdandet tas ut med anledning av beslut som fattats av en allmän försäkringskassa.

2005:125

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005. Anmälningsskyldigheten enligt 24 a § gäller inte för förhållanden som enbart avser tiden före ikraftträdandet.

2007:1313

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 23 a § i sin nya lydelse får göras tidigast den 1 april 2010.

3. Bestämmelserna i 23 b § i sin nya lydelse tillämpas inte om sista anteckningen i handlingarna har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

2008:77

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2. Den första kvartalsrapporteringen enligt 28 f och 28 h §§ ska omfatta de uppgifter som finns tillgängliga för en kommuns eller ett landstings nämnd den 30 september 2008.

3. I fråga om särskild avgift med anledning av dröjsmål med att verkställa en kommuns eller ett landstings gynnande beslut får enbart tid från och med lagens ikraftträdande beaktas vid bedömningen av om skälig tid överskridits. Detsamma gäller i fråga om särskild avgift med anledning av dröjsmål med att verkställa en kommuns eller ett landstings gynnande beslut eller en domstols gynnande avgörande, om verkställigheten av beslutet eller domen avbrutits.

En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken

2011–2016

REGERINGSKANSLIET

Produktion: Socialdepartementet
Form: Blomquist Annonsbyrå
Tryck: Edita Västra Aros, Västerås, 2011
Foto: Ester Sorri
Artikelnummer: S2012.028

Innehåll

En strategi för funktionshinderspolitiken	4
Uppföljning och utvärdering av funktionshinderspolitiken	6
En politik för hela samhället – många aktörer	8
En funktionshinderspolitik baserad på mänskliga rättigheter	11
Europa 2020 – en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla	12
Arbetsmarknadspolitiken	13
Utbildningspolitiken	22
Socialpolitiken	26
Folkhälsopolitiken	35
Ökad fysisk tillgänglighet	38
Transportpolitiken	41
It–politiken	44
Kultur, medier och idrott	48
Rättsväsendet och Migrationsverket	53
Konsumentpolitiken	57

En strategi för funktionshinderspolitiken

Regeringen presenterar en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken i Sverige under 2011–2016. Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning, med konkreta mål för samhällets insatser samt hur resultaten ska följas upp under de kommande fem åren.

Grunden för funktionshinderspolitiken finns i den nationella handlingsplanen Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79). Med handlingsplanen beslutade riksdagen dels om målen för funktionshinderspolitiken och dels inriktningen av arbetet inom funktionshinderspolitiken. I den tredje och sista uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 2009/19:166) tydliggjorde regeringen att målen för funktionshinderspolitiken och inriktningen ska ligga fast; en samhällsgemenskap som grund, ett samhälle som utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhället och jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, män och kvinnor med funktionsnedsättning. De nationella målen är ständigt aktuella och har ingen bortre tidsgräns. Inriktningen på arbetet är även i fortsättningen att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering samt att skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

En viktig utgångspunkt i det fortsatta arbetet är de mänskliga rättigheter som slås fast i bland annat efterlevnaden av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och konventionen för barnets rättigheter.

I regeringens skrivelse till riksdagen (2009/10:166), gav regeringen en beskrivning och analys av nuläget. Bland annat konstaterades att det gjorts framsteg på många områden, till exempel att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer i samhället. Särskilt omnämns insatserna i strategin Enkelt avhjälpt, vilken regeringen fastställde 2008, som exempel på ett framgångsrikt arbete som regeringen anser måste få fortsätta med fullkraft.

Men regeringens slutsats av uppföljningen var att fler åtgärder behöver sättas in, och att arbetet måste förändras för att bli mer effektivt. Därför aviserade regeringen i skrivelsen att en strategi skulle utformas för insatserna under de närmaste fem åren. En viktig del i denna strategi var att målen för insatserna måste bli mer konkreta och mätbara och därmed uppföljningsbara.

De inriktningsmål som regeringen fastställde i skrivelsen inom nio prioriterade områden är ett sätt att förtydliga de övergripande funktionshinderpolitiska målen. Utifrån dessa inriktningsmål gavs 17 myndigheter i uppdrag att lämna förslag till delmål med en struktur för hur målen ska följas upp.

De statliga myndigheternas ansvar och insatser är en viktig del av arbetet för att uppnå de funktionshinderspolitiska målen. De delmål för myndig-

heterna som utarbetats blir därmed ett centralt inslag i strategin. Regeringen kommer att ge dessa myndigheter i uppdrag att arbeta mot de delmål som regeringen föreslår.

I strategin anger regeringen dessutom inriktningen av insatserna inom de nio prioriterade områdena under de närmaste åren. Inom respektive område identifieras på detta vis de åtgärder som är strategiskt viktiga för att inriktningsmålen ska kunna nås.

De insatser som redovisas i strategin korresponderar således mot inriktningsmålen inom:

- Arbetsmarknadspolitiken
- Socialpolitiken
- Utbildningspolitiken
- Transportpolitiken
- IT-politiken
- Ökad fysisk tillgänglighet
- Rättsväsendet
- Folkhälsopolitiken
- Kultur, medier och idrott

Utöver dessa områden har Konsumentverket enligt sin instruktion ett särskilt ansvar för funktionshindersfrågor. Strategin redovisar därför även insatserna inom konsumentpolitiken.

Insatserna är delvis sådana som regeringen nyligen aviserat eller under senare tid börjat genomföra, och dessa bedöms utgöra en väsentlig del av strategins inledande fas. Det är naturligt att så sker, eftersom det funktionshinderpolitiska arbetet inom regeringen är en pågående process som återkommande leder till nya initiativ. Ytterligare åtgärder kan behöva initieras och andra insatser revideras med beaktande av ansvars- och finansieringsprincipen under genomförandeperioden 2011–2016.

Redan i denna strategi aviserar regeringen dock ett antal nya initiativ inom olika områden, bland annat för att ge fler personer med funktionsnedsättning möjlighet till arbete och sysselsättning, samt inom transportpolitiken och socialpolitiken.

Regeringen ska årligen i samband med budgetpropositionen redovisa resultaten av utvecklingen mot identifierade inriktningsmål och delmål. Redovisningen av de resultat som uppnås kan även utgöra en grund för regeringens rapportering om efterlevanden av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

En central del av strategin är att målen ska följas upp och att effekten av insatserna ska kunna mätas på ett bättre sätt. En sammanhållen struktur för uppföljningen och utvärderingen av det funktionshinderpolitiska arbetet presenteras därför i denna strategi.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, kommer att få i uppdrag att inom ramen för ordinarie verksamhet ansvara för uppföljningen av strategins mål och insatser, samt för att utveckla ett sammanhållet system för att beskriva och analysera utvecklingen.

Uppföljning och utvärdering av funktionshinderspolitiken

En viktig utgångspunkt för regeringen är att det funktionshinderspolitiska arbetet behöver bli mer effektivt. Inriktningen på arbetet ska vara att undanröja hinder för tillgänglighet och delaktighet i vardagen. Insatserna bör bli mer systematiska, konkreta och mätbara. Genom ett uppföljningssystem ska kunskaperna öka kring effekterna av såväl de åtgärder som vidtas i strategin som levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning.

Funktionshinderspolitiken är tvärsektoriell. Därför är grunden i uppföljningsarbetet de insatser som respektive myndighet gör inom sitt område och myndigheternas rapporter till ansvarigt departement. Det sektorsövergripande uppföljnings- och utvärderingssystem regeringen presenterar i denna strategi består av flera delar. Sammantaget bedömer regeringen att detta nya system kommer ge en bred bild av utvecklingen för personer med funktionsnedsättning. Syftet är:

- att följa genomslaget för funktionshinderspolitiken,
- att öka kunskapen om levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning,
- att följa upp insatserna i strategin,
- att resultera i en samlad utvärdering, samt
- att vara underlag för kommande strategiperioder.

Uppföljningssystemet ska ge regeringen underlag att kunna ta ställning till nya eller förändrade insatser. Regeringen återkommer med närmare precisering av uppföljnings- och utvärderingssystemet i uppdrag och instruktionsförändringar. I samband med den årliga resultatredovisningen i budgetpropositionen kan regeringen vid behov ta initiativ till kompletterande studier och undersökningar för att utveckla och förbättra systemet för uppföljning och utvärdering inom ramen för befintlig verksamhet.

Levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning

En uppföljning ska göras av funktionshinderspolitiken utifrån de nationella målen för funktionshinderspolitiken som slogs fast i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (1999/2000:79), samt utifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det görs främst genom regelbunden uppföljning av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, samt ett urval av indikatorer och data från olika myndigheter. Statistiska centralbyrån, SCB, kommer att få uppdrag att följa levnadsvillkoren, samt att i samråd med Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, samla in indikatorer och data från andra områden. Dessa indikatorer och data ska kunna gå att följa över tiden. Resultaten av indikatorerna och SCB:s undersökning av levnadsförhållandena ska regelbundet redovisas på Handisams webbplats. Det underlag SCB tar fram ska komplet-

teras med paneler, dialog med funktionshindersrörelsen och med olika aktörer på central och regional nivå. Därutöver kommer Handisam på regeringens uppdrag eller på eget initiativ göra fördjupade undersökningar kring särskilda frågeställningar. Handisam kommer att få i uppdrag att årligen presentera en analys av underlagen i utvärderingen av strategiperioden. Detta samlade uppföljnings- och utvärderingsuppdrag kommer att förtydligas i instruktionen för Handisam.

Regeringens strategi för funktionshinderspolitiken

Regeringen ska årligen i samband med budgetpropositionen redovisa resultatet av arbetet med strategin. I regeringens skrivelse (2009/10:166) redovisades inriktningsmålen inom nio prioriterade områden. I denna strategi beslutar regeringen om de delmål de strategiska myndigheterna[1] ska få i uppdrag att genomföra.

Regeringen kommer vidare att ge myndigheterna i uppdrag att senast den 15 mars varje år under perioden 2012–2015 inkomma med en särskild rapport till regeringen. I rapporten ska myndigheterna redovisa genomförda insatser och dess resultat och effekter, samt göra en lägesbedömning. I den första rapporten ska myndigheterna även redovisa nollvärden, det vill säga hur situationen är när arbetet med strategin påbörjas. Rapporterna ska även redovisas till Handisam som senaste den 15 maj varje år under perioden 2012–2015 ska lämna en samlad rapport till regeringen.

Regeringen kommer att senast våren 2017 redovisa en slutlig uppföljning av strategin för funktionshinderspolitiken. Inför denna uppföljning kommer de strategiska myndigheterna att få i uppdrag att senast den 15 mars 2016 lämna en slutlig resultatredovisning till regeringen och till Handisam. Handisam kommer att få i uppdrag att senast den 30 juni 2016 inkomma med en samlad utvärdering och analys.

[1] Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Boverket, Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Kammarkollegiet, Kulturrådet, Migrationsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Rikspolisstyrelsen, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens skolverk, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Trafikverket och Transportstyrelsen.

En politik för hela samhället – många aktörer

Grunden för det fortsatta funktionshinderspolitiska arbetet har lagts i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (1999/2000:79) och i den tredje uppföljningen av handlingsplanen (skr. 2009/10:166). Genomförandet ska ske inom alla samhällsområden vilket gör funktionshinderspolitiken tvärsektoriell. Socialdepartementet ansvarar för samordningen av regeringens insatser inom ramen för funktionshinderspolitiken. För att nå framgång krävs att många aktörer på olika nivåer medverkar och samverkar i arbetet. Funktionshindersperspektivet måste vara en integrerad del av planering, genomförande och utvärdering av olika insatser. Denna strategi är ett led i genomförandet av målen för funktionshinderspolitiken.

De statliga myndigheternas ansvar

I det funktionshinderspolitiska arbetet tillämpas flera verktyg. De statliga myndigheterna har ett ansvar enligt förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken att utforma och bedriva sin verksamhet enligt de nationella funktionshinderspolitiska målen. Ett antal myndigheter har även ett utpekat sektorsansvar inskrivet i sina respektive instruktioner i enlighet med det arbetssätt som lanserades i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Inför arbetet med denna strategi fick ett antal strategiskt viktiga myndigheter i uppdrag att föreslå delmål, insatser och hur dessa ska följas upp. Förslagen har lämnats in till Regeringskansliet och till Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, som gjort en sammanställning. Det framgår av respektive avsnitt vilka delmål regeringen har ställts sig bakom. Myndigheterna får ett gemensamt uppdrag att arbeta utifrån dessa delmål.

Det civila samhället

Den svenska funktionshindersrörelsen har en central roll att spela som röstbärare och opinionsbildare. Därför är det viktigt att höra och efterhöra organisationernas syn i den politiska processen. Den viktiga samrådsrollen manifesteras i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det konkreta arbetet sker till exempel genom att följa och rapportera situationen för organisationernas medlemmar. Ett exempel är den alternativrapport som den svenska funktionshindersrörelsen utarbetat och lämnat till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dialog sker mellan regeringen och organisationerna på olika sätt. Den övergripande dialogen sker framför allt i Handikappdelegationen som leds av ansvarig minister. Ledamöter i delegationen är representanter från funktionshindersorganisationerna, företrädare för den politiska ledningen och tjänstemän från departementen.

Den politiska processen kan delas in i följande fem faser: initiering,

beredning, beslut, genomförande och utvärdering. Regeringen är skyldig att inhämta upplysningar och yttranden från sammanslutningar och enskilda vid beredningen av regeringsärenden (7 kap. 2 § regeringsformen). Det sker vanligen genom att utredningsförslag skickas ut på remiss. Regeringen har dock i politiken för det civila samhället (prop. 2009/10:55) gjort bedömningen att man bör pröva hur information och synpunkter kan inhämtas från civila samhällets organisationer under fler stadier i beredningsprocessen, till exempel genom hearings och skriftliga synpunkter på utkast.

Regeringen har som ambition att i dialog med Handikappdelegationen vidga möjligheten till utökat samråd med funktionshindersorganisationerna och andra berörda under strategiperioden. Det ska ske dels på regeringsnivå, dels på myndighetsnivå. Vid den slutliga uppföljningen av strategin 2011–2016 ska en bred dialog föras kring erfarenheterna av strategin och de effekter den fått för personer med funktionsnedsättning. Syftet med dialogen ska vara att dra lärdomar inför nästa strategiperiod, och vilka prioriteringar som kan behöva göras vid valet av inriktning av kommande strategier. På detta sätt vidgas och utvecklas beslutsunderlaget och det skapas ökade möjligheter för förankring, vilket underlättar det konkreta genomförandet.

Kommuner och landsting

Arbetet med att skapa förutsättningar för delaktighet och jämlikhet genomförs i hög grad i kommuner och landsting. Allt fler kommuner arbetar idag strukturerat med tillgänglighetsfrågor och samverkar med funktionshindersorganisationerna. Med tillgänglighetsstrategin Enkelt avhjälpt ökade samarbetet mellan staten, kommunerna och landstingen. Detta har visat sig vara effektivt och medfört ett ökat engagemang och genomförande av tillgänglighetsfrämjande åtgärder. Det är av stor vikt att detta samarbete fortsätter.

Med anledning av denna strategi har styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, den 21 januari 2011, beslutat om flera konkreta åtgärder och en viljeinriktning av såväl förbundets som kommunernas och landstingens insatser på olika områden. Bland annat uttalar SKL att man är beredd att göra följande åtaganden.

SKL åtar sig att stödja medlemmarna med att förbättra kunskapen om hur tillgängliga hållplatser konstrueras i trafiksystemet samt att stödja medlemmarna i arbetet med att förbättra tillgängligheten i deras ansvar för fysisk planering och fastighetsansvar. Särskilt fokus kommer under perioden att läggas på enkelt avhjälpta hinder på landets idrottsanläggningar, skolor, vårdcentraler och handikapptoaletter. SKL kommer vidare att verkar för att de offentliga bidragssystemen till idrottsverksamhet utvecklas så att grupper som i dag står utanför föreningsidrott och annan offentlig subventionerad idrott kommer i åtnjutande av stödet.

SKL uttalar en vilja att i samverkan med Statens skolverk, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan arbeta för att fler att ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna slutföra sin utbildning och komma i arbete. Ett annat exempel på konkret samarbete är att SKL önskar inleda ett arbete med syftet att säkerställa feriepraktik för ungdomar med funktionsnedsättning. SKL efterlyser en gemensam diskussion mellan stat, kommun och landsting om

”hur väl våra egna organisationer integrerar människor med funktionsnedsättning”.

Myndigheten för handikappolitisk samordning

Handisam har i den nya uppföljningsstrukturen en central roll i att följa, analysera och presentera resultatet av genomförandet av funktionshinderspolitiken och levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning. Detta sker i nära samverkan med de strategiska myndigheterna och med Statistiska centralbyrån. Det är även viktigt att Handisam har en löpande dialog med berörda intresseorganisationer. Att utveckla riktlinjer och rekommendationer för tillgänglighet är fortsatt angelägna uppgifter. Med anledning av det förtydligade uppdraget avser regeringen att besluta om ändringar av Handisams instruktion.

Kunskapsråd

Handisam har en central roll inom funktionshinderspolitiken. Myndigheten har i uppdrag att vara ett stöd för olika aktörer, ta fram riktlinjer för bland annat tillgänglighet, sprida kunskap om metoder för hur funktionshindersperpektivet kan integreras i verksamheter och ta fram kvalificerade analyser av utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Handisams verksamhet är därför kunskapsintensiv. Inom universitet och högskola pågår forskning som är av betydelse för funktionshinderspolitiken. Regeringen bedömer det som viktigt att Handisam tar del av relevanta nationella och internationella forskningsresultat och har ett utbyggt nätverk med forskarskarsamhället. Under strategiperioden kommer Handisam därför att få i uppdrag att ansvara för ett kunskapsråd. Rådet ska bestå av personer med vetenskaplig erfarenhet från ämnesområden som är av relevans för Handisams verksamhet. Rådet ska bland annat bistå Handisam med kunskap, kvalitetssäkring och allmänt bidra till myndighetens långsiktiga och strategiska utveckling.

Mångfald

I uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 2009/10:166) tydliggjorde regeringen att det framtida arbetet i högre utsträckning bör utgå från att personer med funktionsnedsättning är flickor, pojkar, kvinnor och män i olika åldrar samt att variationen av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck inte skiljer sig från den variation som återfinns i hela befolkningen. Därför är det viktigt att i utformningen av insatser för det breda perspektivet av förutsättningar, behov och kulturell bakgrund tänks in från början liksom i uppföljningen av funktionshinderspolitiken. Bland annat bör barnrättsperspektivet utvecklas. I skrivelsen lyfte regeringen särskilt upp vikten av utvecklad uppföljning av utvecklingen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning med hänsyn till att statistiken för denna grupp är bristfällig. Det är på samma sätt angeläget att synliggöra och att analysera skillnaderna mellan flickor och pojkar liksom män och kvinnor. Handisam har en central roll att i samverkan med andra myndigheter att beakta de olika perspektiven.

En funktionshinderspolitik baserad på mänskliga rättigheter

Med Sveriges ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (prop. 2008/09:28) har riksdagen beslutat att politiken ska syfta till att upprätthålla, skapa strukturer för övervakning samt stärka de mänskliga rättigheterna. Konventionen innehåller inte några nya rättigheter men konkretiserar genom sina artiklar vad detta åtagande innebär inom de olika samhällssektorerna. På så sätt kommer konventionen att vara ytterligare ett betydelsefullt instrument i genomförandet av den kommande funktionshinderspolitiken. Sverige lämnade sin första rapport i januari 2011 till FN:s övervakningskommitté för konventionen. I rapporten redogör regeringen för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av konventionen. Resultaten från de uppföljningar, som kommer att genomföras inom ramen för den nationella strategin för funktionshinderspolitiken, kommer att användas vid rapporteringen till kommittén 2015.

EU som institution har också i december 2009 fattat beslut att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen trädde ikraft 23 januari 2011 i förhållande till EU. Europeiska kommissionen har tagit fram ett förslag till en ny funktionshinderstrategi som ska löpa från 2010 till 2020[2]. Strategin är ett led i arbetet med att genomföra FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som EU och medlemsländerna undertecknade 2007. Strategin ska göra det lättare för personer med funktionsnedsättning att leva sina liv som alla andra och utnyttja sina rättigheter som EU–medborgare. Stöd till tillgänglighetsinitiativ och upplysningskampanjer är några exempel på insatser. EU-länderna uppmuntras också att samarbeta för att skapa ett tillgängligt samhälle.

Sverige ratificerade konventionen om barnets rättigheter i juni 1990. I december 2010 godkände riksdagen en strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232) som ersätter den tidigare strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (prop. 1997/98:182). Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av barnkonventionen. Den innehåller nio principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter. Strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter. Den vänder sig således till riksdagen, regeringen, statliga myndigheter, landsting och kommuner.

[2] KOM (2010) 636 slutlig, Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. EU:s funktionshindersstrategi; 2010-2020; Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU.

Europa 2020 – en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla

Vid Europeiska rådets möte den 17 juni 2010 enades Europas stats- och regeringschefer om en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla – Europa 2020. Strategin sträcker sig över den kommande tioårsperioden. Strategin innehåller bland annat mål för sysselsättning, utbildning och ökad social delaktighet.

Europeiska kommissionen har även presenterat ett antal initiativ som ska stödja medlemsländernas arbete med att uppnå målen. Ett av dessa är en Europeisk plattform mot fattigdom och social utestängning. Plattformen utgör kommissionens bidrag för att uppnå strategins målsättning att till 2020 öka social delaktighet, särskilt genom att minska fattigdomen med målsättningen att minst 20 miljoner människor ska lyftas ur fattigdom eller social utestängning. Personer med funktionsnedsättning anges som en grupp som behöver uppmärksammas. Kommissionen uppskattar att av de cirka 80 miljoner människor som lever i risk för fattigdom, har cirka sex och en halv miljon människor någon form av funktionsnedsättning.

Det är framför allt i den nationella politiken, som strategin ska genomföras. Medlemsländerna ska utifrån de EU-gemensamma målsättningarna sätta upp nationella mål och i årliga nationella reformprogram rapportera om insatser för att uppnå målen. I Sveriges nationella reformprogram för 2011 anger regeringen de nationella mål som Sverige satt upp till 2020, samt de insatser som beslutats för att uppnå målen.

Arbetsmarknadspolitiken

Inriktningsmål

- Sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ska öka.
- Matchningen mellan arbetssökande personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och lediga arbeten ska vara effektiv.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Översyn och analys av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, inklusive deras samspel med andra arbetsmarknadspolitiska insatser.
- Offentlig sektor bör ta ett större ansvar för att anställa personer med funktionsnedsättning.
- Pröva möjligheten att utforma ett praktikantprogram i statliga myndigheter.
- Fler unga måste få jobb eller utbildning.
- Översyn av sjukförsäkringen för att bl.a. underlätta övergången till arbete.
- En nationell handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken – försök genomförs med coacher över tröskeln.
- Fortsatt satsning på sociala företag.
- Fortsatt påverkan av kunskaper om och attityderna till psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning.
- Bättre och mer samordnad information, bl.a. behöver goda exempel på insatser i arbetslivet spridas för att inspirera och visa på möjligheter.

Regeringen avser

- att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga,
- att inom ramen för utredningen initiera samtal med ledande företrädare för företag i syfte att bl.a. identifiera vad företagen kan göra för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få arbete eller praktik,
- att ge Statskontoret i uppdrag att analysera hur olika former av subventionerad anställning samspelar med varandra och med andra arbetsmarknadspolitiska insatser vid arbetsplatser, samt
- att inleda gemensamma överläggningar med arbetsgivarorganisationerna i den offentliga sektorn om hur den på olika sätt kan ta ett större ansvar för att andelen personer med funktionsnedsättning kan öka.

Regeringen kommer att ge Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Den grundläggande utgångspunkten för regeringens politik är att alla människors kompetens och vilja att arbeta ska tillvaratas. Alla människor ska beredas möjlighet att delta i arbetslivet utifrån sina förmågor och förutsättningar. Förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att kunna finna, få och behålla ett arbete måste förbättras. De hinder som i dag finns på arbetsmarknaden måste identifieras och undanröjas. Detta är nödvändigt för att bättre kunna tillvarata den kompetens och de resurser som finns i samhället. Inte minst mot bakgrund av de demografiska förändringar som vi står inför behöver fler aktivt delta på arbetsmarknaden. Bekämpningen av arbetslösheten är regeringens viktigaste fråga.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning föreskriver att staten ska verka för att målgruppen kan delta i arbetslivet på samma villkor som andra. De åtgärder som vidtas ska enligt konventionen bland annat främja möjligheter till anställning och befordran samt bidra till att personer med funktionsnedsättning kan finna, erhålla, behålla och återgå till en anställning.

Personer med funktionsnedsättning, och i synnerhet de med nedsatt arbetsförmåga, har många gånger svårt att hävda sig i konkurrensen på arbetsmarknaden. För att förbättra förutsättningarna behöver en rad olika åtgärder vidtas. Arbetslivet och samhället i stort behöver bli mer tillgängligt. Diskriminering måste bekämpas. Därför har diskrimineringslagstiftningen successivt skärpts. Lönesubventionerade anställningar spelar också en viktig roll, exempelvis anställning med lönebidrag, trygghetsanställningar och skyddad anställning i Samhall AB.

Endast cirka hälften av de personer som har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har en sysselsättning. Sysselsättningsgraden i denna grupp har gradvis sjunkit under de senaste 10–12 åren, och gapet har ökat till dem som inte har en funktionsnedsättning. Flertalet av de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har funnits under lång tid, och den grundläggande konstruktionen har inte förändrats. Samtidigt har villkoren i arbetslivet och på arbetsmarknaden förändrats i olika avseenden.

Regeringens insatser

Regeringens huvudstrategi är att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att komma in på den ordinarie arbetsmarknaden. Regeringen har sedan hösten 2006 genomfört en rad åtgärder för att öka arbetsutbudet och efterfrågan på arbetskraft, särskilt bland grupper som har en svag förankring på arbetsmarknaden. Det är angeläget att pröva ytterligare vägar som kan förbättra möjligheterna i arbetslivet för långtidsarbetslösa och andra grupper med en svag och utsatt ställning. En stor del av de arbetslösa som har en funktionsnedsättning är långtidsarbetslösa.

En ökad tillväxt i ekonomin skapar ökad efterfrågan på arbetskraft och en förutsättning för detta är att statens finanser är i balans. Regeringens prognos för arbetsmarknaden visar att sysselsättningen kommer att öka starkt de

närmaste åren. En större arbetsmarknad och ökad sysselsättning skapar möjligheter för fler personer med nedsatt arbetsförmåga att få ett arbete.

Insatser för att få fler personer med funktionsnedsättning i arbete måste göras inom flera olika områden. Många av de insatser som riktar sig till arbetssökande generellt, exempelvis nystartsjobb och jobb- och utvecklingsgarantin, har fungerat särskilt bra för personer med funktionsnedsättning. Under den förra mandatperioden har regeringen gjort flera insatser för att förbättra situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. De insatser som Arbetsförmedlingen erbjuder personer med funktionsnedsättning har kraftigt förstärkts. Det har bland annat skett genom att Samhall AB tillförts motsvarande 2,4 miljarder kronor ytterligare för lönebidrag och skyddad anställning. Även resurserna för stöd för personligt biträde och stöd för hjälpmedel har ökat. Trygghetsanställningar infördes 2006 som ett alternativ till skyddat arbete hos Samhall AB. Det genomsnittliga antalet anställda med trygghetsanställning har ökat kraftigt. För den som har beviljats sjukersättning med stöd av regler som gällde före den 1 juli 2009, har regeringen gjort det möjligt att arbeta utan att förlora sin ersättning.

Översyn av de särskilda insatserna m.m.

Regeringen avser att inom kort tillsätta en särskild utredare som ska se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Utredaren ska lämna ett samlat förslag till hur dessa insatser bör utformas för att på ett effektivt sätt bidra till att personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga i ökad utsträckning kan få och behålla ett arbete.

Många av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har stor betydelse för att förbättra möjligheterna för personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga att få ett arbete. Särskilt stor betydelse har lönebidraget. Insatsen syftar till att dessa personer ska kunna få anställning på den reguljära arbetsmarknaden. Skillnaden mellan den högsta bidragsgrundande nivån och den genomsnittliga månadslönen har ökat kraftigt under de senaste 15 åren. Detta riskerar att påverka arbetsgivarens vilja att anställa en person med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och det kan bidra till att lönebidrags- och trygghetsanställningar främst kommer till stånd i låglöneyrken.

Det är viktigt att se de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga i perspektiv av de mer generella arbetsmarknadspolitiska insatserna. Regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att kartlägga befintliga former av subventionerad anställning, inklusive nystartsjobb. Kartläggningen ska ligga till grund för en deskriptiv analys av respektive insats utformning och hur de samspelar med varandra och med andra arbetsmarknadspolitiska insatser vid arbetsplatser. Uppdraget ska slutredovisas senast i januari 2012.

Fler arbetsgivare som anställer

Andelen arbetsgivare som är beredda att anställa personer med funktionsnedsättning behöver öka. Regeringen har pågående samtal med arbetsmarknadens

parter om hur regeringen och parterna tillsammans kan förbättra förutsättningarna för både staten, kommunerna och näringslivet att öka rekryteringen av personer med funktionsnedsättning.

En nyckelfaktor för att de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning ska fungera effektivt, är att parterna på arbetsmarknaden är beredda att bidra till att arbets- och praktiktillfällen skapas. Det är därför viktigt att vara lyhörd för synpunkter från parterna när det gäller utformningen av insatserna. Arbetsgivarnas inställning är i sammanhanget avgörande, det är arbetsgivaren som beslutar om en anställning eller en praktikplats kommer till stånd eller inte. Regeringen avser därför att låta utredningen som ska se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, ta initiativ till särskilda samtal med ledande företrädare för företag i syfte att bland annat identifiera vad företagen kan göra för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få arbete eller praktik.

I kontakter med arbetsgivare, både privata och offentliga, är det samtidigt angeläget att betona betydelsen av att dessa tar ett vidare socialt ansvar och bidrar till ett inkluderande arbetsliv. Statliga myndigheter, statliga bolag, kommuner, landsting och privata företag, alla måste bli bättre på att anställa personer med funktionsnedsättning.

Regeringen har givit Arbetsförmedlingen i uppdrag att ta fram en strategi för hur Arbetsförmedlingen kan använda sina arbetsgivarkontakter för att öka marknadsföringen av personer med funktionsnedsättning samt hur Arbetsförmedlingen internt ska bli bättre på att bemöta denna målgrupp.

Tidigare undersökningar visar att många arbetsgivare underskattar den arbetsförmåga personer med funktionsnedsättning har och att de är bristfälligt informerade om de stödinsatser som finns. Goda exempel behöver lyftas fram för att inspirera och visa på möjligheter. Arbetsförmedlingen har därför fått i uppdrag att genomföra en informationskampanj i syfte att uppmärksamma arbetsgivare, personer med funktionsnedsättning och andra berörda om vilka stödinsatser som finns för anställning av personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Arbetsförmedlingen ska även utreda förutsättningarna för att tillhandahålla en webbaserad informationsportal där all relevant information om stödinsatserna kan samlas och kommuniceras på ett tydligt sätt. Arbetsförmedlingen ska redovisa uppdragen senast den 1 augusti 2011.

Regeringen har gett Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, i uppdrag att, i nära samarbete med Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, NSPH, genomföra ett riksomfattande program för att öka kunskapen om och förändra attityder till personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning. Bland annat riktas särskilda aktiviteter till arbetslivet. En uppföljning och effektutvärdering av uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 juni 2012. Regeringen ska fortsatt verka för att kunskap om psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning förmedlas för att på så sätt bland annat kunna påverka attityderna till att anställa personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Regeringen har vidare gett Handisam i uppdrag att göra en sammanställning om effektiva metoder att arbeta med attitydförändringar inom arbetsmarknadsområdet. Målet är att bygga en kunskapsbank och en guide som kan spridas till arbetsgivare, fackliga representanter, chefer med personalansvar med flera. Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2012.

Staten ett föredöme – större ansvar i hela den offentliga sektorn

Regeringen anser att hela den offentliga sektorn behöver ta ett större ansvar för att skapa arbetstillfällen för personer med funktionsnedsättning. Andelen anställda personer med funktionsnedsättning ska öka under strategiperioden. Staten bör vara ett föredöme.

Många goda erfarenheter har under den senaste tiden lyfts fram, särskilt från den privata sektorn där både små och stora företag tagit initiativ till att anställa personer med funktionsnedsättning. Handisam har regeringens uppdrag att i samråd med Arbetsgivarverket göra en kartläggning och analys över vilka åtgärder de statliga myndigheterna har vidtagit för att anställa personer med funktionsnedsättning. Syftet är att tillvarata de erfarenheter som finns och att sprida goda exempel. Handisam ska även lämna förslag till insatser som kan göras för att sprida resultatet av kartläggningen och analysen. Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2011.

Det kan finnas anledning att utifrån denna redovisning analysera behovet av ytterligare insatser för att myndigheterna ska arbeta för att fler personer med funktionsnedsättning ska få anställning eller möjlighet till praktik.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har med anledning av arbetet med denna strategi för funktionshinderspolitiken bland annat uttalat att en gemensam diskussion mellan stat, kommun och landsting bör initieras om ”hur väl våra egna organisationer integrerar människor med funktionsnedsättning”. Regeringen avser att inleda överläggningar med SKL om hur den offentliga sektorn på olika sätt tillsammans kan ta ett större ansvar för att andelen personer med funktionsnedsättning kan öka. För den statliga sektorn är Arbetsgivarverket arbetsgivarorganisation.

Praktikantprogram

Regeringen ska pröva möjligheten att utforma ett praktikantprogram för personer med funktionsnedsättning i statliga myndigheter. Regeringen överväger att, som en del av detta praktikantprogram, genomföra ett särskilt program inom statsförvaltningen där erbjudandet om deltagande i programmet i första hand bör riktas till välutbildade personer med funktionsnedsättning. Målet med programmet är att de ska få erfarenhet av arbete inom statliga myndigheter vilket kan förbättra deras möjligheter till ett framtida reguljärt jobb. Programmet kan på detta sätt synliggöra personer med funktionsnedsättning som en viktig arbetskraftsresurs och samtidigt tillföra statsförvaltningen värdefulla kunskaper och erfarenheter.

Fler unga måste få jobb eller utbildning

Unga med funktionsnedsättning har generellt sett större svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Särskilda ansträngningar måste därför

göras för att ge unga med funktionsnedsättning utbildning eller arbete. Speciellt viktigt är att vidta ytterligare åtgärder som kan medverka till att unga personer med funktionsnedsättning får stöd och hjälp att komma vidare till ett arbete eller annan sysselsättning efter avslutad skolgång.

Den utredning som regeringen avser tillsätta för att se över av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga kommer att få i uppdrag att särskilt analysera insatsernas innehåll och utformning i relation till unga personers situation.

Antalet elever i gymnasiesärskolan har nära nog fördubblats under det senaste decenniet, från cirka 4 700 elever till 9 400 elever. Samtidigt har unga med funktionsnedsättningar fortfarande svårt att få ett arbete. Därför har regeringen öppnat en möjlighet för de cirka 2 000 ungdomar som varje år går ut gymnasiesärskolan att delta i satsningar på lärlingar och vuxenutbildning. Yrkesvux inkluderar från och med våren 2011 studerande från gymnasiesärskolan. Genom denna satsning möjliggör regeringen för fler personer att få en lärlingsplats.

Därutöver har Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att, i samarbete med Handisam, kartlägga vilka utbildningar inom yrkeshögskolan som kan anpassas för att fler personer med funktionsnedsättning kan få tillträde till dem. Uppdraget omfattar personer som får stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, och i vissa fall Socialtjänstlagen (2001:453). Målgruppen för satsningen kan även inkludera personer som avslutat gymnasiesärskolan och som kan ha förutsättningar att klara vissa studier. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2011.

Regeringen anser att övergången från skola till arbetsliv är av stor betydelse för möjligheterna till framtida, långsiktig, etablering på arbetsmarknaden. Det gäller inte minst för elever med funktionsnedsättningar. Av den anledningen har regeringen initierat förändringar inom Yrkesvux och Yrkeshögskolan. Den framtida utformningen av gymnasiesärskolan bedöms också underlätta övergången mellan skola och arbetsliv. Det är vidare viktigt med möjligheter till feriearbeten för att ge unga personer med funktionsnedsättning arbetslivserfarenhet. Styrelsen för SKL har uttalat sig positiv till att samverka om feriepraktik för ungdomar med funktionsnedsättningar.

Aktivitetsersättningen för unga personer mellan 19 och 29 år infördes 2003. Syftet var att de skulle få ta del av olika aktiviteter för att utveckla arbetsförmågan och därmed på sikt kunna komma in i arbetslivet och lämna ersättningen. Tillsammans med sjukersättningen för personer som är 30 år och äldre kom aktivitetsersättningen att ersätta sjukbidraget och förtidspensionen. Aktivitetsersättning beviljas dels den som bedöms ha nedsatt arbetsförmåga under minst ett år, dels den som på grund av ett funktionsnedsättning har förlängd skolgång på grund- eller gymnasienivå. Cirka 26 500 unga personer uppbär idag aktivitetsersättning, vilket är betydligt fler än vad som från början förväntades. Att så många unga nu har aktivitetsersättning beror bland annat på att fler numera går i särskola och då har förlängd skolgång. Det är även fler unga med psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som får denna ersättning. Regeringens intention är att fler unga personer med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar att försörja sig genom eget arbete.

Översyn av sjukförsäkringen

Samtidigt som sjukförsäkringen ska ge ekonomisk trygghet för den som drabbas av sjukdom eller skada måste den samtidigt ge drivkrafter för att ta tillvara individens arbetsförmåga och erbjuda fler vägar till eget arbete. Den genomförda sjukförsäkringsreformen har i huvudsak varit framgångsrik men stora förändringar, likt denna, kan leda till att vissa enskilda drabbas av orimliga och icke avsedda konsekvenser.

Många av de personer som efter lång tid lämnar sjukförsäkringen har en särskilt svag förankring på arbetsmarknaden. För att öka möjligheten för dessa personer att närma sig arbetsmarknaden efter avslutad tid arbetslivsintroduktionen, ALI, avser regeringen föreslå medel för ytterligare 3 000 platser inom arbetsmarknadspolitikens insatser för personer med nedsatt arbetsförmåga. För att ytterligare öka möjligheterna till återgång i arbete kommer åtgärder även att vidtas för att öka kvaliteten inom ALI.

Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté, Hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet (dir 2010:48) med uppdrag att se över de allmänna försäkringarna vid sjukdom och arbetslöshet. Kommittén ska överväga förändringar som kan leda till mer hållbara sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar. Kommitténs arbete ska slutredovisas senast den 15 maj 2013.

Handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken – coacher över tröskel

Regeringen har tagit fram en nationell handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken 2010–2015. Arbetsmiljöinsatserna ska motverka utslagning från arbetslivet och öka möjligheterna till inträde i arbetslivet. Regeringen anser att arbetsmarknadspolitiken och arbetsmiljöpolitiken kan bättre och mer konkret kopplas till varandra i syfte att minska utanförskap och skapa bättre förutsättningar för fler personer att behålla ett arbete. För de med en svagare ställning på arbetsmarknaden, såsom personer med funktionsnedsättning, finns ett än större behov av goda och stödjande arbetsmiljöfaktorer.

Som en del av denna handlingsplan har regeringen uppdragit åt Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket att i samverkan bedriva en försöksverksamhet för att i ökad utsträckning uppmärksamma betydelsen av psykosociala arbetsmiljöfaktorer för personer med tidigare eller pågående psykiska problem. Det försök som nu inletts med coacher över tröskeln syftar till att pröva ett stöd till arbetsgivaren eller arbetstagaren under den första viktiga introduktionstiden på arbetsplatsen. Det kan till exempel handla om att bistå med kunskap om psykisk funktionsnedsättning eller insatser av rådgivande karaktär till arbetsplatsen. Försöket ska genomföras under perioden 2011–2013 och planeras för att under 2012 omfatta cirka 1 300 årsplatser.

Fortsatt satsning på sociala företag

Att främja företagande är en viktig del av att öka sysselsättningsgraden hos personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Av vikt är programmen ”start av näringsverksamhet” och ”särskilt stöd vid start av näringsverksamhet” som kan sökas hos Arbetsförmedlingen. Sociala företag är också viktiga aktörer i strävan att erbjuda arbetstillfällen och sysselsättning för de arbetssökande som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Flertalet av medarbetarna i arbetsintegrerande sociala företag består av personer som bland annat på grund av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga inte haft möjlighet att etablera sig eller förlorat kontakten med arbetsmarknaden. Antalet sociala företag växer. Av de cirka 200 företagen drivs ungefär två tredjedelar i kooperativ form.

År 2010 beslutade regeringen om en handlingsplan för arbetsintegrerande sociala företag. Handlingsplanen innehåller ett antal insatser som ska genomföras i syfte att underlätta för fler och växande sociala företag. Med anledning av handlingsplanen har regeringen lämnat olika uppdrag till flera myndigheter.

Fler personer med psykisk funktionsnedsättning i sysselsättning

I regeringens proposition Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet (prop. 2009/10:176) som överlämnades till riksdagen 2010 redovisas bland annat att regeringen avser ge Socialstyrelsen i uppdrag att utforma en försöksverksamhet med meningsfull sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning. Försöket ska pågå i kommunerna under 2009–2011. Socialstyrelsen ska nu ta fram en modell med kriterier som ska ligga till grund för styrelsens fördelning av de medel som har avsatts.

Inom ramen för regeringens psykiatrisatsning 2009–2011 har regeringen tagit olika initiativ för att ge personer med psykisk funktionsnedsättning sysselsättning och arbete. Bland annat har regeringen gett Arbetsförmedlingen i uppdrag att i samverkan med Försäkringskassan upphandla rehabilitering och andra typer av stödtjänster för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av psykisk funktionsnedsättning. Tjänsterna har erbjudits personer som kan ha sin försörjning från aktivitetsstöd, sjukpenning, aktivitetsersättning, arbetslöshetsförsäkring, kommunalt försörjningsstöd med mera. I april 2011 beslutade regeringen att förlänga detta projekt till och med 2014.

Regeringen har även gett Socialstyrelsen i uppdrag att fördela statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning. Bidraget har syftat till att förstärka och komplettera kommunernas och landstingens insatser för att skapa meningsfull sysselsättning. Socialstyrelsen har även, på uppdrag av regeringen, fördelat särskilda medel till kommuner som upphandlar sysselsättningsplatser för personer med psykiska funktionsnedsättning av bland annat sociala kooperativ och andra sociala företag, ideella organisationer och liknande.

Psykiatrisatsningen ska följas upp och utvärderas. Regeringen avser att återkomma med förslag till nya initiativ på detta område.

Delmål för Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket

Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

Delmål för Arbetsförmedlingen

- Andelen personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning ska årligen öka under perioden.
- Andelen ungdomar, under 30 år, med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning ska årligen öka under perioden.
- Arbetsförmedlingen ska, med säkerställd kvalitet i arbete, förkorta tiden från att en arbetssökande blir inskriven vid Arbetsförmedlingen till att en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är identifierad och registrerad. Den genomsnittliga tiden från det att en arbetssökande är aktualiserad på Arbetsförmedlingen till att en funktionsnedsättning är registrerad ska minska med ca 10 dagar per år under perioden 2011–2016. Den genomsnittliga tiden ska minska från 230 dagar år 2009 till 180 dagar 2016.
- Vid Arbetsförmedlingens upphandling av arbetsmarknadspolitisk verksamhet ska krav på tillgänglighet alltid ställas i förfrågningsunderlag och finnas med i avtal.

Delmål för Arbetsmiljöverket

- Arbetsmiljöverket ska i sitt föreskriftarbete fortsatt analysera, uppmärksamma och beakta konsekvenser för tillgänglighetsfrågor.
- Arbetsmiljöverket ska fortsatt aktivt bevaka standardiseringsarbeten avseende tillgänglighet och användbarhet.
- I Arbetsmiljöverkets utbildningar för inspektörer och handläggare, tillsyns- och påbyggnadsutbildningen, ska tillgänglighetsfrågor ingå. Minst en årlig nationell eller regional tillsynsaktivitet där tillgänglighetsperspektivet ingår ska genomföras från verksamhetsåret 2012.
- Arbetsmiljöverket ska ta fram en kommunikationsplan med förslag på informationsaktiviteter gällande tillgänglighet under verksamhetsåret 2011.
- Arbetsmiljöverket ska förbättra sina resultat, avseende grundläggande kriterier, i Handisams myndighetsenkät med en årlig ökning med igenomsnitt 2 poäng, dvs. med 12 poäng totalt för hela perioden 2011–2016.
- Arbetsmiljöverket ska utveckla och fördjupa samverkansformer/nätverk inom området funktionshinder med Handisam, Boverket, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.
- Arbetsmiljöverket ska utveckla formerna för samråd med funktionshindersrörelsen och minst två årliga samrådsmöten ska genomföras.

Utbildningspolitiken

Inriktningsmål

- Varje barn, elev och vuxenstuderande ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt.
- Med utgångspunkt i de förtydligade bestämmelserna i plan- och bygglagen och i skollagen ska tillgängligheten samt uppföljningen av tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning i förskola och samtliga skolformer förbättras.
- Kunskaperna om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan utformas efter varje barns, elevs eller vuxenstuderandes behov ska förbättras.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Undervisningens kvalitet och lärarnas kompetens.
- Stärkt rätt till särskilt stöd.
- Särskola och specialskola med hög kvalitet.
- Vuxenutbildning på lika villkor.
- Högskoleutbildning på lika villkor.

Regeringer avser

- att ge Högskoleverket i uppdrag att dels sammanställa resultat från tillsynsbesök och uppföljningar av dessa avseende universitets och högskolors insatser för funktionshindrade studenter, dels sprida goda exempel på hur lärosäten arbetar för att främja rättigheter och möjligheter för studenter med funktionsnedsättning.

Regeringen kommer att ge Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

En god utbildning är mycket viktig för den enskilde personens framtid, för deltagandet i samhällslivet och på arbetsmarknaden. Höga förväntningar på alla barn, elever och vuxenstuderande är en viktig framgångsfaktor för goda utbildningsresultat. Undervisningens kvalitet ska vara avgörande för resultaten, inte personens eventuella funktionsnedsättning. Valfriheten i skolan är lika viktig för barn med funktionsnedsättning som för andra. I takt med att nya skolor byggs och gamla renoveras görs allt fler skolor fysiskt tillgängliga. Enligt den nya skollagen har elevens vårdnadshavare en möjlighet att till Statens skolverks överklagandenämnd, överklaga beslut om att frångå önskemål om placering vid en viss skola.

Lärarnas kompetens är den enskilt viktigaste faktorn för pedagogiska resultat i förskola, skola och vuxenutbildning. För att barn, elever och studerande inom

vuxenutbildningen ska nå så långt som möjligt krävs att verksamhetens personal har relevant kunskap om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan anpassas efter olika behov. Forskningsresultat, utvärdering och uppföljning är viktiga instrument för att utveckla undervisningen. Kompetens behöver finnas på olika nivåer inom utbildningsväsendet, till exempel hos rektorer och skolhuvudmän. Vidare behöver ytterligare ansträngningar göras för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att studera vid universitet och högskolor.

Regeringens insatser

Ansvaret för förskola, skola och vuxenutbildning vilar i stor utsträckning på kommuner och enskilda huvudmän. Regeringen har under perioden tagit initiativ till flera reformer för att generellt höja kvaliteten och se till att alla barn och elever får det stöd de behöver. Genom att tydliggöra kunskapsmålen och förstärka utvärderingen av elevernas kunskaper ökar skolans möjligheter att tidigt identifiera elever i behov av särskilt stöd. Andra initiativ har syftat till att stödja kommuner och skolor genom till exempel ett riktat statsbidrag för att stödja tidiga insatser inom läs-, skriv- och matematikutveckling, återinförandet av speciallärarutbildningen och en reformerad lärarutbildning.

En ny skollag stärker rätten till särskilt stöd

Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Därmed har skolan ett kompensatoriskt uppdrag där rätten till särskilt stöd är ett av inslagen. Om en elev av någon anledning, till exempel en funktionsnedsättning, riskerar att inte nå de kunskapskrav som ska uppnås ska rektorn se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Rektor ska också se till att ett åtgärdsprogram tas fram där det ska framgå hur skolan ska stödja eleven så att hon eller han kan nå kunskapsmålen. Med den nya skollag som börjar tillämpas hösten 2011 har elevernas rätt till särskilt stöd stärkts genom en rätt att överklaga rektorns beslut om åtgärdsprogram. Skolor behöver bli bättre på att erbjuda särskilt stöd och regeringen kommer att noggrant följa hur den nya skollagen tillämpas i detta avseende.

Särskola och specialskola med hög kvalitet

Särskolan är en mycket bra skolform för de elever som på grund av utvecklingsstörning eller hjärnskada inte kan nå upp till grundskolans eller gymnasieskolans kunskapskrav. I särskolan får dessa elever del av en gemenskap och individuell utveckling som de i många fall inte får i grund- eller gymnasieskolan. Det är viktigt att även elever i särskolan får möjlighet att utveckla sina kunskaper, något som tydliggjorts i den läroplan för grundsärskolan som ska börja tillämpas hösten 2011. En utredning har också lämnat förslag på en framtida utformning av gymnasiesärskolan och vilka konsekvenser förslagen får för vuxenutbildning för utvecklingsstörda på gymnasial nivå (SOU2011:8). I betänkandet föreslås bland annat en struktur för gymnasiesärskolan som harmoniserar med gymnasieskolan, nio nya nationella program, utökat elev-

inflytande vid val av utbildning och ökad samverkan mellan skola och arbetsliv. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I särskolan ställs andra krav på elevernas kunskaper än i grund- och gymnasieskolan. Därför är det viktigt att bara de elever som på grund av utvecklingsstörning eller hjärnskada inte kan gå i grundskolan tas emot i grundsärskolan. Statens skolinspektion har konstaterat allvarliga brister i utredningar inför mottagandet i grundsärskolan och lämnat förslag på åtgärder för att stärka elevernas rättssäkerhet[3]. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet med ambitionen att mottagandet i särskolan ska vara rättssäkert.

Den statliga specialskolan finns för elever som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan gå i grundskolan eller grundsärskolan. En särskild utredare har haft i uppdrag att föreslå hur en flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp ska kunna förverkligas. I betänkandet Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp (SOU 2011:30) föreslås ett antal åtgärder som syftar till att öka valfriheten, höja kvaliteten i undervisningen och förbättra resultaten. Betänkandet har under våren 2011 remitterats och förslagen kommer därefter att beredas inom Regeringskansliet.

Vuxenutbildning på lika villkor

En väl utformad flexibel vuxenutbildning gör att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att studera på lika villkor som övriga deltagare. Kommunerna har i uppgift att medverka till att en infrastruktur som stöder den vuxnes behov av utbildning och kompetensutveckling på olika nivåer och med olika syften utvecklas. Med infrastruktur för vuxenutbildning avses alla de insatser som samhället, den enskilde, arbetslivet och olika organisationer gemensamt står för i syfte att skapa goda förutsättningar för den vuxne att delta i ett livslångt lärande. Den påbörjade utvecklingen av samverkan när det gäller kommunal vuxenutbildning mellan berörda aktörer och intressenter på såväl lokal som regional nivå kommer att fortsätta. Vägledning är en fundamental utgångspunkt för att den enskilde ska kunna få just den kompetensutveckling hon eller han eftersträvar samt för att huvudmannen ska kunna få underlag för vilka utbildningar som bör erbjudas och genomföras.

Högskoleutbildning på lika villkor

I enlighet med diskrimineringslagen (2008:567) är det framför allt universitet och högskolor som har ansvar för att studenter med funktionsnedsättning ska kunna studera på lika villkor.

När det gäller Högskoleverket ska verket enligt sin instruktion utöva tillsyn, vilket innebär att verket kontrollerar att högskolor följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten, varav diskrimineringslagen är en sådan lag. Vidare ska Högskoleverket främja rättigheter och möjligheter för bland annat funktionshindrade studenter. Regeringen anser att dessa uppgifter bör förtydligas och därför bör Högskoleverket bör ges i uppdrag att dels sammanställa resultat från tillsynsbesök och uppföljningar av dessa avseende universi-

[3] Statens skolinspektion (2011), Särskolan – Granskning av handläggning och utredning inför beslut om mottagande.

tets och högskolors insatser för funktionshindrade studenter, dels sprida goda exempel på hur lärosäten arbetar för att främja rättigheter och möjligheter för studenter med funktionsnedsättning.

Stödåtgärder för studenter med funktionsnedsättning
Det särskilda stödet för stödåtgärder för studenter med funktionsnedsättning uppgår till 0,3 procent av anslaget till grundutbildningen. I de fall avsättningen inte täcker de faktiska kostnaderna har Stockholms universitet tilldelats extra nationella medel för att ersätta eventuella överskjutande kostnader för det enskilda lärosätet. Lärosätena kan ansöka hos Stockholms universitet om extra medel. Även Specialpedagogiska skolmyndigheten kan betala ut ekonomiskt stöd till lärosäten.

Delmål för Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten

Statens skolverk har i samverkan med Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Förutsättningarna för alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga att utvecklas så långt som möjligt ska öka genom förbättringar av förskolors och skolors generella verksamhet.
- Förskolor och skolor ska förbättra sitt arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning.
- Skolor ska genom ett kontinuerligt utvecklingsarbete se till att personalen har hög tilltro till alla elevers och vuxenstuderandes förmåga och visa höga förväntningar på deras skolprestationer. Detta måste i högre grad än hittills gälla även elever och vuxna med funktionsnedsättning.
- Möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola ska bli bättre genom en ökad tillgänglighet.
- Kunskapen om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga ska öka hos huvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal.
- Kunskapen ska öka bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för barns, elevers och vuxnas lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.
- Skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning ska öka.
- Tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg, som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg ska öka.
- Skolors och skolhuvudmäns kännedom om hur it-stöd ska utformas för att vara tillgängliga för alla ska öka.

Socialpolitiken

Inriktningsmål

- Kunskapen om i vilken utsträckning de individuella stödens utformning bidrar till de övergripande funktionshinderspolitiska målen ska öka.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Kunskapsutveckling och kvalitet.
- Valfrihet och inflytande.
- Evidensbaserad praktik.
- Tillgänglig och säker information.
- Betydelsen av att stärka patientens ställning.
- Tillgången till hälso- och sjukvård samt stöd enligt LSS och SoL.
- Ökad kunskap om hjälpmedel och ny teknik.
- Vården och det sociala stödet till personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning.
- Barns inflytande i arbetet med genomförandeplaner.
- Informationen till den personal som arbetar med verksamhet som rör personer med funktionsnedsättning inom LSS och SoL.
- Orsaker till långa väntetider mellan beslut och verkställighet.
- Stödet till anhöriga genom information och uppföljning.

Regeringer avser

- att analysera möjligheten att genomföra en satsning på fritt val av hjälpmedel i gymnasieskolan i syfte att underlätta övergången från skola till arbetsliv,
- att formulera mål för Försäkringskassans verksamhet vad avser funktionshinderspolitiken,
- att ta fram ett informationsmaterial som kan användas av arbetsgivare som underlag för deras avvägningar av vilka kunskaper och erfarenheter som kan behövas för arbete inom verksamheter som ger stöd, service och omsorg till människor med funktionsnedsättningar, samt
- att tillsätta en utredning som ska se över regelverket för informationsutbyte mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt för informationsutbyte mellan olika utförare och professioner inom dessa områden.

Regeringen kommer att ge Socialstyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Inom det sociala området arbetar regeringen kontinuerligt med insatser som syftar till att stärka den enskildes rättsäkerhet, minska ojämlikhet i tillgäng-

lighet, garantera alla ett grundläggande skydd samt förebygga att diskriminering förekommer.

Att öka valfriheten för den enskilde är ett viktigt led i förändringsarbetet. Lagen om valfrihetssystem (2008:962) trädde i kraft den 1 januari 2009. Syftet med reformen är att skapa ökad valfrihet för den enskilde brukaren genom att öka mångfalden av aktörer samt mångfalden i utbudet inom primärvården, äldreomsorgen och i stödet till personer med funktionsnedsättning. Även tillgängligheten, kvaliteten och effektiviteten förväntas öka i de insatser som erbjuds när man kan välja utförare av den offentligt finansierade servicen.

Regeringen avsätter också kontinuerligt betydande resurser för att genom öppna jämförelser skapa bättre förutsättningar för bland annat medborgarna att bedöma kvalitet och utbud på olika områden inom sociala tjänster och hälso- och sjukvård.

Inriktningsmålet inom det socialpolitiska området handlar om att öka kunskapen om i vilken utsträckning de individuella stöden bidrar till att uppfylla de funktionshinderspolitiska målen. Kunskapen kan stödja arbetet med att säkerställa att befintliga åtgärder ger avsedd effekt för personer med funktionsnedsättning i vardagen. Det är i detta vidare perspektiv som regeringen avser inleda ett utvecklingsarbete.

Socialstyrelsen har påbörjat ett långsiktigt arbete för att öka kunskapen om de individuella stödens utformning och i vilken utsträckning dessa bidrar till att uppfylla de funktionshinderspolitiska målen. Särskilt fokus har lagts på de individuella stödens förutsättningar för delaktighet.

Regeringen har möjlighet att påverka utvecklingen inom det aktuella området främst genom Socialstyrelsens verktyg tillsyn, normering, kunskapsstyrning och utvärdering som, när de används koordinerat, ger samlade effekter.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, har i uppdrag att samla erfarenheter och sprida information om metoder och strategier för hur barn och ungdomar med funktionsnedsättning kan påverka beslut som rör dem själva. Regeringen anser att det är angeläget att den kunskap och erfarenhet som finns får en spridning så att den kan fungera som ett stöd inom framförallt verksamheter som kommuner och landsting har ansvar för.

Hjälpmedel och annat teknikstöd har stor betydelse för den enskildes möjlighet att kunna delta fullt ut i samhällslivet. Den tekniska utvecklingen, inte minst inom it-området, nya metoder och ny kunskap ger allt större möjligheter att kompensera en funktionsnedsättning. Det finns allt fler konsumentprodukter som också kan fungera som viktiga hjälpmedel. Vad som är att betrakta som ett hjälpmedel utvecklas också från att tidigare främst ha avsett produkter till att nu även gälla tjänster och metoder, till exempel tjänster inom telekommunikationsområdet. Detta märks bland annat genom att fler och fler applikationer till mobiltelefoner är speciellt framtagna för att ge stöd åt personer med olika typer av funktionsnedsättningar.

Försäkringskassan har påbörjat ett utvecklingsarbete inom sitt verksamhetsområde funktionshinder. I och med detta arbete, och det fokus som därmed riktas mot denna verksamhetsdel, får området en betydligt större plats i myndighetens verksamhet, vilket är i linje med regeringens intentioner.

Regeringens insatser: Socialtjänst och hälso- och sjukvård

Kunskapsutveckling och kvalitet inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att stödja och främja kunskapsutvecklingen och kvalitetsarbetet inom socialtjänsten. Regeringen har bland annat beslutat om utveckling av öppna jämförelser för att skapa transparens och underlätta fria val samt infört en valfrihetsreform. Regeringen har även tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, utarbetat en plattform som anger inriktningen för överenskommelser om samordnade och långsiktiga insatser till stöd för en evidensbaserad praktik i socialtjänsten. Tillsynen har också reformerats och tillförts nya resurser.

Lagen om valfrihetssystem, LOV, gäller i den kommunala sektorn för tjänster inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Syftet med lagstiftningen är att underlätta för kommuner och landsting att ge den enskilde möjlighet att välja utförare inom äldreomsorgen, inom stödverksamhet för personer med funktionsnedsättning samt inom hälso- och sjukvården. Målet är att stärka den enskilda människans möjlighet till delaktighet och inflytande över den egna vardagen. I april 2011 hade samtliga landsting och cirka 90 kommuner ett valfrihetssystem på plats. Ytterligare ett 70-tal kommuner hade fattat beslut om att införa valfrihetssystem. Regeringen har avsatt särskilda medel för att underlätta införande av valfrihetssystem. Senast 2014 bör alla kommuner i landet ha beslutat om valfrihet för den enskilde enligt LOV, annars bör tvingande lagstiftning övervägas.

Regeringen beslutade den 25 juni 2009 om *en strategi för kvalitetsutveckling genom öppna jämförelser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.* Inom ramen för strategin har Socialstyrelsen i uppdrag att i samverkan med SKL intensifiera utvecklingen av öppna jämförelser och öka datatillgången inom socialtjänstens olika verksamhetsområden. Målet är att stödja huvudmän och utförare i arbetet med att främja en god vård och omsorg för den enskilde, samt stimulera och ge ett underlag för kvalitets- och utvecklingsarbete, uppföljning och lärande i verksamheterna. Med hjälp av öppna jämförelser skapas transparens, öppenhet och insyn i vården och omsorgen.

Regeringen och SKL träffade i januari 2011 *en överenskommelse för att stödja en strategisk utveckling inom socialtjänsten*. Insatserna gäller stöd för en evidensbaserad praktik och en tillgänglig och säker information. Överenskommelsen baseras dels på den plattform för arbetet med att utveckla en evidensbaserad praktik i socialtjänsten som regeringen och SKL antog i juni 2010, dels på befintliga överenskommelser som den om utvecklingsarbete inom missbruks- och beroendevården (Kunskap till Praktik) och Program för en god äldreomsorg.

Målet för stödet till en evidensbaserad praktik för en god kvalitet inom socialtjänstens område är att se till att brukarna får ta del av insatser som bygger på bästa tillgängliga kunskap. Detta ska säkerställas genom mer långsiktiga insatser och gemensamma prioriteringar med utgångspunkt i evidensbaserad praktik. En evidensbaserad praktik bygger på kunskap från tre källor

– forskningen, praktikern och brukaren – och syftar till ett förhållningssätt för ständigt och systematiskt lärande.

Patientens ställning i hälso- och sjukvården ska stärkas

Regeringen har under senare år gjort ett flertal insatser för att stärka patientens ställning och därmed säkerställa att patienterna ges möjlighet till delaktighet och självbestämmande i kontakterna med hälso- och sjukvården.

Regeringen bedömer dock att ytterligare insatser behöver vidtas. Dagens lagstiftning anger genomgående vårdgivarnas och personalens skyldigheter gentemot patienten, i stället för att ange vilka rättigheter och möjligheter patienten har. Regeringen tillsatte därför under våren 2011 en utredning (S2011:03) som ska föreslå hur patientens ställning inom och inflytande över hälso- och sjukvården kan stärkas genom en ny patientlagstiftning. En utgångspunkt för utredarens arbete ska vara att förbättra förutsättningarna för en god och jämlik vård.

En strategi om tillgänglig och säker information inom vård och omsorg

Nationell eHälsa är en strategi om tillgänglig och säker information inom vård och omsorg. Arbetet leds av regeringen i samarbete med Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, Vårdföretagarna och Famna. eHälsa handlar om att reformera och förbättra informationshanteringen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till gagn för individen, personalen och beslutsfattarna. eHälsa omfattar all användning av informations- och kommunikationsteknologi inom vård och omsorg.

Målet är bland annat att individen i sin roll som patient, brukare och anhörig ska erbjudas en individuellt anpassad service och interaktiva e-tjänster för att kunna öka delaktigheten och självbestämmandet. Genom nationell eHälsa ska individen ges nya möjligheter att få en bättre insyn och delaktighet i de insatser som erbjuds. Det kan bidra till att stärka patientens ställning och inflytande i vården. Individens behov och möjlighet att påverka sin situation sätts i centrum och insatserna ska utvecklas utan att den personliga integriteten äventyras.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta ett nationellt samordningsansvar för en ändamålsenlig och strukturerad dokumentation i hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt att underlätta för vårdgivare och utförare inom socialtjänsten att införa och använda en nationell informationsstruktur och ett nationellt fackspråk. Socialstyrelsen har även fått i uppdrag att vidareutveckla den nationella informationsstrukturen och det nationella fackspråket för användning inom socialtjänsten. Arbetet med eHälsa inom socialtjänstens område inriktas därutöver på ökad samverkan och erfarenhetsutbyte kring it-stöd samt på den tekniska infrastrukturen. Syftet är att införa system för säkert informationsutbyte inom och mellan landsting och kommuner.

Regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över regelverket för informationsutbyte mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst, samt för informationsutbyte mellan olika utförare och professioner inom dessa områden.

Myndigheten för vårdanalys

Den 1 januari 2011 inledde Myndigheten för vårdanalys sin verksamhet. Myndigheten ska ur ett patient-, brukar-, och medborgarperspektiv följa upp och analysera verksamheter och förhållanden inom hälso- och sjukvård, tandvård samt i gränssnittet mellan vård och omsorg.

Myndigheten har till uppgift att analysera vårdens och omsorgens funktionssätt samt effektivitetsgranska statliga åtaganden och verksamheter inom berörda områden. Myndigheten ska kontinuerligt utvärdera sådan information om vården och omsorgen som lämnas till den enskilde, i fråga om informationens innehåll, kvalitet, ändamålsenlighet och tillgänglighet. För att patienter och medborgare ska kunna ta del av myndighetens analyser, granskningar och utvärderingar är det viktigt att resultaten presenteras på ett lättillgängligt sätt.

Ökad kunskap om skillnader i tillgång till vård och stöd

Socialtjänststatistiken visar att socialtjänsten ofta beviljar kvinnor och män respektive flickor och pojkar med funktionsnedsättning olika typ och omfattning av stöd. Det är också vanligt att beslut om omfattning och inriktning av det stöd som erbjuds skiljer sig åt mellan kommuner.

Socialstyrelsen har även visat att det är två till tre gånger vanligare än hos övrig befolkning att personer med funktionsnedsättning avstår från vård trots behov. Liknande slutsatser har framförts av Statens folkhälsoinstitut. Vidare har Socialstyrelsen konstaterat att den bristande tillgängligheten till både vårdcentraler och socialkontor bidrar till ojämlika förutsättningar att få vård och stöd.

Socialstyrelsen ska studera skillnader i stöd och service till personer med funktionsnedsättning mot bakgrund av kön, ålder, födelseland och bostadsort. Även studier i hur jämlik hälso- och sjukvården är för personer med funktionsnedsättning ska genomföras. Studierna görs genom bearbetning och analys av registerdata. Socialstyrelsen ska också upprepa 2010 års studie av tillgängligheten till socialkontor och till vårdcentraler. I slutet av strategiperioden avser Socialstyrelsen att göra fördjupade analyser av utvecklingen sedan den första mätningen.

Resultaten från Socialstyrelsens aktiviteter är avsedda att bidra till att öka kunskapen om målgruppens förutsättningar för delaktighet och jämlika levnadsvillkor. Resultaten ska även bidra till att öka kunskapen om hur skillnaderna kan åtgärdas.

Ökad kunskap om hjälpmedel och ny teknik

Hjälpmedel och ny teknik får en allt viktigare roll för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva ett självständigt liv. Den pågående utvecklingen bidrar till att gränsen mellan konsumentprodukter och medicintekniska produkter börjar suddas ut, men också att det skett en ökning av antalet personer som använder hjälpmedel. De som använder hjälpmedel har dessutom blivit alltmer aktiva och välinformerade om de hjälpmedel som finns och den produktutveckling som sker på området.

Många av regeringen insatser syftar till att stärka individens möjligheter till inflytande över den egna vardagen. Detta gäller även hjälpmedelsområdet där målsättningen är att så många som möjligt ska ha rätt att själva välja hjälpmedel. Regeringen har därför tillsatt en utredning som har i uppdrag att lämna förslag på hur ett system av fritt val av hjälpmedel kan utformas och tydliggöra vissa frågor för att stödja, underlätta och främja införandet av fritt val av hjälpmedel i kommuner och landsting. Uppdraget ska redovisas senast den 2 december 2011.

Regeringen vill pröva hur teknik och andra hjälpmedel kan följa ungdomar med funktionsnedsättning från skolan ut till arbetslivet. Regeringen avser därför att analysera möjligheten att genomföra en satsning på fritt val av hjälpmedel i gymnasieskolan i syfte att underlätta övergången från skola till arbetsliv.

Vården och stödet till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning

I april 2009 lämnade regeringen skrivelsen En politik för personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning (2008/09:185) till riksdagen. I denna beskrivs den omfattande satsning på totalt cirka 2,7 miljarder kronor som regeringen gör på psykiatriområdet under 2009–2011.

Det övergripande målet med satsningen är att personer med psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning ska ges vård-, rehabiliterings- och stödinsatser utifrån sina behov och med senast tillgängliga kunskap om möjliga resultat. Regeringen har sammanfattat politiken inom psykiatriområdet i tre huvudområden: vården, vardagen och valfriheten. Det övergripande syftet inom samtliga huvudområden är att barn, vuxna och äldre inom målgruppen ska ha tillgång till en god och kunskapsbaserad vård samt tillgång till ett varierat och anpassat arbetsliv, stöd och boende.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om ett uppdrag till Statskontoret att följa upp och analysera hur vården och det sociala stödet till personer med psykisk sjukdom och psykiskt funktionsnedsättning har utvecklats över tid utifrån den inriktning och de uppföljningsmått som nämns i regeringens skrivelse. Ett syfte med uppdraget till Statskontoret är att förse regeringen med underlag för den satsning som planeras inom psykiatriområdet för åren 2012–2014.

Barns inflytande i arbetet med genomförandeplaner

Som situationen är idag får barn sällan själva uttrycka sina åsikter i fråga om det stöd som rör deras utveckling, välbefinnande och vardag. Det gäller i planeringen och utformningen av beslutet samt i uppföljning av sådana insatser. För att kunna utöva denna rättighet bör barn erbjudas information och dialog om stödinsatserna som är anpassat till funktionsnedsättning, ålder och behov. Målet måste vara att barn, ungdomar och vuxna i ökad utsträckning ska komma till tals, blir lyssnade till och kan utöva ett inflytande över hur insatserna genomförs.

Regeringen har gett Handisam i uppdrag att i samarbete med Handikappförbunden, HSO, och i samråd med Barnombudsmannen samla erfarenheter

och sprida information om metoder och strategier för hur barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna påverka beslut som rör dem själva.

Socialstyrelsen granskar systematiskt barns och ungdomars genomförandeplaner i samband med den lagreglerade så kallade frekvenstillsynen, som innebär regelbundet återkommande inspektioner av samtliga verksamheter. Socialstyrelsen kommer att ta fram ett stödmaterial för handläggare och personal när genomförandeplaner ska upprättas.

Resultatet från en systematisk granskning av enskildas delaktighet inom ett begränsat område kan ge värdefull kunskap om viktiga förutsättningar för ett faktiskt och reellt inflytande över beviljade insatser. Någon systematisk tillsyn av enskildas delaktighet i arbetet med genomförandeplaner inom LSS-området har hittills inte genomförts. Den första mätningen som Socialstyrelsen utför får därför utgöra en grund för regeringens fortsatta bedömning.

En mätning av barnens och ungdomarnas genomförandeplaner påbörjas 2011 i samband med Socialstyrelsens ordinarie tillsynsbesök. En sammanställning kommer att presenteras i Socialstyrelsens tillsynsrapport.

Informationsmaterial för arbete inom funktionshindersomsorgen

Kompetensen hos den personal som arbetar inom funktionshindersområdet och LSS är en av de viktigaste förutsättningarna för att lagstiftningen ska kunna tillämpas så att rättsäkerhet i handläggning och kvalitet i utförandet ska kunna säkerställas och utvecklas. Inte minst i de fall då tvångsåtgärder och brister i stödets kvalitet har konstaterats, är kompetensutveckling hos personalen och ledningen nyckelfrågor för att förebygga problem och säkra kvalitet. Även från ett utvecklingsperspektiv är frågan central, eftersom arbetsmetoder och ökad kvalitet i omsorgen av den enskilde drivs framåt genom att kompetensen hos personalen kan säkras och utvecklas.

Kommuner och landsting har ansvar för att se till att personal med rätt kompetens kan rekryteras samt att personalen ges möjlighet till kompetensutveckling. Staten har ansvaret för vissa utbildningar och att fastställa läroplaner och andra styrdokument inom utbildningsområdet. Det är viktigt att aktuella utbildningar anpassas till de behov som finns hos personer med funktionsnedsättning.

Regeringen har, bland annat mot bakgrund av de brister som redovisats av Socialstyrelsens tillsynsverksamhet, för avsikt att ta fram ett informationsmaterial som kan användas av arbetsgivare som underlag för deras avvägningar av vilka kunskaper och erfarenheter som kan behövas för arbete inom verksamheter som ger stöd, service och omsorg till människor med funktionsnedsättningar.

Ökade kunskaper om orsaker till långa väntetider mellan beslut och verkställighet

Socialstyrelsen har under flera år följt utvecklingen av ej verkställda beslut och domar och påvisat stora brister, bland annat långa väntetider. Vid den senaste nationella sammanställningen som bygger på kommunernas uppgifter från den 31 december 2008 var drygt 2 100 beslut enligt LSS inte verkställda. För över hälften av dem som berördes av dessa beslut var väntetiderna längre än

ett halvår. Längst var väntetiderna till bostad med särskild service för vuxna och kontaktperson.

Kunskapen om orsakerna till långa väntetider mellan beslut och verkställighet måste öka, och om hur problemen ska kunna rättas till utan att rättsäkerheten åsidosätts. För att öka kunskapen om utvecklingen ska Socialstyrelsen göra en ny sammanställning av ej verkställda beslut, den senaste gjordes 2008. En sammanställning kommer även att göras av ej verkställda domar. För regeringen är det särskilt viktigt att få en tydligare bild av väntetidernas längd till de olika insatserna enligt både LSS och SoL.

Regeringen kommer att följa utvecklingen genom Socialstyrelsens upprepade mätningar av ej verkställda beslut samt ej verkställda domar i anslutning till kommunernas ordinarie, lagreglerade rapporteringar till Socialstyrelsen.

Ökad information och vägledning om stödet till anhöriga

Stödet till den anhöriga liksom stödet till personen med funktionsnedsättning måste utformas så att det håller god kvalitet och främjar delaktighet. För att bestämmelsen om att socialnämnden ska erbjuda anhörigstöd ska få genomslag behöver politiker, tjänstemän och övrig personal inom socialtjänsten, anhöriga och andra närstående samt anhörig- och patientorganisationer informeras om rätten till anhörigstöd.

Stödet, enligt bestämmelsen i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001: 453), till anhöriga till personer med funktionsnedsättning behöver utökas genom information och vägledning till kommunerna samt genom att följa upp stödinsatsernas omfattning och inriktning.

Socialstyrelsen ska därför utveckla dialogen med patient-, anhörig- och frivilligorganisationer för att ta vara på organisationernas kunskaper och erfarenheter i arbetet med att utveckla vägledningen till kommunerna. Socialstyrelsen ska vidare inrikta sitt vägledningsarbete på att öka kunskapen om de särskilda behov som anhöriga till personer med funktionsnedsättning har samt den betydelse som stödet kan ha för ökad delaktighet. Socialstyrelsen ska också att skapa ett system för att kunna samla in uppgifter om insatser till stöd för anhöriga.

Regeringens insatser: Socialförsäkringsområdet

Försäkringskassan administrerar en hel del av de stöd som samhället erbjuder personer med funktionsnedsättning (assistansersättning, bilstöd, handikappersättning, vårdbidrag samt övrig socialförsäkring). Försäkrade personer med funktionsnedsättning tillhör den av Försäkringskassans kundgrupper som idag är minst nöjd med myndigheten. Brister föreligger exempelvis vad gäller bemötande.

Försäkringskassan bedriver sedan drygt ett år tillbaka ett strategiskt utvecklingsarbete för att komma tillrätta med de problem och brister som föreligger samt för att kunna uppfylla de övergripande målen för funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde. Styrande för detta arbete är det strategiska inriktningsbeslut som myndigheten fattade 2010. Inriktningsbeslutet redogör för hur myndighetens verksamhet ska utvecklas inom olika områden under de kommande åren, varav ett är funktionshindersområdet.

Inriktningen för perioden 2011–2016 är att administrationen av stöden ska utvecklas samt att arbetslinjen och ett aktivt deltagande i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning ska prioriteras.

I strategin lyfter Försäkringskassan fram vikten av ett gott och professionellt bemötande gentemot de försäkrade med funktionsnedsättning. Där ingår även att de försäkrades behov och livssituation i större utsträckning än tidigare ska beaktas av myndigheten. Vidare betonar Försäkringskassan utvecklingen av försäkringsstyrningen där utbildningsinsatser för personalen är en nödvändig del för att öka kvaliteten i handläggningen och för att ge en fördjupad kunskap så att bemötandet av de försäkrade sker utifrån deras individuella livssituation. Försäkringskassan avser att vidareutveckla samarbetet såväl internt mellan olika försäkringsområden som med externa aktörer och verksamheter, till exempel kommunerna och Arbetsförmedlingen, för att förbättra stödet till de försäkrade.

I inriktningsbeslutet från 2010 presenteras några tänkbara mål som Försäkringskassan önskar arbeta vidare med. Regeringen kommer att formulera mål för Försäkringskassans verksamhet inom funktionshindersområdet.

Det utvecklingsarbete som Försäkringskassan påbörjat kommer att förbättra kunskapen inom myndighetens verksamhetsområde funktionshinder. Det innebär även att kunskapen ökar om i vilken utsträckning de individuella stödens utformning bidrar till de övergripande funktionshinderspolitiska målen. Regeringens inriktningsmål främjas därigenom. Se även åtgärder i avsnitt 6, Arbetsmarknadspolitiken.

Delmål för Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Socialstyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Alla, inklusive personer med funktionsnedsättning, har tillgång till vård och omsorg efter behov oberoende av kön, ålder, födelseland och bostadsort.
- Kunskapen om orsakerna till långa väntetider mellan beslut och verkställighet ska öka, liksom om hur problemen ska kunna rätas till utan att rättssäkerheten åsidosätts.
- Genom tillsyn av arbetet med genomförandeplaner bidrar Socialstyrelsen till att barn, ungdomar och vuxna i ökande utsträckning kommer till tals, blir lyssnade till och kan utöva inflytande över insatsernas genomförande.
- Stödet till anhöriga till personer med funktionsnedsättning ökar genom information och vägledning till kommunerna samt genom att följa upp stödinsatsernas omfattning och inriktning.

Folkhälsopolitiken

Inriktningsmål

- Uppföljningen av hälsans bestämningsfaktorer bör uppmärksamma hälsan för personer med funktionsnedsättning.
- Uppföljningen av det hälsofrämjande och förebyggande arbetet nationellt, regionalt och lokalt ska omfatta hur detta inkluderar personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Förebyggande och hälsofrämjande insatser som särskilt uppmärksammar behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning.
- Följa utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer och arbetet i kommuner och landsting.
- Utvecklat föräldrastöd.
- Stöd till barn i familjer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning.

Regeringen kommer att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska staten bland annat erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram. Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor i hela befolkningen. Folkhälsoarbetet utgår från hälsans bestämningsfaktorer, det vill säga de faktorer i livsmiljö, samhällsstruktur och levnadsförhållanden som skapar förutsättningar för en god hälsa. Självupplevd dålig hälsa är tio gånger vanligare bland personer med funktionsnedsättning än bland den övriga befolkningen. Förebyggande och hälsofrämjande insatser som särskilt uppmärksammar behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning har stor betydelse för arbetet mot det övergripande målet. Kommuner och landsting har en nyckelroll i folkhälsoarbetet.

Regeringen gav 2007 Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att ta fram en lägesrapport om hälsosituationen för personer med funktionsnedsättning. Rapporten Onödig ohälsa visade att en stor del av ohälsan hos personer med funktionsnedsättning inte direkt har med funktionsnedsättningen i sig att göra utan uppstår på grund av hinder i omgivningen som begränsar aktivitet och delaktighet och påverkar hälsan negativt. Folkhälsoinstitutet bedömer att den dåliga hälsan för personer med funktionsnedsättning kan minska avsevärt för män och för kvinnor om dessa hinder undanröjs. Regeringen anser

att det är angeläget att följa utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer och arbetet i kommuner och landsting.

Regeringens insatser

Regeringen gör ett flertal insatser som påverkar hälsan hos personer med funktionsnedsättning. Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet åtar sig att under strategiperioden sprida resultaten till kommuner och landsting från de undersökningar som görs på folkhälsoområdet om personer med funktionsnedsättning. SKL kommer även att i sitt arbete med folkhälsan alltid inkludera personer med funktionsnedsättning.

Många av regeringens insatser sker inom ramen för andra områden. Här redovisas några exempel:

Föräldrastödet utvecklas

Regeringen har lämnat flera uppdrag till Statens folkhälsoinstitut som ger myndigheten möjlighet att utbetala riktade stimulansbidrag till kommuner för att de, i samarbete med forskningslärosäten, ska utveckla föräldrastödet inom ramen för den nationella strategin för föräldrastöd. En särskild satsning görs riktat till föräldrar som har behov av ett särskilt stöd i sitt föräldraskap. Statens folkhälsoinstitut ska särskilt beakta projekt där goda förutsättningar finns för att utveckla föräldrastödet till föräldrar som har barn med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning.

Barn i familjer med psykisk funktionsnedsättning eller psykisk sjukdom får stöd

I regeringens samlade strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken (prop. 2010/11:47) har följande mål formulerats: Barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning ska erbjudas ändamålsenligt stöd.

Medvetenheten om att barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning kan ha behov av särskilda stödåtgärder behöver öka i de verksamheter som möter barn och deras föräldrar. Både den personal som möter barnen och den personal som möter föräldrar med denna problematik måste ha kunskap om sina skyldigheter och de olika stödinsatser som kan erbjudas. Stödet som erbjuds barn som lever i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning behöver utvecklas.

Statens folkhälsoinstitut

Folkhälsoinstitutet gör, inom ramen för sitt myndighetsuppdrag, ett flertal insatser för personer med funktionsnedsättning. Till exempel arrangeras ett forskningsseminarium med särskilt fokus på mat och fysisk aktivitet hos personer med funktionsnedsättning. Folkhälsoinstitutet har också initierat två pilotprojekt, i Jämtland och i Luleå, i syfte att främja hälsan hos skolbarn med funktionsnedsättning genom goda matvanor och rörelse. I arbetet med uppföljning av folkhälsopolitikens målområden har institutet också beskrivit exempel på vad som kan belysas ur ett funktionshindersperspektiv. Ett flertal

rapporter har presenterats och myndigheten utvecklar sitt arbete för att utöka kunskapen inom detta område.

Delmål för Statens folkhälsoinstitut

Folkhälsoinstitutet har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna följas upp.

Regeringen kommer att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Kontinuerlig uppföljning av hälsans bestämningsfaktorer med avseende på personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen omfattar:
  - självskattad hälsa, socialt deltagande och ekonomiska villkor hos personer med funktionsnedsättning,
  - hälsan hos föräldrar med funktionsnedsättning och föräldrar till barn med funktionsnedsättning, samt
  - tillgång till arbetet, oro för att förlora arbetet, stillasittande fritid, övervikt och rökning.
- Uppföljning av hälsofrämjande och förebyggande insatser nationellt, regionalt och lokalt. Med detta avses hur folkhälsoaspekter inkluderar personer med funktionsnedsättning i kommuners styrdokument samt i hälsofrämjande och förebyggande arbete.

Ökad fysisk tillgänglighet

Inriktningsmål

- Den fysiska tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning ska förbättras, bl.a. genom att enkelt avhjälpta hinder undanröjs.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Samhället ska utformas så att personer med funktionsnedsättning i ökad utsträckning ges förutsättningar att leva självständigt och göra egna val.
- För att de insatser som syftar till att ge människor med funktionsnedsättning stöd ska leda till full delaktighet i samhället måste arbetet präglas av att förbättra den fysiska tillgängligheten för människor.

Regeringen kommer att ge Boverket uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som regeringen föreslår.

Inledning

I det befintliga beståndet och på allmänna platser finns fortfarande hinder för tillgängligheten och därmed för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga. Det är därför av stor vikt att det som byggs i dag uppfyller de krav på tillgängligheten som finns i plan- och bygglagen (2010:900). I lagen finns utförliga regler kring tillgänglighet i den bebyggda miljön vid nybyggnad, ombyggnad och ändring. Enligt lagen ska även enkelt avhjälpta hinder avhjälpas för att förbättra tillgängligheten i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser.

Tillgänglighetsproblematiken i dag handlar framför allt om tillämpningen av lagen och okunskap om tillgänglighetsfrågor, vilket bland annat kan leda till felaktigheter under plan- och byggprocessens gång. Tidigare utredningar, bland annat Byggprocessutredningen (M 2007:06) och Äldreboendedelegationen (S 2006:03), har också konstaterat att tillsynen bör skärpas eftersom tillgänglighetskraven i lagen i vissa fall kringgås.

Regeringens insatser

Regeringen har föreslagit förändringar i plan- och bygglagen som numera är genomförda i den nya lagstiftning som trädde i kraft den 2 maj 2011[4]. I och med den nya lagstiftningen har dels förutsättningarna för arbetet med att öka tillgängligheten till den fysiska miljön, dels förutsättningarna för kommunens tillsynsarbete förbättrats. En fungerande tillsyn är ett grundläggande verktyg för att uppnå ökad fysisk tillgänglighet.

Förändringarna i lagstiftningen innebär bland annat att byggnadsnämnden ska pröva en byggnads tillgänglighet och användbarhet för personer med

[4] En enklare plan- och bygglag. Regeringens proposition 2009/10:170.

nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i samband med bygglovsprövningen. Krav på en sådan prövning fanns inte i den tidigare plan- och bygglagen. Tidigare kunde således bygglov beviljas för en byggnad trots att byggnaden inte uppfyllde de grundläggande tillgänglighetskraven. Den nya lagen ökar således sannolikheten för att felaktigheter observeras i ett tidigt skede, vilket bör ha en positiv inverkan på följsamheten av lagen. Nu, liksom tidigare, är det dock byggherrens ansvar att se till att byggnaden byggs på ett sätt så att den uppfyller kraven på tillgänglighet.

I anslutning till den nya plan- och bygglagen har regeringen beslutat om en ny plan- och byggförordning[5]. I denna specificeras de utformningskrav på tillgänglighet och användbarhet som byggnadsnämnden prövar i samband med bygglovet och de egenskapskrav avseende tillgänglighet och användbarhet som bedöms i samband med det efterföljande tekniska samrådet. Enligt förordningen har länsstyrelserna och Boverket ansvar för att vägleda kommunerna i deras tillsynsarbete. Syftet med vägledningen är att kommunernas tillsynsarbete ska underlättas. Boverket och länsstyrelserna har uppföljningsansvar över systemet och hur det fungerar. I och med den nya regleringen har således förutsättningarna för en väl fungerande tillsyn förbättrats jämfört med tidigare.

Bestämmelsen i plan- och bygglagen om att enkelt avhjälpta hinder ska undanröjas på allmänna platser och till lokaler dit allmänheten har tillträde infördes 2001 som en följd av att riksdagen beslutade om den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Boverket tog fram föreskrifter och allmänna råd på området 2003. Dessa har reviderats i och med den nya lagstiftningen.

För att underlätta införandet av den nya plan- och bygglagen har regeringen tillsatt kommittén Ny PBL – på rätt sätt. Kommittén ska organisera, samordna, koordinera och genomföra utbildnings- och kompetensinsatser om den nya plan- och bygglagen gentemot kommuner, länsstyrelser och andra statliga myndigheter. Syftet är att påskynda en introduktion av den nya lagen, stärka kompetensen och därmed effektiviteten hos berörda aktörer, skapa förutsättningar för en nationellt harmoniserad tillämpning av lagstiftningen och utveckla förutsättningar för ett förbättrat samspel på plan- och byggområdet. Kommittén ska även ta fram utbildningsmaterial för de olika delarna i den nya lagen och bistå regeringen i arbetet med att sprida information om den nya lagen. Vidare ska kommittén bilda ett forum för att stödja introduktionen gentemot allmänhet och företag. Kommitténs uppdrag ska slutredovisas den 14 december 2012.

För att skynda på arbetet med att nå tillgänglighetsmålen i handlingsplanen tog regeringen 2008, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, fram en strategi, Enkelt avhjälpt, för att genomföra tillgänglighetsmålen i funktionshinderspolitiken. I anslutning till strategin fick Boverket i uppdrag att, i samverkan med SKL och i samråd med länsstyrelserna, genomföra en uppsökande informationsverksamhet i kommunerna om enkelt avhjälpta hinder under 2009 och 2010. Uppdraget slutredovisades i december 2010. De slutsatser som Boverket redovisade var bland annat att andelen åtgärdade

[5] Plan- och byggförordning (2011:338)

hinder har ökat, frågan om enkelt avhjälpta hinder är bättre förankrad i kommunerna och tillsynen av de privata fastighetsägarna har ökat. Kunskapen behöver dock fördjupas och spridas bland framför allt små privata fastighetsägare och tillgänglighetsarbetet behöver fogas in i de ordinarie verksamheterna.

Kraven på att vidta skäliga stöd- och anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning är i diskrimineringslagen begränsat till arbetslivet och högskolan. Frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering har utretts (Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering, Ds 2010:20).

Delmål för Boverket

Boverket har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Boverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- En bättre kommunal tillsyn över hur bestämmelserna om tillgänglighet och enkelt avhjälpta hinder följs.
- En förbättrad tillämpning av bestämmelserna om enkelt avhjälpta hinder.
- Fler kommuner ska ha inventerat sitt flerbostadshusbestånd ur tillgänglighetssynpunkt.
- Funktionshindersperspektivet ska tydligt avspegla sig i den fysiska planeringen vid utgången av 2016.
- Senast 2016 ska kommunerna utöva en väl fungerande hantering av bostadsanpassningsbidraget med en hög grad av rättssäkerhet.

Regeringen anser att det är av stor vikt att Boverket vidtar de åtgärder på området som myndigheten föreslagit, det vill säga att följa upp hur gällande bestämmelser tillämpas, genomföra informationsinsatser och vid behov genomföra ytterligare åtgärder för bättre tillämpning. För att säkerställa att de nya reglerna avseende tillgänglighet får avsedd effekt ska Boverket bland annat utarbeta en tillsynsvägledning med ett särskilt avsnitt om hur tillsynen över besluten och bestämmelserna om tillgänglighet och om enkelt avhjälpta hinder bör gå till.

Transportpolitiken

Inriktningsmål
- Transportsystemet utformas så att det är användbart för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande område:
- ökad tillgänglighet i transportsystemet.

Regeringer avser
- att göra en översyn i syfte att förtydliga regelverket om parkeringstillstånd,
- att ge Transportstyrelsen i uppdrag att göra en översyn av lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik,
- att under planeringsperioden ha färdigställt beredningen av utredningsförslaget om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik, samt
- att lämna förslag till sådana regeländringar som krävs för att lägga fast reglerna om komplement till färdtjänst.

Regeringen kommer att ge Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket i uppdrag
- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Behovet av åtgärder för att göra transportsystemet användbart för personer med funktionsnedsättning är i grunden en demokratifråga. Det handlar om att skapa möjligheter för alla medborgare att på lika villkor kunna arbeta, studera och delta i olika aktiviteter i samhället. Transporter är ofta en viktig men begränsande faktor. För personer med funktionsnedsättning är det särskilt viktigt att hela resekedjan fungerar. Ett hinder i någon av delarna information, bemötande, fordon eller infrastruktur kan göra resan problemfylld eller omöjlig att genomföra. En helhetssyn måste därför prägla åtgärder inom transportsystemets olika delar.

Kommuner och landsting är ansvariga för att det finns en allmännyttig kollektivtrafik i respektive län och de flesta kollektivtrafikresor genomförs med denna trafik. Därför har kommuner och landsting en mycket betydelsefull roll för att göra kollektivtrafiken tillgänglig. Omfattande resurser har använts för detta ändamål, men det behöver göras ytterligare insatser bland annat i form av anpassningar av fordon och anläggningar. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har fattat beslut om konkreta åtgärder och en viljeinriktning för funktionshinderspolitiken 2011–2016. SKL åtar sig att stödja kommunerna i arbetet med att förbättra kunskapen om hur tillgängliga hållplatser konstrueras i trafiksystemet. Det kommer att ske bland annat genom utbildning och spridning av goda exempel på konferenser.

Regeringens insatser

En översyn av parkeringstillstånden
Regeringen avser att under planeringsperioden vidta åtgärder i syfte att se över trafikförordningens bestämmelser gällande parkeringstillstånd för personer med funktionsnedsättning. Transportstyrelsen ska under planeringsperioden utreda om det kan vara motiverat att ett parkeringstillstånd som längst kan gälla i tre år. En längre giltighetstid skulle kunna innebära mindre besvär för den enskilde som i dag måste göra en ny ansökan vart tredje år samt enklare administration.

En översyn av lagen om handikappanpassad kollektivtrafik
Lagen om handikappanpassad kollektivtrafik syftar till att kollektivtrafiken anpassas med hänsyn till resenärer med funktionsnedsättning. Under senare år har EU-rätten i allt högre utsträckning kommit att reglera utformning av fordon och anläggningar för att göra kollektivtrafiken tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Mot bakgrund av denna utveckling har regeringen för avsikt att under planeringsperioden se över denna lag. Ett övervägande i en sådan översyn är om lagens bestämmelser bör föras över till lagen om kollektivtrafik.

Fastställa regler om komplement till färdtjänst
Riksdagen beslöt 2006 om en tillfällig lag om försöksverksamhet med komplement till färdtjänst vilken i allt väsentligt följde förslagen i bilstödsutredningen (SOU 2005:26) som föreslog att kommunerna, som ett alternativ till färdtjänsten, borde ges möjlighet att erbjuda personer med funktionsnedsättning stöd till anpassning och inköp av ett fordon. Genom mobilitetsstödet skulle det bli möjligt att använda de resurser som används för färdtjänst på ett mer flexibelt sätt. Lagen angav att verksamhet endast fick bedrivas under tiden 1 juli 2007 till 30 juni 2010 av de kommuner som fått regeringens tillstånd. En utvärdering gjordes av Trafikverket under 2010. Resultatet visade att det finns skäl att lägga fast reglerna om komplement till färdtjänst. Regeringen avser därför att se över behovet av regeländringar inom detta område.

Resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik
En utredning har lämnat förslag till en lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik (SOU 2009:81). Utredningen har haft i uppdrag att med utgångspunkt ur ett tydligt resenärsperspektiv se över och ge förslag till ny reglering av den lokala och regionala kollektivtrafiken. I uppdraget ingick att föreslå lagstiftning som stärker passagerarnas rättigheter och i det sammanhanget särskilt beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning. Områden som utredningen behandlar är bl.a. rätten till information och ersättning vid förseningar. Utredningen föreslår även särskilda rättigheter för personer med funktionsnedsättning när det gäller rätten att resa, rätt till assistans vid på- och avstigning, information om bytespunkters tillgänglighet samt ledsagning. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet och ska färdigställas under strategiperioden.

Delmål för Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket

Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket har lämnat ett gemensamt förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden för 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Bytespunkterna inom det nationellt prioriterade nätet av kollektivtrafik ska i ökad omfattning kunna användas av personer med funktionsnedsättning. Etapp 1 av det prioriterade nätet avslutades 2010 och under tidsperioden 2011–2016 ska etapp 2 av nätet åtgärdas. Det innebär att arbetet med att åtgärda statlig transportinfrastruktur ska fortsätta.
- Samverkan mellan berörda aktörer inom transportsektorn ska öka och effektiviseras för att uppnå inriktningsmålet.
- Andelen personer med funktionsnedsättning som upplever att de har möjlighet att använda transportsystemet ska öka.

It-politiken

Inriktningsmål

- Tillgängligheten och användbarheten till offentliga webbgränssnitt ska öka.
- Kunskapen och beställarkompetensen kring tillgänglighet och användbarhet ska stärkas i anslutning till offentliga upphandlingar av e-tjänster.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- En digital agenda för Sverige – en samlad it-strategi.
- e-förvaltning – det ska vara så enkelt som möjligt för medborgare och företag att utöva sina skyldigheter samt ta del av förvaltningens service.
- Offentlig upphandling och standardisering som medel att främja tillgänglighet och användbarhet.

Regeringer avser

- att ge Kammarkollegiet i uppdrag att, inom ramen för upphandlingsstödet och i samverkan med Konkurrensverket och Handisam, ta fram en vägledning för att upphandla och avropa användbart och tillgängligt för alla oavsett funktionsförmåga.

Regeringen kommer att ge Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Framväxten av den digitala infrastrukturen och konvergensen mellan telefoni, dator och tv har haft en stor inverkan på samhällets utveckling. Ny teknik är grunden för det framväxande informationssamhället som på ett genomgripande sätt förändrar våra vanor, arbetsvillkor och konsumtionsmönster. Offentliga sektor använder i allt större utsträckning Internet för att kommunicera med medborgarna i stället för personliga möten. Med färre personliga möten ökar behovet av att medierade tjänster utformas så att alla kan ta del av dem. När ny teknik utformas så att den är användbar och tillgänglig också för personer med funktionsnedsättning öppnar det för ökad självständighet.

Nya hjälpmedel är i allt större utsträckning baserade på digital teknik. Med ny teknik har i vissa fall gränsen mellan ett hjälpmedel och en konsumentprodukt kommit att suddas ut. Exempelvis har introduktionen av stöd för orienterings-, navigerings- och positionering i mobiltelefoner gett nya möjligheter att på egen hand kunna ta del av kollektivtrafiken och förflytta sig till och från skolan eller arbetet.

Målet för it-politiken är att Sverige ska vara ett hållbart informationssamhälle för alla. Insatserna syftar till att den tekniska utvecklingens möjligheter

ska utnyttjas på bästa sätt inom alla samhällsområden för att bidra till mer övergripande mål som hållbar tillväxt och ökad livskvalitet.

Regeringens insatser

Post- och telestyrelsen, PTS, arbetar med en rad olika insatser för att personer med funktionsnedsättning ska kunna använda ny teknik och nya tjänster. Bland annat verkar PTS för att generella it-lösningar ska vara tillgängliga och användbara genom att exempelvis sprida information om människors olika behov i projektet it-frågan. Vidare upphandlar PTS tjänster inom området elektronisk kommunikation samt initierar utvecklingsprojekt och andra insatser med inriktning på it-användning för personer med funktionsnedsättning. Ny teknik och nya tekniska lösningar har kontinuerligt utvärderats för att förbättra och utveckla befintliga tjänster samt för att etablera nya tjänster. Under 2011 genomförs en innovationstävling i syfte att få fram nya informations- och kommunikationslösningar som ytterligare kan öka tillgängligheten till kultur och fritid.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, bistår regeringen i arbetet med att koordinera och utveckla den europeiska politiken för e-inkludering på nationell nivå. I rapporten ”Rätt från början” som Handisam överlämnade till regeringen hösten 2009, presenterades förslag till handlingsplan för e-inkludering. Vissa förslag har tagits om hand inom ramen för e-förvaltningspolitiken respektive funktionshinderspolitiken. Övriga förslag, liksom Handisams förslag till hur e-tillgängligheten ska följas upp, utgör underlag till strategin digital agenda för Sverige som ska presenteras under 2011.

Digital agenda för Sverige

Sverige har en stark position att försvara. Vid internationella jämförelser ligger Sverige sammantaget ofta i den absoluta toppen bland uppkopplade nationer. Det finns dock områden där vi ligger mindre bra till. Många länder tar nu ambitiösa initiativ för att ta till vara informationsteknikens möjligheter att långsiktigt stärka sin konkurrenskraft. Ett prioriterat mål är hög tillgång till bredband i alla delar av landet. Men det finns också behov av en samlad strategi för hur vi kan få en större andel av befolkningen att använda digitala tjänster, inte minst bland de grupper som i dag har en mycket låg användningsgrad. För att ta tillvara de möjligheter som digitaliseringen av samhället erbjuder kommer regeringen att i dialog med berörda aktörer ta fram en sammanhållen strategi – En digital agenda för Sverige. Agendan syftar till att bättre utnyttja statens befintliga resurser och samordna åtgärder kring behov som är gemensamma för regeringens initiativ på it-området, bland annat tillgänglighet. Strategin digital agenda för Sverige kommer att presenteras senare under 2011.

Handlingsplan för e-förvaltning

Regeringen beslutade i mars 2009 att inrätta en E-delegation som ska leda och samordna e-förvaltningen. E-delegationen ska bidra till att genomföra regeringens handlingsplan för e-förvaltning från 2008 och bidra till att uppfylla målet att det ska vara så enkelt som möjligt för medborgare och företag att utöva sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter samt ta del av för-

valtningens service. En grundläggande utgångspunkt är att utvecklingen av e-förvaltning alltid bör ske utifrån användarnas behov. Ett viktigt arbete för delegationen är att samordna den statliga förvaltningens it-standardiseringsarbete, tillhandahålla metod och expertstöd, följa upp myndigheternas arbete med e-förvaltning utifrån de förvaltningspolitiska målen och de mål som regeringen kan komma att besluta på området. Åtgärdernas konsekvenser för brukarna ska beskrivas och analyseras.

E-delegationen överlämnade i oktober 2009 ett förslag till strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning innefattande förslag som rör e-inkludering och användarnas behov i fokus. E-delegationen har också startat ett projekt för att utveckla den tidigare Vägledningen för 24–timmarswebben. Den nya vägledningen ska leda till att så många som möjligt ska kunna använda offentliga webbsidor och e-tjänster. Den kommer bland annat att rekommendera att standarden WCAG 2.0 ska användas. Denna standard ställer ökade krav på utformning av webbgränssnitt som underlättar för personer med funktionsnedsättning. Vägledningen ska vara klar i juni 2011.

Under det svenska ordförandeskapet i EU 2010 drev Sverige ståndpunkten att e-förvaltning bör användas som ett verktyg för att på olika sätt stärka medborgares, företags och organisationers utvecklingskraft (to empower). Denna hållning manifesterades i den Ministerdeklaration om e-förvaltning som under det svenska ordförandeskapet i EU antogs av samtliga ministrar med ansvar för e-förvaltning i medlemsländerna, kandidatländerna och EFTA-länderna – den s.k. Malmödeklarationen.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet ska erbjuda ett visst stöd till medlemmar som under strategiperioden vill förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning på sina webbplatser. Detta ska främst ske genom att tillhandahålla dokumentation som bygger på standarder för tillgänglighet (WCAG2.0) och e-delegationens rekommendationer för webbutveckling.

Offentlig upphandling och standardisering

Både internationellt och nationellt ses möjligheterna med offentlig upphandling som ett medel att främja tillgänglighet utifrån människors olika behov, till exempel för personer med funktionsnedsättning och därigenom öka tillgängligheten för alla. Den 1 januari 2008 trädde den nya lagen (2007:1091) om offentlig upphandling i kraft. En ny föreskrift anger att de tekniska specifikationerna om möjligt bör innehålla krav på tillgänglighet utifrån människors olika behov, till exempel för personer med funktionsnedsättning och därigenom utformas för att öka tillgängligheten för alla. Standarder är viktiga för att kunna ställa relevanta krav i upphandlingarna. Inom EU pågår arbete inom standardiseringen med att ta fram europeiska standarder till stöd för implementering av tillgänglighetskrav inom både it-området och byggd miljö.

Upphandlingsfrågorna skär genom alla politikområden. Därför är det viktigt att de erfarenheter som finns från it-området tas tillvara också inom andra områden. Kammarkollegiet har en viktig roll i att tillgodose att den offentliga förvaltningen kan ställa relevanta krav på användbarhet och tillgänglighet. Kammarkollegiet kommer därför att få i uppdrag att inom ramen för upp-

handlingsstödet i samverkan med Konkurrensverket och Handisam, ta fram en vägledning för att upphandla och avropa användbart och tillgänglig för alla oavsett funktionsförmåga.

Delmål för Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen

Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016.

Delmål för Post- och telestyrelsen

- PTS arbete ska bidra till att fler generella IKT-lösningar kan användas av så många som möjligt, oavsett funktionsförmåga.
- Standarder som tas fram och revideras inom elektronisk kommunikation och post ska i högre grad skapa förutsättningar för att tjänster och produkter kan användas av så många som möjligt.
- Minst fem av de utvecklingsprojekt PTS finansierar ska leda till märkbara, användbara lösningar för målgrupperna.
- Minst tre av de utvecklingsprojekt PTS finansierar ska leda till användbara lösningar enligt principen ”Design för alla”.
- PTS ska tillhandahålla kommunikationstjänster för personer med funktionsnedsättning. Tjänsterna ska hålla hög kvalitet, ligga i framkant tekniskt, och uppfylla användarnas behov.

Delmål för Kammarkollegiet

- Kammarkollegiet ska bidra till att fler generella it-lösningar kan användas av så många som möjligt, oavsett funktionsförmåga.
- Kammarkollegiet ska i sina ramavtalsupphandlingar för it tillämpa en ”katalog” av krav på användbarhet och tillgänglighet.
- Kammarkollegiet ska verka för att det för användbarhet och tillgänglighet utvecklas ett system med upphandlingskrav analogt med det som finns på miljöområdet.
- Kammarkollegiet ska i relevanta ramavtalsupphandlingar för it bidra till att den offentliga förvaltningen har tillgång till kompetens för utveckling av tillgängliga webbgränssnitt.
- Kammarkollegiet ska bidra till ökad kunskap och beställarkompetens vad avser användbarhet och tillgänglighet.

Kultur, medier och idrott

Inriktningsmål

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kultur- och idrottslivet ska förbättras.
- Funktionshindersperspektivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet och idrottsområdet.
- Medietjänster och film ska i högre utsträckning utformas på ett sätt som gör dem tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Tillgänglighetsperspektivet bör finnas med från början när verksamhet, information och lokaler planeras.
- De regionala biblioteksverksamheterna bör kunna utveckla kompetens och samordna sina ansträngningar för att utjämna eventuella skillnader mellan kommunerna och följa upp hur bibliotekslagen tillämpas.
- De tekniska framstegen har fört med sig helt nya möjligheter när det gäller att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Kulturlivets aktörer bör i samverkan använda sig av och vidareutveckla dessa möjligheter.
- Den tekniska utvecklingen på film- och medieområdet ger stora möjligheter att öka tillgängligheten. Förutsättningarna kan ytterligare förbättras genom ökad samverkan mellan olika aktörer.

Regeringen kommer att ge Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Kulturens värden ska vara tillgängliga för alla – genom bildningsarbete, genom möjligheter till eget skapande och genom möjligheter att ta del av professionellt konstnärligt skapande. Att ha tillgång till mångfalden av medier i samhället är också en grundläggande rättighet och en viktig förutsättning för att kunna utöva sin grundlagsskyddade yttrandefrihet. Det statliga stödet till idrotten ska komma alla till del oavsett eventuell funktionsnedsättning. Funktionshindersperspektivet ska därför beaktas i alla regeringsinitiativ på kultur-, medie- och idrottsområdet.

Tillgängligheten inom scenkonsten har uppmärksammats genom Hallundadeklarationen från 2008 och Norrlandsdeklarationen 2010. Dessa deklarationer uppmanar chefer och ledningar inom scenkonstområdet att ta ett ökat ansvar för att förbättra tillgängligheten till verksamhet, lokaler och information för personer med funktionsnedsättning.

Museerna har generellt sett kommit långt i sitt tillgänglighetsarbete. Dock kvarstår vissa utmaningar eftersom en del museer har tillfälliga satsningar. Att fortsätta arrangera mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte är en central del av det fortsatta arbetet med att utveckla tillgänglighet till museerna.

Enligt 8 § i bibliotekslagen (1996:1596) ska folk- och skolbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat personer med funktionsnedsättning genom att erbjuda litteratur i former särskilt anpassade till denna grupps behov. Enligt den utvärdering som Kulturdepartementet låtit göra av bibliotekslagen finns det stora skillnader mellan kommunerna, bland annat när det gäller i hur stora resurser som läggs på att utveckla en folk- och skolbiblioteksverksamhet som möter alla invånare.

De tekniska hjälpmedlen, som till exempel de anpassade datorerna, har utvecklats snabbt. De är i dag lätta att använda och förhållandevis billiga. De erbjuder utmärkta möjligheter att ta del av litteratur och kultur. Långt ifrån alla kommuner erbjuder emellertid tillgång till dem. En del kommuners biblioteksverksamhet lever upp till bibliotekslagens föreskrifter i detta avseende, men inte alla.

En ny radio- och tv-lag (2010:696) trädde i kraft den 1 augusti 2010. Lagen innebär att kraven på leverantörer av medietjänster höjs när det gäller tillgängliggörandet av program för personer med funktionsnedsättning.

Regeringens insatser

Den övergripande strategin för regeringens politik på området är att ett funktionshindersperspektiv ska integreras i verksamheten. Samtliga statliga institutioner inom kulturområdet bör informera om hur tillgängligheten är och vilka hinder som finns för den som vill besöka institutionen eller ta del av dess verksamhet.

Även Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, kan här göra en viktig insats. Styrelsen för SKL har beslutat att förbundet ska verka för att tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning görs till en inarbetad dimension i de årliga överläggningarna inom ramen för Samverkansmodellen mellan Kulturrådet och landstingen respektive regionerna.

Regeringens satsning Skapande skola – som från och med 2011 riktar sig till hela grundskolan – syftar till att utifrån skolans läroplan öka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet och öka elevernas egna skapande. Satsningen har bland annat möjliggjort en ökad delaktighet i kulturlivet även för elever med funktionsnedsättning.

Inom ramen för den verksamhet som nya Myndigheten för kulturanalys bedriver ligger ett ansvar för att bedöma utvecklingen gällande tillgänglighet inom kulturområdet.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Taltidningsnämnden [6] och Post- och telestyrelsen fick den 23 juni 2010 ett uppdrag från regeringen att utreda den framtida taltidningsverksamheten. I delrapporten, liksom i de tidigare rapporterna, lämnas bland annat förslag om en övergång från radiodistribuerade

[6] TTN avvecklades som myndighet och dess verksamhet fördes över till TPB den 1 augusti 2010. Den särskilt sammansatta taltidningsnämnden utgör numera ett särskilt beslutsorgan inom TPB.

inlästa taltidningar till internetdistribuerade talsyntestidningar. Förändringarna bedöms göra taltidningar intressanta för fler i målgruppen, till exempel dyslektiker, utöver de äldre synskadade som idag utgör 97 procent av användarna. Förslagen bedöms vidare leda till en effektivare användning av de statliga medel som används för taltidningsverksamhet. Förslagen i de nämnda rapporterna bereds inom Regeringskansliet.

Regeringen tillsatte den 24 mars 2011 en kommitté om litteraturens ställning (Ku 2011:04), litteraturutredningen. Utredningen ska bland annat analysera läsfrämjande insatser och beakta de förändringar som teknikutvecklingen för med sig på litteraturområdet, insatser som även kommer personer med funktionsnedsättning till del. Med teknikens utveckling har nya flexibla sätt att tillgodogöra sig litteratur uppstått – exempelvis e-böcker, som kan läsas på läsplattor utan att läsaren måste bläddra sidor på traditionellt vis. I sammanhanget kan även nämnas Centrum för lättläst, som har till uppgift att göra nyhetsinformation och litteratur tillgänglig för bland annat personer med funktionsnedsättning. Centret har fått i uppdrag att, i samband med sin årsredovisning för 2010, redovisa en omvärldsanalys som tar upp förändringar och utvecklingstendenser i samhället som har betydelse för centrumets verksamhet, inklusive en kartläggning av andra aktörer på området. Rapporten tar bland annat upp möjligheter inom ny teknik och samverkan.

På regeringens uppdrag fördelar Stiftelsen Svenska Filminstitutet sedan 2000 stöd till film och video för syntolkning och textning på svenskt språk. Stödet har lett till en ökad tillgänglighet till svensk film för synskadade, hörselskadade och döva. Samtidigt har det funnits faktorer som kraftigt begränsat tillgängligheten. Trots stödet från Filminstitutet har antalet syntolkade filmvisningar och publikens storlek förblivit relativt konstant och begränsad. Även när det gäller textade kopior av svensk film för hörselskadade och döva finns begränsningar i tillgängligheten. Problemen med syntolkning och textning har till stor del sin grund i tekniska begränsningar i den analoga visningstekniken på biograferna. Den digitala visningstekniken ger helt andra möjligheter att tillgängliggöra svensk film. Eftersom digitaliseringen av biografer och av filmdistribution nu fått fart kommer situationen att förbättras framöver.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om ett uppdrag åt Svenska Filminstitutet och Post- och telestyrelsen att genomföra ett projekt som syftar till att utreda och utveckla förutsättningarna för en ökad tillgänglighet till svensk film på digitala biografer för personer med funktionsnedsättning, främst synskadade. Vad gäller ökad tillgänglighet för döva och hörselskadade föreslås i Filmutredningens betänkande Vägval för filmen (SOU 2009:73) att stöd till svensk filmproduktion ska villkoras med att det ska vara möjligt att se de filmer som får stöd med svensk text på digitala biografer och i digitala videoformat. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringen ställer i sändningstillstånden för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB krav på att företagen ska beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning. I sändningstillstånden för perioden 2010–2013 har målen skärpts bland annat när det gäller textning av tv-program. Målet på lång sikt är att hela utbudet från alla tre programföretagen görs tillgängligt för alla medborgare.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om direktiv till en kommitté som ska analysera förutsättningarna för radio och tv i allmänhetens tjänst och lämna förslag till de förändringar som behöver göras inför nästa tillståndsperiod som inleds den 1 januari 2014. Kommittén ska kartlägga programföretagens insatser för att förbättra utbudets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, och ta ställning till hur tillgängligheten kan fortsatt förbättras. I detta sammanhang ska syntolkning och teckenspråkstolkning särskilt uppmärksammas. Kommittén ska följa och beakta det arbete som Myndigheten för radio och tv och Institutet för språk och folkminnen utför på tillgänglighetsområdet.

När det gäller tillgänglighet till övriga tv-sändningar har för närvarande programtjänster som tillhandahålls av TV4 AB sändningstillstånd med villkor om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. För övriga programföretag som har tillstånd att sända marksänd tv eller som sänder via satellit gäller ännu inga sådana krav. Sedan den nya radio- och tv-lagen (2010:696) har trätt i kraft bedriver Myndigheten för radio och tv ett arbete med målet att under sommaren 2011 meddela enskilda beslut för svenska programföretag som sänder tv i marknätet eller via satellit om vilka hjälpmedel de ska använda för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning samt i vilken omfattning det ska ske. Kraven ska vara framtagna med hänsyn till företagens finansiella förutsättningar.

Bestämmelsen i den nya radio- och tv-lagen om krav på tillgänglighet gäller inte för sändningar genom tråd. Den 1 januari 2011 infördes i yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) en bestämmelse som medger att det i lag meddelas föreskrifter i fråga om skyldighet för den som i tråd sänder program i television att utforma sändningarna på ett sådant sätt att programmen genom textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik blir tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Frågan om att utöka tillgänglighetskraven i radio- och tv-lagen till att omfatta även sändningar genom tråd bereds nu i Regeringskansliet.

Målet med statens stöd till idrotten är att ge möjligheter för flickor och pojkar, kvinnor och män att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge flickor och pojkar, kvinnor och män positiva upplevelser av idrott som underhållning. Statsbidraget utgår bland annat som organisationsbidrag till Svenska Handikappidrottsförbundet och Svenska Dövidrottsförbundet. Stöd ges även inom ramen för det statliga lokala aktivitetsstödet för barn- och ungdomsverksamhet och av medel från den särskilda satsningen Idrottslyftet.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet under strategiperioden ska verka för att de offentliga bidragssystemen till idrottsverksamhet utvecklas så att grupper som idag står utanför föreningsidrott och annan offentlig subventionerad idrott kommer i åtnjutande av stödet. SKL stödjer de medlemmar som önskar utveckla sina bidragssystem i den riktningen med information och mötesplatser.

SKL söker även samarbete med centrala organisationer inom funktionshindersrörelsen såväl som nationella idrotts-, fritids- och kulturorganisationer för att stödja lokala utvecklingsarbeten. Syftet är att hitta verksamhetsformer

och samarbeten lokalt för att nå målgruppen barn och unga med funktionsnedsättning med integrerad eller separerad kultur- och fritidsverksamhet.

Delmål för Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet

Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016.

Delmål för Kulturrådet

- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013.
- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha åtgärdat enkelt avhjälpta hinder senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.
- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha webbplatser och e-tjänster som är tillgänglighetsanpassade senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.

Delmål för Riksantikvarieämbetet

- Riksantikvarieämbetet har en föredömlig, samlande, stödjande och pådrivande position i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken på nationell och regional nivå, så att personer med funktionsnedsättning, i rimlig omfattning, kan ha samma möjligheter att verka inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde och ha tillgång till dess tjänster.

Rättsväsendet och Migrationsverket

Inriktningsmål

- Kompetensen hos myndigheterna inom rättsväsendet kring förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättningar ska ytterligare stärkas.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen ska fortsätta sitt utvecklings- och förändringsarbete för att dess personal ska få ökad kompetens beträffande förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning.

Regeringen avser

- att nära följa utvecklingen av de insatser som myndigheterna planerar för att öka kompetensen hos myndigheterna inom rättsväsendet.

Regeringen kommer att ge Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål och insatser som redovisas i denna strategi.

Inledning

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.

Domstolarna utgör stommen inom rättsväsendet. Till rättsväsendet räknar man också de brottsförebyggande och utredande myndigheterna, till exempel Polisen, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten. I detta avsnitt redovisas även Migrationsverketsinsatser.

Sverige ska vara ett tryggt land för alla oavsett vem man är eller var man bor. Brottsbekämpningen ska ske ur ett medborgarperspektiv. Civilrätten ska vara tydlig och förutsebar. Människor ska känna att rättsväsendet finns till för dem, att lagar är rimliga och relevanta och att rättsväsendet fungerar effektivt och rättssäkert. För att minska brottsligheten och öka tryggheten krävs att brott som har begåtts utreds, att gärningsmän lagförs och att brottsoffer får upprättelse.

Att bli utsatt för ett brott kan i många fall vara en traumatisk upplevelse. Det är därför viktigt att brottsoffer får ett bra bemötande liksom stöd, skydd och hjälp. Regeringen arbetar kontinuerligt med olika frågor som rör brottsoffer för att utveckla samhällets stöd till dessa personer.

Under den förra mandatperioden genomförde regeringen en rad viktiga förändringar för att minska brottsligheten och öka människors trygghet i hela landet. Stora satsningar har genomförts i rättsväsendet som bland annat har

inriktats på olika åtgärder för att förbättra bemötandet av parter och andra personer som kommer i kontakt med rättsväsendet.

Ökade möjligheter för personer med funktionsnedsättning att ta tillvara sina rättigheter är ett övergripande mål, vilket bland annat innebär att frågor om bemötande och tillgänglighet borde vara en naturlig del av det utvecklings- och förändringsarbete som myndigheterna inom rättsväsendet bedriver.

Regeringens insatser

Polisen bedriver ett målmedvetet arbete för att minska diskriminering och andra former av begränsningar av de mänskliga rättigheterna. Rikspolisstyrelsen har utarbetat en policy och handlingsplan för mångfald och likabehandling för 2010–2012. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är ett viktigt område, och i planen understryks bland annat att det faktum att en person har nedsatt funktionsförmåga eller har begränsade språkkunskaper får inte utgöra hinder i kontakterna med polisorganisationen. Polismyndigheter ska därför analysera sin verksamhet ur såväl ett bemötande som ett funktionshindersperspektiv.

Åklagarmyndigheten har en handlingsplan för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning till lokaler, information, kommunikation och bemötande samt till Åklagarmyndigheten som arbetsplats. Under 2010 startade Åklagarmyndigheten ett projekt där man kartlägger hur myndigheten lämnar information till olika typer av brottsoffer och hur brottsoffren kan ta till sig informationen. I samband med huvudförhandling i domstol finns möjlighet till tolkning för personer med syn- och hörselnedsättning.

Domstolsverket har utarbetat en handlingsplan för tillgänglighet i Sveriges Domstolar. Handlingsplanen omfattar områdena lokaler, kommunikation och information samt verksamhet och personalfrågor. Enligt handlingsplanen ansvarar Domstolsverket för lokaler, gemensam information från Sveriges Domstolar i form av trycksaker och på hemsidan samt samordning av tillgänglighetsfrågorna. Respektive domstol har det yttersta ansvaret för att den enskilda domstolen är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning samt att verksamheten har ett mångfaldsperspektiv. Målen i handlingsplanen följs upp årligen av Domstolsverket respektive de enskilda domstolarna.

Kriminalvården har utarbetat riktlinjer för myndighetens klientinriktade arbete mot diskriminering och även för arbetet med personer med funktionsnedsättning i Kriminalvården.

Brottsoffermyndigheten beviljar årligen, genom Brottsofferfonden, medel till forskning om brottsoffer. Myndigheten har exempelvis finansierat forskning som syftar till ökad kunskap om barn med inlärningssvårigheter och intellektuell funktionsnedsättning. Ett projekt har bedrivits för att utveckla en checklista för rättsväsendet när barn med funktionsnedsättning misstänks vara brottsoffer. Ytterligare en studie har gjorts som avser att belysa hur Barn- och ungdomshabiliteringen anmäler våld mot barn med funktionsnedsättning till socialnämnden.

Brottsoffermyndighetens växelnummer är kopplat till en tjänst som riktar sig till personer som på grund av funktionsnedsättning kan behöva stöd för att genomföra talsamtal.

Som ett led i regeringens arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har Brottsoffermyndigheten i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Syftet med utbildningsprogrammet är att öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa brottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Kunskap om brottsoffer med funktionsnedsättning bör ingå i utbildningsprogrammet.

Delmål för Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen

Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

Delmål för Brottsoffermyndigheten

- Brottsoffermyndigheten, BrOM, ska öka sina medarbetares kompetens beträffande förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning samt brottsoffer med funktionsnedsättning.
- BrOM ska öka kunskapen om vilka hinder som finns i rättsväsendet för personer med funktionsnedsättning och hur hindren kan motverka deltagande i och tillgång till rättsväsendet på lika villkor som andra i vårt samhälle. Detta gäller även företrädare för övriga rättsväsendet som utbildas av BrOM inom ramen för ordinarie verksamhet.
- BrOM ska säkerställa att brottsoffer med funktionsnedsättning får ett gott bemötande samt en god tillgänglighet till myndighetens verksamhet. Detta gäller även företrädare för övriga rättsväsendet, som utbildas av BrOM inom ramen för ordinarie verksamhet.
- De kunskaper som BrOM förvärvat om brottsoffer med funktionsnedsättning ska användas vid BrOMs externa arrangemang.
- Vittnesstödsverksamheternas samordnare samt polisens brottsoffersamordnare ska särskilt få kunskap om de hinder som finns beträffande möjligheterna för brottsoffer och vittnen med funktionsnedsättning att ta tillvara sina rättigheter i kontakter med polis- och domstolsväsendet.

Delmål för Domstolsverket

- All personal i Sveriges Domstolar ska genom e-utbildning stärka sin kompetens kring förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning.
- I redan befintliga chefsutbildningar och kurser i bemötande ska förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning vägas in.

Delmål för Migrationsverket

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med Migrationsverket och ta del myndighetens information och tjänster ska öka.
- Den fysiska tillgängligheten till Migrationsverkets lokaler för personer med funktionsnedsättning ska öka.

Delmål för Rikspolisstyrelsen

- Polisens utbildningsinsatser kring förutsättningarna och behov hos personer med funktionsnedsättning ska stärkas.
- Polisens interna information om förutsättningarna och behov hos personer med funktionsnedsättning ska förbättras.
- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med polisen och ta del av myndighetens information och tjänster ska öka.

Konsumentpolitiken

Målet för konsumentpolitiken
Konsumenterna har makt och möjlighet att göra aktiva val.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:
- En ny utredning om framtidens konsumentstöd.
- Tillgänglighet till handeln.
- Tillgänglighet och användbarhet genom standardisering.

Inledning

För att kunna fatta väl avvägda beslut och ta tillvara sina intressen krävs att konsumenter kan bedöma och jämföra olika erbjudanden på marknaderna utifrån sina förutsättningar och att de har insikt om sina rättigheter och skyldigheter. I takt med att utbudet blir mer komplext och att nya försäljningsmetoder utvecklas ställs emellertid allt högre krav på konsumenters kunskaper och grad av aktivitet. Härtill kommer att många tidigare offentligt utförda tjänster – inom bland annat vård, omsorg och utbildning – har öppnats för konkurrens. Det ger medborgarna nya möjligheter men ställer samtidigt den enskilde inför nya valsituationer som liknar de som konsumenter möter.

Även de sätt på vilka konsumenter söker information förändras. Internet har blivit en allt viktigare informationskälla för många konsumenter och till exempel sociala medier, bloggar och mobila tjänster har en allt större inverkan på konsumenternas beteende.

Ett effektivt stöd till konsumenter förutsätter att insatserna i större utsträckning utformas så att de når olika målgrupper i de miljöer där de befinner sig och utifrån deras förutsättningar att använda stödet. Rapporter från Konsumentverket och Europeiska kommissionen visar på vikten av att ta hänsyn till att konsumentkollektivet är en heterogen grupp. Skillnader i ålder, kön, utbildningsnivå, kunskap om och förutsättningar att använda ny teknologi, val av informationskanaler, engagemang, livssituation med mera, liksom eventuella funktionsnedsättningar, kan påverka förutsättningarna för att konsumenterna ska nås av och ta till sig det stöd som finns.

Konsumentverket – en sektorsmyndighet
Regeringen har gett Konsumentverket ett särskilt sektorsansvar för funktionshindersfrågor och verket ska enligt sin instruktion integrera detta arbete i den löpande verksamheten och stödja, samordna och driva på arbetet gentemot andra aktörer inom konsumentsektorn.

Konsumentverket arbetar utifrån detta ansvar med
- att öka medvetenheten om de behov som konsumenter med olika typer av funktionsnedsättningar har,

- att påtala de hinder och tillgänglighetsbrister som finns i samhället, samt
- att bistå med kunskap om hur tillgängliga miljöer, varor och tjänster kan utformas.

Regeringens insatser

Framtidens konsumentstöd
Regeringen har tillsatt en utredning om framtidens konsumentstöd. En särskild utredare ska se över det befintliga stödet till konsumenter i form av information och vägledning samt föreslå hur det bör organiseras och bedrivas. Tanken är att stödet ska bli mer ändamålsenligt, effektivt och likvärdigt för alla konsumenter i landet. I uppdraget ingår att föreslå lämpliga strategier och metoder för hur insatser ska utformas för att stödet ska nå fram till och användas av konsumenterna. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2012.

Butik för alla
Tillgängligheten till handeln ska förbättras. Hinder i butiksmiljön gör det svårt för kunder med funktionsnedsättningar att handla. Det kan röra sig om höga trösklar, tunga dörrar, omarkerade trappor, svårlästa skyltar eller bristande belysning. Svensk Handel och Konsumentverket har därför tillsammans tagit fram utbildningsmaterialet ”Butik för alla”. Syftet är att sprida kunskap och inspirera handeln till att arbeta för att öka tillgängligheten för alla kunder. Materialet ska spridas till handelns företag, ledningar för köpcentra och till kommunala tjänstemän som arbetar med tillgänglighetsfrågor.

Standardisering
Regeringen deltar genom Konsumentverket i ett standardiseringsarbete som syftar till att förbättra tillgänglighet och användbarhet. Det kan till exempel handla om skyltning i offentliga miljöer och hur man gör lekplatser och lekredskap säkra och tillgängliga. Konsumentverket stödjer också projekt via det statliga stödet till organisationer på konsumentområdet där användarnas synpunkter och erfarenheter tas till vara i till exempel produktutveckling av lättöppnade förpackningar. Konsumentverket tar också fram merkostnadsberäkningar för specialkost, vilka bland annat används av myndigheter vid beslut om ersättningar. Konsumentverket arbetar vidare aktivt med att göra sin webbplats tillgänglig. Delar av informationen på webbplatsen finns därför framtagen i alternativa format.

REGERINGSKANSLIET

Socialdepartementet

10333 Stockholm

KOMISJA EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 15.11.2010
KOM(2010) 636 wersja ostateczna

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier

{SEK(2010) 1323}
{SEK(2010) 1324}

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie. 3

2. Cele i działania 4

2.1. Obszary działania 6

2.2. Realizacja strategii 11

3. Podsumowanie 13

1. WPROWADZENIE

Jedna na sześć osób w Unii Europejskiej jest niepełnosprawna[1], w stopniu od lekkiego do znacznego, co oznacza, że około 80 mln Europejczyków często nie ma możliwości pełnego uczestniczenia w życiu społecznym i gospodarczym z powodu barier związanych ze środowiskiem i z postawami ich otoczenia. Wskaźnik ubóstwa osób niepełnosprawnych jest o 70% wyższy od średniej[2], także z powodu ograniczonego dostępu do zatrudnienia.

Ponad jedna trzecia osób w wieku powyżej 75 lat dotknięta jest niepełnosprawnością ograniczającą w pewnym stopniu ich możliwości, a w przypadku ponad 20 % ograniczenia te są znaczne[3]. Ponadto liczba tych osób zwiększy się wraz ze starzeniem się społeczeństwa UE.

Na Unii Europejskiej i państwach członkowskich spoczywa odpowiedzialność za poprawę społecznej i ekonomicznej sytuacji osób niepełnosprawnych.

- Artykuł 1 Karty Praw Podstawowych UE (zwanej dalej „Kartą") stanowi, że: „Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona." Artykuł 26 stanowi: „Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności." Ponadto art. 21 zakazuje wszelkiej dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.

- W Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej zawarty został wymóg zwalczania przez Unię przy określaniu i realizacji jej polityk i działań wszelkiej dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność (art. 10) oraz możliwość dostosowywania w tym celu prawodawstwa Unii (art. 19).

- Konwencja praw osób niepełnosprawnych ONZ (zwana dalej „Konwencją ONZ"), będąca pierwszym prawnie wiążącym instrumentem w zakresie praw człowieka, którego stronami są UE i jej państwa członkowskie, wkrótce obowiązywać będzie w całej UE[4]. Konwencja ONZ zobowiązuje Państwa Strony do ochrony wszystkich praw człowieka i praw podstawowych osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z Konwencją ONZ do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełne i skuteczne uczestnictwo w życiu społecznym, na równych zasadach z innymi osobami.

---

1 Moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności UE w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych (EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people - LFS AHM), 2002.

2 Europejskie badanie warunków życia ludności (EU Statistics on Income and Living Conditions: EU-SILC), 2004 r.

3 LFS AHM i EU- SILC 2007.

4 Została ona uzgodniona i podpisana przez wszystkie państwa członkowskie oraz przez UE w 2007 r. W październiku 2010 r. ratyfikowało ją 16 państw członkowskich (BE, CZ, DK, DE, ES, FR, IT, LV, LT, HU, AT, PT, SI, SK, SE, UK), a pozostałe są w trakcie ratyfikacji. Konwencja ONZ będzie obowiązywać UE i stanowić część porządku prawnego UE.

Komisja wraz z państwami członkowskimi będzie się starać o znoszenie przeszkód na drodze do Europy bez barier, przyjmując nowe rezolucje Parlamentu Europejskiego i Rady[5]. Niniejsza strategia określa ramy działania na poziomie europejskim oraz działań krajowych w odniesieniu do odmiennych sytuacji niepełnosprawnych mężczyzn, kobiet i dzieci.

Pełny udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i gospodarczym ma zasadnicze znaczenie dla powodzenia unijnej strategii „Europa 2020"[6] na rzecz inteligentnego i zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. Budowa społeczeństwa zapewniającego pełne włączenie społeczne przynosi także nowe możliwości rozwoju rynku i stymuluje innowacyjność. Ze względu na rosnącą liczbę konsumentów w starszym wieku argumenty ekonomiczne przemawiają za udostępnieniem usług i produktów dla wszystkich. Na przykład europejski rynek urządzeń wspomagających, którego roczna wartość szacowana jest na ponad 30 mld EUR[7], nadal jest rozdrobniony, a dostępne urządzenia są drogie. Ramy polityczne i prawne, podobnie jak rozwijane produkty i usługi, nie odzwierciedlają odpowiednio potrzeb osób niepełnosprawnych. Wiele towarów, usług, a także budynków nadal nie jest dostatecznie dostępnych.

Kryzys gospodarczy negatywnie wpłynął na sytuację osób niepełnosprawnych i sprawił, że konieczne stało się szybkie podjęcie działań. Celem niniejszej strategii jest poprawa jakości życia poszczególnych osób oraz odniesienie korzyści przez społeczeństwo i gospodarkę bez powodowania zbędnych obciążeń dla przemysłu i administracji.

2. CELE I DZIAŁANIA

Ogólnym celem strategii jest zwiększenie możliwości osób niepełnosprawnych, tak aby mogły one w pełni korzystać ze swoich praw i uczestniczyć w życiu społecznym oraz w europejskiej gospodarce, zwłaszcza dzięki jednolitemu rynkowi. Osiągnięcie tych celów i skuteczne wprowadzenie w życie Konwencji ONZ w całej UE wymaga spójnych działań. Niniejsza strategia określa działania, które na poziomie UE mają uzupełniać działania krajowe i wyznacza mechanizmy[8] potrzebne do wdrożenia Konwencji ONZ na poziomie Unii Europejskiej, także w obrębie instytucji UE. Strategia określa także wsparcie jakiego wymagają dotacje, badania naukowe, kampanie informacyjne, opracowywanie statystyk i gromadzenie danych.

Eliminowanie barier znajduje się w centrum strategii[9]. Komisja określiła osiem podstawowych obszarów działania: **Dostępność, Uczestnictwo, Równość, Zatrudnienie, Kształcenie i szkolenie, Ochrona socjalna, Zdrowie i Działania zewnętrzne**. Dla każdego obszaru określono najważniejsze działania oraz nadrzędny cel na poziomie UE opisany w ramce. Powyższe obszary wybrano ze względu na ich potencjał dla osiągnięcia ogólnych celów strategii i Konwencji ONZ, powiązanych dokumentów politycznych instytucji UE oraz Rady Europy, a także wyników planu działania UE na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2003–2010 i konsultacji z państwami członkowskimi, zainteresowanymi stronami i obywatelami. Przywoływane działania na poziomie krajowym mają na celu uzupełnianie

---

5 Rezolucje Rady SOC 375 z 2 czerwca 2010 r. oraz 2008/C 75/01 i rezolucja Parlamentu Europejskiego B6-0194/2009, P6_TA(2009)0334.

6 COM(2010) 2020

7 Deloitte & Touche: Dostęp do urządzeń wspomagających w UE, 2003 oraz Badania BCC, 2008.

8 Artykuł 33 Konwencji ONZ.

9 Zgodnie z Eurobaromentrem 2006 91 % respondentów uważa, że większe środki powinny być przeznaczane na eliminowanie fizycznych przeszkód dla osób niepełnosprawnych.

działania na poziomie UE, a nie objęcie wszystkich krajowych zobowiązań wynikających z Konwencji ONZ. Komisja będzie poprawiać sytuację osób niepełnosprawnych także poprzez swój projekt przewodni: strategię Europa 2020 oraz ponowne uruchomienie jednolitego rynku.

2.1. Obszary działania

1 — Dostępność

„Dostępność” oznacza, że osoby niepełnosprawne mają dostęp, na równych prawach z innymi, do środowiska fizycznego, transportu, technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych (TIK) oraz pozostałych obiektów i usług. We wszystkich tych obszarach nadal istnieją znaczne bariery. Dla przykładu w UE-27 jedynie 5 % stron internetowych w pełni odpowiada standardom dostępności sieci, nieco więcej jest dostępnych częściowo. Wielu nadawców telewizyjnych nadal emituje jedynie niewiele programów opatrzonych napisami lub komentarzem dla niesłyszących[10].

Dostępność jest warunkiem wstępnym uczestniczenia w życiu społecznym i gospodarczym, ale przed UE nadal długa droga do jej osiągnięcia. Komisja proponuje zastosowanie instrumentów prawnych i innych, takich jak standaryzacja, w celu zwiększenia dostępności budynków, transportu i TIK, zgodnie z projektami przewodnimi: Europejską agendą cyfrową i Unią innowacji. Zgodnie z zasadami inteligentniejszego stanowienia prawa Komisja przeanalizuje korzyści związane z przyjęciem środków prawnych zapewniających dostępność produktów i usług, w tym środków zwiększających stosowanie zamówień publicznych, które wykazały swoją skuteczność w USA[11]. Spowoduje to włączenie problematyki dostępności i „projektowania dla wszystkich” do programów kształcenia i szkolenia w odpowiednich sektorach. Pobudzi to także rozwój ogólnounijnego rynku urządzeń wspomagających. Po dalszych konsultacjach z państwami członkowskimi i innymi zainteresowanymi stronami Komisja rozważy przedstawienie w 2012 r. „Europejskiego aktu w sprawie dostępności” (ang. European Accessibility Act). Mógłby on obejmować opracowanie specyficznych norm dla poszczególnych sektorów, które w znaczny sposób poprawiłyby funkcjonowanie wewnętrznego rynku dostępnych produktów i usług.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać krajowe działania na rzecz zapewniania dostępności i usuwania istniejących barier oraz poprawy dostępu do szerokiego asortymentu urządzeń wspomagających.

Zapewnienie dostępności towarów, usług, także publicznych, oraz urządzeń wspomagających dla osób niepełnosprawnych.

2 — Uczestnictwo

Nadal wiele przeszkód uniemożliwia osobom niepełnosprawnym pełne korzystanie z praw podstawowych – w tym praw obywateli Unii – i ogranicza ich udział w życiu społecznym na równych z innymi prawach. Do praw tych należy prawo do swobodnego przemieszczania się, wyboru miejsca i stylu życia oraz pełnego dostępu do kultury, rekreacji i sportu. Na przykład osoba o stwierdzonej niepełnosprawności przeprowadzająca się do innego państwa UE może stracić dostęp do krajowych świadczeń, takich jak bezpłatne lub ulgowe korzystanie z komunikacji publicznej.

Komisja podejmie działania w celu:

---

[10] KE (2007), SEC(2007) 1469, s. 7.

[11] Dział 508 „Rehabilitation Act” i „Architectural Barriers Act”.

– pokonania przeszkód w korzystaniu z praw przysługujących osobom niepełnosprawnym jako jednostkom, konsumentom, uczniom, uczestnikom życia gospodarczego i politycznego; pokonania problemów związanych z mobilnością w obrębie Unii i upowszechniania stosowania europejskiego modelu karty parkingowej dla niepełnosprawnych;

– działania na rzecz przechodzenia od instytucjonalnych do środowiskowych systemów opieki poprzez: wykorzystywanie funduszy strukturalnych oraz Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich dla wspierania rozwijania środowiskowych systemów opieki i zwiększania w społeczeństwie wiedzy na temat sytuacji osób niepełnosprawnych żyjących w domach opieki, w szczególności dzieci i osób starszych;

– poprawy dostępności organizacji sportowych, hobbystycznych, kulturalnych i rekreacyjnych, ich działalności, imprez, lokali, produktów i usług, także audiowizualnych; upowszechniania uczestnictwa w wydarzeniach sportowych i organizowania tego rodzaju imprez dla osób niepełnosprawnych; badania możliwości ułatwienia stosowania języka migowego i alfabetu Braille'a w komunikowaniu się z instytucjami UE; poprawienia dostępności procesu głosowania, aby ułatwić korzystanie z praw wyborczych obywateli UE; usprawnienia transgranicznego przesyłania dzieł chronionych prawem autorskim w dostępnych formatach; promowania wykorzystywania możliwości odstępstw przewidzianych w dyrektywie w sprawie praw autorskich[12].

Działanie UE będzie wspierać działania krajowe w celu:

– przejścia od instytucjonalnych do środowiskowych systemów opieki, w tym także z wykorzystaniem funduszy strukturalnych i Funduszu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w zakresie szkolenia pracowników i dostosowywania infrastruktury socjalnej, rozwijania systemów finansowania osobistej opieki, zapewniania odpowiednich warunków pracy zawodowych opiekunów, wsparcia dla rodzin i nieformalnych opiekunów;

– zapewnienia dostępności organizacji sportowych, hobbystycznych, kulturalnych i rekreacyjnych i ich działań oraz wykorzystania możliwości odstępstw przewidzianych w dyrektywie w sprawie praw autorskich.

Osiągnięcie pełnego udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym poprzez:

- umożliwienie im korzystania ze wszystkich korzyści płynących z obywatelstwa UE;

- usunięcie barier administracyjnych i wynikających z postaw społecznych w celu osiągnięcia pełnego udziału w życiu społecznym na równych prawach;

- zapewnienie usług środowiskowych wysokiej jakości, w tym także dostępu do osobistej opieki.

3 — Równość

[12] Dyrektywa 2001/29/WE. Protokół ustaleń zainteresowanych stron podpisany dnia 14.9.2009 r.

Ponad połowa Europejczyków uważa, że dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność lub wiek jest powszechnie obecna w UE[13]. Zgodnie z art. 1, 21 i 26 Karty UE oraz art. 10 i 19 TFUE Komisja będzie działać na rzecz równego traktowania osób niepełnosprawnych z wykorzystaniem dwutorowego podejścia.. Obejmie ono wykorzystanie istniejących przepisów UE, aby zapewnić ochronę przed dyskryminacją, oraz wprowadzenie w życie aktywnej polityki zwalczania dyskryminacji i promowanie w polityce UE równości szans. Komisja będzie także zwracać uwagę na skumulowany wpływ dyskryminacji, której osoby niepełnosprawne doświadczać mogą w z innych względów, takich jak narodowość, wiek, rasa lub przynależność etniczna, płeć, religia lub przekonania oraz orientacja seksualna.

Komisja zagwarantuje także pełne wprowadzenie w życie dyrektywy 2000/78/WE[14] zakazującej dyskryminacji w dziedzinie zatrudnienia. Poprzez kampanie informacyjne na poziomie UE i krajowym Komisja będzie działać na rzecz różnorodności i zwalczania dyskryminacji, a także wspierać działania organizacji pozarządowych aktywnych w tej dziedzinie na poziomie UE.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać polityki i programy krajowe na rzecz równości, przyczyniając się na przykład do uzyskiwania zgodności prawodawstwa państw członkowskich z Konwencją ONZ.

Wyeliminowanie w UE dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.

4 — Zatrudnienie

Dobra praca gwarantuje niezależność ekonomiczną, pobudza do osobistych osiągnięć i stanowi najlepszą ochronę przed biedą. Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi jednak tylko około 50 %[15]. Aby osiągnąć cele UE w zakresie wzrostu gospodarczego więcej osób niepełnosprawnych musi pracować w ramach wolnego rynku pracy i uzyskiwać dochody. Komisja wykorzysta pełny potencjał strategii „Europa 2020" i Programu na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia, oferując państwom członkowskim analizy, wytyczne polityczne, wymianę informacji i inne wsparcie. Poprawi ona stan wiedzy na temat sytuacji zatrudnienia niepełnosprawnych kobiet i mężczyzn, określi istniejące wyzwania i zaproponuje rozwiązania. Komisja zwróci szczególną uwagę na sytuację młodych osób niepełnosprawnych w momencie ich przechodzenia od kształcenia do zatrudnienia. Zajmie się ona kwestią mobilności w ramach tego samego zawodu, na wolnym rynku pracy oraz w warsztatach pracy chronionej, poprzez wymianę informacji i wzajemne uczenie się. We współpracy z partnerami społecznymi Komisja podejmie także zagadnienie samozatrudnienia i dobrej jakości miejsc pracy, w takich aspektach jak warunki pracy i rozwój kariery. Komisja zintensyfikuje swoje wsparcie dla inicjatyw wolontariuszy promujących zarządzanie różnorodnością w miejscu pracy, takich jak karty różnorodności podpisywane przez pracodawców i Inicjatywę na rzecz przedsiębiorczości społecznej.

Działanie UE będzie wspierać działania krajowe w celu: analizowania sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy; walki z postawami i pułapkami związanymi z korzystaniem ze świadczeń, które zniechęcają osoby niepełnosprawne do wchodzenia na rynek pracy; pomocy w integracji na rynku pracy dzięki wykorzystaniu Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS); rozwijania aktywnej polityki rynku pracy; zwiększania

---

13 Eurobarometr, badanie specjalne 317:

14 Dyrektywa Rady 2000/78/WE (Dz.U. L 303 z 2.12.2000, s. 16).

15 LFS, AHM, 2002

dostępności miejsc pracy; rozwijania usług w dziedzinie zatrudnienia, wspierania struktur i szkoleń w miejscu pracy; promowania korzystania z ogólnego rozporządzenia w sprawie wyłączeń blokowych[16], które umożliwia przyznawanie pomocy państwa bez wcześniejszego powiadamiania Komisji.

Umożliwienie znacznie większej liczbie osób niepełnosprawnych zarabiania na życie na wolnym rynku pracy.

5 — Kształcenie i szkolenie

W grupie wiekowej 16-19 lat nie kształci się 37 % osób o znacznie ograniczonych możliwościach i 25 % ograniczonych w pewnym stopniu wobec 17 % osób w pełni sprawnych[17]. Dostęp do głównego nurtu edukacji dla dzieci o znacznym stopniu niepełnosprawności jest trudny i często podlegają one segregacji. Osoby niepełnosprawne, a w szczególności dzieci, muszą być w odpowiedni sposób integrowane w ogólnym systemie edukacyjnym i w ich najlepszym interesie leży zapewnienie im indywidualnego wsparcia. W pełni respektując odpowiedzialność państw członkowskich w zakresie treści nauczania i organizacji systemu edukacyjnego, Komisja wspierać będzie dążenie do osiągnięcia wysokiej jakości kształcenia i szkolenia zapewniającego włączenie społeczne w ramach inicjatywy „Mobilna młodzież". Komisja zwiększać będzie wiedzę o poziomach kształcenia i możliwościach dla osób niepełnosprawnych oraz mobilność tych osób, ułatwiając im uczestnictwo w programie „Uczenie się przez całe życie".

Działanie UE będzie wspierać krajowe wysiłki poprzez ET 2020: strategiczne ramy europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia[18], na rzecz usuwania barier prawnych i administracyjnych stojących na drodze osób niepełnosprawnych w dostępie do ogólnych systemów kształcenia i szkolenia przez całe życie; wspierać w odpowiednim czasie kształcenie dla wszystkich i zindywidualizowane uczenie się oraz wczesną identyfikację osób o szczególnych potrzebach; zapewniać odpowiednie szkolenie i wsparcie osobom zajmującym się kształceniem na wszystkich poziomach i przygotowywać sprawozdania na temat poziomu udziału w kształceniu oraz jego wyników.

Upowszechnienie otwartego dla wszystkich kształcenia i uczenia się przez całe życie dla niepełnosprawnych uczniów i studentów.

6 – Ochrona socjalna

Mniejsze uczestnictwo w ogólnym kształceniu oraz w rynku pracy doprowadziło do nierówności w poziomie dochodów oraz do zjawisk takich jak bieda osób niepełnosprawnych, wykluczenie społeczne i izolacja. Niepełnosprawni muszą mieć możliwość korzystania z systemów ochrony socjalnej i programów ograniczania ubóstwa, do pomocy w obszarach niepełnosprawności, mieszkalnictwa socjalnego i innych usług zwiększających ich możliwości, a także programów emerytalnych i rentowych. Komisja zajmie się tymi zagadnieniami wykorzystując Europejski program walki z ubóstwem. Oceni ona odpowiedniość i trwałość systemów ochrony socjalnej i wsparcia z EFS. W pełni respektując kompetencje państw członkowskich, UE wspierać będzie krajowe działania na rzecz jakości i

16 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 800/2008 (Dz.U. L 214 z 9.8.2008, s. 3).

17 LFS, AHM, 2002

18 Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 w sprawie ET 2020 (Dz.U. C 119, z 28.5.2009, s. 2).

trwałości systemów ochrony socjalnej osób niepełnosprawnych, zwłaszcza poprzez wymianę praktyk i wzajemne uczenie się.

Działanie na rzecz godnych warunków życia osób niepełnosprawnych.

7 — Zdrowie

Osoby niepełnosprawne mają ograniczony dostęp do świadczeń zdrowotnych, w tym do rutynowego leczenia, co prowadzi do niezwiązanych z niepełnosprawnością nierówności dotyczących zdrowia. Osoby niepełnosprawne mają prawo do równego dostępu do opieki zdrowotnej, w tym do prewencji, oraz do specjalnych świadczeń zdrowotnych i rehabilitacyjnych wysokiej jakości i w dostępnych cenach, w których uwzględniane są ich potrzeby, także te związane z płcią. Zapewnienie dostępu jest przede wszystkim zadaniem państw członkowskich, które są odpowiedzialne za organizowanie i zapewnianie świadczeń zdrowotnych i opieki medycznej. Komisja będzie wspierać rozwój polityki na rzecz równego dostępu do opieki zdrowotnej, w tym świadczeń zdrowotnych i rehabilitacyjnych wysokiej jakości przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych. Realizując politykę zapobiegającą nierównościom w obszarze zdrowia, Komisja będzie zwracać szczególną uwagę na osoby niepełnosprawne; będzie także wspierać działania w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, aby zmniejszać ryzyko niepełnosprawności będącej wynikiem pracy zawodowej i ułatwić ponowną integrację niepełnosprawnych pracowników[19]; oraz działać na rzecz zapobiegania temu ryzyku.

Działanie UE będzie wspierać krajowe działania na rzecz zapewnienia dostępnych, niedyskryminacyjnych świadczeń i infrastruktury zdrowotnej; upowszechniania wiedzy o niepełnosprawności na uczelniach medycznych oraz w programach nauczania kierunków medycznych; zapewniania odpowiednich świadczeń rehabilitacyjnych; upowszechniania świadczeń w zakresie zdrowia psychicznego i działanie na rzecz rozwijania usług wczesnej interwencji i oceny potrzeb.

Zwiększenie równego dostępu osób niepełnosprawnych do świadczeń zdrowotnych i powiązanych usług.

8 — Działania zewnętrzne

UE i państwa członkowskie powinny promować prawa osób niepełnosprawnych w ramach swoich działań zewnętrznych, w tym rozszerzania UE oraz programów sąsiedztwa i rozwoju. W odpowiednich obszarach Komisja, w szerszym kontekście działań na rzecz niedyskryminacji, podkreślać będzie w działaniach zewnętrznych UE, że zagadnienie niepełnosprawności jest zagadnieniem z obszaru z praw człowieka; upowszechniać znajomość Konwencji ONZ i wiedzę o potrzebach osób niepełnosprawnych, w tym dostępności w dziedzinach pomocy kryzysowej i humanitarnej; doskonalić sieć korespondentów ds. niepełnosprawności, zwiększając świadomość zagadnień związanych z niepełnosprawnością w delegaturach UE; sprawić, by kraje kandydujące i potencjalne kraje kandydujące dokonywały postępów w upowszechnianiu praw osób niepełnosprawnych, a instrumenty finansowe pomocy przedakcesyjnej używane były do poprawy ich sytuacji.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać krajowe inicjatywy dotyczące niepełnosprawności w dialogu z państwami trzecimi i w odpowiednich przypadkach łączyć niepełnosprawność i

[19] Strategia UE w dziedzinie zdrowia i bezpieczeństwa w pracy 2007-2012 - COM(2007) 62

realizację Konwencji ONZ, uwzględniając zobowiązania podjęte w Akrze odnoszące się do skuteczności pomocy. Doprowadzi to do uzgodnienia stanowisk i zaangażowania w zagadnienia dotyczące niepełnosprawności na forum międzynarodowym (ONZ, Rada Europy, OECD).

Promowanie praw osób niepełnosprawnych w ramach działań zewnętrznych UE.

2.2. Realizacja strategii

Strategia wymaga wspólnego i odnowionego zaangażowania instytucji UE i wszystkich państw członkowskich. Działanie w wymienionych powyżej głównych obszarach muszą być wspierane z użyciem następujących ogólnych instrumentów:

1 — Podnoszenie świadomości

Komisja będzie podejmować starania aby zagwarantować, że osoby niepełnosprawne znają przysługujące im prawa, zwracając szczególną uwagę na dostępność materiałów i kanałów informacyjnych. Będzie ona upowszechniać koncepcję „projektowania dla wszystkich" w odniesieniu do produktów, usług i środowiska.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać krajowe kampanie świadomości społecznej w zakresie możliwości i wkładu osób niepełnosprawnych oraz promować wymianę dobrych praktyk w ramach grupy wysokiego szczebla ds. niepełnosprawności (DHLG).

Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie niepełnosprawności i wiedzy osób niepełnosprawnych o przysługujących im prawach i sposobach ich egzekwowania.

2 — Wsparcie finansowe

Komisja będzie dążyć do zagwarantowania, że programy UE w obszarach polityki istotnych dla osób niepełnosprawnych zawierają możliwości finansowania, na przykład programów badawczych. Koszt działań podejmowanych w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym udziału w programach UE powinien być kwalifikowalny do zwrotu. Unijne instrumenty finansowania, a w szczególności Fundusze Strukturalne, muszą być stosowane w dostępny i niedyskryminacyjny sposób.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać krajowe wysiłki na rzecz osób niepełnosprawnych i zwalczać dyskryminację poprzez finansowanie w ramach głównego nurtu, właściwe stosowanie art. 16 rozporządzenia ogólnego w sprawie funduszy strukturalnych[20] oraz zwiększanie wymogów dotyczących dostępności zamówień publicznych. Wszystkie środki powinny być wprowadzane w życie zgodnie z europejskim prawem konkurencji, w szczególności przepisami dotyczącymi pomocy państwa.

Optymalizowanie wykorzystania instrumentów finansowania UE na rzecz dostępności i niedyskryminacji oraz zwiększenie widoczności możliwości finansowania związanych z niepełnosprawnością w programach po 2013 r.

3 — Gromadzenie statystyk i danych oraz monitorowanie

[20] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.U. L 210 z 31.7.2006, s. 25).

Komisja będzie działać na rzecz usprawnienia przepływu informacji na temat niepełnosprawności gromadzonej w ramach badań społecznych UE (Europejskie badanie warunków życia ludności, moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności, europejskie badanie zdrowia), opracowania specjalnego badania dotyczącego przeszkód w integracji społecznej osób niepełnosprawnych oraz przedstawienia zestawu wskaźników służących monitorowaniu ich sytuacji w odniesieniu do najważniejszych celów strategii „Europa 2020" (kształcenie, zatrudnienie i ograniczenie ubóstwa). O udział w tych pracach poprzez gromadzenie danych oraz prowadzenie badań naukowych i analiz zwrócono się do Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej w ramach jej mandatu.

Komisja opracuje także narzędzie internetowe umożliwiające przegląd praktycznych działań i prawodawstwa służącego wprowadzaniu w życie Konwencji ONZ.

Działanie UE będzie wspierać i uzupełniać krajowe działania w ramach gromadzenia statystyk i innych danych, zawierających informacje o barierach uniemożliwiających osobom niepełnosprawnym korzystanie z przysługujących im praw.

Uzupełnianie gromadzenia okresowych danych statystycznych dotyczących niepełnosprawności w celu monitorowania sytuacji osób niepełnosprawnych.

4 — Mechanizmy wymagane w Konwencji ONZ

Ramy zarządzania określone w art. 33 Konwencji ONZ (punkty koordynacji, mechanizm koordynowania, niezależny mechanizm i udział osób niepełnosprawnych i ich organizacji) muszą zostać wprowadzone na dwóch poziomach: w państwach członkowskich, w ramach wielu polityk UE oraz w instytucjach UE. Na poziomie UE w oparciu o istniejącą strukturę stworzone zostaną mechanizmy koordynowania zarówno pomiędzy służbami Komisji a instytucjami UE, jak i pomiędzy UE a państwami członkowskimi. Wprowadzanie w życie niniejszej strategii oraz Konwencji ONZ będzie regularnie dyskutowane w ramach grupy wysokiego szczebla ds. niepełnosprawności z udziałem przedstawicieli państw członkowskich oraz ich krajowych punktów koordynacji, Komisji, osób niepełnosprawnych i ich organizacji oraz innych zainteresowanych stron. Grupa nadal przygotowywać będzie sprawozdania okresowe na nieformalne spotkania ministrów.

Ustanowione zostaną także ramy monitorowania obejmujące jeden lub więcej niezależnych mechanizmów w celu wspierania, ochrony i monitorowania wprowadzania w życie Konwencji ONZ. Po zawarciu Konwencji ONZ i przeanalizowaniu możliwej roli niektórych organów i instytucji Komisja zaproponuje ramy zarządzania bez zbędnych obciążeń administracyjnych w celu ułatwienia wprowadzania w życie w Europie Konwencji ONZ.

Z końcem 2013 r. Komisja przedstawi sprawozdanie z postępów osiągniętych dzięki niniejszej strategii, obejmujących realizację działań, postęp na poziomie krajowym i sprawozdanie UE dla Komitetu ONZ ds. Praw Osób Niepełnosprawnych[21]. Komisja będzie wykorzystywać gromadzone dane statystyczne i inne dane do zilustrowania zmian w różnicach między sytuacją osób niepełnosprawnych a reszty społeczeństwa oraz do ustanawiania wskaźników związanych z niepełnosprawnością, powiązanych z celami strategii „Europa 2020" w zakresie kształcenia, zatrudnienia i ograniczania ubóstwa. Pozwoli to na rewizję strategii i działań. Kolejne sprawozdanie przewidziane jest na 2016 r.

[21] Artykuły 35 i 36 Konwencji ONZ.

3. PODSUMOWANIE

Celem niniejszej strategii jest wykorzystanie połączonego potencjału Karty Praw Podstawowych UE, Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i Konwencji ONZ oraz pełne wykorzystanie strategii „Europa 2020” i jej instrumentów. Inicjuje ona proces zwiększania możliwości osób niepełnosprawnych, tak aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, na równych z innymi zasadach. Wraz ze starzeniem się populacji Europy działania te będą miały wymierny wpływ na jakość życia coraz większej części społeczeństwa. Strategia stanowi adresowane do instytucji UE i państw członkowskich wezwanie do wspólnego działania w jej ramach na rzecz budowania dla wszystkich Europy bez barier.

RADA EUROPY
KOMITET MINISTRÓW

Zalecenie nr Rec(2006)5
Komitetu Ministrów dla państw członkowskich
Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015

(przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 5 kwietnia 2006
podczas 961 posiedzenia zastępców ministrów)

KOMITET MINISTRÓW

odwołując się do Rezolucji (59)23 z dnia 16 listopada 1959 roku o rozszerzeniu działań Rady Europy w dziedzinach społecznej i kulturalnej;

uwzględniając Rezolucję (96)35 z dnia 2 października 1996r zmieniającą Porozumienie Częściowe w Dziedzinie Spraw Socjalnych i Zdrowia Publicznego, która zrewidowała konstrukcję Porozumienia Częściowego i postanowiła kontynuować, na zmienionych zasadach, zastępujących zasady określone w Rezolucji (59)23, prowadzone dotychczas działania, rozwinięte na mocy tej rezolucji, zwłaszcza w celu integracji społecznej osób niepełnosprawnych dla określenia i przyczyniania się do wdroŜenia na szczeblu europejskim modelu spójnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem zasad pełnego uczestnictwa w Ŝyciu społecznym i niezaleŜnego Ŝycia; przyczyniania się do likwidacji, bez względu na ich charakter, wszelkich barier integracji np. psychologicznych, edukacyjnych, związanych z rodziną, kulturowych, społecznych, zawodowych, finansowych i architektonicznych;

zwaŜywszy, Ŝe celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami i Ŝe do celu tego moŜna dąŜyć między innymi poprzez przyjęcie wspólnych zasad polityki w zakresie niepełnosprawności mających na celu promowanie ochrony praw politycznych, obywatelskich, społecznych, kulturalnych i edukacyjnych;

mając na uwadze Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (ETS nr 5);

mając na uwadze zasady zawarte w Europejskiej Karcie Społecznej (zrewidowanej) (ETS nr 163), a w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do niezaleŜności, integracji społecznej i uczestniczenia w Ŝyciu społeczeństwa;

uwzględniając Standardowe Zasady ONZ wyrównywania szans osób niepełnosprawnych (1993);

uwzględniając Międzynarodową klasyfikację funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia (ICF) Światowej Organizacji Zdrowia (2001);

uwzględniając Konwencję nr 159 o rehabilitacji zawodowej i zatrudnianiu osób niepełnosprawnych Międzynarodowej Organizacji Pracy (1983) i odpowiadające jej

Zalecenie MOP nr 168 o rehabilitacji zawodowej i zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (1983);

uwzględniając Zalecenie nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczące spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych;

uwzględniając Deklarację Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych "DąŜenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli", przyjętą przez Drugą Europejską Konferencję Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w Maladze, Hiszpania, w dniach 7-8 maja 2003 roku;

uwzględniając Plan Działań przyjęty podczas Trzeciego Szczytu Głów Państw i Rządów Rady Europy (CM(2005)80 final) w Warszawie w dniu 17 maja 2005 roku, który określa rolę i główne obowiązki Rady Europy na nadchodzące lata;

uwzględniając Zalecenie 1592 (2003) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy "DąŜąc do pełnego włączenia osób niepełnosprawnych do Ŝycia społecznego";

potwierdzając powszechność, niepodzielność i współzaleŜność wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz potrzebę zagwarantowania osobom niepełnosprawnym pełnego z nich korzystania bez jakiejkolwiek dyskryminacji;

zwaŜywszy, Ŝe – wg szacunków - w Europie osoby niepełnosprawne stanowią około 10-15% ludności, Ŝe do głównych przyczyn niepełnosprawności naleŜą choroby, wypadki i warunki powodujące niepełnosprawność wśród osób starszych, oraz Ŝe oczekuje się, iŜ liczba osób starszych i niepełnosprawnych będzie ciągle rosnąć, między innymi z powodu coraz dłuŜszego trwania Ŝycia;

zwaŜywszy, Ŝe niepopieranie praw niepełnosprawnych obywateli oraz nie zagwarantowanie im równych szans jest naruszeniem godności ludzkiej;

zwaŜywszy, Ŝe zapewnianie równych szans członkom wszystkich grup społecznych przyczynia się do zabezpieczenia demokracji i spójności społecznej;

wyraŜając przekonanie, Ŝe oparte na prawach człowieka podejście do zapewnienia integracji pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie powinno stanowić element kaŜdej polityki na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym;

podkreślając potrzebę włączenia zagadnień niepełnosprawności do działań podejmowanych we wszystkich sektorach poprzez spójną politykę i skoordynowane działania;

wyraŜając uznanie dla pracy Komitetu Rady Europy ds. Rehabilitacji i Integracji Osób Niepełnosprawnych (CD-P-R) przy opracowaniu Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych;

podkreślając znaczenie nawiązywania stosunków partnerskich z organizacjami pozarządowymi osób niepełnosprawnych we wdraŜaniu Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych i w dalszych działaniach w tym zakresie;

zaleca, by rządy państw członkowskich, z naleŜytym uwzględnieniem swoich odpowiednich struktur krajowych, regionalnych lub lokalnych, jak równieŜ odpowiednich obowiązków:

a. włączyły jako właściwe dla ich polityki, legislacji i praktyki zasady oraz wdroŜyły działania określone w Planie Działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenia jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015, zgodnie z jego tekstem załączonym do niniejszego zalecenia;

b. promowały wdraŜanie i stosowanie Planu Działań Rady Europy na lata 2006-2015 w obszarach, które nie leŜą bezpośrednio w gestii władz publicznych, a w których jednak władze te mają pewne uprawnienia lub mogą odegrać pewną rolę;

c. zapewniły w tym celu moŜliwie najszersze upowszechnianie niniejszego zalecenia wśród wszystkich zainteresowanych stron, na przykład poprzez kampanie podnoszące świadomość i współpracę z sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim, a w szczególności z organizacjami pozarządowymi osób niepełnosprawnych.

Załącznik do Zalecenia Rec(2006)5

Plan działań Rady Europy
w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015

Spis treści

1. Streszczenie
2. Wprowadzenie
3. Główne kierunki działań

    3.1. Kierunek działań nr 1: Uczestnictwo w życiu politycznym i publicznym
    3.2. Kierunek działań nr 2: Uczestnictwo w życiu kulturalnym
    3.3. Kierunek działań nr 3: Informacja i komunikacja
    3.4. Kierunek działań nr 4: Edukacja
    3.5. Kierunek działań nr 5: Zatrudnienie, poradnictwo i szkolenie zawodowe
    3.6. Kierunek działań nr 6: Środowisko zabudowane
    3.7. Kierunek działań nr 7: Transport
    3.8. Kierunek działań nr 8: życie w społeczności lokalnej
    3.9. Kierunek działań nr 9: Opieka zdrowotna
    3.10. Kierunek działań nr 10: Rehabilitacja
    3.11. Kierunek działań nr 11: Ochrona socjalna
    3.12. Kierunek działań nr 12: Ochrona prawna
    3.13. Kierunek działań nr 13: Ochrona przed przemocą i wykorzystywaniem
    3.14. Kierunek działań nr 14: Badania i rozwój
    3.15. Kierunek działań nr 15: Podnoszenie świadomości

4. Aspekty przekrojowe

    4.1. Wprowadzenie
    4.2. Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta
    4.3. Osoby niepełnosprawne wymagające wysokiego poziomu wsparcia
    4.4. Niepełnosprawne dzieci i młodzież
    4.5. Starzenie się osób niepełnosprawnych
    4.6. Osoby niepełnosprawne należące do mniejszości i migrantów

5. Wdrażanie i dalsze działania

    5.1. Wprowadzenie
    5.2. Wdrażanie
    5.3. Dalsze działanie

Załącznik 1 Deklaracja Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych "Dążenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli", przyjęta przez Drugą Europejską Konferencję Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w Maladze, Hiszpania, w dniach 7-8 maja 2003 roku

Załącznik 2 Bibliografia

1. Streszczenie

1.1. Misja

1.1.1. Deklaracja Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych przyjęta w Maladze

W 1992 roku, w wyniku pierwszej Europejskiej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Zalecenie nr R (92)6 „Spójna polityka wobec osób niepełnosprawnych".

To pionierskie zalecenie miało wpływ na politykę na rzecz osób niepełnosprawnych przez ponad 10 lat i doprowadziło do powstania nowych planów w zakresie polityki integracyjnej, które przyniosły korzyści osobom niepełnosprawnym, zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym.

JednakŜe nastąpiły powaŜne zmiany społeczne i w następnym dziesięcioleciu niezbędne będą nowe strategie mające na celu popieranie podejścia do zagadnień związanych z niepełnosprawnością, opartego na prawach społecznych i prawach człowieka.

W maju 2003 roku, podczas Drugiej Europejskiej Konferencji Ministrów, która odbyła się w Maladze, Hiszpania, Ministrowie odpowiedzialni za politykę na rzecz osób niepełnosprawnych przyjęli Deklarację Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych „DąŜenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli".

Przyjęto odpowiednią strategię dla opracowania Planu Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych w celu promowania praw człowieka i poprawy jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych w Europie.

1.1.2. Określenie misji

Plan Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych 2006-2015 stara się przełoŜyć cele Rady Europy dotyczące praw człowieka, niedyskryminacji, równości szans i pełnego udziału osób niepełnosprawnych w Ŝyciu obywatelskim i społecznym na ramową politykę europejską w zakresie niepełnosprawności na następne dziesięciolecie.

Celem Planu Działań jest stworzenie ogólnych ram polityki, które są elastyczne i dostosowane do warunków krajowych. Ma to być swoista „mapa drogowa" dla polityków, umoŜliwiająca im opracowanie, dostosowanie, inne ukierunkowanie i wdraŜanie odpowiednich planów, programów i nowatorskich strategii.

Rada Europy będzie dąŜyć do wdroŜenia Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych, słuŜąc pomocą wszystkim państwom członkowskim w postaci zaleceń, porad i informacji eksperckich.

1.2. Podstawowe zasady i cele strategiczne

1.2.1. Podstawowe zasady

Państwa członkowskie będą kontynuować działania w ramach polityki antydyskryminacyjnej i praw człowieka na rzecz zwiększania niezaleŜności, wolności wyboru i poprawy jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych oraz podnoszenie poziomu świadomości, dotyczące osób niepełnosprawnych, które przyczyniają się do róŜnorodność ludzi.

NaleŜną uwagę zwraca się na istniejące europejskie i międzynarodowe instrumenty, umowy i plany, w szczególności na projektowaną międzynarodową konwencję ONZ w sprawie praw osób niepełnosprawnych.

Nowa Strategia Rady Europy na rzecz spójności społecznej (2004) wskazuje na potrzebę szczególnego zaangaŜowania na rzecz zapewnienia dostępu do praw człowieka osobom zagroŜonym, takim jak dzieci i młodzieŜ, migranci i mniejszości etniczne, osoby niepełnosprawne i osoby w podeszłym wieku.

Plan Działań na rzecz osób niepełnosprawnych uznaje podstawową zasadę, Ŝe społeczeństwo jest zobowiązane wobec wszystkich swoich obywateli zminimalizować skutki niepełnosprawności poprzez aktywne wspieranie zdrowego stylu Ŝycia, bezpieczniejszego środowiska, odpowiedniej opieki zdrowotnej, rehabilitacji oraz wspomagających działań społeczności lokalnych.

1.2.2. Cele strategiczne

Głównym celem Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych jest dostarczenie praktycznych narzędzi dla tworzenia i realizacji realnych strategii na rzecz pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Ŝyciu społecznym, a ostatecznie na rzecz wprowadzenia we wszystkich obszarach polityki państw członkowskich kwestii niepełnosprawności. Plan Działań ma na celu uwzględnienie warunków krajowych i procesów transformacji zachodzących w róŜnych państwach członkowskich.

Formułuje on zalecenia konkretnych działań na szczeblu krajowym i zwraca uwagę na problemy zagroŜonych grup osób niepełnosprawnych, napotykających szczególne bariery i problemy, które wymagają podejścia przekrojowego.

Zachęca państwa członkowskie do zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez zapewnienie im wysokiej jakości innowacyjnych usług i konsolidację juŜ stosowanych środków.

Plan Działań ma pełnić rolę uŜytecznego źródła inspiracji dla sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i innych organizacji międzynarodowych. Uznaje on organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych za kompetentnych i profesjonalnych partnerów przy tworzeniu polityki, z którymi naleŜy konsultować - jako stronami zainteresowanymi - podejmowane decyzje w sprawach ich dotyczących. Proces wdraŜania Planu Działań będzie monitorowany i regularnie oceniany pod kątem postępu w jego realizacji na szczeblu krajowym oraz w celu dzielenia się przykładami dobrych praktyk.

*1.3. Główne kierunki działa*ń

Plan Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych ma szeroki zakres i obejmujące wszystkie kluczowe obszary Ŝycia osób niepełnosprawnych. Tym kluczowym obszarom odpowiada 15 kierunków działań, które określają główne cele i konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich.

Kierunki działań są istotą Planu Działań. Obejmują one następujące obszary:

– nr 1: Uczestnictwo w Ŝyciu politycznym i publicznym
– nr 2: Uczestnictwo w Ŝyciu kulturalnym
– nr 3: Informacja i komunikacja
– nr 4: Edukacja
– nr 5: Zatrudnienie, poradnictwo i szkolenie zawodowe
– nr 6: Środowisko zabudowane
– nr 7: Transport
– nr 8: życie w społeczności lokalnej
– nr 9: Opieka zdrowotna
– nr 10: Rehabilitacja
– nr 11: Ochrona socjalna
– nr 12: Ochrona prawna
– nr 13: Ochrona przed przemocą i wykorzystywaniem
– nr 14: Badania i rozwój
– nr 15: Podnoszenie świadomości

Uczestnictwo w Ŝyciu politycznym i publicznym (nr 1) oraz procesach demokratycznych jest niezbędne dla rozwoju i utrzymania demokratycznych społeczeństw. Osoby niepełnosprawne powinny mieć moŜliwość wywierania wpływu na los swojego społeczeństwa. Dlatego waŜne jest, by osoby niepełnosprawne mogły korzystać z przysługujących im praw wyborczych i z prawa do udziału w działalności politycznej i publicznej.

Dla zapewnienia im pełnej integracji społecznej, osoby niepełnosprawne powinny równieŜ móc uczestniczyć w Ŝyciu kulturalnym społeczeństwa(nr 2). NaleŜy podjąć odpowiednie kroki w celu zapewnienia, by osoby niepełnosprawne mogły uczestniczyć w działalności kulturalnej i stowarzyszeniach oraz by mogły rozwijać i wykorzystywać swój potencjał twórczy i intelektualny dla dobra swojego i swojej społeczności.

Warunkiem wstępnym takiego uczestnictwa jest dostęp do informacji i komunikacji (nr 3). WaŜne jest, by instytucje publiczne i prywatne świadczące usługi w zakresie informacji i komunikacji uwzględniały potrzeby osób niepełnosprawnych. NaleŜy podejmować odpowiednie działania w celu zapewnienia, by osoby niepełnosprawne otrzymywały i przekazywały informacje na równi z innych członkami społeczeństwa.

Jednakowy dostęp do edukacji (nr 4) jest podstawowym wymogiem w celu zapewnienia integracji społecznej oraz niezaleŜności osób niepełnosprawnych. Edukacja powinna obejmować wszystkie etapy Ŝycia, począwszy od poziomu przedszkolnego, a skończywszy na edukacji zawodowej oraz kształceniu ustawicznym. NaleŜy zachęcać instytucje edukacji ogólnej i odpowiednie programy specjalne do współpracy na rzecz wspierania osób niepełnosprawnych w ich lokalnych społecznościach. Polityka

integracyjna moŜe się równieŜ przyczynić do wzrostu świadomości społecznej w zakresie niepełnosprawności i do większego zrozumienia róŜnorodności rodziny ludzkiej.

Zatrudnienie, poradnictwo zawodowe i szkolenie zawodowe (nr 5) są kluczowymi czynnikami integracji społecznej i niezaleŜności ekonomicznej osób niepełnosprawnych. Zapewnienie równości szans osób niepełnosprawnych w zakresie uzyskania i utrzymania pracy wymaga odpowiednich przepisów prawnych, środków i usług. NaleŜy zwiększyć równy dostęp do zatrudnienia poprzez łączenie działań antydyskryminacyjnych i pozytywnych oraz poprzez włączenie działań integracyjnych na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych do ogólnej polityki zatrudnienia.

Dostępne, wolne od barier środowisko zabudowane (nr 6) zachęca do korzystania z jednakowych szans, niezaleŜnego Ŝycia, aktywnego udziału w Ŝyciu społeczności lokalnej i ułatwia dostęp do zatrudnienia. Stosowanie zasady uniwersalnego projektowania (*Universal Design*) umoŜliwia kształtowanie środowiska dostępnego dla osób niepełnosprawnych i uniknięcie tworzenia nowych barier.

Rozwój i wprowadzenie dostępnych środków transportu (nr 7) na wszystkich szczeblach powinno znacznie zwiększyć dostępność usług transportu pasaŜerskiego dla wszystkich osób niepełnosprawnych. Jest to warunkiem ich niezaleŜności, pełnego uczestnictwa w rynku pracy i aktywnego uczestnictwa w Ŝyciu społeczności lokalnej.

Osoby niepełnosprawne powinny móc prowadzić moŜliwie jak najbardziej niezaleŜne Ŝycie, w tym podejmowanie decyzji gdzie i jak mają mieszkać. Szanse na Ŝycie niezaleŜne i integrację społeczną są przede wszystkim moŜliwe dzięki Ŝyciu w społeczności lokalnej. Ŝycie w społeczności lokalnej (nr 8) wymaga strategii wspierających, odejścia od opieki instytucjonalnej na rzecz mieszkania w społeczności lokalnej bez względu na to, czy będzie to mieszkanie samodzielne, czy mieszkanie w warunkach chronionych w domach dla niewielkich grup osób. WiąŜe się to równieŜ ze skoordynowaniem dostarczania usług dostosowanych do potrzeb uŜytkowników i świadczonych w społeczności lokalnej oraz istnieniem zindywidualizowanych struktur wsparcia.

Osoby niepełnosprawne, podobnie jak inni członkowie społeczeństwa, wymagają odpowiedniej opieki zdrowotnej (nr 9) i naleŜy zapewnić im jednakowy dostęp do wysokiej jakości usług opieki zdrowotnej, respektujących prawa człowieka. Pod tym względem waŜne jest, by specjaliści opieki zdrowotnej koncentrowali się w większym stopniu na społecznym modelu niepełnosprawności i byli w tym zakresie szkoleni.

W celu zapobiegania pogłębianiu się niepełnosprawności, zmniejszania jej skutków i zwiększaniu niezaleŜności osób niepełnosprawnych, naleŜy wdraŜać wszechstronne programy rehabilitacji (nr 10), obejmujące całą gamę dostępnych usług świadczonych, tam gdzie jest to właściwe, w społeczności lokalnej.

Usługi w ramach systemu ochrony socjalnej (nr 11) – obejmującego zabezpieczenie społeczne, opiekę i pomoc społeczną – mogą się przyczynić do poprawy jakości Ŝycia osób z nich korzystających. Osoby niepełnosprawne powinny móc w odpowiednim stopniu korzystać z systemu ochrony socjalnej i mieć jednakowy dostęp do jego usług. Tam, gdzie jest to moŜliwe, naleŜy promować politykę zachęcającą do rezygnacji z uzaleŜnienia od świadczeń na rzecz zatrudnienia i niezaleŜności.

Osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp do systemu prawnego jak inni obywatele. Ochrona prawna (nr 12) zakłada podejmowanie odpowiednich działań na rzecz likwidacji dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Dla zapobiegania i zwalczania dyskryminacji konieczne są odpowiednie ramy prawne i administracyjne.

Społeczeństwo jest równieŜ zobowiązane chronić ludzi przed przemocą i wykorzystywaniem oraz zapobiegać takim zjawiskom (nr 13). NaleŜy realizować politykę ochrony osób niepełnosprawnych przed wszelkimi formami wykorzystywania i przemocy oraz zapewnić odpowiednią pomoc ofiarom wykorzystywania i przemocy.

Badania i rozwój (nr 14), zbieranie i analiza danych statystycznych są niezbędne dla projektowania i wdraŜania polityki opartej na wszechstronnych informacjach i dowodach naukowych. Rzetelne informacje są pomocne w identyfikacji pojawiających się problemów i w szukaniu rozwiązań. WaŜne jest równieŜ rozpoznanie najlepszych praktyk i monitorowanie zmian społecznych.

Podnoszenie świadomości (nr 15) jest kluczowym elementem leŜącym u podstaw całego Planu Działań. NaleŜy się przeciwstawiać dyskryminacyjnym zachowaniom i piętnowaniu niepełnosprawnych. Działania takie naleŜy zastąpić dostępnymi i obiektywnymi informacjami na temat skutków uszkodzeń i niepełnosprawności, w celu promowania lepszego zrozumienia potrzeb i praw osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. NaleŜy podejmować działania na rzecz zmiany negatywnych postaw wobec osób niepełnosprawnych i na rzecz włączania kwestii dotyczących niepełnosprawności do wszystkich dokumentów rządowych i informacji w mediach.

1.4. Aspekty przekrojowe

W europejskiej populacji niepełnosprawnych znajdują się osoby, które napotykają szczególne bariery lub doświadczają podwójnej dyskryminacji.

Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta, osoby niepełnosprawne wymagające wysokiego poziomu wsparcia, niepełnosprawne dzieci i młodzieŜ, starzejące się osoby niepełnosprawne oraz osoby niepełnosprawne wywodzące się ze społeczności mniejszościowych i spośród migrantów naraŜone są na większe ryzyko wykluczenia i, ogólnie rzecz biorąc, mniej uczestniczą w Ŝyciu społecznym.

Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta często napotykają wielorakie przeszkody w uczestnictwie w Ŝyciu społecznym na skutek dyskryminacji z powodu niepełnosprawności i płci. Szczególna sytuacja kobiet i dziewcząt powinna być uwzględniana na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej, w prowadzonej przez nich polityce i opracowywanych programach dotyczących zarówno niepełnosprawności, jak i kwestii odnoszących się do płci.

Do najbardziej zagroŜonych grup osób niepełnosprawnych naleŜą osoby, które z racji znacznego stopnia niepełnosprawności wymagają wysokiego poziomu wsparcia. Jakość ich Ŝycia w bardzo duŜym stopniu zaleŜy od dostępności odpowiednich usług i naleŜytej ich jakości oraz specyficznego, często intensywnego wsparcia. Aby w odpowiedni sposób zająć się szczególnymi problemami tej grupy potrzebne jest planowanie i koordynacja działań między odpowiednimi władzami, agencjami rządowymi i usługodawcami.

Niepełnosprawne dzieci powinny korzystać z takich samych praw - ustanowionych w Konwencji Praw Dziecka Narodów Zjednoczonych – i moŜliwości, jak inne dzieci. ZagroŜoną grupą społeczną jest równieŜ niepełnosprawna młodzieŜ. Młode niepełnosprawne osoby wciąŜ napotykają powaŜne bariery w dostępie do wszystkich aspektów Ŝycia. Szczególne problemy niepełnosprawnych dzieci i młodzieŜy wymagają dogłębnych badań, na podstawie których naleŜy zaprojektować i wdroŜyć strategie oparte na wszechstronnych informacjach z wielu obszarów polityki.

Starzenie się osób niepełnosprawnych, w szczególności osób wymagających bardziej intensywnego wsparcia, stawia nowe wyzwania przed społeczeństwami europejskimi. Aby sprostać tym wyzwaniom, potrzebne są innowacyjne podejścia obejmujące szeroki zakres polityki i usług.

Osoby niepełnosprawne wywodzące się ze społeczności mniejszościowych i migracyjnych mogą znaleźć się w szczególnie niekorzystnej sytuacji z powodu dyskryminacji lub braku wiedzy na temat działania słuŜb publicznych. Dla rozwiązywania szczególnych problemów, przed którymi mogą stanąć te grupy osób, niezbędne jest wszechstronne podejście, uwzględniające ich kulturę i język oraz szczególne potrzeby.

Wspomniane grupy osób niepełnosprawnych wymagają podejścia przekrojowego, aby zapewnić im integrację społeczną. Osoby decydujące o polityce muszą dostrzegać bariery i wyzwania stojące przed kaŜdą z tych grup i zapewnić, aby ich polityka uwzględniała podejście przekrojowe w obrębie kluczowych kierunków działania pozwalając na usunięcie barier i umoŜliwiała tym osobom osiągnięcie pełni swoich moŜliwości. W celu popierania rozwoju skutecznej, przekrojowej i zintegrowanej polityki niezbędne jest tak zwane podejście dwutorowe (twin-track approach), wynikające z niniejszego Planu Działań i z Nowej Strategii Rady Europy na rzecz spójności społecznej (2004).

*1.5. Wdra*Ŝ*anie i dalsze działania*

Zgodnie z podstawowymi zasadami leŜącymi u podstaw kierunków polityki i aspektów przekrojowych, głównymi elementami strategii wdraŜania Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych są zasady uniwersalnego projektowania (Universal Design), jakość, szkolenie i podejście zintegrowane. Stosowanie zasad uniwersalnego projektowania ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia dostępności środowiska i uŜyteczności produktów. Bardzo waŜne jest, aby polityka, działania i usługi odznaczały się wysokimi standardami w zakresie jakości. Natomiast podejście zintegrowane (mainstream approach) przy kształtowaniu polityki odgrywa istotną rolę w promowaniu bardziej zintegrowanego społeczeństwa.

Państwa członkowskie ponoszą podstawową odpowiedzialność za wdraŜanie polityki wobec osób niepełnosprawnych na szczeblu krajowym, a w szczególności za wdraŜanie szczególnych działań na rzecz tych osób w ramach kaŜdego z kierunków działań. Państwa członkowskie powinny rozpocząć od oceny swoich własnych programów polityki oraz zasad podstawowych w świetle Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych, aby określić, w jakich obszarach musi dokonać się postęp i jakie działania szczególne powinny być zrealizowane.

W oparciu o tę ocenę państwa członkowskie powinny określić strategie mające na celu stopniowe doprowadzenie swojej polityki do zgodności z zaleceniami i podstawowymi

zasadami Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach krajowych środków finansowych.

Przy wdraŜaniu i ocenie Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych państwa członkowskie powinny starać się stosować wspólne podejście i tworzyć partnerstwa z odpowiednimi zainteresowanymi stronami, w szczególności z organizacjami pozarządowymi osób niepełnosprawnych.

W celu zapewnienia wzrostu świadomości i lepszego wdraŜania Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych przeprowadzono konsultacje ze wszystkimi odpowiednimi organami i komitetami Rady Europy.

Komitet Ministrów wyznaczy odpowiednie forum dla zarządzania dalszymi działaniami i moŜe zalecić, aby państwa członkowskie dogłębnie zanalizowały pewne zagadnienia priorytetowe. Skuteczna konstrukcja Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych wymaga od państw członkowskich stałego dostarczania wyznaczonemu forum odpowiednich informacji.

Wyznaczone forum zapewni regularne informowanie Komitetu Ministrów o postępach we wdraŜaniu Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

2. Wprowadzenie

2.1. Misja

Plan Działań stara się przełoŜyć cele Rady Europy w zakresie praw człowieka, niedyskryminacji, równych szans i pełnego udziału osób niepełnosprawnych w Ŝyciu obywatelskim i społecznym na ramową politykę europejską w zakresie niepełnosprawności na następne dziesięciolecie.

Celem Planu Działań jest stworzenie ogólnych ram dla polityki, które są zarówno elastyczne i mogą być dostosowane do warunków krajowych. Ma to być swoista "mapa drogowa" dla polityków, umoŜliwiająca im opracowanie, dostosowanie, nowe ukierunkowanie i wdraŜanie odpowiednich planów, programów i nowatorskich strategii.

Rada Europy będzie dąŜyć do wdroŜenia Planu Działań słuŜąc pozytywną pomocą wszystkim państwom członkowskim w postaci zaleceń, porad i informacji fachowych.

2.2. Zmiana modelu traktowania osoby niepełnosprawnej: od pacjenta do obywatela

W ciągu ostatniego dziesięciolecia w Europie nastąpiły zasadnicze zmiany polityczne, gospodarcze, społeczne i technologiczne. MoŜliwości i wyzwania związane z globalizacją, rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych, zmieniającymi się modelami zatrudnienia i bezrobocia, zmieniającą się sytuacją w zakresie zdrowia i demografii, migracji oraz przejściem do gospodarki rynkowej, zmieniają sytuację w regionie. Wiele z tych zmian miało pozytywne skutki i spowodowało wzrost społecznych nadziei i oczekiwań.

Przestaliśmy traktować niepełnosprawnego jak pacjenta potrzebującego opieki, który nie uczestniczy w Ŝyciu społecznym, a zaczęliśmy traktować go jak osobę, która wymaga

usunięcia istniejących obecnie barier, aby mogła zająć odpowiednie miejsce w społeczeństwie jako jej w pełni zaangaŜowany członek. Bariery te to niewłaściwy stosunek do osób niepełnosprawnych oraz bariery o charakterze społecznym, prawnym i środowiskowym. Niezbędne jest więc popieranie dalszych zmian w podejściu do osób niepełnosprawnych i zmiana wcześniej stosowanego medycznego modelu niepełnosprawności na model oparty na prawach społecznych i prawach człowieka.

Przestaliśmy się koncentrować na osobie niepełnosprawnej jak na wyizolowanej jednostce, zamiast tego stosując spójne i zintegrowane podejście respektujące prawa człowieka, podstawowe wolności i godność wszystkich osób niepełnosprawnych. W konsekwencji w wielu krajach europejskich zaczęto popierać aktywną politykę, umoŜliwiającą osobom niepełnosprawnym kontrolę nad ich własnym Ŝyciem. Jednocześnie w społeczeństwie zmianie uległa rola ogółu organizacji pozarządowych, a w szczególności organizacji osób niepełnosprawnych. Stały się one partnerami rządów i osób niepełnosprawnych, działając na rzecz osób niepełnosprawnych, świadcząc im usługi i będąc źródłem wiedzy i kompetencji.

Plan Działań został tak opracowany, by w sposób elastyczny uwzględniał przyszłe zmiany technologiczne i rozwój w innych dziedzinach.

Ostatnie innowacje w dziedzinie biotechnologii i ich potencjalnego wykorzystania są źródłem troski wśród osób niepełnosprawnych związanej z tym, Ŝe czasem nawet prawo do Ŝycia jest kwestionowane. Plan zajmuje się pełną integracją społeczną i uczestnictwem osób niepełnosprawnych i dlatego nie uznano za właściwe włączanie do niego takich zagadnień medycznych, jak diagnoza prenatalna i dyskryminacja w przepisach aborcyjnych ze względu na niepełnosprawność.

Jednak nie ulega wątpliwości, Ŝe sprawy te są bardzo waŜne i Ŝe istotne jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym, za pośrednictwem ich reprezentatywnych organizacji, udziału w pracach odpowiednich komitetów krajowych i międzynarodowych ds. etyki i bioetyki, które zajmują się tymi sprawami.

2.3. Deklaracja Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych przyjęta w Maladze

Druga Europejska Konferencja Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w Maladze, Hiszpania, w dniach 7-8 maja 2003 roku, pragnęła oprzeć swe prace na wynikach Pierwszej Europejskiej Konferencji Ministrów, która odbyła się w 1991 roku i zakończyła się przyjęciem Zalecenia nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy „Spójna polityka wobec osób niepełnosprawnych". Zalecenie to, przyjęte w dniu 9 kwietnia 1992 roku, wywierało wpływ na politykę państw członkowskich Rady Europy w dziedzinie niepełnosprawności przez ponad 10 lat, doprowadzając do wdroŜenia polityki integracji, która przyniosła korzyści osobom niepełnosprawnym, zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym. Jednak ministrowie uznali, Ŝe postęp w sprawach związanych z niepełnosprawnością w zmieniającym się środowisku wymaga dalszych działań.

W przyjętej na konferencji w Maladze Deklaracji w sprawie osób niepełnosprawnych „DąŜenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli" ministrowie uznali, Ŝe ich głównym celem w kolejnym dziesięcioleciu jest poprawa jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Niezbędna jest nowa strategia, która będzie

odzwierciedlać społeczny model niepełnosprawności oraz wyŜsze oczekiwania zarówno osób niepełnosprawnych, jak i całego społeczeństwa.

Ministrowie uznali, Że strategia ta powinna zostać określona w przyszłym Planie Działań, słuŜącym likwidacji wszelkich form dyskryminacji osób niepełnosprawnych niezaleŜnie od ich wieku. Plan Działań powinien się w szczególności koncentrować na niepełnosprawnych kobietach, osobach niepełnosprawnych potrzebujących wysokiego poziomu wsparcia oraz starzejących się osobach niepełnosprawnych. Powinien teŜ zapewnić, by osoby te mogły korzystać z praw człowieka i podstawowych wolności oraz z pełni praw obywatelskich.

2.4. Ochrona praw człowieka

Rada Europy i jej państwa członkowskie będą dalej działać w ramach polityki anty-dyskryminacyjnej i praw człowieka, w celu ochrony osób niepełnosprawnych przed wszelkimi formami dyskryminacji lub wykorzystywania oraz w celu włączenia we wszystkie dziedziny polityki kwestii niepełnosprawności (mainstream approach).

W Planie Działań państwa członkowskie pragnęły uznać rolę obowiązujących umów, instrumentów i standardów, które wspierają równe traktowanie i prawa człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. Na szczeblu europejskim solidne podstawy dla działań stworzyło Zalecenie nr R(92)6 Komitetu Ministrów. Ustawodawstwo i programy Unii Europejskiej wytyczyły dalszą drogę dla działań, a Plan Działań Komisji Europejskiej określi metody projektowania i wdraŜania polityki w dziedzinie niepełnosprawności przez instytucje europejskie. Nowa Strategia Rady Europy na rzecz spójności społecznej (2004) zawiera szczególne zobowiązanie do urzeczywistniania praw osób i grup społecznych, które mogą być zagroŜone znalezieniem się w gorszej sytuacji i wykluczeniem społecznym.

Poza istniejącymi instrumentami europejskimi zwraca się uwagę na Standardowe Zasady ONZ wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, główne konwencje Narodów Zjednoczonych w zakresie praw człowieka i projektowaną międzynarodową konwencję ONZ w sprawie praw osób niepełnosprawnych.

2.5. Cele strategiczne

Głównym celem Planu Działań jest zapewnienie pełnego udziału osób niepełnosprawnych w Życiu społecznym, a ostatecznie wprowadzenie we wszystkie dziedziny polityki kwestii niepełnosprawności (mainstream approach).

Plan zawiera wszechstronne zalecenia ramowe, które dzięki swojej elastyczności mogą być dostosowane do warunków krajowych. Uwzględnia on geograficzną, gospodarczą, kulturową i społeczną róŜnorodność państw członkowskich i uznaje, Że w róŜnych państwach członkowskich realizowany jest proces transformacji. Ma to być praktyczne narzędzie, swoista „mapa drogowa" dla polityków, umoŜliwiająca im opracowanie i wdraŜanie odpowiednich strategii mających na uwadze kluczowe priorytety.

Plan będzie słuŜył pomocą krajom, które powinny opracować swój pierwszy Krajowy Plan Działań na rzecz integracji niepełnosprawnych obywateli oraz krajom, które juŜ taką politykę i takie plany opracowały, aby mogły je dalej doskonalić.

Będzie słuŜył państwom członkowskim pomocą w popieraniu aktywnej polityki zabraniającej dyskryminacji i promującej prawo do równych szans, wraz z zapewnieniem skutecznych środków odwoławczych w przypadku naruszenia tych praw.

Zachęca państwa członkowskie do zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez zapewnienie im wysokiej jakości innowacyjnych usług i konsolidację juŜ stosowanych środków.

Plan pełni rolę uŜytecznego źródła inspiracji dla sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i innych organizacji międzynarodowych.

W końcu, co jest bardzo waŜne, Plan Działań promuje podstawową koncepcję, zgodnie, z którą z osobami niepełnosprawnymi i ich przedstawicielami naleŜy konsultować - jako zainteresowanymi stronami - decyzje podejmowane w sprawach ich dotyczących, zarówno przy projektowaniu polityki krajowej, jak i w sprawach indywidualnych.

Proces wdraŜania Planu Działań będzie regularnie oceniany pod kątem postępu w realizacji i dzielenia się dobrymi praktykami. Będzie to wymagać skutecznych i realnych mechanizmów monitorowania postępu i oceny wyników na szczeblu krajowym.

*2.6. Struktura i tre*ść

Plan Działań ma szeroki zakres, obejmuje wszystkie kluczowe obszary Ŝycia osób niepełnosprawnych: budownictwo mieszkaniowe, edukację, zatrudnienie, mobilność i podnoszenie świadomości. Tym kluczowym obszarom odpowiadają kierunki działań, które są istotą Planu Działań.

Plan obejmuje równieŜ aspekty przekrojowe, takie jak problemy niepełnosprawnych kobiet i dziewcząt, niepełnosprawnych dzieci i młodzieŜy, starzenie się osób niepełnosprawnych, problemy osób niepełnosprawnych wymagających wysokiego poziomu wsparcia oraz osób niepełnosprawnych wywodzących się ze społeczności mniejszościowych i spośród migrantów.

Plan poświęca naleŜną uwagę istniejącym europejskim i międzynarodowym dokumentom, umowom, planom oraz postępowi prac przy projekcie międzynarodowej konwencji ONZ w sprawie praw osób niepełnosprawnych.

Podstawowe zasady Planu Działań obejmują niedyskryminację, równe szanse, niezaleŜność i pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych.

Do głównych elementów Planu Działań naleŜą wszechstronne i podstawowe zasady, kluczowe kierunki działań, aspekty przekrojowe, mechanizmy wdraŜania i dalszego działania oraz etapowy proces realizacji. Plan Działań został więc odpowiednio skonstruowany.

Plan Działań nie zawiera definicji niepełnosprawności. Komitet uzgodnił, Ŝe sprawę tę naleŜy pozostawić poszczególnym krajom i ich polityce.

Jednocześnie, Plan Działań nie zawiera konkretnego kierunku działań w zakresie prewencji. Jest to temat waŜny dla osób niepełnosprawnych, innych członków społeczeństwa

i rządów, gdyŜ skutki niepełnosprawność wpływają na jednostki, ich rodziny i całe społeczeństwo. Zgodnie z Międzynarodową klasyfikacją funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia (*International Classification of Functioning, Disability and Health - ICF*) Światowej Organizacji Zdrowia,[1] Plan Działań jako całość zajmuje się zapobieganiem zwiększania się ograniczeń w funkcjonowaniu i w uczestnictwie. Plan Działań uznaje więc ICF i zachęca państwa członkowskie do traktowania jej jak ram standaryzacji.

Zdaniem komitetu, odpowiednie komitety Rady Europy powinny zająć się bieŜącym rozwojem w zakresie leczenia, postępami we wczesnym wykrywaniu niepełnosprawności oraz popieraniem polityki zdrowia publicznego.

Plan Działań uznaje zasadę, Ŝe społeczeństwo jest zobowiązane wobec wszystkich swoich obywateli zminimalizować skutki niepełnosprawności poprzez aktywne wspieranie zdrowego stylu Ŝycia, bezpieczniejszego środowiska oraz wspomagających działań społeczności lokalnych. Zagadnienia te są poruszane w róŜnych kierunkach działań, a w szczególności w kierunkach działań w zakresie opieki zdrowotnej i rehabilitacji.

2.7. Podstawowe zasady

Do podstawowych zasad, którymi kieruje się Plan Działań, naleŜą:

- niedyskryminacja;
- równość szans;
- pełny udział osób niepełnosprawnych w Ŝyciu społecznym;
- respektowanie róŜnic i akceptacja niepełnosprawności jako części róŜnorodności rodziny ludzkiej;
- godność i indywidualna niezaleŜność, obejmująca swobodę dokonywania własnych wyborów;
- równość kobiet i męŜczyzn;
- udział osób niepełnosprawnych w podejmowaniu decyzji w sprawach ich dotyczących za pośrednictwem swoich reprezentatywnych organizacji.

2.8. Procedura

Prace nad Planem Działań rozpoczęły się na 26 sesji Komitetu Rady Europy ds. Rehabilitacji i Integracji Osób Niepełnosprawnych (umowa częściowa) (CD-P-RR) w październiku 2003 roku. Aby ułatwić ten proces, do szczegółowego opracowania Planu Działań powołano grupę roboczą, która uzyskała mandat od CD-P-RR i była wspomagana przez grupę ad hoc.

Plan Działań promuje rolę organizacji pozarządowych osób niepełnosprawnych, traktując je jak źródło wiedzy fachowej i kompetentnych partnerów w procesie tworzenia polityki. W konsekwencji w pracach nad Planem Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych waŜną rolę odegrało Europejskie Forum ds. Niepełnosprawności, reprezentujące organizacje osób niepełnosprawnych.

W celu zapewnienia wzrostu świadomości i lepszego wdraŜania Planu Działań przeprowadzono konsultacje ze wszystkimi odpowiednimi organami i komitetami Rady Europy.

[1] Genewa, 2001.

3. Główne kierunki działań

Plan Działań nakreśla konkretne działania w ramach szerokiej polityki. Wszystkie one mogą stanowić wszechstronne ramy dla rozwoju i postępu krajowej polityki i strategii na rzecz osób niepełnosprawnych, a takŜe włączenia problemów osób niepełnosprawnych do wszystkich dziedzin polityki w celu promowania pełnego udziału tych osób w Ŝyciu społecznym.

Kierunki działań opierają się na Deklaracji Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych: „DąŜenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli" (przyjętej przez Drugą Europejską Konferencję Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w Maladze, Hiszpania, w dniach 7-8 maja 2003 roku), a takŜe na Zaleceniu nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy „Spójna polityka wobec osób niepełnosprawnych".

KaŜdy z niŜej wymienionych kierunków działań określa kluczowe cele i konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich:

– nr 1: Uczestnictwo w Ŝyciu politycznym i publicznym
– nr 2: Uczestnictwo w Ŝyciu kulturalnym
– nr 3: Informacja i komunikacja
– nr 4: Edukacja
– nr 5: Zatrudnienie, poradnictwo i szkolenie zawodowe
– nr 6: Środowisko zabudowane
– nr 7: Transport
– nr 8: życie w społeczności lokalnej
– nr 9: Opieka zdrowotna
– nr 10: Rehabilitacja
– nr 11: Ochrona socjalna
– nr 12: Ochrona prawna
– nr 13: Ochrona przed przemocą i wykorzystywaniem
– nr 14: Badania i rozwój

3.1. Kierunek działań nr 1: Uczestnictwo w Ŝyciu politycznym i publicznym

3.1.1. Wprowadzenie

Uczestnictwo wszystkich obywateli w Ŝyciu politycznym i publicznym oraz w procesach demokratycznych jest istotnym czynnikiem rozwoju demokratycznych społeczeństw. Społeczeństwo powinno odzwierciedlać róŜnorodność swoich obywateli i korzystać z ich róŜnych doświadczeń i wiedzy. Dlatego waŜne jest, by osoby niepełnosprawne mogły korzystać z przysługujących im praw wyborczych i z prawa do udziału w takiej działalności.

NaleŜy podjąć wysiłek w celu stworzenia środowiska, w którym osoby niepełnosprawne będą zachęcane do udziału w tworzeniu polityki na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym oraz będą w stanie brać w tym udział. MoŜna to osiągnąć poprzez stworzenie warunków, w których kaŜdy będzie mógł korzystać z przysługujących mu praw politycznych.

Obserwuje się szczególnie niski udział procentowy niepełnosprawnych kobiet i osób młodych w ogólnej liczbie osób pełniących funkcje reprezentacyjne. WaŜne jest zachęcanie równieŜ tych osób do udziału i włączanie ich do grup reprezentacyjnych.

3.1.2. Cele

i. Aktywne promowanie środowiska, w którym osoby niepełnosprawne mogłyby uczestniczyć, na równych zasadach w działaniach partii politycznych i społeczeństwa obywatelskiego;

ii. wzrost uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Ŝyciu politycznym i publicznym na wszystkich szczeblach: lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym, w celu zapewnienia pełnej reprezentacji zróŜnicowanego społeczeństwa;

iii. praca na rzecz zachęcania niepełnosprawnych kobiet i osób młodych oraz osób wymagających wysokiego poziomu wsparcia do uczestnictwa w działalności politycznej na wszystkich szczeblach;

iv. zapewnianie, by z osobami niepełnosprawnymi i ich reprezentatywnymi organizacjami prowadzono konsultacje, jak równieŜ aby odgrywały one rolę w tworzeniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych.

3.1.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zapewnienie, by procedury i urządzenia słuŜące do głosowania były odpowiednie i dostępne dla osób niepełnosprawnych, umoŜliwiając im korzystanie ze swoich demokratycznych praw oraz słuŜenie pomocą w głosowaniu, gdzie okaŜe się to konieczne;

ii. ochrona prawa osób niepełnosprawnych do tajnego głosowania oraz zagwarantowanie pomocy w głosowaniu, gdzie okaŜe się to konieczne, ze strony wybranej przez nie osoby;

iii. zapewnienie, by Ŝadna osoba niepełnosprawna nie była pozbawiona prawa do głosowania lub do kandydowania w wyborach ze względu na swoją niepełnosprawność;

iv. zapewnienie dostępności informacji wyborczych we wszystkich moŜliwych formach oraz zapewnienie, by były one łatwo zrozumiałe;

v. zachęcanie partii politycznych i innych organizacji społecznych do udostępniania swoich informacji oraz do organizacji swoich spotkań w sposób dostępny;

vi. zachęcanie osób niepełnosprawnych, w szczególności kobiet i młodzieŜy, do tworzenia reprezentatywnych organizacji osób niepełnosprawnych na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym, w celu udziału w tworzeniu polityki i wpływania na politykę i na wszystkich szczeblach, a takŜe zachęcanie do wstępowania do takich organizacji;

vii. zachęcanie do konsultowania decyzji, podejmowanych w demokratycznym procesie, z osobami niepełnosprawnymi, na takich samych zasadach jak z innymi osobami;

viii. wdraŜanie odpowiednich postanowień Zaleceń: Rec(2001)19 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie uczestnictwa obywateli w lokalnym Ŝyciu publicznym, Rec(2003)3 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zrównowaŜonego udziału kobiet i męŜczyzn w podejmowaniu decyzji politycznych i publicznych, Rec(2004)11 w sprawie norm prawnych, operacyjnych i technicznych głosowania drogą elektroniczną oraz Rec(2004)15 w sprawie elektronicznego zarządzania.

3.2. Kierunek działań nr 2: Udział w Ŝyciu kulturalnym

3.2.1 Wprowadzenie

Prawo osób niepełnosprawnych jako jednostek do pełnej integracji społecznej zaleŜy od tego, czy są one w stanie uczestniczyć w Ŝyciu kulturalnym społeczeństwa. Jeśli osoby niepełnosprawne mają utrzymać lub uzyskać niezaleŜność, powinny prowadzić moŜliwie pełne Ŝycie, współdziałając z innymi członkami społeczeństwa, zarówno z osobami niepełnosprawnymi, jak i sprawnymi. Mają one prawo do udziału w kulturze, wypoczynku, sporcie i turystyce.

Rada Europy i jej państwa członkowskie są zobowiązane uwzględniać prawa osób niepełnosprawnych przy formułowaniu i wdraŜaniu swojej polityki kulturalnej. Niezbędne są wspólne działania na rzecz zwiększania szans i zmiany jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych poprzez ich dostęp do sztuki i Ŝycia społecznego oraz ich zaangaŜowanie w tym zakresie.

Osiągnięcie tego celu nie jest łatwe. MoŜna stosować róŜne metody, jednak moŜe to ostatecznie wymagać specjalnych przepisów prawnych. Przepisy te powinny odzwierciedlać koncepcję „racjonalnych adaptacji", w szczególności w kontekście dostępu do starszych budynków lub zabytków oraz mniejszych prywatnych pomieszczeń handlowych. Będzie to równieŜ wymagać pełnego odzwierciedlania zróŜnicowania społeczeństwa w audycjach radiowych i telewizyjnych.

3.2.2. Cele

i. Podjęcie odpowiednich działań w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do Ŝycia kulturalnego na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym;

ii. zapewnienie, by osoby niepełnosprawne mogły uczestniczyć w działalności kulturalnej, rekreacyjnej, wypoczynkowej, sportowej, duchowej i społecznej, zarówno jako obserwatorzy, jak i aktywni uczestnicy;

iii. działanie na rzecz zapewnienia osobom niepełnosprawnym moŜliwości rozwoju i korzystania ze swojego potencjału twórczego, sportowego, artystycznego, duchowego i intelektualnego, z korzyścią dla nich samych i dla ich społeczności lokalnych.

3.2.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zachęcanie instytucji i odpowiednich organów na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym do udostępniania literatury i innych informacji kulturalnych osobom niepełnosprawnym, do pełnego korzystania, tam gdzie jest to właściwe, z

technologii elektronicznej i do zapewnienia, by materiały te były sformułowane prostym, zrozumiałym językiem;

ii. zalecanie instytucjom publicznym i zachęcanie instytucji prywatnych, odpowiednich organów i usługodawców do aktywnego włączania wszystkich osób niepełnosprawnych do swojej działalności o charakterze kulturalnym, wypoczynkowym, sportowym, duchowym i intelektualnym;

iii. zachęcanie radia i telewizji oraz pokrewnych sektorów twórczych (creative industries) do zapewnienia, by osoby niepełnosprawne miały dostęp do radia, telewizji, filmów, sztuk teatralnych i innych działań związanych ze sztuką w dostępnej formie, co moŜe wymagać napisów, podpisów, omówienia dźwiękowego i zastosowania języka migowego;

iv. zalecenie radiu i telewizji o zasięgu krajowym oraz pokrewnym sektorom twórczym do poruszania tematów związanych z Planem Działań w celu wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych zarówno „przed kamerą / mikrofonem, jak i poza nimi";

v. zachęcanie instytucji i odpowiednich organów zajmujących się kulturą, sportem, wypoczynkiem i turystyką do organizowania, w ramach działań podstawowych, regularnych szkoleń dla swoich pracowników w celu podnoszenia poziomu ich świadomości dotyczącej problematyki niepełnosprawności;

vi. umoŜliwianie osobom niepełnosprawnym korzystania z dostępu do kultury, sportu, turystyki i wypoczynku, na przykład poprzez zachęcanie organizatorów takich działań do udostępniania swoich pomieszczeń i usług z niezbędnym ich dostosowaniem;

vii. Podejmowanie odpowiednich działań na rzecz:

- zapewnienia, by przepisy chroniące prawa autorskie nie stanowiły nieuzasadnionej lub dyskryminacyjnej bariery dla osób niepełnosprawnych w ich dostępie do materiałów w dziedzinie kultury, z poszanowaniem prawa międzynarodowego;
- zapewnienia, by osoby niepełnosprawne mogły uzyskać status artysty / autora i korzystać ze swojej własności artystycznej / autorskiej;

viii. zachęcanie osób niepełnosprawnych do udziału w tych działaniach, bez względu na to, czy są one adresowane do wszystkich, czy do osób niepełnosprawnych;

ix. zapewnienie, by integralną częścią programów edukacyjnych dla niepełnosprawnych dzieci była działalność sportowa i kulturalna, uznając rolę takich działań w rozwoju umiejętności społecznych.

3.3. Kierunek działań nr 3: Informacja i komunikacja

3.3.1. Wprowadzenie

Dostęp do informacji i komunikacji jest głównym aspektem udziału w Życiu społecznym. Jeśli osoby niepełnosprawne mają aktywnie korzystać ze swoich praw i dokonywać wyboru co do sposobu Życia, powinny one mieć dostęp do informacji za pośrednictwem odpowiednich systemów komunikacji. Jednak dla wielu niepełnosprawnych informacja i komunikacja są wciąŜ w duŜym stopniu niedostępne.

Ciągły postęp w dziedzinie informacji i komunikacji zmienia sposób, w jaki obywatele ze sobą współdziałają, prowadzą interesy, korzystają z usług i informacji oraz ogólnie rzecz biorąc komunikują się ze sobą. Postęp technologiczny obejmuje Internet, komunikację elektroniczną, wideofony, itp. WaŜne jest, by z postępu technologicznego korzystali wszyscy obywatele i by Ŝadna grupa nie była wykluczona, a w szczególności osoby niepełnosprawne.

Organy publiczne mają szczególny obowiązek zapewnić, by ich informacje były dostępne w róŜnych formach, odpowiadających zróŜnicowanym potrzebom osób niepełnosprawnych. Organy takie powinny być teŜ przykładem dobrej praktyki dla sektora prywatnego oraz dla wszystkich, którzy świadczą usługi osobom niepełnosprawnym, a których naleŜy zachęcać do stosowania takich praktyk.

Systemy komunikacji powinny być dostępne dla osób niepełnosprawnych. Istnieją juŜ dobre przykłady systemów, które moŜna stosować, jak np. systemy przekazu przez telefon lub systemy komunikacji tekstowej czy filmowej (wideo).

NaleŜy konsultować z osobami niepełnosprawnymi opracowywane standardy i projektowane nowe systemy komunikacji i informacji.

Jeśli mamy rzeczywiście uzyskać zintegrowane społeczeństwo, osoby niepełnosprawne powinny móc korzystać z systemów informacji i komunikacji na równi ze wszystkimi innymi.

3.3.2. Cele

i. Podejmowanie odpowiednich działań w celu zapewnienia, by osoby niepełnosprawne mogły poszukiwać, otrzymywać i przekazywać informacje na równi z innymi członkami społeczeństwa;

ii. moŜliwie najlepsze wykorzystanie potencjału kryjącego się w nowych technologiach, w celu zwiększenia autonomii i współdziałania osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach Ŝycia.

3.3.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. DąŜenie do dostarczania osobom niepełnosprawnym informacji oficjalnych w dostępnych dla nich formach i za pomocą dostępnych technologi, z uwzględnieniem potrzeb wynikających z róŜnych rodzajów dysfunkcji (np. alfabetem Braille'a, na taśmie magnetofonowej czy w wersjach łatwych do czytania);

ii. organizowanie szkoleń i innych działań mających na celu zachęcanie osób niepełnosprawnych do korzystania z technologii informacji i komunikacji;

iii. zapewnienie, by wszystkie materiały wykorzystywane w nauczaniu, w formie elektronicznej (e-learning), były dostępne dla osób niepełnosprawnych, dzięki zgodności z istniejącymi standardami dostępności;

iv. uznanie prawa osób niepełnosprawnych do uŜywania języka migowego, alfabetu Braille'a i innych alternatywnych środków i sposobów komunikowania się (włączając usługi osoby wspierającej) oraz dąŜenie do włączenia w miarę moŜliwości tych metod do

oficjalnej komunikacji. Na Ŝyczenie, naleŜy umoŜliwić zainteresowanym osobom korzystanie z podsumowania w prostych słowach treści spotkań i konferencji;

v. spowodowanie, by systemy komunikacji były bardziej dostępne dla osób niepełnosprawnych poprzez zastosowanie nowych technologii np. komunikacji tekstowej;

vi. zapewnienie, by władze publiczne i inne organy publiczne udostępniały osobom niepełnosprawnym swoje informacje i komunikaty, włączając strony internetowe, które powinny być zgodne z aktualnymi wytycznymi międzynarodowymi w sprawie dostępności;

vii. zachęcanie wszelkich instytucji prywatnych, w szczególności tych, które otrzymują fundusze publiczne, do udostępniania swoich informacji i komunikatów osobom niepełnosprawnym;

viii. zachęcanie do rozwoju, produkcji i dystrybucji pomocy technicznych w zakresie informacji i komunikacji, które powinny być dostępne po przystępnej cenie;

ix. promowanie zgodności z zasadami uniwersalnego projektowania (Universal Design), rozwoju wszelkich nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych;

x. wprowadzenie w Ŝycie Rezolucji ResAP(2001)3 „W sprawie dąŜenia do pełnej integracji obywatelskiej osób niepełnosprawnych poprzez stosowanie technologii ułatwiających uczestniczenie takich osób w Ŝyciu społecznym".

3.4. Kierunek działań nr 4: Edukacja

3.4.1. Wprowadzenie

Edukacja jest podstawowym czynnikiem mającym na celu zapewnienie włączenia społecznego i niezaleŜności wszystkim ludziom, w tym osobom niepełnosprawnym. WaŜną rolę odgrywają teŜ wpływy społeczne, na przykład ze strony rodziny i przyjaciół, jednak dla celów tego kierunku działań zajmiemy się rolą edukacji, która powinna obejmować wszystkie etapy Ŝycia, począwszy od przedszkola, poprzez szkołę podstawową, średnią, wyŜszą i szkolenie zawodowe, a kończąc na kształceniu ustawicznym. Stworzenie osobom niepełnosprawnym moŜliwości uczestniczenia w edukacji powszechnej jest waŜne nie tylko dla osób niepełnosprawnych, ale równieŜ będzie korzystne dla innych osób, ucząc ich zrozumienia róŜnorodności ludzi. Większość systemów edukacji zapewnia osobom niepełnosprawnym dostęp do edukacji powszechnej i edukacji specjalnej w zaleŜności od tego, co w danej sytuacji jest bardziej wskazane. Struktury edukacji powszechnej i specjalnej naleŜy zachęcać do współpracy na rzecz wspierania osób niepełnosprawnych w ich społecznościach lokalnych tak, aby zawsze było to zgodne z celem pełnej integracji.

3.4.2. Cele

i. Zapewnienie wszystkim osobom, bez względu na charakter i stopień niepełnosprawności, jednakowego dostępu do edukacji i rozwijanie ich osobowości, talentu, kreatywności oraz zdolności intelektualnych i fizycznych, aby w pełni wykorzystać ich potencjał;

ii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym moŜliwości znalezienia miejsca w edukacji powszechnej poprzez zachęcanie odpowiednich władz do rozwijania usług edukacyjnych w taki sposób, aby zaspokoić potrzeby wszystkich osób niepełnosprawnych;

iii. wspieranie i promocja kształcenia ustawicznego osób niepełnosprawnych w kaŜdym wieku, jak równieŜ ułatwianie sprawnego i skutecznego przechodzenia z jednego poziomu edukacji na drugi oraz z edukacji do zatrudnienia;

iv. budowanie na wszystkich szczeblach systemu edukacyjnego, m.in. wśród dzieci od najwcześniejszych lat, szacunku dla praw osób niepełnosprawnych.

3.4.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Promowanie ustawodawstwa, polityki i planów działań zapobiegających dyskryminacji niepełnosprawnych dzieci, młodzieŜy i dorosłych w dostępie do wszystkich poziomów edukacji, począwszy od najwcześniejszych lat do wieku dorosłego. Konsultowanie działań podejmowanych w tym zakresie z niepełnosprawnymi osobami korzystającymi z edukacji, z ich rodzicami i opiekunami, organizacjami społecznymi i innymi odpowiednimi fachowymi organami, jeŜeli okaŜe się to właściwe;

ii. zachęcanie do tworzenia i wspieranie ujednoliconego systemu edukacji, obejmującego edukację powszechną i specjalną, który będzie popierał dzielenie się wiedzą i pełniejszą integrację niepełnosprawnych dzieci, młodzieŜy i dorosłych w społeczności lokalnej;

iii. umoŜliwienie wczesnej oceny specjalnych potrzeb edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci, młodzieŜy i dorosłych dla celów orientacji i planowania ich edukacji;

iv. monitorowanie wdraŜania indywidualnych planów edukacji i ułatwianie skoordynowanego podejścia do usług edukacyjnych przez cały okres edukacji w kierunku zatrudnienia;

v. zapewnienie osobom niepełnosprawnym, włączając w to dzieci, niezbędnego wsparcia w powszechnym systemie edukacji, w celu ułatwienia ich skutecznego nauczania. W sytuacjach wyjątkowych, gdy powszechny system edukacji nie spełnia ich specjalnych, fachowo ocenionych potrzeb, państwa członkowskie powinny zapewnić skuteczne alternatywne środki pomocy, zgodnie z celem pełnej integracji. Zarówno specjalne, jak i powszechne instytucje edukacyjne powinny działać w kierunku przechodzenia do edukacji powszechnej oraz powinny realizować te same cele i normy;

vi. zachęcanie do rozwoju szkolenia wstępnego i dalszego dla wszystkich specjalistów i pracowników edukacji na wszystkich poziomach, w celu zwiększenia świadomości co do problemów niepełnosprawnych i szerszego korzystania z odpowiednich technik i materiałów edukacyjnych i wspierających tam, gdzie jest to właściwe, dla niepełnosprawnych uczniów i studentów;

vii. zapewnienie, by wszystkie materiały i programy istniejące w systemie edukacji powszechnej były dostępne dla osób niepełnosprawnych;

viii. włączenie do szkolnych programów wychowania obywatelskiego programów odnoszących się do osób niepełnosprawnych jako tych, które mają takie same prawa jak inni obywatele;

ix. zapewnienie, by świadomość, dotycząca niepełnosprawności była głównym elementem programów edukacji w powszechnych szkołach i instytucjach;

x. podjęcie kroków w celu zapewnienia by miejsca nauczania i szkolenia były dostępne dla osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez słuŜenie pomocą indywidualną i racjonalne adaptacje (np. odpowiednie wyposaŜenie) dla zaspokojenia ich potrzeb;

xi. zapewnienie, by rodzice dzieci niepełnosprawnych byli aktywnymi partnerami w procesie rozwoju indywidualnych planów edukacji ich dzieci;

xii. zapewnienie dostępu do edukacji nieformalnej, pozwalającej niepełnosprawnym młodym ludziom doskonalić potrzebne umiejętności, które są niedostępne w formalnym procesie edukacji;

xiii. rozwaŜenie, tam gdzie jest to właściwe, moŜliwości podpisania i ratyfikacji Europejskiej Karty Społecznej (zrewidowanej) (ETS nr 163), w szczególności jej artykułu15.

3.5. Kierunek działań nr 5: Zatrudnienie, poradnictwo i szkolenie zawodowe

3.5.1. Wprowadzenie

Zatrudnienie jest kluczowym elementem integracji społecznej i niezaleŜności ekonomicznej wszystkich obywateli w wieku produkcyjnym. W porównaniu z osobami sprawnymi, wskaźniki zatrudnienia i aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych są bardzo niskie. Polityka na rzecz wzrostu wskaźnika aktywności powinna być zróŜnicowana – zgodnie z moŜliwościami osób niepełnosprawnych w zakresie zatrudnienia – i wszechstronna, w celu likwidacji wszelkich barier ograniczających udział wzatrudnieniu. Poprawa sytuacji osób niepełnosprawnych w dziedzinie zatrudnienia będzie korzystna nie tylko dla tych osób, ale równieŜ dla pracodawców i całego społeczeństwa.

Poradnictwo zawodowe odgrywa waŜną rolę w ułatwianiu tym osobom określenia działalności, która jest dla nich najbardziej odpowiednia i w ukierunkowaniu potrzeb szkoleniowych oraz wyboru przyszłego zawodu. Jest sprawą istotną, by osoby niepełnosprawne miały dostęp do oceny, poradnictwa zawodowego i szkolenia tak, aby mogły wykorzystać swój potencjał.

Ten kierunek działań stara się stworzyć podstawy dla większego udziału osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu, stworzyć im moŜliwość wyboru kariery i zapewnić realność ich wyborów poprzez zapewnienie odpowiednich struktur i wsparcia. Wszystkie środki dotyczą zarówno pracodawców publicznych, jak i prywatnych.

Do wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych mogą się przyczynić przedsiębiorstwa społeczne (np. firmy społeczne, spółdzielnie społeczne), stanowiące część otwartego rynku pracy, lub zakłady pracy chronionej.

3.5.2. Cele

i. Promowanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy poprzez łączenie działań antydyskryminacyjnych i pozytywnych w celu zapewnienia równości szans osobom niepełnosprawnym;

ii. stawienie czoła dyskryminacji, popieranie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w ocenie zawodowej, w poradnictwie i szkoleniu zawodowym oraz w usługach związanych z zatrudnieniem.

3.5.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Włączenie kwestii związanych z zatrudnieniem osób niepełnosprawnych do ogólnej polityki zatrudnienia;

ii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do obiektywnego i indywidualnego systemu oceniania, który:
– rozpozna ich moŜliwości, jeśli chodzi o potencjalny zawód;
– będzie się koncentrować raczej na ocenie moŜliwości, a nie na ocenie niepełnosprawności i odniesie ich moŜliwości do wymogów konkretnego stanowiska pracy;
– stworzy podstawy dla ich programu szkolenia zawodowego;
– pomoŜe im w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia lub ponownego zatrudnienia;

iii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz usług związanych z zatrudnieniem na moŜliwie najwyŜszym poziomie, dokonując - tam gdzie okaŜe się to konieczne - racjonalnych adaptacji;

iv. zapewnienie ochrony przed dyskryminacją na wszystkich etapach zatrudnienia, włączając selekcję i rekrutację, a takŜe w działaniach związanych z rozwojem kariery;

v. zachęcanie pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych poprzez:
– stosowanie procedur rekrutacji (np. ogłoszeń, wywiadów, ocen, selekcji) stwarzających pozytywne szanse zatrudnienia osobom niepełnosprawnym;
– dokonywanie racjonalnych adaptacji miejsca pracy lub warunków pracy, włączając w to telepracę, pracę w niepełnym wymiarze godzin i chałupnictwo, w celu uwzględnienia specjalnych wymagań niepełnosprawnych pracowników;
– wzrost świadomości co do problemów niepełnosprawności wśród kadry zarządzającej i pracowników poprzez odpowiednie szkolenie;

vi. zapewnienie, by ogólne systemy samozatrudnienia były dostępne dla osób niepełnosprawnych i by miały charakter wspomagający;

vii. zapewnienie takich środków pomocy, jak praca chroniona lub wspierana, dla osób, których potrzeb nie moŜna zaspokoić bez specjalnej pomocy na otwartym rynku pracy;

viii. pomaganie osobom niepełnosprawnym w przechodzeniu z zatrudnienia chronionego i wspieranego na otwarty rynek pracy;

ix. usuwanie czynników zniechęcających osoby niepełnosprawne do pracy, zawartych w systemie świadczeń i zachęcanie beneficjentów do pracy, jeśli jest to moŜliwe;

x. uwzględnianie potrzeb kobiet niepełnosprawnych przy tworzeniu programów i polityki na rzecz równości szans kobiet w zatrudnieniu, w tym polityki w zakresie opieki nad dzieckiem;

xi. zapewnienie, by niepełnosprawni pracownicy korzystali z tych samych praw, co inni pracownicy, w zakresie konsultacji na temat warunków zatrudnienia oraz członkostwa i aktywnego udziału w pracach związków zawodowych;

xii. tworzenie skutecznych zachęt do zatrudniania osób niepełnosprawnych;

xiii. zapewnienie, by przepisy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy uwzględniały potrzeby osób niepełnosprawnych zamiast ich dyskryminować;

xiv. promowanie środków, obejmujących przepisy prawne i zarządzanie integracją, umoŜliwiających osobom, które stają się niepełnosprawne w trakcie zatrudnienia, by pozostały na rynku pracy;

xv. zapewnienie, w szczególności młodym osobom niepełnosprawnym, moŜliwości korzystania z praktyk zawodowych i szkoleniowych w celu rozwoju umiejętności oraz z informacji na temat praktyk w zakresie zatrudnienia;

xvi. rozwaŜenie, tam gdzie jest to właściwe, moŜliwości podpisania i ratyfikacji Europejskiej Karty Społecznej (zrewidowanej) (ETS nr 163), w szczególności jej artykułu 15;

xvii. wdroŜenie Rezolucji nr ResAP(95)3 w sprawie karty oceny zawodowej osób niepełnosprawnych.

3.6. Kierunek działań nr 6: Środowisko zabudowane

3.6.1. Wprowadzenie

Ogólnym celem jest tworzenie społeczeństwa dla wszystkich. Dostępne środowisko odgrywa kluczową rolę w tworzeniu bardziej integracyjnego społeczeństwa, w którym osoby niepełnosprawne mogą uczestniczyć w Ŝyciu codziennym. Istniejące bariery w środowisku zabudowanym utrudniają lub uniemoŜliwiają osobom niepełnosprawnym taki udział i korzystanie z podstawowych praw. Zbudowanie środowiska bardziej dostępnego dla osób niepełnosprawnych, bez względu na rodzaj niepełnosprawności, przyniosłoby teŜ korzyść wszystkim członkom społeczeństwa. Wymaga to znajomości istniejących barier, włączając postawy i bariery fizyczne, a takŜe zaangaŜowania w likwidację tych barier poprzez działania pozytywne i inne środki. Rezolucja nr ResAP(2001)1 w sprawie wprowadzenia zasad uniwersalnego projektowania (Universal Design) popiera wprowadzenie tych zasad do programów nauczania wszystkich zawodów zajmujących się środowiskiem zabudowanym, włączając architektów, inŜynierów, urbanistów i wszystkie inne odpowiednie zawody zajmujące się zagospodarowaniem środowiska lub środowiskiem zabudowanym. Ma ona równieŜ na celu uproszczenie Ŝycia wszystkim ludziom, poprzez spowodowanie, by środowisko zabudowane było dostępniejsze, uŜyteczniejsze i bardziej zrozumiałe.

3.6.2. Cel

Stopniowe tworzenie środowiska dostępnego dla osób niepełnosprawnych poprzez stosowanie zasad uniwersalnego projektowania (Universal Design), dzięki czemu moŜna uniknąć tworzenia nowych barier.

3.6.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zapewnienie, by wszystkie odpowiednie obszary polityki kierowały się ogólnym celem tworzenia środowiska zabudowanego wolnego od barier;

ii. tworzenie wytycznych i standardów, a jeśli okaŜe się to konieczne równieŜ i ustawodawstwa, popierających dostępność i uŜyteczność budynków, pomieszczeń publicznych oraz środowiska zewnętrznego dla osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem szczególnego charakteru budynków zabytkowych;

iii. zapewnienie, by uniwersytety i instytucje odpowiedzialne za szkolenie we wszystkich zawodach zajmujących się zagospodarowaniem środowiska (takich jak architekci i urbaniści, fachowcy z sektora budowlanego, konserwatorzy dziedzictwa kulturowego i specjaliści ds. turystyki kulturalnej) promowały zasadę uniwersalnego projektowania w swoich programach nauczania początkowego i doskonalenia oraz poprzez zastosowanie innych odpowiednich środków;

iv. promowanie korzystania z pomocy technicznych i innowacji technologicznych w celu wzrostu dostępności środowiska zabudowanego i zapewnienia osobom niepełnosprawnym równych szans uczestnictwa w Ŝyciu społecznym. Praktyki takie powinny być stosowane wobec nowych konstrukcji i stopniowo rozszerzane na istniejące budynki;

v. wspieranie tworzenia, mianowania i utrzymania ośrodków popierających zasady uniwersalnego projektowania (Universal Design);

vi. zapewnienie, by zwracano naleŜną uwagę na bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych przy projektowaniu procedur postępowania w sytuacjach kryzysowych i procedur ewakuacji;

vii. zapewnienie, by zwierzętom towarzyszącym osobom niepełnosprawnym nie zabraniano dostępu do budynków i terenów publicznych;

viii. wdroŜenie rezolucji nr ResAP(2001)1 w sprawie wprowadzenia zasad uniwersalnego projektowania do programów nauczania wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego.

3.7. Kierunek działań nr 7: Transport

3.7.1. Wprowadzenie

Opracowanie i wdroŜenie polityki dostępnego transportu na wszystkich szczeblach moŜe spowodować znaczną poprawę jakości Ŝycia wielu osób niepełnosprawnych i moŜe być

warunkiem zapewnienia równości szans, niezaleŜnego Ŝycia i aktywnego udziału w Ŝyciu społecznym i kulturalnym oraz w zatrudnieniu.
Wiele państw członkowskich zna osiągnięcia Europejskiej Konferencji Ministrów Transportu (ECMT) lub uczestniczyło w jej obradach. Zasady i działania popierane przez to forum mogą przyczynić się do postępu we wdraŜaniu przez państwa członkowskie Planu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Wynikające z tego zapewnienie dostępnych usług transportowych będzie korzystne dla innych uŜytkowników transportu, włączając w to osoby w podeszłym wieku i rodziców z małymi dziećmi.

Aby osoby niepełnosprawne mogły korzystać z usług transportu publicznego konieczne jest, aby cały łańcuch transportowy był dostępny.

3.7.2. Cele

i. Zwiększenie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie poprzez wdraŜanie polityki dostępnego transportu;

ii. zapewnienie, by przy wdraŜaniu polityki dostępnego transportu uwzględniano potrzeby wszystkich osób z róŜnego rodzaju dysfunkcjami i niepełnosprawnością;

iii. promowanie dostępności istniejących usług transportu pasaŜerskiego dla wszystkich osób niepełnosprawnych i zapewnienie dostępności wszystkich nowych usług transportowych i związanej z nimi infrastruktury;

iv. Promowanie wdraŜania zasady uniwersalnego projektowania w sektorze transportu.

3.7.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Uwzględnianie zaleceń, raportów i wytycznych opracowanych i uzgodnionych przez organy międzynarodowe, w szczególności przy tworzeniu standardów, wytycznych, strategii i, jeśli jest to właściwe, ustawodawstwa, w celu zapewnienia dostępności usług transportowych i infrastruktury, włączając środowisko zabudowane;

ii. monitorowanie i przegląd procesu wdraŜania polityki dostępnego transportu;

iii. zapewnienie, by operatorzy transportu publicznego włączyli obowiązkowe szkolenie uświadamiające w zakresie problemów niepełnosprawności do standardowych kursów szkoleniowych dla osób zajmujących się świadczeniem usług transportowych;

iv. promowanie wprowadzania i przyjmowania krajowych wytycznych w zakresie dostępnych usług transportowych, zarówno dla operatorów transportu publicznego, jak i prywatnego;

v. tworzenie procedur współpracy i konsultacji ze wszystkimi zainteresowanymi, w szczególności włączając w to odpowiednie agencje rządowe, usługodawców i grupy zainteresowania problemami niepełnosprawności, w celu ukierunkowania polityki i planowania na rzecz dostępności usług transportowych;

vi. popieranie i zachęcanie prywatnych operatorów usług transportowych do świadczenia dostępnych usług;

vii. zapewnienie dostępności informacji o usługach transportu publicznego, w miarę moŜliwości w róŜnych formach i poprzez róŜne systemy komunikacji, aby dotrzeć do osób niepełnosprawnych;

viii. zachęcanie do projektowania innowacyjnych programów, które wspierałyby osoby niepełnosprawne, mające problemy z korzystaniem z transportu publicznego, w korzystaniu z własnych środków transportu;

ix. zapewnienie, by zwierzęta towarzyszące osobom niepełnosprawnym (np. psy-przewodnicy) były wpuszczane do środków transportu publicznego;

x. zapewnienie świadczenia usług parkingowych i ochrony urządzeń parkingowych dla osób niepełnosprawnych z ograniczoną mobilnością;

xi. uznanie szczególnych wymagań osób niepełnosprawnych przy opracowywaniu podstawowych dokumentów na temat praw pasaŜerów;

xii. ochrona prawna osób niepełnosprawnych przed dyskryminacją w dostępie do transportu;

xiii. zapewnienie, by procedury bezpieczeństwa i postępowania w sytuacjach kryzysowych nie powodowały dodatkowej nierówności osób niepełnosprawnych.

3.8. Kierunek działań nr 8: Życie w społeczności lokalnej

3.8.1. Wprowadzenie

Ten kierunek działań koncentruje się na zapewnieniu osobom niepełnosprawnym moŜliwie niezaleŜnego Ŝycia poprzez danie im prawa do dokonania samodzielnego wyboru sposobu Ŝycia i miejsca zamieszkania. Wymaga to strategicznej polityki, która będzie wspierać odejście od opieki instytucjonalnej na rzecz mieszkania w otwartym środowisku, bez względu na to, czy będzie to mieszkanie samodzielne, czy mieszkanie w warunkach chronionych w domach dla niewielkich grup osób. Taka polityka powinna być elastyczna, obejmując programy umoŜliwiające osobom niepełnosprawnym mieszkanie ze swoją rodziną i uznając szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych wymagających wysokiego poziomu wsparcia.

Ogólnie rzecz biorąc, codzienne Ŝycie rodziny zasadniczo się róŜni w zaleŜności od tego czy rodzina ma dziecko niepełnosprawne, czy nie. Rodzinie, w której przebywa dziecko niepełnosprawne, bardzo duŜo czasu zajmuje poradnictwo i opieka, konieczne wizyty u terapeutów, lekarzy, itp. Dziecko wymaga nadzoru podczas czynności rekreacyjnych i pomocy w praktycznych czynnościach codziennych itp. Jest sprawą waŜną, by rodzice dzieci niepełnosprawnych mieli dostęp do odpowiedniego szkolenia, umoŜliwiającego im nabycie wymaganej sprawności, aby mogli prowadzić w miarę normalne Ŝycie mieszkając ze swoim niepełnosprawnym dzieckiem.

W pełni niezaleŜne Ŝycie nie jest moŜliwością dostępną dla wszystkich. W wyjątkowych przypadkach naleŜy zachęcać do korzystania z małych struktur opiekuńczych wysokiej jakości zamiast mieszkania w instytucji opieki. W procesie projektowania niezaleŜnych mieszkań powinny uczestniczyć osoby niepełnosprawne i ich reprezentatywne organizacje.

Osoby niepełnosprawne Ŝyjące w społeczności lokalnej mają róŜne potrzeby, które wymagają róŜnych poziomów opieki, pomocy i wsparcia. Sprawiedliwy dostęp do usług będą wspierać przejrzyste kryteria kwalifikowania i procedury niezaleŜne od oceny indywidualnej, które uwzględniają własny wybór osób niepełnosprawnych, ich niezaleŜność i dobrobyt.

Polityka niezaleŜnego Ŝycia nie ogranicza się do miejsca zamieszkania, ale jest równieŜ uzaleŜniona od dostępności do szerokiej gamy usług, w tym usług transportowych. Powodzenie takiej polityki wymaga podejścia integracyjnego (mainstream approach) do planowania, rozwoju i świadczenia usług adresowanych do wszystkich członków społeczeństwa tak, aby zaspokajały one potrzeby osób niepełnosprawnych wraz z zapewnieniem połączonego wsparcia róŜnych instytucji, gwarantującego skoordynowane podejście do problemu.

3.8.2. Cele

i. UmoŜliwienie osobom niepełnosprawnym planowania i prowadzenia Ŝycia w społeczności lokalnej w moŜliwie niezaleŜny sposób;

ii. zapewnienie szerokiej gamy wysokiej jakości usług wspierających na szczeblu społeczności lokalnej, aby umoŜliwić swobodę wyboru;

iii. zwracanie szczególnej uwagi na sytuację rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi i promowanie rozwiązań przewidujących szkolenie dla zainteresowanych rodziców, a takŜe zwracanie uwagi na niepełnosprawnych rodziców i ich udział w opiece nad dziećmi oraz w wypełnianiu zadań edukacyjnych.

3.8.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zapewnienie skoordynowanego podejścia do świadczonych w ramach wspólnoty lokalnej wysokiej jakości usług dla osób niepełnosprawnych, umoŜliwiających im Ŝycie w swojej społeczności i poprawiających jakość ich Ŝycia;

ii. rozwój i promowanie polityki mieszkaniowej udostępniającej osobom niepełnosprawnym odpowiednie mieszkania w społeczności lokalnej;

iii. wspieranie pomocy formalnej i nieformalnej w celu umoŜliwienia osobom niepełnosprawnym mieszkania w domu rodzinnym;

iv. uznanie statusu opiekunów poprzez słuŜenie im wsparciem i oferowanie im odpowiedniego szkolenia;

v. uzyskanie dokładnej oceny potrzeb rodzin sprawujących nieformalną opiekę, szczególnie rodzin posiadających dzieci niepełnosprawne lub opiekujących się osobami potrzebującymi wysokiego stopnia wsparcia, pod kątem zapewnienia wszelkich form informacji, szkolenia i pomocy, w tym pomocy psychologicznej, umoŜliwiając w ten sposób Ŝycie w rodzinie oraz zwracając szczególną uwagę na godzenie Ŝycia prywatnego i zawodowego oraz na równość płci;

vi. zapewnienie wysokiej jakości usług w społeczności lokalnej i alternatywnych modeli budownictwa umoŜliwiających odejście od opieki instytucjonalnej na rzecz mieszkania w społeczności lokalnej;

vii. umoŜliwienie jednostkom podejmowania kompetentnych wyborów, a jeśli jest to niezbędne - z pomocą wykwalifikowanych słuŜb;

viii. promowanie systemów umoŜliwiających osobom niepełnosprawnym zatrudnianie wybranych przez siebie asystentów osobistych;

ix. zapewnienie usług uzupełniających i innych udogodnień, np. ośrodków dziennego pobytu, ośrodków krótkiego pobytu lub organizowania grup samoekspresji, oferujących odpowiednie formy terapii, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom okresy wsparcia i wytchnienia;

x. słuŜenie osobom niepełnosprawnym, w szczególności osobom wymagającym wysokiego poziomu wsparcia, pomocą dostosowaną do ich indywidualnych potrzeb, włączając usługi osoby wspierającej, w celu zmniejszenia ryzyka wykluczenia społecznego;

xi. wdroŜenie odpowiednich postanowień Zalecenia nr R(96)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie godzenia pracy z Ŝyciem rodzinnym.

3.9. Kierunek działań nr 9: Opieka zdrowotna

3.9.1. Wprowadzenie

Osoby niepełnosprawne mają takie samo prawo jak inni członkowie społeczeństwa do wysokiej jakości opieki zdrowotnej i odpowiedniego leczenia oraz technologii zapewniających moŜliwie najlepszy stan zdrowia. W niektórych przypadkach osoby niepełnosprawne wymagają specjalnych i innowacyjnych usług opieki zdrowotnej w celu poprawy jakości ich Ŝycia. Osoby niepełnosprawne - i ich przedstawiciele (jeśli okaŜe się to konieczne) - powinny być konsultowane i w pełni zaangaŜowane w proces podejmowania decyzji dotyczących ich osobistego planu opieki. Takie podejście stawia osoby niepełnosprawne na pozycji centralnej w procesie planowania i projektowania usług i umoŜliwia im podejmowanie kompetentnych decyzji w sprawach dotyczących ich zdrowia.

Przy planowaniu i świadczeniu usług opieki zdrowotnej naleŜy uwzględnić starzenie się społeczeństwa i związane z tym skutki zdrowotne, w szczególności dla osób niepełnosprawnych. Niezbędne jest więc priorytetowe traktowanie rozwoju nowych programów i strategii w dziedzinie zdrowia.

Specjaliści ds. opieki zdrowotnej we wszystkich państwach członkowskich powinni uznać model niepełnosprawności oparty na podejściu społecznym i na prawach człowieka, zamiast koncentrowania się wyłącznie na medycznym aspekcie niepełnosprawności.

3.9.2. Cele

i. Zapewnienie wszystkim osobom niepełnosprawnym, bez względu na płeć, wiek oraz przyczynę, charakter czy stopień niepełnosprawności:

— jednakowego dostępu do wszystkich usług opieki zdrowotnej;
— dostępu do odpowiednich usług wyspecjalizowanych, jeŜeli jest to właściwe;
— moŜliwie pełnego udziału w procesie podejmowania decyzji dotyczących ich osobistego planu opieki;

ii. zapewnienie, by potrzeby osób niepełnosprawnych zostały włączone do informacji o edukacji zdrowotnej i do kampanii w zakresie zdrowia publicznego.

3.9.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zapewnienie, by osoby niepełnosprawne nie były dyskryminowane w dostępie do usług opieki zdrowotnej i dokumentów medycznych;

ii. zapewnienie, by z kaŜdą osobą niepełnosprawną, a jeśli jest to niemoŜliwe - ze względu na przyczynę, charakter lub stopień jej niepełnosprawności - z jej przedstawicielem, opiekunem lub osobą wspierającą, konsultowano w moŜliwie najszerszym zakresie ocenę, projektowanie i realizację jej planu opieki zdrowotnej, interwencje medyczne i leczenie;

iii. działanie na rzecz dostępnych publicznych i prywatnych usług opieki zdrowotnej i udogodnień oraz zapewnienie, by słuŜby opieki zdrowotnej, w tym słuŜby zdrowia psychicznego, wsparcia psychologicznego oraz słuŜby ambulatoryjne i szpitalne, były odpowiednio wyposaŜone i kompetentne, aby móc zaspokoić potrzeby osób niepełnosprawnych;

iv. zapewnienie, by niepełnosprawne kobiety miały jednakowy dostęp do usług opieki zdrowotnej, włączając w szczególności porady i leczenie prenatalne, ginekologiczne i w zakresie planowania rodziny;

v. zapewnienie respektowania aspektów płci w opiece zdrowotnej dla osób niepełnosprawnych;

vi. zapewnienie, by podejmowane były właściwe kroki na rzecz słuŜenia odpowiednimi informacjami na temat potrzeb jednostki w zakresie opieki zdrowotnej lub usług zdrowotnych, przy czym informacje takie powinny być przedstawiane w formie zrozumiałej dla osób niepełnosprawnych;

vii. zapewnieni, by zawiadomienie o niepełnosprawności, bez względu na to, czy występuje ona przed czy po urodzeniu, po chorobie lub w wyniku wypadku, było dokonywane w warunkach gwarantujących szacunek dla zainteresowanej osoby i jej rodziny i zapewniających dostarczenie jasnych, wszechstronnych informacji, wsparcia dla jednostki i jej rodziny;

viii. zapewnienie dostępu do edukacji zdrowotnej, kampanii w zakresie zdrowia publicznego, m.in. poprzez informację i poradnictwo dla osób niepełnosprawnych;

ix. szkolenie specjalistów opieki zdrowotnej w taki sposób, aby zwiększyć ich świadomość w zakresie niepełnosprawności oraz wyposaŜyć ich w umiejętności i metody pomagające zaspokoić szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych;

x. uznanie potrzeby wczesnej interwencji i w związku z tym zapewnienie skutecznych środków w celu wykrycia, zdiagnozowania i leczenia niepełnosprawności w jej wczesnym stadium, a takŜe opracowanie skutecznych wytycznych w zakresie wczesnego wykrywania i interwencji;

xi. rozwaŜenie, tam gdzie jest to właściwe, moŜliwości podpisania i ratyfikacji Europejskiej Karty Społecznej (zrewidowanej), w szczególności jej artykułu 11.

3.10. Kierunek działań nr 10: Rehabilitacja

3.10.1. Wprowadzenie

Zalecenie nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych uznaje, Ŝe rehabilitacja osób niepełnosprawnych, poprzez integrację ekonomiczną i społeczną, którą ona zapewnia, jest obowiązkiem społeczeństwa, Ŝe gwarantuje ona ludzką godność i zmniejsza problemy, z którymi osoby niepełnosprawne spotykają się w społeczeństwie i Ŝe naleŜy ją włączyć do priorytetowych celów kaŜdego społeczeństwa. W związku z tym zaleceniem spójna polityka na rzecz rehabilitacji osób niepełnosprawnych powinna dąŜyć do zapobiegania pogłębianiu się niepełnosprawności, do łagodzenia jej skutków, zwiększania niezaleŜności osobistej osób niepełnosprawnych, zapewniania im samodzielności ekonomicznej i pełnej integracji społecznej. Wszechstronne programy rehabilitacji powinny obejmować całą gamę uzupełniających środków, świadczeń, usług i udogodnień, które mogą się przyczynić w znacznym stopniu do fizycznej i psychologicznej niezaleŜności osób niepełnosprawnych.

3.10.2. Cele

i. UmoŜliwienie osobom niepełnosprawnym osiągnięcia moŜliwie największej samodzielności i pełnego wykorzystania swoich zdolności fizycznych, psychicznych i społecznych;

ii. organizacja, wzmocnienie i rozbudowanie usług rehabilitacyjnych;

iii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do usług powszechnych i specjalistycznych, aby mogły osiągnąć pełną integrację ze swoją społecznością i z całym społeczeństwem;

iv. zapewnienie, w szczególności, wysokiej jakości wczesnej interwencji, multidyscyplinarnego podejścia do osób niepełnosprawnych od momentu ich urodzenia, włączając w to wsparcie i poradnictwo dla rodziców.

3.10.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Opracowanie, wdroŜenie i regularny przegląd krajowej polityki w zakresie rehabilitacji oraz zapewnienie jej ciągłego doskonalenia;

ii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym, ich rodzinom i reprezentatywnym organizacjom udziału w projektowaniu holistycznych programów rehabilitacji, w ich realizacji i ocenie;

iii. zapewnienie, by programy rehabilitacji były dostępne i dostosowane do indywidualnych potrzeb osoby niepełnosprawnej; przy czym programy te wymagają zgody osoby niepełnosprawnej lub jej przedstawiciela;

iv. wykorzystanie tam, gdzie jest to moŜliwe, powszechnych świadczeń i udogodnień, jak równieŜ zapewnienie moŜliwie pełnego wyposaŜenia specjalistycznych ośrodków rehabilitacyjnych, z dostosowaniem do usług, które świadczą, a takŜe zapewnienie im multidyscyplinarnego zespołu pracowników wyspecjalizowanych w zakresie rehabilitacji;

v. rozwój usług rehabilitacyjnych i wsparcia poprzez dokonywanie indywidualnych ocen multidyscyplinarnych z zastosowaniem podejścia holistycznego;

vi. promowanie współpracy między wszystkimi zainteresowanymi sektorami, w szczególności sektorem zdrowia, edukacji, spraw społecznych i zatrudnienia, oraz zapewnienie zintegrowanego zarządzania sprawami rehabilitacji, jeśli jest to konieczne dla zapewnienia równości szans osób niepełnosprawnych;

vii. zapewnienie, by w procesie edukacji dzieci niepełnosprawne miały dostęp do programów rehabilitacji pedagogicznej i innych zasobów umoŜliwiających im pełne wykorzystanie swojego potencjału;

viii. zaangaŜowanie w rehabilitację zawodową pracodawców, pracowników i ich organizacje w celu pomocy w moŜliwie szybkim powrocie do pracy osobom, które stają się niepełnosprawne;

ix. działanie na rzecz zapewnienia dostępu, osobom niepełnosprawnym, które tego wymagają, do zindywidualizowanych, opartych na społeczności lokalnej, programów rehabilitacji;

x. promowanie większego dostępu osób niepełnosprawnych, które tego wymagają, do przystępnych cenowo pomocy technicznych, stanowiących część programów lub środków rehabilitacji.

3.11. Kierunek działań nr 11: Ochrona socjalna

3.11.1. Wprowadzenie

Ochrona socjalna obejmuje zabezpieczenie społeczne, opiekę i pomoc społeczną oraz usługi społeczne, które wspierają osoby od nich uzaleŜnione, przyczyniając się do poprawy jakości Ŝycia osób z nich korzystających. Jednak w wielu sytuacjach osoby niepełnosprawne nie korzystają w odpowiednim stopniu z systemów ochrony socjalnej, czy to z powodu braku takich świadczeń, czy z powodu trudności w dostępie. Prawa socjalne, zawarte w zrewidowanej Europejskiej Karcie Społecznej (ETS nr 163), obejmują w szczególności prawo do zabezpieczenia społecznego (art. 12), prawo do pomocy socjalnej i medycznej (art. 13) oraz prawo do korzystania z usług opieki społecznej (art. 14). Wprowadzanie w Ŝycie tych praw pomaga zmniejszyć ryzyko wykluczenia społecznego i marginalizacji, tym samym przyczyniając się do umoŜliwienia korzystania z innego prawa przewidzianego w Karcie, a mianowicie prawa osób niepełnosprawnych do niezaleŜności, integracji społecznej i udziału w Ŝyciu społeczności (art. 15).

3.11.2 . Cele

i. Zapewnienie osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do ochrony socjalnej;

ii. promowanie polityki, która przyczynia się, tam gdzie jest to moŜliwe, do rezygnacji z uzaleŜnienia od świadczeń finansowych na rzecz zatrudnienia i niezaleŜności.

3.11.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. zapewnienie spójnej równowagi między ochroną socjalną, a polityką aktywnego zatrudnienia w celu zniechęcenia do biernego uzaleŜnienia od świadczeń;

ii. zapewnienie, by ukierunkowanie usług społecznych i związanego z nimi wsparcia opierało się na solidnej, multidyscyplinarnej ocenie potrzeb jednostki oraz było poddawane okresowym przeglądom;

iii. zapewnienie, by wszelkie systemy i procedury oceny świadczeń były dostępne dla osób niepełnosprawnych lub ich przedstawicieli;

iv. zapewnienie, by ogólne usługi społeczne uwzględniały szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych i ich rodzin;

v. zapewnienie ciągłego doskonalenia koordynacji działań w ramach urzędów administracji oraz między tymi urzędami a publicznymi i prywatnymi usługodawcami tak, aby świadczone usługi, dzięki swojej jakości, zaspokajały potrzeby osób niepełnosprawnych;

vi. prowadzenie konsultacji z partnerami społecznymi oraz z innymi osobami odpowiedzialnymi, jak równieŜ organizacjami osób niepełnosprawnych, w zakresie planowania i wdraŜania polityki ochrony socjalnej;

vii. zapewnienie skutecznego przekazywania informacji na temat wszystkich świadczeń ochrony socjalnej, do których mogą mieć prawo osoby niepełnosprawne, ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych zagroŜonych wykluczeniem społecznym;

viii. zapewnienie, by strategie integracji społecznej i zapobiegania ubóstwu uznawały szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych;

ix. rozwaŜenie, tam gdzie jest to właściwe, moŜliwości podpisania i ratyfikacji Europejskiej Karty Społecznej (zrewidowanej), Europejskiego Kodeksu Zabezpieczenia Społecznego (ETS nr 48), zrewidowanego Europejskiego Kodeksu Zabezpieczenia Społecznego (ETS nr 139) oraz Europejskiej Konwencji Zabezpieczenia Społecznego (ETS n 78);

x. wdroŜenie odpowiednich postanowień Zalecenia nr Rec(2003)19 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie poprawy dostępu do praw socjalnych.

3.12. Kierunek działa**ń **nr 12: Ochrona prawna

3.12.1. Wprowadzenie

Osoby niepełnosprawne mają prawo do uznawania ich osobowości prawnej. W przypadku potrzeby pomocy w korzystaniu przez nie ze zdolności prawnej, państwa członkowskie powinny zapewnić odpowiednie gwarancje prawne takiej pomocy.

Osoby niepełnosprawne stanowią zróŜnicowaną grupę społeczną, ale wszystkie mają jedną cechę wspólną: w większym lub mniejszym stopniu potrzebują dodatkowych gwarancji w celu pełnego korzystania ze swoich praw i uczestniczenia w Ŝyciu społecznym na zasadach równości z innymi członkami społeczeństwa.

Potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na sytuację osób niepełnosprawnych, pod względem korzystania przez nie ze swoich praw na tych samych zasadach, co inni ludzie, potwierdzają inicjatywy podejmowane w tej dziedzinie na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

Zasada niedyskryminacji powinna stanowić podstawę polityki rządowej mającej na celu zapewnienie równości szans osób niepełnosprawnych.

Dostęp do systemu prawnego jest podstawowym prawem w demokratycznym społeczeństwie, jednak osoby niepełnosprawne mogą często napotykać róŜne bariery w tym zakresie, włączając problemy z fizycznym dostępem. Wymaga to podjęcia róŜnych środków i działań pozytywnych, włączając w to podnoszenie świadomości przedstawicieli zawodów prawniczych w zakresie kwestii niepełnosprawności.

3.12.2. Cele

i. Zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do wymiaru sprawiedliwości na zasadach równości z innymi ludźmi;

ii. ochrona i popieranie korzystania przez osoby niepełnosprawne ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności na zasadach równości z innymi ludźmi.

3.12.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Zapewnienie ochrony przed dyskryminacją poprzez określenie szczególnych środków prawnych, wyznaczenie specjalnych organów i ustanowienie procedur sprawozdawczych i odwoławczych;

ii. zapewnienie wyeliminowania z ustawodawstwa powszechnego przepisów dyskryminujących osoby niepełnosprawne;

iii. popieranie szkolenia w zakresie praw człowieka i niepełnosprawności (zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym) dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego, urzędników publicznych, pracowników wymiaru sprawiedliwości oraz personelu medycznego;

iv. zachęcanie do tworzenia pozarządowych sieci zajmujących się obroną praw człowieka osób niepełnosprawnych;
v. zapewnienie osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do wymiaru sprawiedliwości poprzez zabezpieczenie im prawa do informacji i komunikacji w dostępnych dla nich formach;

vi. sługenie odpowiednią pomocą osobom, które doświadczają problemów w korzystaniu ze swojej zdolności prawnej i zapewnienie, by pomoc ta była proporcjonalna do wymaganego poziomu wsparcia;

vii. podejmowanie odpowiednich środków dla zapewnienia, by osoby niepełnosprawne nie były pozbawiane wolności chyba, że dzieje się to zgodnie z prawem;

viii. podejmowanie skutecznych działań na rzecz zapewnienia osobom niepełnosprawnym równych praw do posiadania i dziedziczenia majątku, zapewniając ochronę prawną umożliwiającą im zarządzanie tym majątkiem na równi z innymi ludźmi;

ix. zapewnienie, by żadna osoba niepełnosprawna nie była poddawana eksperymentom medycznym wbrew jej woli;

x. wdrożenie odpowiednich postanowień Zalecenia nr R(99)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony prawnej niepełnosprawnych dorosłych.

3.13. Kierunek działań nr 13: Ochrona przed przemocą i wykorzystywaniem

3.13.1. Wprowadzenie

Akty wykorzystywania lub przemocy wobec jakiejkolwiek osoby są nie do przyjęcia i społeczeństwo ma obowiązek zapewnić, by jednostki, w szczególności osoby najbardziej zagrożone, były chronione przed takim wykorzystywaniem.

Są oznaki, że wskaźnik wykorzystywania i przemocy w stosunku do osób niepełnosprawnych jest znacznie wyższy niż w przypadku ludności ogółem i jest wyższy wśród niepełnosprawnych kobiet, w szczególności tych ze znacznym stopniem niepełnosprawności, jak również procentowy udział wśród wykorzystywanych niepełnosprawnych kobiet jest znacznie wyższy niż w ogólnej populacji kobiet. Takie wykorzystywanie może mieć miejsce w instytucjach opieki lub w innego typu sytuacjach związanych z opieką, w tym w rodzinie. Szkodę mogą wyrządzać zarówno osoby nieznajome jak i bliskie. Wykorzystywanie może mieć różne formy, poczynając od aktów werbalnych, poprzez przemoc fizyczną, a skończywszy na odmowie zaspokajania podstawowych potrzeb.

Wprawdzie rządy nie mogą zagwarantować, że wykorzystywanie nie będzie mieć miejsca, powinny one jednak uczynić wszystko dla zapewnienia ochrony i możliwie mocnych gwarancji przed tym zagrożeniem. Profilaktyka może być wspomagana różnymi drogami, w szczególności poprzez edukację, która powinna uczyć jak doceniać prawa osób do ochrony oraz jak rozpoznawać i zmniejszać ryzyko wykorzystywania. Osoby niepełnosprawne, które doświadczają przemocy lub są wykorzystywane, powinny mieć dostęp do odpowiedniej pomocy. Powinien istnieć system, gdzie osoby niepełnosprawne będą z pełnym zaufaniem zgłaszać przypadki wykorzystywania i będą mogły oczekiwać odpowiednich działań, w tym indywidualnej pomocy. Systemy takie potrzebują pracowników odpowiednio wykwalifikowanych, aby móc wykrywać sytuacje wykorzystywania i odpowiednio na nie reagować.

Chociaż sprawa ta była ostatnio przedmiotem badań, jest oczywiste, że potrzeba szerszej wiedzy dla celów przyszłych strategii i najlepszych praktyk.

3.13.2. Cele

i. Działanie w ramach polityki antydyskryminacyjnej i praw człowieka w celu ochrony osób niepełnosprawnych przed wszelkimi formami dyskryminacji i wykorzystywaniem;

ii. zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do usług i systemów pomocy dla ofiar przemocy i wykorzystywania.

3.13.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Stworzenie gwarancji ochrony osób niepełnosprawnych przed przemocą i wykorzystywaniem poprzez skuteczne wdraŜanie polityki i ustawodawstwa, tam gdzie jest to konieczne;

ii. popieranie dostępności i dostępu do kursów szkoleniowych dla osób niepełnosprawnych w celu zmniejszenia ryzyka przemocy i wykorzystywania, na przykład kursów w zakresie wiary w siebie i dostępnych moŜliwości;

iii. rozwój procesów, środków i protokołów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych w celu większego wykrywania przypadków przemocy i wykorzystywania oraz zapewnienie, by były podejmowane odpowiednie działania przeciwko sprawcom, włączając w to środki odwoławcze i odpowiednie poradnictwo fachowe w przypadku wystąpienia problemów emocjonalnych;

iv. zapewnienie niepełnosprawnym ofiarom przemocy lub wykorzystywania, równieŜ w przypadku przemocy domowej, dostępu do odpowiednich usług pomocy, w tym moŜliwości odwołania się;

v. zapobieganie przemocy, złemu traktowaniu lub wykorzystywaniu we wszelkich sytuacjach i zwalczanie ich poprzez pomaganie rodzinom, uświadamianie społeczeństwa i edukację, popieranie dyskusji i współpracy między odpowiednimi stronami;

vi. wspieranie osób niepełnosprawnych, w szczególności kobiet, oraz ich rodzin, w sytuacjach wykorzystywania, poprzez informowanie i udostępnianie usług;

vii. zapewnienie systemów ochrony przed wykorzystywaniem osób niepełnosprawnych w zakładach psychiatrycznych, domach i instytucjach opieki społecznej, sierocińcach i innych instytucjach;

viii. zapewnienie odpowiedniego szkolenia wszystkim pracownikom zatrudnionym w instytucjach zajmujących się niepełnosprawnymi i w powszechnych słuŜbach pomocy;

ix. szkolenie policji i władz sądowych, aby potrafiły przyjmować zeznania osób niepełnosprawnych i aby powaŜnie traktowały przypadki wykorzystywania;

x. informowanie osób niepełnosprawnych o sposobach unikania przemocy i wykorzystywania, ich rozpoznawania i powiadamiania o nich;

xi. podejmowanie skutecznych środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych, z wysokimi sankcjami, w sposób przejrzysty oraz umoŜliwianie ich niezaleŜnego przeglądu przez społeczeństwo obywatelskie, w celu zapobiegania wszelkim formom

przemocy fizycznej i mentalnej, uszkodzeniom ciała lub naduŜywaniu, zaniedbaniu, lekceważącemu traktowaniu, maltretowaniu, wykorzystywaniu lub uprowadzeniom osób niepełnosprawnych;

xii. wdroŜenie odpowiednich postanowień Zalecenia nr Rec(2002)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony kobiet przed przemocą;

xiii. wdroŜenie odpowiednich postanowień Zalecenia nr R(99)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony prawnej niepełnosprawnych dorosłych;

xiv. wdroŜenie Rezolucji nr ResAP(2005)1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie zabezpieczenia niepełnosprawnych dorosłych i dzieci przed wykorzystywaniem, a takŜe uwzględnienie odpowiedniego raportu uzupełniającego.[2]

3.14. Kierunek działań nr 14: Badania i rozwój

3.14.1. Wprowadzenie

Wszechstronne badania, zbieranie i analiza danych statystycznych kształtują politykę opartą na dowodach naukowych. Rzetelne informacje pozwalają rozpoznawać wyłaniające się problemy, pomagają projektować rozwiązania i osiągać wyniki. Pozwalają równieŜ określać najlepsze praktyki i monitorować zmiany następujące w społeczeństwie.

Brak danych na temat osób niepełnosprawnych jest uwaŜany za barierę w rozwoju polityki, zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym. NaleŜy zachęcać do prowadzenia wszechstronnych, róŜnorodnych i wyspecjalizowanych badań na temat niepełnosprawności, popierać je i koordynować na wszystkich szczeblach; w celu promocji skutecznego wdraŜania celów określonych w niniejszym Planie Działań.

3.14.2. Cele

i. Promowanie opartej na dowodach naukowych polityki i norm poprzez lepsze przekładanie na rozwiązania polityczne wyników badań zorientowanych na przyszłość;

ii. harmonizacja metodologii zbierania danych statystycznych na szczeblu krajowym i międzynarodowym w celu uzyskania aktualnych i porównywalnych informacji;

iii. wykorzystywanie i wspieranie dostępnego potencjału w zakresie badań i rozwoju, w sposób multidyscyplinarny, w celu popierania uczestnictwa osób niepełnosprawnych i poprawy jakości ich Ŝycia.

3.14.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Rozwój strategii statystycznych i informacyjnych dla celów polityki w zakresie niepełnosprawności oraz rozwoju standardów na podstawie modelu niepełnosprawności

[2] Safeguarding adults and children with disabilities against abuse [Zabezpieczenie niepełnosprawnych dorosłych i dzieci przed wykorzystywaniem], Council of Europe Publishing, Strasburg, 2003,ISBN 92-871-4919-4.

opartego na prawach społecznych i prawach człowieka oraz przegląd skuteczności istniejących krajowych strategii i baz danych;

ii. zapewnienie, by informacje uzyskane poprzez ocenę potrzeb, które są uwaŜane za poufne z indywidualnego punktu widzenia, były jednak w większym stopniu wykorzystywane dla kształtowania ogólnego planowania i świadczenia usług na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym;

iii. zapewnienie, by badania ogólne, jeŜeli jest to właściwe, dostarczały danych na temat uczestnictwa osób niepełnosprawnych we wszystkich obszarach Planu Działań;

iv. zapewnienie, by badania uwzględniały, jeŜeli jest to właściwe, wymiar płci, ułatwiając analizę sytuacji niepełnosprawnych kobiet;

v. działanie na rzecz skoordynowanego podejścia do badań poprzez uzgadnianie wspólnych klasyfikacji prowadzących do ewaluacji i analizy przekrojowej krajowych i międzynarodowych baz danych;

vi. promowanie badań na temat skutecznej rehabilitacji mającej na celu odzyskanie zdrowia i reintegrację społeczną;

vii. promowanie badań na temat skutków zmian demograficznych i procesu starzenia się na jakość Ŝycia osób niepełnosprawnych;

viii. włączenie przedstawicieli osób niepełnosprawnych i innych zainteresowanych stron w rozwój strategii badań i zbierania danych;

ix. wspieranie badań stosowanych w zakresie projektowania nowych technologii informacji i komunikacji, pomocy technicznych, produktów i urządzeń, które mogą się przyczynić do niezaleŜnego Ŝycia i udziału osób niepełnosprawnych w Ŝyciu społecznym;

x. zachęcanie, aby wszelkie badania nad produktami uwzględniały zasady uniwersalnego projektowania;

xi. promowanie wymiany dobrych praktyk, informacji i ścisłej współpracy między odpowiednimi organami w celu zapewnienia dostępności wyczerpujących danych dla potrzeb kształtowania polityki;

xii. zlecanie odpowiednich badawczych i innowacyjnych projektów pilotaŜowych w celu popierania rozwoju polityki we wszystkich istotnych obszarach Planu Działań.

3.15. Kierunek działań nr 15: Podnoszenie świadomości

3.15.1. Wprowadzenie

Osoby niepełnosprawne napotykają liczne bariery, jeśli chodzi o udział w Ŝyciu społecznym i uznanie ich za pełnych i równoprawnych członków społeczeństwa. Zdaniem większości osób niepełnosprawnych postawy społeczne są największą barierą w pełnej integracji. Osoby niepełnosprawne wciąŜ doświadczają niedopuszczalnych postaw opartych na uprzedzeniach, obawach, niskich oczekiwaniach i braku wiary w ich zdolności.

Postawy te moŜna zmienić poprzez skuteczne kampanie uświadamiające i angaŜowanie wszystkich zainteresowanych stron.

W ostatnich latach wiele państw członkowskich przyjęło antydyskryminacyjne przepisy prawne i zachęcało do takich inicjatyw w polityce społecznej. ChociaŜ inicjatywy te przyczyniają się do integracji osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej, to nie wystarcza.

W celu promocji swoich działań państwa członkowskie powinny prowadzić współpracę, zarówno z mediami jak i innymi podmiotami, w celu zmiany negatywnych postaw.

Osoby niepełnosprawne powinny być obecne w reklamach, na ekranie, w radiu oraz w druku po to, aby nastąpiła rzeczywista zmiana postrzegania niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych.

NaleŜy uświadomić społeczeństwu fakt, Ŝe osoby niepełnosprawne mają takie same prawa człowieka, jak inni ludzie i Ŝe jest wiele barier społecznych, które ograniczają prawo osób niepełnosprawnych do korzystania z tych praw lub im to uniemoŜliwiają. Likwidacja tych barier będzie korzystna nie tylko dla osób niepełnosprawnych, ale takŜe dla całego społeczeństwa. Ponadto waŜną sprawą jest ukazywanie pozytywnego wkładu w Ŝycie społeczeństwa wszystkich osób niepełnosprawnych, bez względu na stopień niepełnosprawności, jako aktywnych i pełnoprawnych członków tego społeczeństwa.

3.15.2. Cele

i. Poprawa stosunku do osób niepełnosprawnych, jako aktywnych i pełnoprawnych członków społeczeństwa, poprzez podjęcie róŜnorodnych działań;

ii. wzrost świadomości, dotyczącej kwestii niepełnosprawności oraz praw osób niepełnosprawnych do równości szans i ochrony przed dyskryminacją;

iii. zwalczanie wszelkich negatywnych postaw, które mogą przynieść szkodę wizerunkowi i interesom osób niepełnosprawnych.

3.15.3. Konkretne działania do realizacji w państwach członkowskich

i. Włączenie wizerunku niepełnosprawności do wszelkich ogłoszeń i reklam rządowych w celu zmiany postaw społecznych w tym zakresie;

ii. zachęcanie wszystkich środków masowego przekazu do przedstawiania i poprawy wizerunku osób niepełnosprawnych jako pełnoprawnych obywateli w swoich audycjach i przekazach pisemnych, np. poprzez wprowadzanie wytycznych do etyki w zakresie godności osób niepełnosprawnych;

iii. zachęcanie kanałów telewizyjnych i stacji radiowych do prowadzenia dyskusji na temat osób niepełnosprawnych w swoich programach ogólnych, a tam gdzie jest to właściwe, w programach specjalnych;

iv. prowadzenie, tam gdzie jest to moŜliwe, regularnych kampanii ogólnokrajowych na rzecz wzrostu świadomości co do praw, potencjału i wkładu osób niepełnosprawnych;

v. korzystanie ze środków innowacyjnych i innych środków praktycznych w celu zwracania uwagi dzieci, młodzieŜy i dorosłych na problemy, przed którymi stoją osoby niepełnosprawne;

vi. zachęcanie osób niepełnosprawnych i ich organizacji do reklamowania się na szczeblu lokalnym i krajowym poprzez udostępnianie im usług poradnictwa w zakresie postępowania z mediami;

vii. wspieranie i promowanie rozpowszechniania przykładów dobrej praktyki we wszystkich obszarach Ŝycia w celu wzrostu świadomości w edukacji, środowisku pracy i w społeczności.

4. Aspekty przekrojowe

4.1. Wprowadzenie

W europejskiej populacji niepełnosprawnych znajdują się osoby, które doświadczają szczególnych barier lub podwójnej dyskryminacji.

Osoby te naraŜone są na większe ryzyko wykluczenia i ogólnie rzecz biorąc mniej uczestniczą w Ŝyciu społecznym. W związku z tym osoby odpowiedzialne za politykę powinny zagwarantować uwzględnienie potrzeb szczególnych grup osób niepełnosprawnych w strategiach i politykach integracyjnych, aŜeby zapewnić tym osobom udział w Ŝyciu społecznym.

Deklaracja z Malagi kładzie nacisk na dwie takie grupy, które są omawiane w niniejszym Planie Działań - kobiety niepełnosprawne oraz osoby potrzebujące wysokiego poziomu wsparcia. W raportach Grupy Roboczej ds. Dyskryminacji Kobiet Niepełnosprawnych oraz Osób Potrzebujących Wysokiego Poziomu Wsparcia przeanalizowano poszczególne czynniki właściwe tym grupom i zaproponowano odnośne rozwiązania, stanowiące przekrój wielu obszarów działań, obejmujące samodzielne Ŝycie, edukację, zatrudnienie itd.[3]

Inne grupy, które wymagają przekrojowego podejścia, to niepełnosprawne dzieci, niepełnosprawni w podeszłym wieku, niepełnosprawni ze społeczności mniejszościowych (na przykład Romowie, migranci, uchodźcy, przesiedleńcy lub inne mniejszości kulturowe lub etniczne). Osoby decydujące o polityce muszą dostrzegać bariery i wyzwania stojące przed kaŜdą z tych grup i zapewnić, aby ich polityka pozwalała na usunięcie tych barier i umoŜliwiała tym osobom osiągnięcie pełni swoich moŜliwości w takim stopniu, jak innym obywatelom.

4.2. Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta

[3] Discrimination against women with disabilities, Council of Europe Publishing [Dyskryminacja niepełnosprawnych kobiet, Wydawnictwa Rady Europy], Strasburg, 2003, ISBN 92-871-5316-7, Community living for people with disabilities in need of a high level of support, (Osoby niepełnosprawne wymagające wysokiego poziomu wsparcia w Ŝyciu wspólnoty lokalnej Rada Europy) Council of Europe, Strasburg, 2004.

Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta[4] często napotykają wielorakie przeszkody w udziale w Ŝyciu społecznym na skutek podwójnej dyskryminacji, tj. zarówno z powodu niepełnosprawności, jak i płci. Mimo, iŜ ogólna sytuacja osób niepełnosprawnych poprawiła się znacznie, korzyści z zaistniałych zmian nie przypadają w równym stopniu niepełnosprawnym kobietom i męŜczyznom.

NaleŜy opracowywać i realizować odpowiednią politykę i instrumenty jej wdraŜania w taki sposób, aby zachować równość szans pomiędzy niepełnosprawnymi kobietami a męŜczyznami. Szczególna sytuacja niepełnosprawnych kobiet i dziewcząt powinna być brana pod uwagę przy tworzeniu ogólnej polityki i programów dotyczących zarówno niepełnosprawności, jak i kwestii odnoszących się do płci na wszystkich szczeblach, tj. międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

Wymagane są działania usuwające przeszkody, które nie pozwalają kobietom niepełnosprawnym na korzystanie ze swoich praw na tych samych zasadach, co męŜczyźni i inne kobiety. Działania te dotyczą szerokiego zakresu obszarów, obejmujących relacje, rodzicielstwo, Ŝycie seksualne i ochronę przez przemocą i naduŜyciami. Obejmują one równieŜ środki zapewniające równe moŜliwości uczestniczenia w Ŝyciu publicznym i politycznym, edukacji, szkoleniach, zatrudnieniu oraz w Ŝyciu społecznym i kulturalnym. Wiele z tych obszarów polityki objętych jest kierunkami działań w ramach niniejszego Planu Działań, jednakŜe muszą one być rozpatrywane pod względem tego, jakie czynniki w poszczególnych państwach członkowskich wpływają na uczestnictwo w nich niepełnosprawnych kobiet i dziewcząt.

4.3. Osoby niepełnosprawne wymagające wysokiego poziomu wsparcia[5]

Do najbardziej zagroŜonych grup osób niepełnosprawnych naleŜą osoby, które z powodu powaŜnego i ogólnego obniŜenia sprawności wymagają wysokiego poziomu wsparcia. Jakość ich Ŝycia w bardzo duŜym stopniu zaleŜy od dostępności odpowiednich i naleŜytej jakości usług, odpowiadających potrzebom ich i ich rodzin, w celu jak największego ułatwienia im uczestnictwa w Ŝyciu społecznym, w mniejszym zaś stopniu od powielania wobec nich standardowych usług świadczonych osobom niepełnosprawnym.

Jest to grupa osób mieszkających najczęściej w placówkach opieki lub w niektórych przypadkach z rodziną, ale wiele z tych osób doświadcza izolacji z powodu niewielkiego lub Ŝadnego kontaktu z odpowiednimi usługami i innymi członkami społeczeństwa. Z tych powodów osoby z tej grupy wymagają stałych i intensywnych usług ukierunkowanych na ich szczególne potrzeby.

Usługi te powinny być świadczone w taki sposób, aby zaspokajać potrzeby bez odchodzenia od modelu usług w ramach wspólnoty lokalnej i z równym dostępem do głównego nurtu działań. Państwa członkowskie powinny uznać, Ŝe wymaga to intensywnego planowania i koordynacji działań między róŜnymi władzami, agencjami rządowymi i usługodawcami zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym.

*4.4. Niepełnosprawne dzieci i młodzie*Ŝ

[4] KaŜde odniesienie w Planie Działań do niepełnosprawnych kobiet naleŜy rozumieć jako odnoszące się takŜe do dziewcząt.
[5] Osoby niepełnosprawne wymagające wysokiego poziomu wsparcia w Ŝyciu wspólnoty lokalnej, op. cit.

Konwencja Praw Dziecka opiera się na czterech fundamentalnych zasadach - prawie dziecka do niedyskryminacji, uwzględnianiu we wszystkich decyzjach dobra dziecka, prawie dziecka do Ŝycia i rozwoju oraz prawie wyraŜania własnych przekonań. Niepełnosprawni chłopcy i dziewczęta mają równieŜ prawo do dostępu do tych samych praw. Państwa członkowskie powinny rozwijać wiedzę o ich potrzebach poprzez planowanie, decyzje i działania praktyczne we wszystkich odpowiednich obszarach polityki.

Potrzeby niepełnosprawnych dzieci i ich rodzin powinny być starannie oceniane przez właściwe władze, pod kątem zapewnienia środków wsparcia, umoŜliwiających tym dzieciom dorastanie we własnej rodzinie, włączenie się w nurt Ŝycia lokalnego oraz Ŝycia i działań lokalnej społeczności dziecięcej. Dzieci niepełnosprawne powinny uzyskać wykształcenie, aŜeby wzbogacić swoje Ŝycie i wykorzystać w maksymalnym stopniu swoje moŜliwości.

Usługi odpowiedniej jakości oraz struktury wsparcia rodzinnego mogą zapewnić bogate i rozwijające dzieciństwo oraz zbudować podstawy pod aktywne społecznie i niezaleŜne Ŝycie dorosłe. WaŜne jest zatem, aby politycy brali pod uwagę potrzeby dzieci niepełnosprawnych i ich rodzin przy projektowaniu polityki wobec osób niepełnosprawnych oraz ogólnej polityki na rzecz dzieci i ich rodzin.

Udział w Ŝyciu społecznym i aktywne obywatelstwo polega na korzystaniu z praw, środków, przestrzeni i moŜliwości, a gdy zaistnieje taka potrzeba - takŜe pomocy w uczestniczeniu w decyzjach i wpływaniu na nie oraz we włączaniu się w działania i prace przyczyniające się do budowy lepszego społeczeństwa. Organizacje zajmujące się niepełnosprawną młodzieŜą powinny brać udział w konsultowaniu i przygotowywaniu polityk i programów odnoszących się do młodzieŜy. Głos niepełnosprawnej młodzieŜy powinien być wysłuchiwany w kaŜdej sprawie, która jej dotyczy.

Młode osoby niepełnosprawne nadal napotykają powaŜne bariery w dostępie do wszystkich aspektów Ŝycia: edukacji, pracy, sportu, kultury, rozrywki i Ŝycia społecznego. Problemom tym moŜna zaradzić tylko poprzez kompleksową strategię. Przy projektowaniu polityki na rzecz osób młodych naleŜy uwzględniać metody zapewnienia im pełnego udziału w społeczeństwie, z uwzględnieniem ich szczególnych potrzeb. Zgodnie z Europejską Kartą uczestnictwa osób młodych w Ŝyciu regionalnym i lokalnym, aktywny udział młodzieŜy w decyzjach i działaniach podejmowanych na szczeblu lokalnym i regionalnym jest kluczowy dla budowy bardziej demokratycznego, zintegrowanego i bogatego społeczeństwa.

4.5. Starzenie się osób niepełnosprawnych

Starzenie się osób niepełnosprawnych, w szczególności osób wymagających bardziej intensywnego wsparcia z uwagi na charakter swojej niesprawności, stawia nowe wyzwania przed społeczeństwami europejskimi, związane ze wsparciem dla tych osób i ich rodzin, zwłaszcza w sytuacji, gdy starzejący się rodzice są głównymi opiekunami. Aby sprostać tym wyzwaniom potrzebne są innowacyjne strategie, obejmujące szeroki zakres programów i obszarów usług. Raporty Rady Europy identyfikują kluczowe kwestie dla tych grup i proponują dalsze działania. Niezbędne są skoordynowane działania dla zaspokojenia szczególnych potrzeb starzejących się niepełnosprawnych osób, aby ułatwić im moŜliwie szerokie dalsze uczestnictwo w Ŝyciu społecznym. Wymaga to oceny indywidualnych potrzeb i odpowiedniego planowania przyszłych działań, a takŜe

dostępności wymaganych usług. Problemy niepełnosprawności powinny być takŜe brane pod uwagę przy opracowywaniu polityki na rzecz osób w podeszłym wieku.

UwaŜa się, Ŝe przy projektowaniu prac w ramach kierunków działań określonych w niniejszym Planie Działań naleŜy uwzględniać zagadnienia i czynniki mające wpływ na udział niepełnosprawnych osób w podeszłym wieku w Ŝyciu codziennym.[6]

4.6. Osoby niepełnosprawne naleŜące do mniejszości i migrantów

Osoby niepełnosprawne naleŜące do mniejszości niepełnosprawni migranci i uchodźcy mogą znaleźć się w szczególnie niekorzystnej sytuacji z powodu dyskryminacji lub braku wiedzy na temat działania słuŜb publicznych.

Dla przykładu mimo zwiększonej uwagi, jaką poświęca się Romom w Europie, potrzebne są dalsze działania na rzecz uznania ich statusu jako pełnoprawnych członków społeczeństwa. W swojej własnej społeczności osoby niepełnosprawne traktowane są jakby były niewidzialne, stanowią zatem szczególnie zagroŜoną grupę.

Edukacja, zatrudnienie, publiczna słuŜba zdrowia i Ŝycie kulturalne są szczególnie istotnymi obszarami zainteresowania, jeśli chodzi o wszystkie te grupy.

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby wspierając osoby niepełnosprawne uwzględniano kulturę i język oraz szczególne potrzeby tego rodzaju grup mniejszościowych.

5. WdraŜanie i dalsze działania

5.1. Wprowadzenie

Rządy państw członkowskich ponoszą podstawową odpowiedzialność za wdraŜanie polityki na rzecz niepełnosprawności na szczeblu krajowym, a w szczególności za wdraŜanie szczególnych działań na rzecz tych osób w ramach kaŜdego z kierunków działania.

Niniejszy Plan Działań uznaje, Ŝe polityka antydyskryminacyjna, aparat administracyjny, zasoby, demografia itp. róŜnią się w zaleŜności od kraju. Pozwala to państwom członkowskim na decydowanie o krajowych priorytetach i na zastosowanie progresywnego podejścia w ich wdraŜaniu za pomocą wszelkich odpowiednich instrumentów.

PoŜądane jest, by przy wdraŜaniu szczególnych działań zawartych w niniejszym Planie Działań, państwa członkowskie w pełni uwzględniły:

– zasady leŜące u podstaw Planu Działań, obejmujące w szczególności prawo osób do ochrony przed dyskryminacją, równe szanse i poszanowanie praw obywatelskich;

– aspekty przekrojowe obejmujące szczególne potrzeby kobiet i dziewcząt niepełnosprawnych, niepełnosprawnych dzieci i młodzieŜy, osób niepełnosprawnych potrzebujących wysokiego poziomu wsparcia, osób niepełnosprawnych w podeszłym

[6] Framework for the qualitative and quantitative analysis of data on the ageing of people with disabilities [Ramy odniesienia dla jakościowej i ilościowej analizy starzenia się osób niepełnosprawnych], Council of Europe Publishing, Strasburg, 1998, ISBN 92-871-3327-1.

Sformatowano: Angielski (USA)

wieku, niepełnosprawnych migrantów oraz osób niepełnosprawnych wywodzących się z mniejszości narodowych jako uzupełnienie kluczowej roli, jaką dobrej jakości usługi i szkolenia pełnią w zapewnianiu pomocy osobom niepełnosprawnym;

– zaangaŜowanie reprezentatywnych organizacji osób niepełnosprawnych we wszystkie stadia wdraŜania, monitorowania i ewaluacji na szczeblu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, co jest uznawane za czynnik kluczowy.

5.1.1. Uniwersalne Projektowanie (Universal Design)

Równość dostępu jest istotnym czynnikiem dla rozwoju w pełni zintegrowanego społeczeństwa. Projektowanie budynków, środowiska, produktów, komunikacji i systemów elektronicznych jest szczególnie waŜne dla ułatwienia udziału i niezaleŜności osób niepełnosprawnych we wszystkich aspektach Ŝycia.

Uniwersalne Projektowanie (Universal Design) jest skutecznym sposobem na poprawę dostępności i jakości środowiska zabudowanego, usług i produktów. Skupia się ono na roli działań zapewniających właściwe projektowanie środowiska, budynków i produktów Ŝycia codziennego od początku zamiast ich adaptacji na późniejszym etapie. Mimo, iŜ nie zawsze moŜliwe jest zapewnienie pełnej dostępności budynków starszych lub zabytkowych, nadal istnieje zbyt wiele przeszkód, które utrudniają osobom niepełnosprawnym udział we wszystkich aspektach Ŝycia społecznego i wykorzystanie wszystkich oferowanych przezeń udogodnień. Promowanie zasady uniwersalnego projektowania, jej szerokie zastosowanie i udział uŜytkowników we wszystkich etapach projektowania mają szczególnie znaczenie dla zwiększenia dostępności środowiska zabudowanego, transportu i systemów komunikacyjnych oraz moŜliwości korzystania z produktów.

5.1.2. Jakość usług i szkolenia kadr

Jakość i szkolenie stanowią kluczowe czynniki leŜące u podstaw Planu Działań. Wiele krajów europejskich pracuje juŜ systematycznie nad poprawą jakości usług oraz szkoleniami dla kadry i personelu. Za waŜną sprawę uznaje się zapewnienie, aby polityka, wszelkie usługi i działania miały za podstawę wysokie standardy jakości i były świadczone przez kompetentny, przeszkolony personel. Osoby niepełnosprawne powinny być centralnym punktem świadczonych usług. Zadowolenie klienta powinno być podstawową motywacją przy tworzeniu odpowiedniej polityki. Jest niezwykle waŜne, aby osoby niepełnosprawne jako usługobiorcy były aktywnymi uczestnikami działań na rzecz zapewniania jakości i monitorowania usług.

Szkolenia stanowią takŜe kluczowy element jakości usług. Obejmuje to nie tylko odpowiednie szkolenia dla osób zajmujących się świadczeniem usług, zarówno specjalnych usług dla osób niepełnosprawnych,jak i usług ogólnych, ale takŜe dla osób, które odgrywają rolę w opracowywaniu polityki wpływającej na Ŝycie osób niepełnosprawnych. Program szkolenia powinien obejmować świadomość w zakresie praw człowieka naleŜnych osobom niepełnosprawnym.

5.1.3. Odpowiedzialność w ramach podejścia włączającego problemy niepełnosprawności we wszystkie dziedziny polityki (mainstreaming) czy w ramach podejścia sektorowego

Podejście włączające problemy niepełnosprawności we wszystkie dziedziny polityki, czy odpowiedzialność sektorowa, w opracowywaniu polityki i świadczeniu usług odgrywają istotną rolę w promowaniu bardziej zintegrowanego społeczeństwa i są kluczową zasadą leŜącą u podstaw Planu Działań. Podejście włączające problemy niepełnosprawności we wszystkie dziedziny polityki oznacza integrowanie usług dla osób niepełnosprawnych z tymi, które są świadczone innym obywatelom. Celem jest odejście od polityki, która wspiera segregację na rzecz integracji, gdziekolwiek jest to moŜliwe. Polityka włączająca problemy niepełnosprawności we wszystkie dziedziny polityki nie wyklucza jednak istnienia specjalnej polityki, gdy leŜy to w interesie osób niepełnosprawnych (tak zwane podejście dwutorowe: twin-track approach).

Podejście to oznacza w praktyce, Ŝe polityka wobec osób niepełnosprawnych nie jest juŜ postrzegana wyłącznie jako odpowiedzialność określonego ministerstwa lub departamentu. Wszystkie ministerstwa są odpowiedzialne za zapewnienie, aby ich inicjatywy brały pod uwagę prawa osób niepełnosprawnych. W celu wzmacniania i rozwijania polityki włączającej problemy niepełnosprawności we wszystkie dziedziny polityki naleŜy popierać koordynację działań wewnątrz ministerstw i między nimi oraz utworzenie centralnego ośrodka skupiającego wszystkie zagadnienia związane z niepełnosprawnością.

*5.2. Wdra*Ŝ*anie*

Rządy państw członkowskich ponoszą podstawową odpowiedzialność za wdraŜanie polityki wobec osób niepełnosprawnych na szczeblu krajowym, a w szczególności za wdraŜanie szczególnych działań na rzecz tych osób w ramach kaŜdego z kierunków działania.

Państwa członkowskie powinny rozpocząć od oceny swoich własnych programów polityki wobec osób niepełnosprawnych oraz analizy podstawowych zasad w świetle Planu Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych, aby określić, w jakich obszarach musi dokonać się postęp i jakie działania szczególne będą musiały być zrealizowane.

Na podstawie tej oceny państwa członkowskie powinny opracować strategie zapewniające, by ich własne, skoordynowane programy polityki na rzecz osób niepełnosprawnych były stopniowo realizowane zgodnie z Planem Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych oraz z uwzględnieniem krajowych środków finansowych.

Do obowiązków kaŜdego z państw członkowskich naleŜy rozkład priorytetów oraz określenie ram czasowych w celu mierzenia postępu określonych działań.

WaŜne jest, aby wdraŜanie Planu przez państwa członkowskie było wspierane przez skoordynowane podejście angaŜujące zainteresowane strony, włączając w to właściwe organizacje pozarządowe skupiające osoby niepełnosprawne.

Jako element wdraŜania, państwa członkowskie powinny rozwaŜyć kwestię właściwej definicji niepełnosprawności.

Państwa członkowskie dokonają przekładów Planu Działań na swoje języki oficjalne i udostępnią te przekłady w alternatywnych formach. Państwa członkowskie będą

promować Plan Działań włączając w to wszystkie zainteresowane strony, aby zapewnić długofalowość wsparcia.

W razie otrzymania takiej prośby, Rada Europy będzie pomagać państwom członkowskim we wdraŜaniu Planu Działań. Państwa członkowskie powinny rozwaŜyć współpracę z Bankiem Rozwoju Rady Europy (CEB) i przedstawić projekty - w ramach tej współpracy - zmierzające do wdraŜania Planu Działań na szczeblu krajowym.

5.3. Dalsze działania

Rządy państw członkowskich ponoszą podstawową odpowiedzialność za dalsze prace realizujące Plan Działań Rady Europy na poziomie krajowym, gdzie mogą decydować o prowadzeniu odpowiednich analiz i wynikających z nich rozwiązaniach. W tym celu państwa członkowskie, powinny konsultować się z zainteresowanymi stronami, w szczególności z organizacjami pozarządowymi skupiającymi osoby niepełnosprawne.

Na szczeblu europejskim, dalsze prace nad Planem Działań powinny koncentrować się na wzmacnianiu współpracy w obszarze niepełnosprawności i umoŜliwiać skuteczną wymianę informacji, doświadczeń i najlepszych praktyk w usystematyzowany sposób.

Skuteczne dalsze prace nad Planem Działań wymagają od państw członkowskich regularnego dostarczania Radzie Europy odpowiednich informacji. W tym kontekście szczególnie interesujące i istotne są krajowe raporty rządowe dla parlamentu, podobnie jak raporty i badania przedstawiane przez organizacje pozarządowe.

Procesem dalszych prac nad Planem Działań będzie zarządzać forum wyznaczone do tych celów, m.in. poprzez tworzenie niezbędnych procedur, określenie ram czasowych oraz moŜliwe oceny śródokresowe.

Forum to mogłoby zaproponować państwom członkowskim pogłębioną analizę szczególnych obszarów priorytetowych. Zapewni ono regularne informowanie Komitetu Ministrów o postępach we wdraŜaniu Planu Działań.

Międzynarodowe organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych będą uczestniczyć w procesie na określonych zasadach proceduralnych. Ponadto do udziału w procesie mogą być zapraszane inne zainteresowane strony, w sposób przewidziany w zakresie zadań forum.

Załącznik nr 1 do Planu Działań

Deklaracja Ministrów w sprawie osób niepełnosprawnych
"DąŜenie do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych jako obywateli"

(przyjęta przez Drugą Europejską Konferencję Ministrów
odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych,
Malaga, Hiszpania, 7-8 maja 2003 roku)

1. My, ministrowie odpowiedzialni za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, zgromadzeni w dniach 7-8 maja 2003 roku w Maladze na zaproszenie rządu hiszpańskiego, uczestnicząc w Drugiej Europejskiej Konferencji Ministrów, która została zorganizowana przez Radę Europy,

1. Świadomi tego, Że:

2. celem Rady Europy, jak stanowi jej Statut, jest „osiągnięcie większej jedności jej członków, by chronić i wcielać w Życie ideały i zasady, stanowiące ich wspólne dziedzictwo, oraz by ułatwić ich postęp ekonomiczny i społeczny";

3. Pierwsza Konferencja Ministrów odpowiedzialnych za integracyjną politykę na rzecz osób niepełnosprawnych, która odbyła się w ParyŜu, w dniach 7-8 listopada 1991 roku, pod hasłem „Samodzielne życie dla Osób Niepełnosprawnych", doprowadziła do przyjęcia przez Komitet Ministrów Rady Europy Zalecenia nr R(92)6 w sprawie spójnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych;

4. ochrona i upowszechnianie praw człowieka i podstawowych wolności oraz korzystanie z nich w pełni jest niezbędne dla aktywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Życiu społecznym, a zasada równości szans dla osób niepełnosprawnych stanowi podstawową wartość, wspólną dla wszystkich państw członkowskich Rady Europy;

5. dokument Europejskiego Ruchu na rzecz Osób Niepełnosprawnych na Drugą Konferencję Ministrów Rady Europy na temat niepełnosprawności, zatytułowany „Od słów do czynów", został przyjęty przez Forum Europejskich Organizacji Pozarządowych w dniu 8 kwietnia 2003 roku w Madrycie;

6. istnieją zasadnicze róŜnice między państwami członkowskimi Rady Europy w zakresie ich sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej oraz świadomi tego, Że szereg krajów, szczególnie będących w okresie transformacji, moŜe być gorzej przygotowanych do sprostania wymogom nowoczesnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych i w związku z tym wymagać większego zakresu doradztwa i dalszej pomocy;

7. polityka w zakresie osób niepełnosprawnych stoi w obliczu politycznych, ekonomicznych, społecznych, demograficznych, kulturowych i technologicznych wyzwań, wynikających z róŜnorodnych zmian, jakich Europa doświadcza w ostatnim dziesięcioleciu, które wpływają na jakość Życia społeczeństwa, pociągając za sobą róŜnorodne wyzwania przy jednoczesnym stwarzaniu nowych moŜliwości rozwoju spójnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych;

8. dwa aspekty w sposób szczególny dotyczą osób niepełnosprawnych: z jednej strony rośnie liczba osób w podeszłym wieku w Europie, co naleŜy uwzględnić przy opracowywaniu jakiejkolwiek przyszłej strategii na rzecz spójności społecznej, dąŜąc do przeciwdziałania uzaleŜnienia od słuŜb wspierających te osoby w ciągu całego Życia oraz zachowania odpowiedniej jakości Życia w starszym wieku; z drugiej zaś dzięki osiągnięciom naukowym w dziedzinie medycyny i poprawie warunków Życia, osoby z fizyczną lub umysłową dysfunkcją Żyją dłuŜej i korzystają z pełni Życia, generując tym samym nowe potrzeby w zakresie usług, pomocy finansowej i ochrony praw człowieka;

9. rok 2003 został ogłoszony przez Unię Europejską Rokiem Osób Niepełnosprawnych, a jego podstawowym celem jest szersze uświadomienie społeczeństwu praw osób niepełnosprawnych do równych szans oraz popieranie pełnego korzystania z tych praw na zasadach równości;

10. Komitet Ad Hoc Narodów Zjednoczonych podjął prace prowadzące do „rozpatrzenia propozycji przygotowania wszechstronnej i integralnej konwencji międzynarodowej zapewniającej promocję oraz ochronę praw i godności osób niepełnosprawnych";

11. prace prowadzone przez Komitet Rady Europy ds. Rehabilitacji i Integracji Osób Niepełnosprawnych wpłynęły na rozwój współpracy międzyrządowej w ramach umowy częściowej w dziedzinie spraw socjalnych i zdrowia publicznego;

12. istnieją osiągnięcia Rady Europy i innych organizacji międzynarodowych oraz instytucji, a takŜe dokonania wymienione w Załączniku do niniejszej Deklaracji;

2. Potwierdzamy:

13. nasze zobowiązanie do zapewnienia praw człowieka i podstawowych wolności kaŜdemu człowiekowi podlegającemu jurysdykcji naszych państw, jak stanowi Europejska Konwencja Praw Człowieka oraz to, Ŝe wszystkie istoty rodzą się wolne i równe pod względem godności i praw, z potencjałem konstruktywnego przyczyniania się do rozwoju dobrobytu społeczeństwa jak równieŜ, Ŝe wszyscy ludzie są równi wobec prawa i przysługuje im jednakowa ochrona prawna;

14. Ŝe działania na rzecz pełnego i skutecznego wdraŜania praw człowieka, określone w europejskich i innych międzynarodowych instrumentach w zakresie praw człowieka, powinny być pozbawione jakichkolwiek form dyskryminacji lub rozróŜnień z jakichkolwiek powodów, równieŜ z powodu niepełnosprawności;

15. naszą wolę popierania spójnej i zintegrowanej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych, wyraŜoną w czasie Pierwszej Konferencji Ministrów odpowiedzialnych za politykę na rzecz osób niepełnosprawnych (ParyŜ, 1991 rok), a takŜe fakt, Ŝe Zalecenie nr R(92)6 zatytułowane „Spójna polityka na rzecz osób niepełnosprawnych" zainspirowało kraje do przyjęcia środków prawnych i strategicznych prowadzących do postępu na drodze do pełnego uczestnictwa, a takŜe, Ŝe zalecenie to jest dokumentem, który powinien stanowić podstawę przyszłych działań;

16. Ŝe wzmocnienie praw obywatelskich i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych wymaga wyposaŜenia jednostki w prawo do sprawowania kontroli nad własnym Ŝyciem, co moŜe pociągać za sobą konieczność zastosowania środków szczególnego wsparcia;

3. Uznajemy, co następuje:

17. naszym głównym celem w kolejnym dziesięcioleciu jest poprawa jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem ich integracji i pełnego udziału w Ŝyciu społecznym, poniewaŜ zaangaŜowane i otwarte społeczeństwo przynosi korzyść całemu narodowi;

18. środki słuŜące poprawie jakości Ŝycia osób niepełnosprawnych powinny opierać się na rzetelnej ocenie ich sytuacji, potencjału i potrzeb oraz na opracowywaniu nowatorskich rozwiązań w zakresie niezbędnych słuŜb, z uwzględnieniem ich preferencji, uprawnień i warunków;

19. dla osiągnięcia tego celu, w przyszłym Planie Działań powinna zostać określona odpowiednia strategia, słuŜąca likwidacji wszelkich form dyskryminacji osób niepełnosprawnych niezaleŜnie od wieku, ze szczególnym naciskiem na niepełnosprawne kobiety oraz osoby niepełnosprawne wymagające daleko idącego wsparcia tak, Ŝeby mogły one korzystać w pełni z praw człowieka i podstawowych wolności oraz praw obywatelskich;

20. konieczne jest zintegrowane podejście do opracowania krajowej i międzynarodowej polityki oraz ustawodawstwa, w pełni odzwierciedlających potrzeby osób niepełnosprawnych we wszystkich odpowiednich dziedzinach, a w szczególności w tak kluczowych obszarach, jak dostęp do mieszkania, edukacja, poradnictwo zawodowe i szkolenie, zatrudnienie, zagospodarowanie środowiska, transport publiczny, informacja, opieka zdrowotna i ochrona socjalna;

21. podstawowym celem jest tworzenie odpowiednich warunków ekonomicznych, społecznych, edukacyjnych, środowiskowych, zdrowotnych, zawodowych tak, aby umoŜliwić kaŜdej osobie niepełnosprawnej zachowanie do końca Ŝycia maksymalnej wydolności oraz przeciwdziałanie niepełnosprawności;

22. edukacja jest podstawowym instrumentem słuŜącym integracji społecznej i naleŜy podjąć kroki w celu zapewnienia niepełnosprawnym dzieciom moŜliwości uczęszczania do szkoły powszechnej, a jeśli leŜy to w interesie dziecka, ułatwić mu przejście ze szkoły lub wyŜszych szczebli edukacji do pracy i rozwinąć w nim potrzebę kształcenia ustawicznego;

23. równy dostęp do zatrudnienia jest kluczowym elementem uczestnictwa w Ŝyciu społecznym; dlatego niezbędny jest postęp na drodze do integracji osób niepełnosprawnych na rynku pracy, najlepiej na otwartym rynku pracy, poprzez skoncentrowanie uwagi na ocenę ich moŜliwości i wdraŜanie aktywnej polityki, biorąc pod uwagę fakt, Ŝe zróŜnicowanie siły roboczej, dzięki zapewnieniu osobom niepełnosprawnym dostępu do zwykłych rynków pracy, przysparza dodatkowych wartości całemu społeczeństwu;

24. niezwykle waŜne dla zwiększenia autonomii i współdziałania osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach Ŝycia jest zrozumienie społecznego charakteru technologii oraz moŜliwie najlepsze wykorzystanie potencjału kryjącego się w nowych technologiach;

25. w wyniku osiągnięć naukowych w dziedzinie zdrowia i poprawy warunków Ŝycia, osoby z dysfunkcjami fizycznymi, psychicznymi lub umysłowymi Ŝyją dłuŜej, generując tym samym nowe potrzeby i wyzwania w zakresie zapewnienia im odpowiedniej opieki, którym moŜna sprostać jedynie dzięki nowatorskim rozwiązaniom;

26. konieczne jest rozwijanie wśród osób niepełnosprawnych od najmłodszych lat zdrowych nawyków i warunków Ŝycia, pozwalających na zachowanie dobrego stanu fizycznego i umysłowego w późniejszych latach Ŝycia tak, aby korzyści płynące z przedłuŜonego Ŝycia nie prowadziły do zwiększenia liczby osób uzaleŜnionych od słuŜb wspierających;

27. konieczne jest dokonanie postępu w zakresie usuwania wszelkich barier i przyjęcie zasady uniwersalnego projektowania w celu przeciwdziałania powstawaniu nowych barier;

28. poniewaŜ nieznaczna, lecz wciąŜ rosnąca liczba osób niepełnosprawnych wymaga wysokiego stopnia wsparcia, konieczne jest wzmocnienie struktur wokół tych osób i ich rodzin, przy zachowaniu dotychczasowego modelu słuŜb społecznych;

29. sytuacja niepełnosprawnych kobiet w Europie wymaga uwidocznienia i zasługuje na szczególną uwagę w celu zagwarantowania im samodzielności, autonomii, uczestnictwa i integracji społecznej, a podejmowane działania powinny popierać włączenie kwestii płci do ogólnego nurtu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych;

4. Zobowiązujemy się do:

30. pracy na rzecz zwalczania dyskryminacji i ochrony praw człowieka, dąŜąc do włączania kwestii równości szans osób niepełnosprawnych do głównego nurtu polityki we wszystkich dziedzinach Ŝycia;

31. niestosowania jakichkolwiek form dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność lub toŜsamość osoby niepełnosprawnej;

32. zwiększania moŜliwości osób niepełnosprawnych w zakresie prowadzenia samodzielnego Ŝycia w danej społeczności poprzez stopniowe przyjmowanie zasad technologii umoŜliwiających włączanie ich do normalnego Ŝycia, a takŜe zasady uniwersalnego projektowania, między innymi poprzez adaptację środowiska, obiektów uŜyteczności publicznej, systemów komunikacji i warunków mieszkaniowych;

33. działania na rzecz wzmocnienia koordynacji wewnątrz ministerstw i między nimi, ze szczególnym zaangaŜowaniem w popieranie równości w dostępie do podstawowych słuŜb, opieki zdrowotnej, systemu prawnego oraz zwiększenie odpowiedzialności w róŜnych obszarach aktywności na szczeblach lokalnym, regionalnym i krajowym;

34. zwiększania dostępności usług o odpowiedniej jakości, spełniających potrzeby osób niepełnosprawnych, które udostępniane są na podstawie opublikowanych kryteriów, opracowanych w oparciu o dogłębną i rzetelną ocenę, kształtowanych na podstawie własnych wyborów osób niepełnosprawnych, zapewniających autonomię, opiekę i reprezentację, z zachowaniem właściwej ochrony, regulacji i dostępu do niezaleŜnej instytucji rozpatrywania skarg oraz konsolidowania i wzmacniania istniejących środków;

35. opowiadania się za włączaniem osób niepełnosprawnych do wszystkich sfer Ŝycia, poprzez edukację i zobowiązanie się wobec osób niepełnosprawnych, postrzeganych jako pełnoprawnych obywateli, do umoŜliwienia im sprawowania kontroli nad własnym Ŝyciem;

36. popierania postępu w zakresie integracji osób niepełnosprawnych na rynku pracy, koncentrując się w większym stopniu na ocenie ich zdolności, w szczególności zdolności zawodowych, a takŜe zwiększając dostęp do poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz do zatrudnienia;

37. uwzględniania w pełni potrzeb dzieci niepełnosprawnych i ich rodzin oraz osób niepełnosprawnych w podeszłym wieku, nie umniejszając aktualnych zobowiązań w stosunku do osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym niezaleŜnie od tego, czy pozostają w zatrudnieniu, zwracając uwagę na to, Ŝeby zatrudnienie nie stanowiło jedynej miary praw obywatelskich, sfery uczestnictwa i drogi to ludzkiej godności;

38. dalszego popierania badań w dziedzinie nauk podstawowych i stosowanych, szczególnie w zakresie nowych technologii informacji i komunikacji, mając na uwadze doskonalenie środków pomocy, które umoŜliwiają interaktywny udział we wszystkich sferach Ŝycia;

39. wdraŜania środków niezbędnych dla skutecznego zachowania równowagi szans męŜczyzn i kobiet oraz aktywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych, szczególnie kobiet i dziewcząt, w takich sferach jak edukacja i szkolenie, zatrudnienie, polityka społeczna, udział w podejmowaniu decyzji, seksualność, reprezentacja społeczna, macierzyństwo, Ŝycie domowe i rodzinne oraz zapobieganie przemocy;

40. prowadzenia dalszych analiz zakresu środków i przepisów, które w sposób skuteczny pozwalają poprawić Ŝycie w społeczności osób niepełnosprawnych wymagających większego zakresu pomocy oraz do gromadzenia danych statystycznych niezbędnych dla formułowania definicji i oceny polityki na rzecz osób niepełnosprawnych;

41. uzyskiwania od odpowiedzialnych władz dokładnej oceny potrzeb rodzin dzieci niepełnosprawnych, pod kątem zapewnienia środków wsparcia, umoŜliwiających tym dzieciom dorastanie we własnej rodzinie, włączenie się w nurt Ŝycia lokalnego i uzyskanie odpowiedniego wykształcenia;

42. uzyskiwania dokładnej oceny potrzeb rodzin zapewniających nieformalną opiekę, szczególnie rodzin posiadających dzieci niepełnosprawne lub opiekujących się osobami potrzebującymi wysokiego stopnia wsparcia, pod kątem zapewnienia wszelkich form informacji, szkolenia i pomocy, w tym pomocy psychologicznej, umoŜliwiając w ten sposób Ŝycie w rodzinie;

43. podjęcia prac nad przygotowywaniem programów i zdobywaniem środków umoŜliwiających zaspokojenie potrzeb osób niepełnosprawnych w miarę upływu lat Ŝycia;

44. rozwijania i utrwalania od najmłodszych lat w tej grupie populacji zdrowych nawyków i warunków Ŝycia, pozwalających na osiągnięcie zawansowanego wieku, Ŝyjąc aktywnie i zachowując moŜliwie najlepsze zdrowie fizyczne i psychiczne;

45. działania na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych, we współpracy z róŜnymi partnerami, w tym równieŜ z mediami;

46. włączania osób niepełnosprawnych do procesu podejmowania decyzji dotyczących ich osobiście, a takŜe organizacji osób niepełnosprawnych do kształtowania polityki, zwracając szczególną uwagę na osoby z wieloma rodzajami niepełnosprawności lub skomplikowanymi zaburzeniami oraz tych, które nie są w stanie samodzielnie reprezentować swoich interesów;

47. popierania szerszego angaŜowania się i współpracy między partnerami społecznymi oraz innymi publicznymi i prywatnymi podmiotami, a takŜe wszystkimi zaangaŜowanymi w tworzenie polityki;

5. Zalecamy:

48. Komitetowi Ministrów Rady Europy dalsze promowanie polityki mającej na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym pełnych praw obywatelskich i aktywnego uczestnictwa, przy pełnym udziale państw członkowskich i wzmocnieniu roli Rady Europy jako płaszczyzny współpracy międzynarodowej w dziedzinie tworzenia polityki na rzecz osób niepełnosprawnych, zapraszając Komitet ds. Rehabilitacji i Integracji Osób Niepełnosprawnych oraz inne odnośne komitety Rady Europy do dalszego włączania polityki na rzecz osób niepełnosprawnych do głównego nurtu polityki w ramach swoich kompetencji;

49. opracowanie Planu Działań Rady Europy na rzecz osób niepełnosprawnych, biorąc pod uwagę sprawy poruszane podczas Konferencji Ministrów: plan powinien zawierać nowe ramy europejskiej polityki na następne dziesięciolecie, opartej na prawach człowieka i partnerstwie między róŜnymi podmiotami, cele strategiczne i priorytety słuŜące osiągnięciu pełnych praw obywatelskich i aktywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Ŝyciu społeczeństwa dzięki prawidłowo funkcjonującej polityce, mieszczącej się w granicach moŜliwości finansowych i zapewniającej trwały rozwój;

50. by Rada Europy odgrywała aktywną rolę w negocjacjach w kontekście nadchodzących sesji Komitetu Ad Hoc Narodów Zjednoczonych, mających na celu „rozpatrzenie propozycji przygotowania wszechstronnej i integralnej konwencji międzynarodowej zapewniającej promocję oraz ochronę praw i godności osób niepełnosprawnych", wykorzystując bogate doświadczenia Rady w zakresie praw człowieka;

6. Zapraszamy:

51. wszystkie państwa członkowskie Rady Europy i kraje posiadające status obserwatora, a takŜe przedstawicieli europejskich organizacji pozarządowych do udziału w pracach i działaniach Rady związanych ze wzmacnianiem spójnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych i poprzez ich pełny udział;

7. Pragniemy:

52. dzielić ze wszystkimi, w tym takŜe z ludnością spoza Europy, przekonania, wartości i zasady dotyczące praw człowieka i podstawowych wolności osób niepełnosprawnych, a takŜe ich praw obywatelskich i pełnego uczestnictwa w Ŝyciu społeczeństwa, które zostały określone w Deklaracji Ministrów państw Europejskich i uznane za cechy wspólne dla całej Europy.

Kończąc, pragniemy podziękować władzom Hiszpanii za wspaniałą organizację Konferencji oraz za niezwykle hojną gościnność.

Załącznik nr 2 do Planu Działań

Bibliografia

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (ETS nr 5);

Europejska Karta Społeczna (ETS nr 35) i Europejska Karta Społeczna (zrewidowana) (ETS nr 163);

Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego (ETS nr 48), Protokół do Europejskiego Kodeksu Zabezpieczenia Społecznego (ETS nr 48A), Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego (zrewidowany) (ETS nr 139);

Konwencja o ochronie praw człowieka oraz godności istoty ludzkiej w odniesieniu do biologii i medycyny (Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie) (ETS nr 164);

Europejska Konwencja Dziedzictwa Architektonicznego (ETS nr 121);

Konwencja Krajobrazowa (ETS nr 176);

„Strategia na rzecz spójności społecznej" przyjęta w dniu 12 maja 2000 roku przez Europejski Komitet ds. Spójności Społecznej;

Zalecenie nr R(86)18 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Europejskiej Karty „Sport dla wszystkich: osoby niepełnosprawne";

Zalecenie nr R(92)6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych;

Rezolucja ResAP(95)3 w sprawie karty oceny zawodowej osób niepełnosprawnych;

Zalecenie nr R(96)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie godzenia pracy z Ŝyciem rodzinnym;

Zalecenie nr R(98)3 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie dostępu do szkolnictwa wyŜszego;

Zalecenie nr R(98)9 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zależności;

Zalecenie nr R(99)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony prawnej osób dorosłych z ograniczoną zdolnością prawną;

Zalecenie nr Rec(2001)12 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie dostosowania usług opieki zdrowotnej do zapotrzebowania na usługi ochrony zdrowia osób w sytuacjach marginalnych;

Zalecenie nr Rec(2001)19 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie uczestnictwa obywateli w lokalnym Ŝyciu publicznym;

Zalecenie nr Rec(2002)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony kobiet przed przemocą;

Zalecenie nr Rec(2003)3 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zrównowaŜonego udziału kobiet i męŜczyzn w podejmowaniu decyzji politycznych i publicznych;

Zalecenie nr Rec(2003)19 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie poprawy dostępu do praw socjalnych;

Zalecenie nr Rec(2004)10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie ochrony praw człowieka oraz godności osób z zaburzeniami psychicznymi;

Zalecenie nr Rec(2004)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie norm prawnych, operacyjnych i technicznych głosowania drogą elektroniczną;

Zalecenie nr R(2004)15 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie elektronicznego zarządzania;

Zalecenie nr Rec(2005)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie praw dzieci mieszkających w instytucjach opiekuńczych;

Rezolucja nr ResAP(2001)1 Komitetu Ministrów Rady Europy dotycząca wprowadzenia zasad uniwersalnego projektowania do programów nauczania wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego;

Rezolucja nr ResAP(2001)3 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie dąŜenia do pełnej integracji obywatelskiej osób niepełnosprawnych poprzez stosowanie technologii ułatwiających uczestniczenie takich osób w Życiu społecznym;

Rezolucja nr ResAP(2005)1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie zabezpieczenia niepełnosprawnych dorosłych i dzieci przed wykorzystywaniem;

Zalecenie nr 1185 (1992) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie polityki w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych;

Zalecenie nr 1418 (1999) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie ochrony praw człowieka i godności osób nieuleczalnie chorych i umierających;

Zalecenie nr 1560 (2002) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy ‘W kierunku podejmowania wspólnych wysiłków na rzecz leczenia uszkodzenia rdzenia kręgowego";

Zalecenie nr 1592 (2003) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy „W kierunku społecznego włączenia osób niepełnosprawnych do Życia społecznego";

Zalecenie nr 1598 (2003) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy „Ochrona języków migowych w państwach członkowskich Rady Europy";

Zalecenie nr 1601 (2003) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie poprawy losu opuszczonych dzieci znajdujących się w instytucjach opiekuńczych;

Zalecenie nr 1698 (2005) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie praw dzieci znajdujących się w instytucjach ;

Rezolucja nr 216 (1990) Stałej Konferencji Władz Lokalnych i Regionalnych Europy (obecnie: Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy CLRAE) (Kongres)) w sprawie rehabilitacji i integracji osób niepełnosprawnych - rola władz lokalnych;

Zalecenie Kongresu nr 129 (2003) i Rezolucja Kongresu nr 153 (2003) w sprawie zatrudnienia i grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji;

Zrewidowana Europejska Karta uczestnictwa osób młodych w Ŝyciu regionalnym i lokalnym (Kongres), 21 maja 2003 roku;

Końcowa Deklaracja przyjęta przez Szefów Państw i Rządów państw członkowskich Rady Europy w czasie Drugiego Szczytu Rady Europy (Strasburg, październik 1997 rok), którzy uznali, Ŝe „spójność społeczna jest jedną z najwaŜniejszych potrzeb rozszerzonej Europy i powinna być wdraŜana jako niezbędna uzupełniająca forma promowania praw i godności człowieka";

Deklaracja Końcowa przyjęta na Konferencji Rady Europy na Malcie w sprawie dostępu do praw społecznych, 14-15 listopada 2002 roku;

Wystąpienie Komisarza Praw Człowieka Rady Europy;

Konwencja Praw Dziecka Narodów Zjednoczonych (1989);

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych Narodów Zjednoczonych (1966);

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych Narodów Zjednoczonych (1966);

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych (1948);

Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych ONZ (1993);

Stanowisko oraz ramowy plan działania w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych, UNESCO, Salamanka (1994);

Międzynarodowy Plan Działania Wobec Problemów Starzenia się, przyjęty przez Drugie Światowe Zgromadzenie Poświęcone Problemom Starzenia się, Madryt, 8–12 kwietnia 2002 roku;

Regionalna Strategia WdraŜania Madryckiego Międzynarodowego Planu Działania Wobec Problemów Starzenia się przyjętego przez Komisję Gospodarczą Narodów Zjednoczonych (2002) do przedstawienia na Europejskiej Konferencji Ministerialnej poświęconej problemom starzenia się, Berlin, 11-13 września 2002 roku;

Międzynarodowa klasyfikacja uszkodzeń, niepełnosprawności i upośledzeń (ICIDH) Światowej Organizacji Zdrowia (1980);

Międzynarodowa klasyfikacja funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia (ICF) Światowej Organizacji Zdrowia (2001);

Konwencja nr 159 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych (1983), i odpowiadające jej Zalecenie MOP nr 168, (1983);

Rezolucja Rady i Ministrów Edukacji z dnia 31 maja 1990 roku w sprawie integracji niepełnosprawnych dzieci i młodzieŜy w powszechnym systemie edukacji;

Komunikat Komisji ds. Równych Szans Osób Niepełnosprawnych: Nowa Strategia Wspólnoty Europejskiej w zakresie Niepełnosprawności (COM(96) 406 final);

Rezolucja Rady Unii Europejskiej i przedstawicieli rządów państw członkowskich (spotykających się w ramach Rady) z dnia 20 grudnia 1996 roku w sprawie równości szans osób niepełnosprawnych;

Zalecenie Rady z dnia 4 czerwca 1998 roku w sprawie karty parkingowej osób niepełnosprawnych (98/376/EC);

Rezolucja Rady z dnia 17 czerwca 1999 roku w sprawie równych szans w zatrudnieniu dla osób niepełnosprawnych (1999/C 186/02);

Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Społeczno-Ekonomicznego oraz Komitetu Regionów: W kierunku Europy Wolnej od Barier dla Osób Niepełnosprawnych (COM(2000) 284 final);

Dyrektywa Rady (2000/78/EC) z dnia 27 listopada 2000 roku ustanawiająca ogólne warunki ramowe w zakresie zatrudnienia i pracy;

Decyzja Rady (2000/750/EC) z dnia 27 listopada 2000 roku ustanawiająca wspólnotowy program działania w zakresie zwalczania dyskryminacji (2001-2006);

Decyzja Rady (2001/903/EC) z dnia 3 grudnia 2001 roku ustanawiająca rok 2003 Europejskim Rokiem Osób Niepełnosprawnych;

Rezolucja Rady z dnia 6 lutego 2003 roku "e-Dostępność" (dostępność elektroniczna) - poprawienie dostępu osób niepełnosprawnych do społeczeństwa opartego na wiedzy (2003/C 39/03);

Rezolucja Rady z dnia 5 maja 2003 roku w sprawie równych szans niepełnosprawnych uczniów i studentów w edukacji oraz szkoleniu (2003/C 134/04);

Rezolucja Rady z dnia 6 maja 2003 roku w sprawie dostępności dla osób niepełnosprawnych infrastruktury kulturalnej i działalności kulturalnej (2003/C 134/05);

Rezolucja Rady z dnia 15 lipca 2003 roku w sprawie promowania zatrudnienia i społecznej integracji osób niepełnosprawnych (2003/C 175/01);

Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomicznego i Społecznego oraz Komitetu Regionów: e-Dostępność (dostępność elektroniczna) (COM(2005) 425 final);

Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomicznego i Społecznego oraz Komitetu Regionów: WdraŜanie, wyniki i ogólna ocena Europejskiego Roku Osób Niepełnosprawnych 2003 (COM(2005) 486 final);

Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomicznego i Społecznego oraz Komitetu Regionów: Sytuacja osób niepełnosprawnych w rozszerzonej Unii Europejskiej: Europejski Plan Działań 2006-2007 (COM(2005) 604 final);

Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomicznego i Społecznego oraz Komitetu Regionów: Równe szanse dla osób niepełnosprawnych: Europejski Plan Działań (COM(2003) 650 final);

Deklaracja Madrycka „Niedyskryminacja oraz pozytywne działanie jako droga do integracji społecznej" przyjęta w czasie Europejskiej Konferencji Organizacji Pozarządowych, Madryt, marzec 2002;

Deklaracja Barcelońska „Miasto i Niepełnosprawni" (1995);

Deklaracja Europejskich Partnerów Społecznych o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Kolonia, maj 1999 rok);

Deklaracja Partnerów Społecznych na Europejski Rok Osób Niepełnosprawnych - Promowanie równych szans i dostępu osób niepełnosprawnych do zatrudnienia, 20 stycznia 2003 roku;

Dokument Europejskiego Ruchu na rzecz Niepełnosprawnych dla Drugiej Europejskiej Konferencji Rady Europy na temat niepełnosprawności „Od słów do czynów" przyjęty przez Europejskie Forum Organizacji Pozarządowych 8 kwietnia 2003 roku w Madrycie.

Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych zostały przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 (Rezolucja 48/96).

Tłumaczenie zostało wykonane na zlecenie Pełnomocnika do Spraw Osób Niepełnosprawnych i sfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Narody Zjednoczone, 1994

STANDARDOWE ZASADY WYRÓWNYWANIA SZANS OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

WSTĘP
Rys historyczny i aktualne potrzeby
Dotychczasowe działania na polu międzynarodowym
W kierunku standardowych zasad
Cel i treść Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych
Podstawowe pojęcia w sferze polityki wobec osób niepełnosprawnych

PREAMBUŁA

I. WSTĘPNE WARUNKI RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA
Zasada 1. Budzenie świadomości
Zasada 2. Opieka medyczna
Zasada 3. Rehabilitacja
Zasada 4. Służby wspierające

II. KLUCZOWE OBSZARY RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA
Zasada 5. Dostępność
Zasada 6. Edukacja
Zasada 7. Zatrudnienie
Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne
Zasada 9. Życie rodzinnne i integralność osobista
Zasada 10. Kultura
Zasada 11. Sport i rekreacja
Zasada 12. Religia

III. DZIAŁANIA WDROŻENIOWE
Zasada 13. Informacja i badania naukowe
Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie
Zasada 15. Tworzenie prawa
Zasada 16. Polityka ekonomiczna
Zasada 17. Koordynacja działań
Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych
Zasada 19. Szkolenie personelu
Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczące niepełnosprawnych w zakresie wdrażania Zasad
Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza
Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

IV. MECHANIZM MONITORINGU

PRZYPISY

WSTĘP

Rys historyczny i aktualne potrzeby

1. Osoby niepełnosprawne istnieją we wszystkich częściach świata i we wszystkich warstwach społecznych. Ich liczba na całym świecie jest duża i wciąż rośnie.

2. Zarówno przyczyny jak i skutki niepełnosprawności są na świecie zróżnicowane. Różnice te wynikają z odmiennych warunków społeczno-ekonomicznych oraz z odmiennych rozwiązań podejmowanych przez różne Państwa dla dobra swych obywateli.

3. Aktualna polityka wobec niepełnosprawności jest efektem rozwoju jaki nastąpił w czasie minionych 200 lat. Pod wieloma względami jest ona odbiciem ogólnych warunków życia oraz polityki społeczno-ekonomicznej realizowanej w różnych okresach. Jednakże w dziedzinie niepełnosprawności występuje także szereg specyficznych okoliczności wpływających na warunki życia osób niepełnosprawnych. Czynnikami, które na przestrzeni całej historii niepełnosprawności wpływały na izolację osób niepełnosprawnych w społeczeństwie i opóźniały ich rozwój, są ignorancja, zaniedbania, przesądy oraz lęk.

4. Na przestrzeni lat polityka względem osób niepełnosprawnych ewoulowała: od elementarnej opieki w zakładach zamkniętych do edukacji dla niepełnosprawnych dzieci i rehabilitacji dla osób, których niepełnosprawność nastąpiła w dorosłym życiu. Dzięki edukacji i rehabilitacji osoby niepełnosprawne uaktywniają się, stając się siłą napędową dalszego rozwoju w zakresie polityki wobec osób niepełnosprawnych. Powstały organizacje zrzeszające osoby niepełnosprawne, ich rodziny i obrońców ich praw, walczące o lepsze warunki życia dla osób niepełnosprawnych. Po drugiej wojnie światowej pojawiły się koncepcje integracji i normalizacji, odzwierciedlające narastającą świadomość możliwości jakimi dysponują osoby niepełnosprawne.

5. Pod koniec lat 60-tych organizacje osób niepełnosprawnych w niektórych krajach zaczęły formułować nową koncepcję niepełnosprawności. W koncepcji tej zwraca się uwagę na ścisłe powiązania pomiędzy doświadczanymi przez osoby niepełnosprawne ograniczeniami, kształtem i strukturą środowiska, w którym żyją oraz postawami społeczeństwa. Równocześnie coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać problemom niepełnosprawności w krajach rozwijających się. W niektórych z tych krajów odsetek populacji dotkniętej niepełnosprawnością oceniany jest jako bardzo wysoki, a sytuacja materialna osób niepełnosprawnych jest na ogół niezwykle ciężka.

Dotychczasowe działania na polu międzynarodowym

6. Prawa osób niepełnosprawnych są od dłuższego czasu przedmiotem uwagi Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych. Najważniejszym dorobkiem Międzynarodowego Roku Osób Niepełnosprawnych w roku 1981 było opracowanie Światowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych , przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne rezolucją 37/52 z dnia 3 grudnia 1982. Zarówno Międzynarodowy Rok, jak i Światowy Program Działań, stały się silnym bodźcem postępu w tej dziedzinie.
   W obu tych inicjatywach podkreślano prawo osób niepełnosprawnych do tworzenia im tych samych szans, co pozostałym obywatelom, oraz do równego udziału w udogodnieniach warunków życiowych, będących efektem rozwoju społeczno-gospodarczego. Wtedy także po raz pierwszy zdefiniowano niepełnosprawność w kategoriach relacji pomiędzy osobami niepełnosprawnymi a ich środowiskiem.

7. W roku 1987 - w połowie Dekady Narodów Zjednoczonych poświęconej Osobom Niepełnosprawnym - odbyło się w Sztokholmie Ogólne Spotkanie Ekspertów Oceniających Wdrażanie Światowego Programu Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Zasugerowano wówczas konieczność wypracowania wiodącej filozofii, która określiłaby priorytety działania na następne lata. Podstawą takiej filozofii powinno być uznanie praw osób niepełnosprawnych.

8. Konsekwencją Spotkania było zalecenie, by Zgromadzenie Ogólne zwołało specjalną konferencję w celu przygotowania projektu międzynarodowej konwencji n.t eliminacji wszystkich form dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych. Konwencja ta miałaby być ratyfikowana przez poszczególne Państwa pod koniec Dekady.

9. Wstępny projekt konwencji przygotowany przez Włochy został przedstawiony na czterdziestej drugiej sesji Zgromadzenia Ogólnego. Kolejne wystąpienia na temat projektu przygotowała Szwecja na czterdziestej czwartej sesji Zgromadzenia. Jednakże w obydwu przypadkach nie osiągnięto konsensusu co do przydatności takiej konwencji. W opinii wielu przedstawicieli istniejące dokumenty, dotyczące praw człowieka, wydają się gwarantować osobom niepełnosprawnym takie same prawa, jak pozostałym obywatelom.

W kierunku standardowych zasad

10. Pod wpływem dyskusji na forum Zgromadzenia Ogólnego, Rada Ekonomiczno-Społeczna, podczas swej pierwszej regularnej sesji w roku 1990, postanowiła ostatecznie skoncentrować się na opracowaniu międzynarodowego instrumentu innego rodzaju. Rezolucją nr 1990/26 z dnia 24 maja 1990 roku Rada upoważniła Komisję d/s Rozwoju Społecznego do rozważenia na swojej 36 sesji kwestii powołania doraźnej (ad hoc) otwartej grupy roboczej, składającej się z ekspertów rządowych, finansowanej z dobrowolnych składek. Jej zadaniem byłoby opracowanie standardowych zasad wyrównywania szans niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych, w ścisłej współpracy z wyspecjalizowanymi agencjami, innymi organami międzyrządowymi, oraz organizacjami pozarządowymi, a zwłaszcza organizacjami osób niepełnosprawnych. Rada wezwała również Komisję do przygotowania ostatecznej wersji tekstu owych zasad w roku 1993 i przedłożenia ich na czterdziestej ósmej sesji Zgromadzenia Ogólnego.

11. Kolejne dyskusje na forum Trzeciego Komitetu Zgromadzenia Ogólnego podczas czterdziestej piątej sesji wykazały szerokie poparcie dla nowej inicjatywy opracowania standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

12. Na trzydziestej drugiej sesji Komisji d/s Rozwoju Społecznego inicjatywa opracowania standardowych zasad uzyskała poparcie olbrzymiej liczby przedstawicieli i w toku dyskusji doszło do przyjęcia rezolucji nr 32/2 z 20 lutego 1991, w myśl której Komisja postanowiła powołać ad hoc otwartą grupę roboczą, zgodnie z rezolucją 1990/26 Rady Ekonomiczno-Społecznej.

Cel i treść Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych

13. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych zostały opracowane na podstawie doświadczeń zdobytych w trakcie Dekady Osób Niepełnosprawnych, zorganizowanej pod egidą Narodów Zjednoczonych (1983-92)[2]. Polityczny i moralny fundament tych Zasad stanowi Międzynarodowa Ustawa o Prawach Człowieka, w skład której wchodzą: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka[3], Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych[4] i Międzynarodowy Pakt Praw Cywilnych i Politycznych[4], Konwencja Praw Dziecka[5] oraz Konwencja na temat Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet[6], jak również Światowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych.

14. Chociaż Zasady nie są prawnie wiążące, mogą stać się międzynarodowym prawem zwyczajowym, gdy zostaną uznane przez większość Państw z zamiarem przestrzegania określonej zasady w prawie międzynarodowym. Oznacza to silne zobowiązanie moralne i polityczne ze strony Państw do podejmowania działań w celu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Określono w nich ważne zasady dotyczące odpowiedzialności, podejmowania działań i współpracy oraz wskazano obszary o decydującym znaczeniu dla jakości życia i osiągania pełnego uczestnictwa i równości. Zasady stanowią dla osób niepełnosprawnych i ich organizacji instrument kształtowania polityki i działań. Tworzą także bazę dla współpracy technicznej i ekonomicznej pomiędzy Państwami, Narodami Zjednoczonymi i innymi organizacjami międzynarodowymi.

15. Celem Zasad jest zagwarantowanie niepełnosprawnym chłopcom, dziewczętom, kobietom i mężczyznom, jako członkom swoich społeczności, możliwości korzystania z tych samych praw i obowiązków przysługujących pozostałym obywatelom. We wszystkich społeczeństwach świata wciąż istnieją przeszkody uniemożliwiające osobom niepełnosprawnym korzystanie z ich praw i wolności oraz utrudniające im pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Na Państwach spoczywa odpowiedzialność za podejmowanie odpowiednich działań w celu usunięcia takich przeszkód. W procesie tym osoby niepełnosprawne i ich organizacje powinny odgrywać aktywną rolę jako partnerzy. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawych jest zasadniczym wkładem w ogólnoświatowy wysiłek mobilizowania zasobów ludzkich. Trzeba zwrócić szczególną uwagę na takie grupy społeczne jak kobiety, dzieci, osoby starsze, osoby ubogie, pracownicy migrujący, osoby o podwójnych lub sprzężonych kalectwach, tubylcy i mniejszości etniczne. Ponadto jest wielu niepełnosprawnych uchodźców, których szczególne potrzeby wymagają specjalnej uwagi.

Podstawowe pojęcia w sferze polityki wobec osób niepełnosprawnych.

16. W tekście Zasad przewijają się przytoczone niżej pojęcia. Opierają się one głównie na pojęciach występujących w Światowym Programie Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Odzwierciedlają również postęp, jaki się dokonał podczas trwania Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych.

Niepełnosprawność i upośledzenie

17. Termin "niepełnosprawność" obejmuje wiele ograniczeń funkcjonalnych występujących w każdym społeczeństwie i w każdym kraju na świecie. Niepełnosprawność może być fizyczna, intelektualna lub polegać na dysfunkcji zmysłów; może wynikać z choroby somatycznej lub choroby umysłowej. Wymienione zaburzenia, sytuacje lub choroby mogą mieć charakter stały lub przejściowy.

18. Termin "upośledzenie" (handicap) oznacza utratę lub ograniczenie możliwości uczestniczenia w życiu społeczeństwa w tym samym stopniu, co inni obywatele. Termin ten wskazuje na konflikt pomiędzy osobą niepełnosprawną a jej środowiskiem. Celem tego terminu jest zwrócenie uwagi na braki w środowisku i w wielu zorganizowanych działaniach społecznych, dotyczących na przykład informacji, komunikacji międzyludzkiej i edukacji, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawym uczestnictwo na równych zasadach.

19. Terminy: "niepełnosprawność" i "upośledzenie" zdefiniowane w akapitach 17 i 18, powinny być rozumiane w świetle współczesnej historii niepełnosprawności. W latach 70-tych przedstawiciele organizacji osób niepełnosprawnych oraz specjaliści w tej dziedzinie przeciwstawiali się ówczesnej terminologii. Terminy "niepełnosprawność" i "upośledzenie" były często używane w niejasny i mylący sposób, co nie sprzyjało formułowaniu polityki społecznej i prowadzeniu działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Terminologia ta odzwierciedlała podejście medyczne i diagnostyczne, w którym nie zwracano uwagi na niedoskonałości i braki tkwiące w otaczającym społeczeństwie.

20. W roku 1980 Światowa Organizacja Zdrowia przyjęła międzynarodową klasyfikację uszkodzeń, niepełnosprawności i upośledzeń, w której zaproponowano bardziej precyzyjne, a jednocześnie zrelatywizowane podejście. Międzynarodowa Klasyfikacja Uszkodzeń, Niepełnosprawności i Upośledzeń[7)] wprowadza wyraźne rozróżnienie pojęć: "uszkodzenie", "niepełnosprawność" i "upośledzenie". Terminy te są powszechnie używane w takich dziedzinach jak rehabilitacja, edukacja, statystyka, polityka, ustawodawstwo, demografia, socjologia, ekonomia i antropologia. Niektórzy użytkownicy sygnalizują wątpliwości co do terminu "upośledzenie", zdefiniowanego w Klasyfikacji w sposób, który uważają za zbyt medyczny i zbyt koncentrujący się na jednostce oraz niedostatecznie wyjaśniający interakcję pomiędzy warunkami społecznymi, a oczekiwaniami i możliwościami jednostki. Te i inne wątpliwości, wyrażane przez użytkowników w ciągu 12 lat od opublikowania Klasyfikacji, zostaną wzięte pod uwagę w jej przyszłych wydaniach.

21. Dzięki doświadczeniom zdobytym w trakcie wdrażania Światowego Programu Działań oraz ogólnych dyskusji toczących się podczas Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych, doszło do pogłębienia wiedzy oraz lepszego zrozumienia problematyki niepełnosprawności jak i używanej terminologii. Obecna terminologia wskazuje na konieczność zwracania uwagi zarówno na indywidualne potrzeby jednostki (takie, jak np. rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny), jak i na niedoskonałości tkwiące w społeczeństwie (różne przeszkody w pełnym uczestnictwie).

Prewencja

22. Termin "prewencja" oznacza działania nastawione na zapobieganie występowaniu uszkodzeń fizycznych, intelektualnych, psychicznych i narządów zmysłów (prewencja podstawowa), lub działania zapobiegające temu, by uszkodzenia te spowodowały trwałe ograniczenia funkcjonalne lub niepełnosprawność (prewencja wtórna). Prewencja może obejmować różne rodzaje działań, takie jak podstawowa opieka zdrowotna, opieka prenatalna i postnatalna, edukacja w zakresie żywienia, szczepienia przeciwko chorobom zakaźnym, metody kontrolowania chorób endemicznych, przepisy bhp, programy podejmowane w celu zapobiegania wypadkom w różnych środowiskach, włączając w to przystosowywanie miejsc pracy, by zapobiegać chorobom zawodowym i inwalidztwu, a także zapobieganie niepełnosprawności wynikającej z zatrucia środowiska lub z konfliktów zbrojnych.

Rehabilitacja

23. Termin "rehabilitacja" oznacza proces, którego celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym osiąganie i utrzymanie optymalnego poziomu funkcjonowania fizycznego, narządów zmysłów, intelektualnego, psychicznego i/lub społecznego, m.in. poprzez dostarczanie urządzeń umożliwiających im większą niezależność. Rehabilitacja może obejmować działania zmierzające do odtworzenia i/lub przywrócenia funkcji, kompensacji utraty lub braku funkcji, jak też kompensacji ograniczenia funkcjonalnego. Proces rehabilitacji nie obejmuje początkowej opieki medycznej, natomiast w jej zakres wchodzi szerokie spektrum działań, poczynając od rehabilitacji podstawowej i ogólnej, a kończąc na rehabilitacji nastawionej na realizację ściśle określonego celu, na przykład rehabilitacji zawodowej.

Wyrównywanie szans

24. Termin "wyrównywanie szans" oznacza proces, dzięki któremu różne systemy i instytucje istniejące w społeczeństwie i środowisku, takie jak usługi, różne formy działań, informacja i dokumentacja, są powszechnie dostępne dla wszystkich, a zwłaszcza dla osób niepełnosprawnych.

25. Zasada równych praw oznacza, że potrzeby każdej jednostki są jednakowo ważne, że potrzeby te muszą stanowić podstawę planowania życia w społeczeństwie oraz że wszystkie zasoby muszą być wykorzystane w taki sposób, aby zapewnić każdej jednostce równe szanse udziału.

26. Osoby niepełnosprawne są członkami społeczeństwa i mają prawo do pozostania we własnym środowisku lokalnym. Powinny one otrzymać potrzebne im wsparcie w ramach normalnych struktur edukacyjnych, opieki zdrowotnej, zatrudnienia i usług społecznych.

27. Osoby niepełnosprawne, osiągając równe prawa, powinny także posiadać równe obowiązki. W momencie, gdy prawa te zostaną osiągnięte, społeczeństwa powinny zwiększyć swe oczekiwania względem osób niepełnosprawnych. Częścią procesu wyrównywania szans powinno stać się niesienie pomocy osobom niepełnosprawnym w tym, by mogły wziąć na siebie pełną odpowiedzialność jako członkowie społeczeństwa.

PREAMBUŁA

Państwa,

ś**wiadome** zobowiązania podjętego w Karcie Narodów Zjednoczonych, aby wspólnie i indywidualnie podejmować działania, przy współpracy Organizacji Narodów Zjednoczonych, na rzecz promocji wyższych standardów życia, pełnego zatrudnienia oraz warunków zapewniających postęp i rozwój społeczno-ekonomiczny,

potwierdzając przywiązanie do fundamentalnych wolności i praw człowieka, sprawiedliwości społecznej, godności oraz wartości osoby ludzkiej, proklamowanych w Karcie,

mając w szczególności na względzie międzynarodowe standardy praw człowieka, które zostały sformułowane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka[3)], w Międzynarodowym Pakcie Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych[4)] i w Międzynarodowym Pakcie Praw Cywilnych i Politycznych[4)],

podkreślając, że instrumenty te głoszą, iż prawa w nich przyznane powinny być w równym stopniu, bez żadnej dyskryminacji, zapewnione wszystkim jednostkom,

mając na względzie Konwencję Praw Dziecka, która zabrania dyskryminacji z powodu niepełnosprawności i wzywa do podjęcia specjalnych działań w celu zapewnienia praw dzieciom niepełnosprawnym, oraz mając na względzie Międzynarodową Konwencję na temat Ochrony Praw Pracowników Migrujących i Członków ich Rodzin[8)], która wzywa do działań ochraniających osoby niepełnosprawne,

mając także na względzie postanowienia Konwencji dotyczącej Eliminacji Wszystkich Form Dyskryminacji Kobiet[6)], zapewniające prawa niepełnosprawnym dziewczętom i kobietom,

biorąc pod uwagę Deklarację Praw Osób Niepełnosprawnych[9)], Deklarację Praw Osób Upośledzonych Umysłowo[10)], Deklarację Społecznego Postępu i Rozwoju[11)], Zasady Ochrony Osób z Chorobami Psychicznymi i Poprawy Opieki nad Zdrowiem Psychicznym[12)] i inne ważne instrumenty przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne, oraz

biorąc pod uwagę odpowiednie konwencje i rekomendacje przyjęte przez Międzynarodową Organizację Pracy, ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, na zasadach niedyskryminujących,

ś**wiadome** odpowiednich rekomendacji oraz prac Organizacji Edukacyjnej, Naukowej i Kulturalnej Narodów Zjednoczonych, zwłaszcza Światowej Deklaracji o Edukacji dla Wszystkich[13)], Światowej Organizacji Zdrowia, Fundacji Dzieci Narodów Zjednoczonych i innych pokrewnych organizacji,

biorąc pod uwagę zobowiązanie, podjęte przez Państwa, dotyczące ochrony środowiska,

ś**wiadome** zniszczeń spowodowanych przez konflikty zbrojne i ubolewając nad użyciem skąpych zasobów naturalnych do produkcji broni,

uznając, że Światowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych oraz definicja, sformułowana w tym dokumencie, odnosząca się do wyrównywania szans reprezentują, ze strony międzynarodowej społeczności, szczere pragnienia by nadać tym różnym, międzynarodowym instrumentom i rekomendacjom praktyczne i konkretne znaczenie,

przyjmując do wiadomości, że cel Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych (1983-1992), dotyczący wdrożenia Światowego Programu Działań, jest wciąż aktualny i wymaga pilnej kontynuacji,

mając na względzie to, że Światowy Program Działań opiera się na koncepcjach jednakowo ważnych dla krajów rozwijających się i uprzemysłowionych,

przekonane, że trzeba zintensyfikować wysiłki, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym możliwość pełnego i równoprawnego korzystania z praw człowieka oraz uczestnictwa w życiu społecznym,

podkreślając raz jeszcze, że osoby niepełnosprawne, ich rodzice, opiekunowie, obrońcy praw i organizacje muszą być aktywnymi partnerami Państw w dziedzinie planowania i wdrażania wszelkich rozwiązań, wpływających na ich prawa obywatelskie, polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne,

postępując zgodnie z Rezolucją nr 1990/26 Rady Ekonomiczno-Społecznej oraz podejmując specyficzne działania niezbędne do zapewnienia osobom niepełnosprawnym równości z innymi obywatelami, które to działania są wymienione szczegółowo w Światowym Programie Działań,

przyjęły Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych nakreślone poniżej, aby:

(a) podkreślić, że wszystkie działania na polu niepełnosprawności wymagają właściwej wiedzy i doświadczenia na temat sytuacji i szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;

(b) podkreślić, że proces, dzięki któremu każdy element zorganizowanego społeczeństwa jest dostępny dla wszystkich, jest podstawowym celem rozwoju społeczno-ekonomicznego;

(c) nakreślić podstawowe kierunki polityki społecznej w dziedzinie niepełnosprawności, włączając w to, tam gdzie jest to uzasadnione, aktywną zachętę do współpracy technicznej i gospodarczej;

(d) wskazać rozwiązania modelowe w zakresie procesu podejmowania decyzji politycznych, koniecznych do osiągnięcia równych szans, mając na uwadze duże różnice w poziomach gospodarczych i technicznych oraz to, że proces decyzyjny musi cechować głębokie zrozumienie kontekstu kulturowego i kluczowej roli osób niepełnosprawnych biorących w nim udział;

(e) zaproponować na szczeblu krajowym mechanizmy umożliwiające ścisłą współpracę pomiędzy Państwami, organami systemu Narodów Zjednoczonych, innymi ciałami międzyrządowymi i organizacjiami osób niepełnosprawnych;

(f) zaproponować efektywny mechanizm nadzorowania procesu poprzez który Państwa będą dążyły w kierunku wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych.

WSTĘPNE WARUNKI RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 1. Budzenie świadomości

Państwa powinny podjąć działania w celu podniesienia poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych, ich praw, potrzeb, możliwości i wkładu w życie społeczne.

1. Państwa powinny zagwarantować, by odpowiednie władze rozpowszechniały aktualne informacje na temat dostępnych programów i form pomocy dla osób niepełnosprawnych, ich rodzin, profesjonalistów z tej dziedziny oraz wszystkich innych obywateli. Informacja kierowana do osób niepełnosprawnych powinna być prezentowana w dostępny sposób.

2. Państwa powinny inicjować i wspomagać kampanie informacyjne dotyczące osób niepełnosprawnych oraz polityki w zakresie niepełnosprawności. Kampanie te powinny nieść przesłanie, że osoby niepełnosprawne są obywatelami posiadającymi te same prawa i obowiązki co wszyscy inni, jak najbardziej usprawiedliwione są więc wszelkie działania likwidujące przeszkody na drodze do ich pełnego uczestnictwa.

3. Państwa powinny zachęcać środki masowego przekazu do przedstawiania pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych i konsultować się w tej sprawie z ich organizacjami.

4. Państwa powinny zagwarantować, aby programy edukacji publicznej odzwierciedlały, we wszystkich swych aspektach, zasadę pełnego uczestnictwa i równości.

5. Państwa powinny zapraszać osoby niepełnosprawne i ich rodziny oraz organizacje do uczestnictwa w programach edukacji publicznej, dotyczących zagadnień niepełnosprawności.

6. Państwa powinny zachęcać zakłady pracy sektora prywatnego do uwzględnienia zagadnień niepełnosprawności we wszystkich aspektach swej działalności.

7. Państwa powinny inicjować i promować programy, nastawione na podniesienie poziomu świadomości osób niepełnosprawnych co do tkwiących w nich możliwości i przysługujących im praw. Zwiększenie pewności siebie i umocnienie pozycji tych osób pomoże im w lepszym wykorzystaniu istniejących szans.

8. Budzenie świadomości powinno stanowić ważną część edukacji dzieci niepełnosprawnych oraz programów rehabilitacyjnych. Osoby niepełnosprawne mogłyby także pomagać sobie wzajemnie w podnoszeniu poziomu własnej świadomości poprzez działania swych własnych organizacji.

9. Budzenie świadomości powinno być częścią edukacji dla wszystkich dzieci oraz powinno stanowić niezbędny element kursów szkoleniowych dla nauczycieli i wszystkich profesjonalistów.

Zasada 2. Opieka medyczna

Państwa powinny zapewnić skuteczną pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny pracować nad tworzeniem programów dla wielodyscyplinarnych zespołów profesjonalistów. Celem tych programów byłoby wczesne wykrywanie, diagnozowanie i leczenie uszkodzeń zdrowia. Programy takie powinny zapobiegać, redukować lub eliminować czynniki powodujące niepełnosprawność oraz zapewnić pełne uczestnictwo osób

niepełnosprawnych i ich rodzin - zarówno idywidualne jak i organizacji osób niepełnosprawnych - na etapach planowania i ewaluacji tych programów.

2. Pracownicy socjalni powinni być odpowiednio przeszkoleni, aby móc współuczestniczyć we wczesnym wykrywaniu uszkodzeń zdrowia, udzielaniu pierwszej pomocy oraz kierowaniu do odpowiednich służb specjalistycznych.

3. Państwa powinny zagwarantować, by osoby niepełnosprawne, zwłaszcza niemowlęta i dzieci, otrzymywały opiekę medyczną na tym samym poziomie i w ramach tego samego systemu, co pozostali członkowie społeczeństwa.

4. Państwa powinny zagwarantować, by personel medyczny i paramedyczny był odpowiednio przeszkolony i wyposażony tak, by mógł świadczyć pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym. Osoby niepełnosprawne powinny mieć dostęp do właściwych metod leczenia i technologii.

5. Państwa powinny zagwarantować personelowi medycznemu i paramedycznemu odpowiednie przeszkolenie tak, by nie udzielali rodzicom błędnych porad, które mogą wpłynąć na ograniczenie szans ich dzieci. Szkolenie to powinno być procesem ciągłym oraz być oparte na najnowszych dostępnych informacjach.

6. Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym, które tego potrzebują, wszelkie regularne zabiegi lecznicze oraz leki przyczyniające się do utrzymania lub poprawy poziomu ich funkcjonowania.

Zasada 3. Rehabilitacja.*

Państwa powinny zapewnić usługi rehabilitacyjne osobom niepełnosprawnym po to, aby mogły one osiągać i utrzymywać optymalny poziom niezależności i funkcjonowania.

1. Państwa powinny rozwijać krajowe programy rehabilitacji dla wszystkich grup osób niepełnosprawnych. Programy takie powinny być oparte na aktualnych indywidualnych potrzebach jednostek oraz na zasadach pełnego uczestnictwa i równości.

2. Programy te powinny zawierać szeroki zakres działań takich, jak szkolenie umiejętności w celu poprawy lub wyrównania uszkodzonych funkcji, poradnictwo dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin, rozwijanie pewności siebie osób niepełnosprawnych oraz usługi rutynowe, takie jak diagnostyka i porady.

3. Wszystkie osoby niepełnosprawne, które wymagają rehabilitacji, łącznie z osobami głęboko upośledzonymi i/lub dotkniętymi sprzężonymi kalectwami, powinny mieć do niej dostęp.

4. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny powinny mieć możliwość uczestniczenia w planowaniu i organizowaniu usług rehabilitacyjnych, które bezpośrednio ich dotyczą.

5. Wszystkie usługi rehabilitacyjne powinny być dostępne w środowisku lokalnym, w którym osoba niepełnosprawna żyje. Jednakże, w pewnych okolicznościach, po to by osiągnąć określone cele szkoleniowe, można organizować specjalne, okresowe kursy rehabilitacyjne w placówkach opieki stacjonarnej.

6. Powinno się zachęcać osoby niepełnosprawne i ich rodziny do angażowania się w prowadzenie zajęć rehabilitacyjnych, na przykład w roli szkoleniowców, instruktorów lub doradców.

7. Państwa powinny wykorzystywać ekspertyzy organizacji osób niepełnosprawnych przy opracowywaniu lub ocenie programów rehabilitacyjnych.

Zasada 4. Służby wspierające

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym pełen zakres służb wspierających, włączając w to wszelkie urządzenia pomocnicze, po to, by pomóc im w podnoszeniu poziomu niezależności w życiu codziennym oraz w egzekwowaniu przysługujących im praw.

1. Państwa powinny zagwarantować, w zależności od potrzeb osób niepełnosprawnych, zaopatrzenie w urządzenia pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny oraz zapewnić indywidualną pomoc w postaci osobistych asystentów i tłumaczy, co stanowić będzie ważny czynnik wyrównywania ich szans.

2. Państwa powinny wspierać rozwój, produkcję, dystrybucję, oraz serwis urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, a także upowszechniać wiedzę o ich istnieniu.

3. Aby osiągnąć powyższe cele należy wykorzystywać wszelką dostępną wiedzę techniczną (know-how). W krajach dysponujących wysoko rozwiniętymi technologiami przemysłowymi powinna być ona w pełni wykorzystywana, celem poprawy standardu i efektywności urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego. Ważne jest, by stymulować rozwój i produkcję prostych i tanich urządzeń, wykorzystując tam gdzie to możliwe zasoby i produkcję lokalną. W produkcję tych urządzeń można by angażować same osoby niepełnosprawne.

4. Państwa powinny być świadome faktu, że wszystkie osoby niepełnosprawne, które potrzebują urządzeń pomocniczych, powinny mieć do nich swobodny dostęp, niezależnie od swojej sytuacji finansowej. Oznacza to, że urządzenia pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny powinien być bezpłatny lub bardzo tani tak, aby osoby niepełnosprawne lub ich rodziny były w stanie go nabyć.

5. W programach rehabilitacyjnych, obejmujących dostarczanie urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, Państwa powinny uwzględnić szczególne potrzeby niepełnosprawnych dziewcząt i chłopców co do formy i trwałości tych urządzeń oraz dostosowania ich do wieku użytkowników.

6. Państwa powinny wspierać opracowywanie programów nastawionych na świadczenie zindywidualizowanej pomocy za pośrednictwem osobistych asystentów i tłumaczy, zwłaszcza osobom głęboko upośledzonym lub dotkniętym sprzężonymi kalectwami. Programy takie zwiększyłyby poziom uczestnictwa osób niepełnosprawnych w codziennym życiu - w domu, w pracy i w szkole oraz podczas zajęć rekreacyjnych.

7. Programy pomocy personalnej powinny być tak zaprojektowane, by osoby niepełnosprawne z nich korzystające miały decydujący wpływ na sposób realizacji tych programów.

II. KLUCZOWE OBSZARY RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 5. Dostępność

Państwa powinny zdawać sobie sprawę z ogromnego znaczenia problemu dostępności w procesie wyrównywania szans we wszystkich sferach życia społecznego. Wobec osób dotkniętych jakąkolwiek formą niepełnosprawności, Państwa powinny (a) inicjować programy działania zmierzające do udostępnienia im środowiska fizycznego; i (b) wprowadzić rozwiązania ułatwiające dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej.

(a) Dostęp do środowiska fizycznego

1. Państwa powinny inicjować programy działania zmierzające do usuwania przeszkód utrudniających uczestnictwo i poruszanie się w środowisku fizycznym. Działania te powinny mieć na względzie rozwój standardów i wytycznych oraz stanowienie prawa zapewniającego dostępność w różnych sferach życia, na przykład: we własnych mieszkaniach, obiektach użyteczności publicznej, komunikacji miejskiej i innych środkach transportu, na ulicach i innych miejscach środowiska zewnętrznego.

2. Państwa powinny zapewnić architektom, inżynierom budowlanym i innym osobom, profesjonalnie związanym z projektowaniem i kreowaniem środowiska fizycznego, dostęp do odpowiedniej informacji dotyczącej polityki w zakresie niepełnosprawności oraz do rozwiązań zapewniających osobom niepełnosprawnym swobodny dostęp do środowiska fizycznego.

3. Wymagania dotyczące dostępności powinny być uwzględnione już w początkowej fazie projektowania i kreowania środowiska fizycznego.

4. Standardy i normy dostępności, już w momencie ich tworzenia, powinny być konsultowane z organizacjami osób niepełnosprawnych. Organizacje te powinny, również na własnym terenie, brać udział w początkowej fazie planowania obiektów użyteczności publicznej, celem zapewnienia maksymalnie łatwego dostępu do nich.

(b) Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej

5. Osoby niepełnosprawne oraz tam, gdzie jest to uzasadnione, ich rodziny, sprzymierzeńcy i obrońcy praw, powinni w każdym momencie mieć dostęp do pełnej informacji na temat diagnozy, przysługujących im praw oraz dostępnych służb, świadczeń i programów działania. Informacja taka powinna być przedstawiona w sposób dostępny i zrozumiały dla tych osób.

6. Państwa powinny rozwijać strategie zapewniające dostęp do informacji i publikacji różnym grupom osób niepełnosprawnych. By ułatwić ten dostęp osobom o słabym wzroku konieczne są wydawnictwa i publikacje drukowane dużą czcionką lub w alfabecie Braille'a, taśmoteki i inne odpowiednie urządzenia. Podobnie, należy korzystać z odpowiednich technologii celem ułatwienia dostępu do informacji słownej osobom o słabym słuchu lub mającym trudności z rozumieniem.

7. Należy zwrócić większą uwagę na posługiwanie się językiem migowym w edukacji dzieci niesłyszących, wśród ich rodzin i wspólnot. Konieczne jest także przygotowanie tłumaczy języka migowego, którzy mogliby świadczyć usługi ułatwiające porozumiewanie się pomiędzy osobami niesłyszącymi i innymi ludźmi.

8. Należy również zwrócić uwagę na potrzeby pozostałych osób mających trudności w porozumiewaniu się.

9. Państwa powinny zachęcać media, zwłaszcza telewizję, radio i prasę, by starały się bardziej udostępniać swoje programy osobom niepełnosprawnym.

10. Państwa powinny zagwarantować, aby informacja komputerowa i systemy usług oferowane całemu społeczeństwu były, bądź już od początku konstruowane z myślą o niepełnosprawnych użytkownikach, bądź adaptowane do ich potrzeb.

11. W pracach nad rozwiązaniami zmierzającymi do udostępnienia usług informacyjnych należy konsultować się z organizacjami osób niepełnosprawnych.

Zasada 6. Edukacja

Państwa powinny brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, o charakterze integracyjnym, dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Państwa powinny zagwarantować, by kształcenie osób niepełnosprawnych stanowiło integralną część systemu oświaty.

1. Naczelne władze oświatowe odpowiadają za edukację osób niepełnosprawnych w warunkach integracji. Nauczanie osób niepełnosprawnych powinno być integralną częścią ogólnokrajowych planów oświatowych oraz być uwzględniane przy opracowywaniu programów szkolnych i organizacji szkół.

2. Nauczanie w normalnych szkołach wymaga obecności tłumacza oraz zorganizowania innych, niezbędnych form pomocy. Konieczne jest zapewnienie dostępności oraz zorganizowanie służb wspierających, dostosowanych do potrzeb osób o różnych rodzajach niepełnosprawności.

3. Grupy zrzeszające rodziców oraz organizacje osób niepełnosprawnych powinny być zaangażowane w proces kształcenia na wszystkich poziomach.

4. W Państwach, gdzie nauczanie jest obowiazkowe, należy je zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom bez względu na rodzaj i poziom niepełnosprawności, a więc z uwzględnieniem najcięższych przypadków.

5. Należy zwrócić szczególną uwagę na następujące grupy osób:
(a) bardzo małe dzieci niepełnosprawne;
(b) niepełnosprawne dzieci w wieku przedszkolnym;
(c) niepełnosprawni dorośli, zwłaszcza kobiety.

6. Aby zapewnić edukację osobom niepełnosprawnym w normalnych szkołach Państwa powinny:

(a) posiadać jasno sprecyzowaną politykę, która byłaby rozumiana i akceptowana na terenie szkoły i w obrębie szerszej społeczności;

(b) zezwolić na elastyczność programów szkolnych, na wprowadzanie do nich uzupełnień i dokonywanie adaptacji;

(c) wspierać nauczycieli, m.in. poprzez dostarczanie wartościowych materiałów szkoleniowych oraz prowadzenie systematycznych szkoleń.

7. Nauczanie integracyjne i programy działań w otwartym środowisku (community-based) powinny być traktowane jako podejścia komplementarne, zapewniające oszczędny i wydajny system kształcenia i szkolenia osób niepełnosprawnych. Krajowe programy rehabilitacji środowiskowej powinny zachęcać społeczności lokalne do wykorzystania i rozwijania własnych zasobów w celu organizowania na własnym terenie nauczania dla osób niepełnosprawnych.

8. W sytuacjach, gdy ogólny system oświaty nie w pełni zaspokaja potrzeby wszystkich osób niepełnosprawnych, należy zastanowić się nad wprowadzeniem nauczania specjalnego. Jego celem powinno być przygotowanie uczniów do nauki w ogólnym systemie szkolnym. Jakość nauczania specjalnego powinna odpowiadać tym samym standardom i ambicjom, jakimi kieruje się nauczanie ogólne i być z nią ściśle powiązana. Warunkiem minimalnym jest to, by środki finansowe przeznaczone na naukę uczniów niepełnosprawnych były proporcjonalnie takie same, jak środki przeznaczone na naukę pozostałych uczniów. Państwa

powinny dążyć do stopniowej integracji specjalnych usług edukacyjnych z głównym nurtem edukacji. Trzeba jednak przyznać, że w pewnych przypadkach nauczanie specjalne może być aktualnie uznane za najbardziej odpowiednią formę kształcenia niektórych niepełnosprawnych uczniów.

9. Ze względu na szczególne potrzeby w zakresie porozumiewania się osób niesłyszących oraz niesłyszących i niewidomych jednocześnie ich nauczanie powinno raczej odbywać się w specjalnych szkołach lub w wyodrębnionych klasach szkół normalnych. W początkowej fazie zwłaszcza, trzeba położyć szczególny nacisk na nauczanie uwrażliwione na kontekst kulturowy, co zaowocuje wyrobieniem sprawności w porozumiewaniu się i zwiększeniem niezależności osób niesłyszących oraz niesłyszących i jednocześnie niewidomych .

Zasada 7. Zatrudnienie

Państwa powinny uznać zasadę, że należy wzmocnić pozycję osób niepełnosprawnych tak, aby zaczęły one egzekwować swoje prawa, zwłaszcza w dziedzinie zatrudnienia. Zarówno na obszarach wiejskich jak i miejskich powinny one posiadać równe szanse wykonywania pożytecznego i satysfakcjonującego finansowo zajęcia na otwartym rynku pracy.

1. Prawo i przepisy w dziedzinie zatrudnienia nie mogą dyskryminować osób niepełnosprawnych ani czynić trudności w ich zatrudnianiu.

2. Państwa powinny aktywnie wspierać integrację osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Aktywne wsparcie powinno przejawiać się poprzez różnorodność podjętych działań, takich jak szkolenia zawodowe, systemy motywacyjne, zatrudnienie zastrzeżone lub przeznaczone dla określonych osób, pożyczki lub kredyty dla małego biznesu, wyłączne kontrakty lub uprawnienia do produkcji uprzywilejowanej, ulgi podatkowe, udogodnienia kontraktowe lub inna techniczna czy finansowa pomoc dla zakładów zatrudniających osoby niepełnosprawne. Państwa powinny także zachęcać pracodawców do wprowadzania odpowiednich zmian umożliwiających zatrudnienie osób niepełnosprawnych.

3. Państwowe programy działań powinny obejmować:

(a) działania nastawione na projektowanie i przystosowywanie stanowisk pracy oraz terenów wokół zakładów pracy tak, aby były dostępne dla osób o różnych rodzajach niepełnosprawności;

(b) popieranie wykorzystywania nowych technologii oraz projektowania i produkcji urządzeń pomocniczych, narzędzi, wyposażenia oraz środków ułatwiających dostęp do takiego wyposażenia, co umożliwi osobom niepełnosprawnym zdobycie i utrzymanie pracy;

(c) organizowanie odpowiednich szkoleń, szukanie miejsc pracy oraz ciągłe wspieranie, np. poprzez osobistego asystenta i tłumacza.

4. Państwa powinny inicjować i wspierać kampanie nastawione na podnoszenie poziomu świadomości społecznej, aby zmienić negatywne postawy i uprzedzenia wobec niepełnosprawnych pracowników.

5. Państwa, pełniące rolę pracodawcy w sektorze publicznym, powinny stwarzać warunki sprzyjające zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w tym sektorze.

6. Państwa oraz organizacje pracowników i pracodawców powinny współpracować celem zagwarantowania polityki równego naboru i promocji, warunków zatrudnienia i stawek płacowych oraz zagwarantowania środków na poprawę bezpieczeństwa pracy, w celu zapobiegania wypadkom i urazom, a także środków na rehabilitację pracowników cierpiących na przewlekłe choroby zawodowe.

7. Nadrzędnym celem powinno być zawsze zatrudnianie osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Dla osób niepełnosprawnych, których potrzeb nie da się w ten sposób zaspokoić, alternatywą powinny być małe zakłady pracy chronionej lub zatrudnienie wspomagane. Programy tego typu należy oceniać pod względem ich trafności i skuteczności w tworzeniu możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych.

8. Należy podjąć działania, aby włączyć osoby niepełnosprawne do programów szkoleniowych i zatrudnienia w sektorze prywatnym.

9. Państwa, organizacje pracowników i pracodawcy powinni współpracować z organizacjami osób niepełnosprawnych, aby wykorzystać wszystkie możliwości szkolenia i zatrudnienia, z uwzględnieniem ruchomego czasu pracy, pracy w niepełnym wymiarze, podziału obowiązków, pracy na własny rachunek, opiekunów w pracy dla osób niepełnosprawnych.

Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne

Państwa są odpowiedzialne za bezpieczeństwo socjalne i zapewnienie środków utrzymania osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny zagwarantować odpowiednie wsparcie finansowe w postaci dodatku do dochodu osobom niepełnosprawnym, które z powodu niepełnosprawności lub czynników związanych z niepełnosprawnością utraciły czasowo pracę, utraciły część swego dochodu lub nie zaoferowano im zatrudnienia. Państwa powinny zagwarantować, by wsparcie finansowe obejmowało koszty wynikające z niepełnosprawności, ponoszone przez osoby niepełnosprawne i ich rodziny.

2. W krajach, w których już istnieją, lub są w trakcie opracowywania, systemy zabezpieczeń socjalnych, ubezpieczeń społecznych lub inne systemy pomocy społecznej, należy sprawdzić, czy systemy te nie wyłączają lub nie dyskryminują osób niepełnosprawnych.

3. Państwa powinny także zagwarantować dodatek do dochodu i zabezpieczenie socjalne opiekunom osób niepełnosprawnych.

4. Systemy zabezpieczenia socjalnego powinny stwarzać bodźce stymulujące osoby niepełnosprawne w kierunku samodzielnego wypracowania przez nich dochodu. Systemy te powinny same organizować lub wnosić wkład w organizowanie, rozwój i finansowanie szkolenia zawodowego oraz pomagać przy wyszukiwaniu miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.

5. Programy zabezpieczenia socjalnego powinny także stymulować osoby niepełnosprawne do poszukiwania zatrudnienia aby stworzyć lub przywrócić im możliwość zarobkowania.

6. Dodatek do dochodu powinien być wypłacany tak długo i w takiej formie, by nie zniechęcać osoby niepełnosprawnej do poszukiwania pracy. Dodatek do dochodu należy zmniejszyć lub znieść dopiero wówczas, gdy osoba niepełnosprawna będzie otrzymywać odpowiedni i wystarczający dochód.

7. Państwa, w których zabezpieczenie społeczne jest w dużym stopniu finansowane przez sektor prywatny, powinny zachęcać środowiska lokalne, organizacje społeczne i rodziny do działań samopomocowych i stymulowania osób niepełnosprawnych, by podejmowały pracę lub działania pokrewne.

Zasada 9. Życie rodzinne i integralność osobista

Państwa powinny promować pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu rodzinnym. Powinny promować prawo do integralności osobistej i zagwarantować, by prawo nie dyskryminowało osób niepełnosprawnych ze względu na związki seksualne, małżeństwo i rodzicielstwo.

1. Należy umożliwić osobom niepełnosprawnym życie we własnej rodzinie. Państwa powinny zalecać włączanie do poradnictwa rodzinnego zagadnień dotyczących niepełnosprawności i jej wpływu na życie rodzinne. Rodziny z osobami niepełnosprawnymi powinny móc korzystać z usług umożliwiających okresowe zastąpienie ich w sprawowaniu funkcji opiekuńczych (domy krótkiego pobytu, opiekunowie). Państwa powinny usunąć wszelkie niepotrzebne przeszkody wobec osób, które pragną wychowywać lub adoptować niepełnosprawne dziecko lub osobę dorosłą.

2. Osobom niepełnosprawnym nie należy odmawiać możliwości doświadczania własnej seksualności, prowadzenia życia seksualnego i doświadczenia rodzicielstwa. Mając na względzie trudności, jakie osoby niepełnosprawne mogą napotkać w zawieraniu związków małżeńskich i zakładaniu rodziny, Państwa powinny zapewnić dostęp do właściwego poradnictwa. Osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp, jak pozostali obywatele, do metod planowania rodziny, jak również do informacji na temat ich funkcji seksualnej.

3. Państwa powinny promować działania zmierzające do zmiany wciąż dominującego w społeczeństwie negatywnego stosunku do małżeństwa, życia seksualnego i rodzicielstwa osób niepełnosprawnych, a zwłaszcza dziewcząt i kobiet. Należy zachęcać media do angażowania się w eliminowanie takich negatywnych postaw.

4. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny powinny być w pełni informowane o środkach ostrożności zapobiegających nadużyciom seksualnym lub innym formom nadużyć. Osoby niepełnosprawne są szczególnie narażone na nadużycia w rodzinie, środowisku lub zakładzie i trzeba je nauczyć, jak unikać takich okoliczności, jak rozpoznać czy nadużycie miało miejsce oraz jak je zgłosić.

Zasada 10. Kultura

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym integrację i możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych na równych prawach.

1. Państwa powinny zagwarantować, by osoby niepełnosprawne miały możliwości wykorzystania swego potencjału twórczego, artystycznego i intelektualnego, nie tylko dla własnych korzyści, ale jako wzbogacenie własnej społeczności, czy to wiejskiej czy miejskiej. Przykładem takiej działalności może być taniec, muzyka, literatura, teatr, sztuki plastyczne, malowanie i rzeźba. W krajach rozwijających się należy kłaść nacisk na tradycyjne i współczesne formy sztuki takie jak lalkarstwo, recytacje i gawędziarstwo.

2. Państwa powinny zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do ośrodków kultury i usług z nią zwiazanych, takich jak teatry, muzea i biblioteki.

3. Państwa powinny inicjować rozwój i wykorzystanie specjalnych urządzeń technicznych, aby udostępnić osobom niepełnosprawnym takie formy kultury jak literatura, film i teatr.

Zasada 11. Sport i rekreacja

Państwa podejmą działania, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym równe możliwości uprawiania sportu i rekreacji.

1. Państwa powinny inicjować działania w kierunku udostępniania osobom niepełnosprawnym takich miejsc jak hotele, plaże, hale sportowe, sale gimnastyczne, etc. Działania takie

powinny polegać na wspieraniu personelu tworzącego programy rekreacyjne i sportowe oraz na wspieraniu projektów dotyczących rozwijania dostępności i uczestnictwa oraz innych programów informacyjnych i szkoleniowych.

2. Władze odpowiedzialne za turystykę, agencje turystyczne, hotele, organizacje wolontariuszy i inni zaangażowani w organizowanie rekreacji i podróży powinni oferować swoje usługi wszystkim, uwzględniając jednak szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych. Procesowi temu powinno towarzyszyć odpowiednie szkolenie.
3. Organizacje sportowe powinny być zachęcane do rozwijania możliwości uczestnictwa osób niepełnosprawnych w działalności sportowej. W pewnych przypadkach wystarczające mogą się okazać działania poprawiające dostęp osób niepełnosprawnych do takiej działalności, co w konsekwencji otwiera możliwości ich uczestnictwa. W pozostałych przypadkach należy organizować specjalne formy rekreacji i sportu. Państwa powinny wspomagać uczestnictwo osób niepełnosprawnych w krajowych i międzynarodowych imprezach sportowych.

4. Osoby niepełnosprawne uczestniczące w działalności sportowej powinny mieć dostęp do możliwości treningu i szkolenia tej samej jakości, co pozostali uczestnicy.

5. Organizatorzy sportu i rekreacji powinni konsultować się z organizacjami osób niepełnosprawnych przy planowaniu rozwoju usług dla tych osób.

Zasada 12. Religia

Państwa będą podejmować działania ułatwiające równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu religijnym ich społeczności.

1. Państwa, w konsultacji z władzami różnych kościołów, powinny zachęcać do podejmowania działań mających na celu eliminację dyskryminacji oraz ułatwienie dostępu osobom niepełnosprawnym do aktywności religijnej.

2. Państwa powinny zachęcać do przekazywania instytucjom i organizacjom religijnym informacji na temat zagadnień niepełnosprawności. Państwa powinny zachęcać władze kościelne do włączania informacji na temat polityki wobec niepełnosprawności do szkoleń osób profesjonalnie zajmujących się religią, jak również do programów edukacyjnych o charakterze religijnym.

3. Państwa powinny także ułatwiać dostęp do literatury religijnej osobom cierpiącym na uszkodzenia narządów zmysłów.

4. Państwa i/lub organizacje religijne powinny konsultować z organizacjami osób niepełnosprawnych podejmowanie działań zapewniających równoprawne uczestnictwo w życiu religijnym.

III. DZIAŁANIA WDROŻENIOWE

Zasada 13. Informacja i badania naukowe

Państwa przyjmują główną odpowiedzialność za gromadzenie i rozpowszechnianie informacji na temat warunków życiowych osób niepełnosprawnych oraz promowanie badań naukowych dotyczących wszystkich aspektów ich życia, łącznie z analizowaniem przeszkód utrudniających im codzienne funkcjonowanie.

1. Państwa powinny, w regularnych odstępach czasowych, gromadzić statystyki z podziałem na płeć oraz inne informacje dotyczące warunków życia osób niepełnosprawnych. Zbieranie takich danych powinno odbywać się w trakcie narodowych spisów powszechnych oraz

badań gospodarstw domowych. Zaleca się w tym względzie ścisłą współpracę z uniwersytetami, instytutami naukowymi i organizacjami osób niepełnosprawnych. W badaniach takich powinno się uwzględniać pytania na temat programów działania i usług dla osób niepełnosprawnych oraz na temat korzystania z nich.

2. Państwa powinny rozważyć możliwość zorganizowania banku danych na temat niepełnosprawności, w którym znajdowałyby się dane statystyczne dotyczące istniejących służb, usług i programów, jak również dane dotyczące różnych grup osób niepełnosprawnych. Powinno się przy tym przestrzegać prawa do ochrony prywatności i osobistej integralności.

3. Państwa powinny inicjować i wspierać programy badań na temat problemów społecznych, ekonomicznych oraz zagadnień uczestnictwa wpływających na życie osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Badania te powinny zawierać analizy przyczyn, rodzajów i częstotliwości występowania niepełnosprawności, dostępności i skuteczności istniejących programów oraz potrzeby rozwoju i oceny służb, usług i działań wspierających.

4. Państwa, we współpracy z organizacjami osób niepełnosprawnych, powinny rozwijać i wprowadzać terminologię oraz ustalać kryteria, w/g których prowadzić się będzie badania survey'owe na szczeblu krajowym.

5. Państwa powinny ułatwiać uczestnictwo osób niepełnosprawnych w gromadzeniu danych oraz w badaniach. Państwa powinny szczególnie zachęcać, by do przeprowadzania takich badań rekrutować wykwalifikowane osoby niepełnosprawne.

6. Państwa powinny wspierać wymianę doświadczeń i badań naukowych.

7. Państwa powiny podejmować działania w celu upowszechniania informacji i wiedzy na temat niepełnosprawności we wszystkich pionach politycznych i administracyjnych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego.

Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie

Państwa powinny zagwarantować, by problemy niepełnosprawności były uwzględniane w skali całego kraju w procesie kreowania polityki i planowania dotyczącego tych problemów.

1. Państwa powinny inicjować i planować w skali całego kraju odpowiednią politykę społeczną względem osób niepełnosprawnych oraz stymulować i wspierać taką politykę na szczeblu regionalnym i lokalnym.

2. Państwa powinny włączać organizacje osób niepełnosprawnych w proces podejmowania decyzji odnoszących się do planów i programów dotyczących osób niepełnosprawnych lub wpływających na ich status ekonomiczny i społeczny.

3. Potrzeby i problemy osób niepełnosprawnych, zamiast ich oddzielnego traktowania, powinny być włączone do ogólnych planów rozwojowych.

4. Główna odpowiedzialność Państw za sytuację osób niepełnosprawnych nie zwalnia innych z tej odpowiedzialności. Powinno się zachęcać każdego, kto jest odpowiedzialny za określone usługi, działania lub informowanie społeczeństwa, do wzięcia na siebie odpowiedzialności, by jego działalność była dostępna dla osób niepełnosprawnych.

5. Państwa powinny ułatwiać społeczności lokalnej rozwijanie programów i działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Jednym ze sposobów osiagania tego celu jest opracowywanie podręczników lub list najważniejszych zadań oraz dostarczanie programów szkoleniowych dla personelu.

Zasada 15. Tworzenie prawa

Państwa odpowiadają za tworzenie podstaw prawnych dla działań prowadzących do pełnego uczestnictwa i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. Ustawodawstwo krajowe, zawierające prawa i obowiązki obywateli, powinno również obejmować prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych. Państwa są zobowiązane do umożliwiania osobom niepełnosprawnym egzekwowania swych praw, z uwzględnieniem praw obywatelskich i politycznych, na tych samych zasadach co pozostałym obywatelom. Państwa muszą zagwarantować, by organizacje osób niepełnosprawnych były zaangażowane w tworzenie krajowego prawa, jak również w stały proces jego oceny.

1. 2. Działania legislacyjne mogą być konieczne, by wyeliminować okoliczności, które mogą negatywnie wpływać na życie osób niepełnosprawnych, łącznie z wszelkimi formami napastowania i gnębienia. Wszelkie formy dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych muszą być wyeliminowane. Ustawodawstwo państwowe powinnno dysponować odpowiednimi sankcjami w przypadku pogwałcenia zasad niedyskryminowania.

2. Ustawodawstwo państwowe dotyczące osób niepełnosprawnych może mieć dwie różne formy. Prawa i obowiązki mogą być włączone do ustawodawstwa ogólnego lub być zawarte w ustawodawstwie specjalnym. Specjalne ustawodawstwo dla osób niepełnosprawnych może być stanowione na różne sposoby:

(a) Poprzez ustanawianie odrębnych aktów prawnych dotyczących wyłącznie kwestii niepełnosprawności;

(b) Poprzez włączenie problemów niepełnosprawności do unormowań prawnych dotyczących zagadnień szczegółowych;

(c) Poprzez odrębne potraktowanie osób niepełnosprawnych w tekstach mówiących o tym, w jaki sposób istniejące unormowania prawne powinny być interpretowane.

3. Korzystna wydaje się kombinacja wymienionych wyżej sposobów. Można także rozważyć przyjęcie unormowań przyznających osobom niepełnosprawnym pewne szczególne uprawnienia.

4. Państwa mogą rozważyć ustanowienie formalnych, ustawowych mechanizmów składania skarg w celu ochrony interesów osób niepełnosprawnych.

Zasada 16. Polityka ekonomiczna

Państwa ponoszą odpowiedzialność finansową za krajowe programy i działania nakierowane na tworzenie równych szans osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny uwzględniać kwestie dotyczące niepełnosprawności w budżetach wszystkich organów rządowych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego.

2. Państwa, organizacje pozarządowe i inne zainteresowane organy powinny współdziałać w celu określenia najefektywniejszych sposobów wspierania projektów i działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

3. Państwa powinny rozważyć wykorzystanie środków ekonomicznych (pożyczek, zwolnień z podatków, funduszy na ściśle określone cele, specjalnych fundacji, itd.), aby stymulować i wspierać równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w społeczeństwie.

4. W wielu Państwach może się okazać godne polecenia ustanowienie funduszu rozwojowego na rzecz osób niepełnosprawnych. Fundusz taki wspierałby różne projekty pilotażowe oraz oddolne programy o charakterze samopomocowym.

Zasada 17. Koordynacja działań

Państwa są odpowiedzialne za ustanowienie i umacnianie pozycji krajowych komitetów koordynacyjnych, lub innych podobnych organów, które służyłyby jako instancje ogniskujące na szczeblu krajowym działania dotyczące problemów niepełnosprawności.

1. Krajowe komitety koordynacyjne lub inne podobne organy powinny być stałe i opierać się na odpowiednich uregulowaniach prawnych i administracyjnych.

2. Połączenie przedstawicieli organizacji prywatnych i państwowych wydaje się najbardziej skutecznym rozwiązaniem w celu osiągnięcia składu, który reprezentowałby różne sektory i dyscypliny. Przedstawiciele ci mogą pochodzić z zainteresowanych ministerstw, organizacji osób niepełnosprawnych i organizacji pozarządowych.

3. Organizacje osób niepełnosprawnych powinny mieć znaczne wpływy w krajowym komitecie koordynacyjnym po to, by zapewnić właściwy stosunek do problemów osób niepełnosprawnych.

4. Krajowy komitet koordynacyjny powinien posiadać wystarczającą autonomię oraz źródła finansowania, aby wypełniać swe obowiązki stosownie do swoich możliwości podejmowania decyzji. Komitet powinien składać sprawozdania organowi na najwyższym poziomie rządowym.

Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych

Państwa powinny określić prawo organizacji osób niepełnosprawnych do reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Państwa powinny także uznać doradczą rolę organizacji osób niepełnosprawnych w kształtowaniu polityki społecznej w odniesieniu do tych osób.

1. Państwa powinny zachęcać i wspomagać ekonomicznie oraz w inny sposób tworzenie i umacnianie pozycji organizacji osób niepełnosprawnych, członków ich rodzin i/lub obrońców. Państwa powinny uznać, że organizacje te mają do spełnienia ważną rolę w rozwoju polityki społecznej wobec niepełnosprawności.

2. Państwa powinny ustanowić stały kontakt z organizacjami osób niepełnosprawnych i zagwarantować ich udział w kształtowaniu polityki społecznej rządu.

3. Rola organizacji osób niepełnosprawnych może polegać na określeniu potrzeb i priorytetów, uczestnictwie w planowaniu, wdrażaniu i ewaluacji służb, usług i działań dotyczących życia osób niepełnosprawnych oraz na przyczynianiu się do podnoszenia poziomu świadomości społeczeństwa i propagowaniu zmian.

4. Jako ciała samopomocowe, organizacje osób niepełnosprawnych stwarzają możliwości rozwijania umiejętności w różnych dziedzinach oraz zapewniają członkom tych organizacji wzajemne wsparcie i wymianę informacji.

5. Organizacje osób niepełnosprawnych mogą pełnić swą doradczą rolę w różny sposób, na przykład posiadając stałą reprezentację w zarządach agend finansowanych przez rząd, służąc komisjom publicznym i dostarczając wiedzy eksperckiej na temat różnych projektów.

6. Rola doradcza organizacji osób niepełnosprawnych powinna mieć stały charakter, aby rozwijać i pogłębiać wymianę poglądów i informacji pomiędzy Państwami i organizacjami.

7. Organizacje powinny być stale reprezentowane w krajowym komitecie koordynacyjnym i innych podobnych organach.

8. Powinno się rozwijać i umacniać rolę lokalnych organizacji osób niepełnosprawnych w celu zapewnienia wpływu tych organizacji na problemy środowiska lokalnego.

Zasada 19. Szkolenie personelu

Państwa są odpowiedzialne za zapewnienie na wszystkich poziomach właściwego szkolenia personelu, zaangażowanego w planowanie i prowadzenie programów i usług dla osób niepełnosprawnych.

1. Państwa powinny zagwarantować, by wszystkie władze odpowiedzialne za prowadzenie służb, usług i świadczeń w dziedzinie niepełnosprawności dbały o właściwe szkolenie swojego personelu.

2. W procesie szkolenia profesjonalistów z dziedziny niepełnosprawności, jak również przy przekazywaniu informacji na temat niepełnosprawności w ramach ogólnych programów szkoleniowych, trzeba właściwie naświetlać zasadę pełnego uczestnictwa i równości.

3. Państwa powinny opracowywać programy szkoleniowe w konsultacji z organizacjami osób niepełnosprawnych, a same osoby niepełnosprawne powinny uczestniczyć jako nauczyciele, instruktorzy lub doradcy w programach szkoleniowych dla personelu.

4. Szkolenie pracowników socjalnych ma wielkie strategiczne znaczenie, zwłaszcza w krajach rozwijających się. W szkolenie to powinny być zaangażowane same osoby niepełnosprawne; powinno kłaść się w nim nacisk na propagowanie i rozwijanie określonych wartości, kompetencji i technologii, jak również umiejętności, które można by przekazywać osobom niepełnosprawnym i ich rodzicom, rodzinom oraz członkom ich społeczności.

Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczących niepełnosprawności w zakresie wdrażania Zasad

Państwa są odpowiedzialne za stałą kontrolę i ocenę wdrażania programów krajowych oraz służb i usług dotyczących wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. Państwa powinny okresowo i systematycznie oceniać krajowe programy dotyczące niepełnosprawności i popularyzować zarówno podstawy, jak i rezultaty dokonanych ocen.

2. Państwa powinny opracować i wprowadzać terminologię oraz ustalać kryteria oceny programów powiązanych z problematyką niepełnosprawności i usług.

3. Wspomniane kryteria i terminologia powinny być, już w początkowej fazie ich konceptualizacji i planowania, opracowywane w ścisłej współpracy z organizacjami osób niepełnosprawnych.

4. Państwa powinny uczestniczyć we współpracy międzynarodowej nad wypracowaniem wspólnych standardów do oceny krajowych osiągnięć w dziedzinie niepełnosprawności. Państwa powinny również zachęcać narodowe komitety koordynacyjne do uczestnictwa w tej współpracy.

5. Proces oceny różnych programów w dziedzinie niepełnosprawności powinien być uwzględniony już w fazie planowania tych programów po to, ażeby mogła być oceniana skuteczność osiągania celów zawartych w tych programach.

Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza

Obowiązkiem państw uprzemysłowionych i rozwijających się jest współpraca i podejmowanie działań na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się.

1. Działania nastawione na wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem niepełnosprawnych uchodźców, powinny stanowić integralną część ogólnych programów rozwojowych.

2. Działania te powinny być włączone do wszystkich form współpracy technicznej i gospodarczej, bilateralnej i wielostronnej, rządowej i pozarządowej. Państwa powinny wnosić zagadnienia niepełnosprawności jako tematy do dyskusji w ramach współpracy z partnerami.

1. 3. W trakcie planowania i przeglądu programów współpracy technicznej i gospodarczej, szczególna uwaga powinna być poświęcona wpływowi tych programów na sytuację osób niepełnosprawnych. Szczególnie ważne jest to, aby zasięgać konsultacji osób niepełnosprawnych i ich organizacji przy opracowywaniu projektów dotyczących osób niepełnosprawnych. Osoby te powinny być bezpośrednio zaangażowane w opracowywanie, wdrażanie i ocenę tych projektów.

3. Priorytetowe obszary w zakresie współpracy technicznej i gospodarczej powinny obejmować:

(a) Rozwój zasobów ludzkich poprzez rozwijanie zdolności, umiejętności i potencjału osób niepełnosprawnych oraz inicjowanie programów generujących zatrudnienie dla tych osób.

(b) Rozwój i popularyzację technologii i know-how nastawionych na problematykę niepełnosprawności.

4. Zachęca się Państwa do wspierania procesu tworzenia oraz do umacniania pozycji organizacji osób niepełnosprawnych.

5. Państwa powinny podjąć działania w celu poprawy poziomu wiedzy na temat zagadnień związanych z niepełnosprawnością wśród personelu administracyjnego wszystkich szczebli, zaangażowanego w programy współpracy technicznej i gospodarczej.

Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

Państwa będą aktywnie uczestniczyć we współpracy międzynarodowej dotyczącej polityki wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. W ramach Narodów Zjednoczonych, wyspecjalizowanych agencji i innych zainteresowanych organizacji międzyrządowych, Państwa powinny uczestniczyć w wypracowywaniu polityki wobec niepełnosprawności.

2. Tam, gdzie jest to uzasadnione, Państwa powinny podejmować problemy dotyczące niepełnosprawności w ogólnych negocjacjach na temat standardów, wymiany informacji, rozwoju programów, itp.

3. Państwa powinny wspierać i zachęcać do wymiany wiedzy i doświadczeń wśród:

(a) organizacji pozarządowych zajmujących się zagadnieniami osób niepełnosprawnych;

(b) instytutów naukowych i indywidualnych badaczy zaangażowych w problematykę niepełnosprawności;

(c) przedstawicieli programów terenowych i grup profesjonalistów z dziedziny niepełnosprawności;

(d) organizacji osób niepełnosprawnych;

(e) krajowych komitetów koordynacyjnych.

4. Państwa powinny upewnić się, czy Narody Zjednoczone, wyspecjalizowane agencje oraz organy międzyrządowe i międzyparlamentarne organy szczebla globalnego i regionalnego współpracują z globalnymi i regionalnymi organizacjami osób niepełnosprawnych.

IV. MECHANIZM MONITORINGU

1. Celem mechanizmu monitoringu jest dalsze efektywne wdrażanie Zasad. Mechanizm ten będzie służył każdemu Państwu w ocenie poziomu wdrażania Zasad i ewaluacji postępów w tej dziedzinie. Monitoring powinien wskazywać na przeszkody i sugerować właściwe działania, które mogą się przyczynić do skutecznego wdrażania Zasad. Mechanizm monitoringu będzie uwzględniać gospodarczą, społeczną i kulturalną specyfikę poszczególnych Państw. Ważnym elementem powinno być także świadczenie usług doradczych oraz wymiana doświadczeń i informacji pomiędzy Państwami.

2. Zasady powinny być monitorowane w ramach sesji Komisji d/s Rozwoju Społecznego. Na okres 3 lat zostanie powołany Specjalny Sprawozdawca z odpowiednim, szerokim doświadczeniem w dziedzinie niepełnosprawności i funkcjonowania organizacji międzynarodowych, który, w razie potrzeby, będzie opłacany ze środków pozabudżetowych. Jego zadaniem będzie nadzorowanie (monitoring) wdrażania Zasad.

3. Organizacje międzynarodowe osób niepełnosprawnych posiadające status konsultacyjny w Radzie Ekonomiczno-Społecznej oraz organizacje reprezentujące te osoby niepełnosprawne, które nie utworzyły jeszcze własnej organizacji, powinny zostać zaproszone do utworzenia grupy panelowej ekspertów. W grupie tej większość stanowiłyby organizacje osób niepełnosprawnych, a przy jej powoływaniu powinny zostać wzięte pod uwagę różne rodzaje niepełnosprawności oraz odpowiednia reprezentacja geograficzna. Z grupą tą będzie się konsultował Specjalny Sprawozdawca oraz, w razie potrzeby, Sekretariat.

4. Specjalny Sprawozdawca będzie zachęcał grupę panelową ekspertów do dokonywania przeglądu sytuacji, doradzania oraz prezentowania informacji zwrotnych i sugestii na temat promocji, wdrażania i nadzorowania Zasad.

5. Specjalny Sprawozdawca będzie przedkładał zestaw pytań Państwom, organizacjom w ramach systemu Narodów Zjednoczonych, organizacjom międzyrządowym i pozarządowym oraz organizacjom osób niepełnosprawnych. Pytania te będą dotyczyły planów odnośnie wdrażania Zasad w poszczególnych Państwach. Pytania powinny mieć charakter wybiórczy i zajmować się pogłębioną oceną wybranych zasad. W trakcie przygotowywania pytań Specjalny Sprawozdawca powinien się konsultować z grupą panelową ekspertów i z Sekretariatem.

6. Specjalny Spawozdawca będzie się starał nawiązać bezpośredni dialog nie tylko z Państwami, ale także z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, zapoznając się z ich poglądami i komentarzami na temat wszelkich informacji, które miałyby się znaleźć w

raportach. Specjalny Sprawozdawca będzie służył poradą w zakresie wdrażania i nadzorowania Zasad oraz pomocą w przygotowaniu odpowiedzi na pytania.

7. Departament Koordynacji Polityki i Stałego Rozwoju w Sekretariacie, będący punktem ogniskującym zagadnienia niepełnosprawności, Program Rozwojowy Narodów Zjednoczonych (UNDP) i inne organizacje oraz mechanizmy w ramach Narodów Zjednoczonych takie, jak komisje regionalne i wyspecjalizowane agencje oraz spotkania między-agencyjne, będą współpracować ze Specjalnym Sprawozdawcą na polu wdrażania i nadzorowania Zasad na poziomie krajowym.

8. Specjalny Sprawozdawca, wspomagany przez Sekretariat będzie przygotowywał sprawozdania i przedkładał je Komisji d/s Rozwoju Społecznego na jej trzydziestej czwartej i trzydziestej piątej sesji. W tym celu Sprawozdawca powinien się konsultować z grupą panelową ekspertów.

9. Państwa powinny zachęcać narodowe komitety koordynacyjne lub inne podobne organy, do uczestnictwa w procesie wdrażania i monitoringu. Organy te, stanowiące punkty ogniskujące problematykę niepełnosprawności na poziomie krajowym, powinny się zająć ustanowieniem procedur koordynacji nadzorowania Zasad. Organizacje osób niepełnosprawnych powinny być zachęcane do aktywnego uczestnictwa w nadzorowaniu tych procesów na wszystkich szczeblach.

10. W przypadku uzyskania źródeł pozabudżetowych, należy powołać jednego lub więcej doradców interregionalnych do spraw wdrażania Zasad, którzy świadczyliby Państwom bezpośrednie usługi, z uwzględnieniem:

(a) Organizacji krajowych i regionalnych seminariów szkoleniowych na temat treści Zasad;

(b) Opracowywania wytycznych wspomagających strategie wdrażania Zasad;

(c) Rozpowszechniania informacji o najlepszych praktykach dotyczących wdrażania Zasad.

11. Na swej trzydziestej czwartej sesji, Komisja d/s Rozwoju Społecznego powinna ustanowić otwartą grupę roboczą, która przeanalizuje raport Specjalnego Sprawozdawcy i opracuje rekomendacje co do usprawnień w zakresie wprowadzania Zasad w życie. W trakcie analizowania raportu Specjalnego Sprawozdawcy, Komisja, poprzez otwartą grupę roboczą, będzie konsultować się z organizacjami międzynarodowymi osób niepełnosprawnych oraz z wyspecjalizowanymi agencjami, zgodnie z zasadą 71 i 76 przepisów o procedurze komisji funkcjonalnych Rady Ekonomiczno-Społecznej.

12. Na sesji kończącej działalność Specjalnego Sprawozdawcy, Komisja powinna rozważyć możliwość ponownego powołania nowego Specjalnego Sprawozdawcy lub ustanowić inny mechanizm monitoringu oraz przekazać odpowiednie rekomendacje Radzie Ekonomiczno-Społecznej.

13. Powinno się zachęcać Państwa do wnoszenia wkładu do Dobrowolnego Funduszu na rzecz Osób Niepełnosprawnych Narodów Zjednoczonych w celu kontynuowania procesu wdrażania Zasad.

PRZYPISY

1. A/37/351/dodatek 1 i sprostowanie 1, aneks, część VIII, rekomendacja 1(IV);

2. Proklamowana przez Zgromadzenie Ogólne w rezolucji 37/53;

3. Rezolucja 217 A (III);

4. Patrz:Rezolucja 2200 A (XXI), aneks;

5. Rezolucja 44/25, aneks;

6. Rezolucja 34/180, aneks;

7. Światowa Organizacja Zdrowia, Międzynarodowa Klasyfikacja Uszkodzeń , Niepełnosprawności i Upośledzeń: Podręcznik klasyfikacji dotyczący konsekwencji chorób (Genewa, 1980);

8. Rezolucja 45/158, aneks;

9. Rezolucja 3447 (XXX);

10. Rezolucja 2856 (XXVI);

11. Rezolucja 2542 (XXIV);

12. Rezolucja 46/119, aneks;

13. Raport Końcowy Światowej Konferencji Edukacji dla Wszystkich: Zaspokajanie Podstawowych Potrzeb Edukacyjnych, Jomitien, Tajlandia, 5-9 Marca 1990, Komisja Między-agencyjna (UNDP, UNESCO, UNICEF, World Bank): Światowa Konferencja Edukacji dla Wszystkich, Nowy Jork, 1990, aneks 1;

Uwaga: "Rozróżnienie to, jedynie pozornie porządkujące istniejącą terminologię (w praktyce trudno jest ustalić granicę między niepełnosprawnością a upośledzeniem), stało się źródłem dodatkowych zakłóceń, także ze względu na trudności ze znalezieniem właściwych polskich odpowiedników anglojęzycznych terminów. W dotychczasowych opracowaniach polskich z tej dziedziny przez niepełnosprawność rozumiano zakres zjawisk przyporządkowanych przez Światową Organizację Zdrowia terminowi upośledzenie" - cyt. za "Badania nad niepełnosprawnością w Polsce 1993", IFiS PAN, Warszawa, 1994, s. 16.

*Rehabilitacja jest fundamentalną ideą polityki wobec niepełnosprawności i jest zdefiniowana w akapicie 23 Wstępu.

Dz.U. 1999 Nr 8 poz. 67

EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA

Rządy Państw - sygnatariuszy niniejszej Karty, Członków Rady Europy, zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej Członkami dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz ułatwienia ich postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez utrzymanie i dalszy rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności podpisanej w Rzymie 14 listopada 1950 r. i w Protokole do niej podpisanym w Paryżu 20 marca 1951 r. Państwa Członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa i wolności obywatelskie i polityczne w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor i płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne;

zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla polepszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej za pomocą odpowiednich instytucji i działań,

uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Układające się Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie wykonywana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, osiągnięcie warunków, w których następujące prawa i zasady mogą być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiać na życie w swobodnie wybranym zawodzie.
2. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwych warunków pracy.
3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
4. Wszyscy pracownicy mają prawo do godziwego wynagrodzenia wystarczającego dla przyzwoitego poziomu życia dla nich samych i ich rodzin.
5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych w celu ochrony swych interesów ekonomicznych i społecznych.
6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.

7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są oni narażeni.
8. Kobiety pracujące, w razie macierzyństwa, oraz inne kobiety pracujące, w uzasadnionych przypadkach, mają prawo do szczególnej ochrony w swej pracy.
9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa zawodowego w celu pomocy mu w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.
10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w celu szkolenia zawodowego.
11. Każdy ma prawo do korzystania z wszelkich środków umożliwiających mu posiadanie najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia.
12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.
13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i lekarskiej.
14. Każdy ma prawo do korzystania z usług opieki społecznej.
15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj ich inwalidztwa.
16. Rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa ma prawo do właściwej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.
17. Matki i dzieci, niezależnie od stanu cywilnego i stosunków rodzinnych, mają prawo do właściwej ochrony społecznej i ekonomicznej.
18. Obywatele każdej z Układających się Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Układającej się Strony na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej Strony, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.
19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami Układającej się Strony oraz ich rodziny mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Układającej się Strony.

CZĘŚĆ II

Układające się Strony zobowiązują się, jak przewidziano w Części II, uznać się za związane zobowiązaniami określonymi w następujących artykułach i ustępach.

Artykuł 1
Prawo do pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

1) przyjąć jako jeden z ich zasadniczych celów i odpowiedzialności osiągnięcie i utrzymanie tak wysokiego i stabilnego poziomu zatrudnienia jak to jest możliwe w celu osiągnięcia pełnego zatrudnienia;
2) skutecznie chronić prawa pracownika do zarabiania na życie w swobodnie podjętym zawodzie;
3) ustanowić lub utrzymać bezpłatne służby zatrudnienia dla wszystkich pracowników;
4) zapewnić lub popierać odpowiednie poradnictwo zawodowe, szkolenie i rehabilitację.

Artykuł 2

Prawo do sprawiedliwych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do sprawiedliwych warunków pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

1) zapewnić rozsądny dzienny i tygodniowy czas pracy, stopniowo skracać tygodniowy czas pracy do takiego wymiaru, na jaki pozwala wzrost wydajności oraz inne związane z tym czynniki;
2) zapewnić płatne dni świąteczne;
3) zapewnić corocznie minimalny dwutygodniowy płatny urlop;
4) zapewnić dodatkowe płatne urlopy lub skrócenie czasu pracy dla pracowników zatrudnionych w warunkach określonych jako niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia;
5) zapewnić tygodniowy wypoczynek, który będzie - w miarę możliwości - zbiegał się z dniem uznanym za dzień wolny do pracy zgodnie z tradycją lub zwyczajem danego kraju lub regionu.

Artykuł 3

Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, Układające się Strony zobowiązują się:

1) wydać przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy;
2) zapewnić środki kontroli przestrzegania takich przepisów;
3) kontrolować się, gdy zachodzi potrzeba, z organizacjami pracodawców i pracowników w zakresie środków zmierzających do polepszenia bezpieczeństwa zawodowego i higieny.

Artykuł 4
Prawo do godziwego wynagrodzenia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do godziwego wynagrodzenia, Układające się Strony zobowiązuje się:

1) uznać prawo pracowników do takiego wynagrodzenia, które zapewni im i ich rodzinom przyzwoity poziom życia;
2) uznać prawo pracowników do zwiększonej stawki wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, z zastrzeżeniem wyjątków w przypadkach szczególnych;
3) uznać prawo pracowników, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości;
4) uznać prawo wszystkich pracowników do rozsądnego okresu wypowiedzenia w razie rozwiązania stosunku pracy;
5) zezwolić na potrącenia z płac tylko na warunkach i w granicach przewidzianych w ustawodawstwie krajowym lub określonych w układach zbiorowych albo orzeczeniach arbitrażowych.

Wykonywanie tych praw może być osiągnięte w drodze swobodnie zawartych układów zbiorowych, prawnie określonych mechanizmów ustalania płac lub za pomocą innych środków właściwych dla warunków krajowych.

Artykuł 5
Prawo do organizowania się

W celu zapewnienia lub popierania wolności pracowników i pracodawców do tworzenia lokalnych, krajowych lub międzynarodowych organizacji dla ochrony swych ekonomicznych i społecznych interesów oraz do przystępowania do tych organizacji, Układające się Strony zobowiązują się, by prawo krajowe nie naruszało ani też nie było stosowane w sposób, który naruszałby tę wolność. Zakres, w jakim gwarancje zapewnione w niniejszym Artykule będą miały zastosowanie do policji, będzie określony przez ustawodawstwo krajowe. Zasada dotycząca stosowania tych gwarancji do członków sił zbrojnych i zakres, w jakim będą one miały zastosowanie do osób tej kategorii, będzie również określone przez ustawodawstwo krajowe.

Artykuł 6
Prawo do rokowań zbiorowych

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do rokowań zbiorowych, Układające się Strony zobowiązują się:

1) popierać wspólne konsultacje pomiędzy pracownikami i pracodawcami;
2) popierać, kiedykolwiek jest to konieczne i stosowne, mechanizm dobrowolnych negocjacji między pracodawcami lub organizacjami pracodawców a organizacjami pracowników w celu regulowania warunków zatrudnienia za pomocą układów zbiorowych;

3) popierać ustanowienia i wykorzystanie właściwych mechanizmów pojednawczych oraz dobrowolnego arbitrażu dla rozstrzygania sporów z tytułu pracy;

oraz uznać:

4) prawo pracowników i pracodawców do zbiorowego działania w przypadkach konfliktów interesów, włączając w to prawo do strajku, z zastrzeżeniem zobowiązań, jakie mogą wyniknąć z wcześniej zawartych układów zbiorowych.

Artykuł 7

Prawo dzieci i młodocianych do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa dzieci i młodocianych do ochrony, Układające się Strony zobowiązują się:

1) zapewnić, iż wiek 15 lat będzie minimalnym wiekiem dopuszczenia do zatrudnienia, z zastrzeżeniem wyjątków wobec dzieci zatrudnionych w pracy określonej jako lekka, nieszkodliwa dla ich zdrowia, moralności lub kształcenia;
2) zapewnić, że wyższy minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia będzie ustalony w odniesieniu do określonych zawodów uznanych za niebezpieczne lub niezdrowe;
3) zapewnić, że osoby, które podlegają jeszcze obowiązkowemu kształceniu, nie będą zatrudniane w takich pracach, które będą uniemożliwiały im pełne korzystanie z kształcenia;
4) zapewnić, że czas pracy osób poniżej 16 lat będzie ograniczony zgodnie z potrzebami ich rozwoju, a szczególnie z potrzebą ich szkolenia zawodowego;
5) uznać prawo pracowników młodocianych i praktykantów do godziwej płacy albo innych właściwych zasiłków;
6) zapewnić, że czas poświęcony przez młodocianych na szkolenie zawodowe, podczas normalnego czasu pracy za zgodą pracodawcy, traktowany będzie jako stanowiący część dnia pracy;
7) zapewnić, że osoby zatrudnione w wieku poniżej 18 lat uprawnione będą do nie mniej niż trzytygodniowego płatnego urlopu corocznego;
8) zapewnić, że osoby w wieku poniżej 18 lat nie będą zatrudniane w pracy nocnej, z wyjątkiem pewnych zawodów określonych przez ustawodawstwo krajowe;
9) zapewnić, że osoby w wieku poniżej 18 lat zatrudnione w zawodach określonych przez ustawodawstwo krajowe będą podlegały regularnej kontroli lekarskiej;
10) zapewnić szczególną ochronę przeciwko fizycznym i moralnym niebezpieczeństwom, na które narażone są dzieci i młodociani, a szczególnie przeciwko tym, które bezpośrednio lub pośrednio wynikają z ich pracy.

Artykuł 8
Prawo zatrudnionych kobiet do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa zatrudnionych kobiet do ochrony, Układające się Strony zobowiązują się:

1) zapewnić kobietom przed i po urodzeniu dziecka urlop w wymiarze ogólnym co najmniej 12 tygodni poprzez albo płatny urlop, albo świadczenia z ubezpieczenia społecznego, albo świadczenia z funduszów publicznych;
2) uznać jako bezprawne wypowiedzenie przez pracodawcę pracy kobiecie podczas jej nieobecności z powodu urlopu macierzyńskiego lub udzielenia jej wypowiedzenia w takim czasie, w którym wypowiedzenie wygasłoby w okresie takiej nieobecności;
3) zapewnić matkom karmiącym swoje dzieci uprawnienie do wystarczających przerw w tym celu;
4) a) uregulować zatrudnienie kobiet w pracy nocnej w przemyśle;

b) zakazać zatrudniania kobiet w kopalniach pod ziemią oraz w miarę potrzeby we wszystkich pracach nieodpowiednich dla nich z powodu ich niebezpiecznego, niezdrowego lub uciążliwego charakteru.

Artykuł 9
Prawo do poradnictwa zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, Układające się Strony zobowiązują się do zapewnienia lub popierania, w miarę potrzeby, służby, która będzie pomagać wszystkim osobom, włączając osoby niepełnosprawne, dla rozwiązania problemów dotyczących wyboru zawodu i awansu zawodowego uwzględniając cechy osób zainteresowanych i ich związek z możliwościami zawodowymi; pomoc ta będzie dostępna bezpłatnie, zarówno dla młodzieży, w tym dla dzieci w wieku szkolnym, jak i dla dorosłych.

Artykuł 10
Prawo do szkolenia zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do szkolenia zawodowego, Układające się Strony zobowiązują się:

1) zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, szkolenie techniczne i zawodowe wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych, w konsultacji z organizacjami pracodawców i pracowników oraz przyznać ułatwienia dla umożliwienia dostępu do wyższego nauczania technicznego oraz uniwersyteckiego, opartego jedynie na kryterium uzdolnień indywidualnych;
2) zapewnić lub popierać system przysposobienia zawodowego i inne systemy szkolenia młodych chłopców i dziewcząt w różnych zajęciach zawodowych;
3) zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby:

a) odpowiednie i łatwo dostępne ułatwienia szkoleniowe dla dorosłych pracowników,

b) specjalne ułatwienia dla przeszkolenia dorosłych pracowników, które są konieczne w rezultacie postępu technicznego albo nowych trendów w zatrudnieniu;

4) popierać pełne wykorzystanie ułatwień przewidzianych przez odpowiednie środki, takie jak:

a) redukcja lub zniesienie wszelkich kosztów lub opłat;

b) przyznanie w odpowiednich przypadkach pomocy finansowej;

c) włączenie do normalnego czasu pracy czasu spędzonego na szkoleniu uzupełniającym podjętym przez pracownika na życzenie jego pracodawcy, w czasie zatrudnienia;

d) zapewnienie, przez odpowiedni nadzór, w konsultacji z organizacjami pracodawców i pracowników, skutecznego systemu przysposobienia zawodowego i każdego innego systemu szkolenia dla młodych pracowników oraz odpowiedniej ogólnej ochrony tych pracowników.

Artykuł 11
Prawo do ochrony zdrowia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do ochrony zdrowia, Układające się Strony zobowiązują się podjąć bezpośrednio lub we współpracy z publicznymi albo prywatnymi organizacjami stosowne środki zmierzające między innymi do:

1) wyeliminowania tak dalece, jak jest to możliwe, przyczyn chorób;

2) zapewnienia udogodnień w zakresie poradnictwa oraz oświaty dla poprawy zdrowia i zachęcania do indywidualnej odpowiedzialności w sprawach zdrowia;

3) zabezpieczenia, tak dalece jest to możliwe, przed chorobami epidemicznymi, endemicznymi oraz innymi.

Artykuł 12
Prawo do zabezpieczenia społecznego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do zabezpieczenia społecznego, Układające się Strony zobowiązują się:

1) ustanowić lub utrzymać system zabezpieczenia społecznego;

2) utrzymać system zabezpieczenia społecznego na zadawalającym poziomie, równym co najmniej poziomowi niezbędnemu dla ratyfikacji Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (Nr 102) dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego;

3) zabiegać o stopniowe podnoszenie systemu zabezpieczenia społecznego na wyższy poziom;

4) podjąć kroki, poprzez zawarcie odpowiednich porozumień dwustronnych i wielostronnych lub za pomocą innych środków, oraz z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach, w celu zapewnienia:
   a) równego traktowania swoich własnych obywateli i obywateli innych Układających się Stron, w odniesieniu do uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego, w tym zachowania świadczeń wynikających z ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego, bez względu na przemieszczanie się osób chronionych, które może nastąpić między terytoriami Układających się Stron;
   b) przyznania, utrzymania i ponownego nabycia uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego za pomocą takich środków, jak zaliczanie okresów ubezpieczenia lub zatrudnienia, zgodnie z ustawodawstwem każdej z Układających się Stron.

Artykuł 13

Prawo do pomocy społecznej i medycznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, Układające się Strony zobowiązują się:

1) zapewnić, aby każda osoba, która nie posiada dostatecznych środków oraz która nie jest zdolna do zabezpieczenia takich środków za pomocą swych wysiłków lub z innych źródeł, w szczególności poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, mogła otrzymać odpowiednią pomoc oraz w wypadku choroby opiekę konieczną z uwagi na jej stan;
2) zapewnić, aby osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z powodu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych;
3) zapewnić iż każdy może otrzymać, od właściwych służb publicznych lub prywatnych, taką poradę oraz osobistą pomoc, jaka może być wymagana dla zabezpieczenia, usunięcia albo ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej;
4) stosować postanowienia przewidziane w ustępach 1,2 i 3 niniejszego artykułu w równym stopniu wobec swoich obywateli, jak i wobec obywateli innych Układających się Stron, przebywających legalnie na ich terytorium, zgodnie z ich zobowiązaniami wynikającymi z Europejskiej Konwencji dotyczącej pomocy społecznej i medycznej, podpisanej w Paryżu 11 grudnia 1953 r.

Artykuł 14

Prawo do korzystania z usług opieki społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania z usług opieki społecznej, Układające się Strony zobowiązują się:

1) popierać lub zapewnić usługi, które stosując odpowiednie metody pracy społecznej, będą przyczyniały się do dobrobytu oraz rozwoju zarówno indywidualnego, jak i zbiorowego w społeczeństwie, oraz do ich dostosowania do środowiska społecznego;

2) zachęcać do uczestnictwa osób fizycznych i organizacji dobrowolnych lub innych w ustanawianiu i utrzymaniu takich usług.

Artykuł 15
Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, Układające się Strony zobowiązują się:

1) podjąć odpowiednie środki w celu zabezpieczenia ułatwień szkoleniowych włączając, gdzie jest to konieczne, wyspecjalizowane instytucje publiczne lub prywatne;
2) podjąć odpowiednie środki w celu pośrednictwa zawodowego dla niepełnosprawnych, takie jak wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwienia w zakresie ochrony zatrudnienia oraz środki dla zachęcenia pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Artykuł 16
Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

W celu zapewnienia koniecznych warunków dla pełnego rozwoju rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa, Układające się Strony zobowiązują się do popierania ekonomicznej, prawnej i społecznej ochrony życia rodzinnego poprzez takie środki, jak zasiłki społeczne i rodzinne, rozwiązania finansowe, zabezpieczenie budownictwa rodzinnego, pomoc dla młodych małżeństw oraz inne stosowne środki.

Artykuł 17
Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej, Układające się Strony będą podejmowały wszelkie stosowne i konieczne środki w tym zakresie, włączając ustanowienie lub utrzymanie odpowiednich instytucji lub usług.

Artykuł 18
Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium innych układających się stron

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Układającej się Strony, Układające się Strony zobowiązują się:

1) stosować istniejące przepisy w duchu liberalnym;
2) uprościć obowiązujące formalności oraz zmniejszyć lub znieść opłaty administracyjne i inne opłaty, płatne przez pracowników zagranicznych albo ich pracodawców;
3) liberalizować, indywidualnie lub zbiorowo, przepisy dotyczące zatrudnienia pracowników zagranicznych;

oraz uznać

4) prawo do opuszczenia kraju przez swych obywateli pragnących prowadzić działalność zarobkową na terytoriach innych Układających się Stron.

Artykuł 19
Prawo pracowników migrujących oraz ich rodzin do ochrony i pomocy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników migrujących oraz ich rodzin do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Układającej się Strony, Układające się Strony zobowiązują się:

1) utrzymać lub zapewnić odpowiednie i bezpłatne służby w celu pomocy takim pracownikom, szczególnie w udzielaniu dokładnej informacji, oraz podejmować wszelkie odpowiednie kroki tak daleko jak zezwala na to ustawodawstwo krajowe, przeciwko fałszywej propagandzie dotyczącej emigracji i imigracji;
2) przyjąć stosowne środki w ramach swej własnej jurysdykcji dla ułatwienia wyjazdu, podróży i przyjęcia takich pracowników i ich rodzin, oraz zapewnić im, w ramach własnej jurysdykcji, stosowne usługi sanitarne, opiekę medyczną oraz dobre warunki higieniczne w czasie podróży;
3) popierać współpracę, kiedy jest to wymagane, między służbami socjalnymi, publicznymi lub prywatnymi krajów emigracji i imigracji;
4) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach, w takim zakresie jak reguluje to ustawodawstwo lub podlega kontroli organów administracyjnych, traktowanie nie mniej korzystne niż swoich własnych obywateli w zakresie następujących spraw:
    a) wynagrodzenia oraz innych warunków zatrudnienia i pracy;
    b) członkostwa w związkach zawodowych oraz korzystania z dobrodziejstw rokowań zbiorowych;
    c) zakwaterowania;

5) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach traktowanie nie mniej korzystne niż ich własnych obywateli w zakresie podatków, opłat lub składek płatnych z tytułu zatrudnienia;

6) ułatwić, tak dalece jest to możliwe, ponowne połączenie się z rodziną pracownikowi migrującemu, któremu zezwolono na osiedlenie się na danym terytorium;

7) zabezpieczyć dla takich pracowników przebywających legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż swych własnych obywateli w zakresie postępowania prawnego dotyczącego spraw powołanych w tym artykule;

8) zabezpieczyć, by tacy pracownicy przebywający legalnie na ich terytoriach nie byli wydaleni, o ile nie zagrażają bezpieczeństwu państwa lub nie wykraczają przeciwko porządkowi publicznemu lub moralności;

9) zezwolić, w granicach ustalonych przez ustawodawstwo, na przekazywanie takiej części zarobków i oszczędności tych pracowników, jakiej mogą oni sobie życzyć;

10) rozszerzyć ochronę i pomoc przewidzianą w niniejszym artykule na pracowników migrujących zatrudnionych na własny rachunek w takim zakresie, w jakim środki te mają wobec nich zastosowanie.

PROTOKÓŁ DODATKOWY DO EUROPEJSKIEJ KARTY SPOŁECZNEJ 5 MAJA 1988 R.

PREAMBUŁA

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu, zdecydowane przedsięwziąć nowe środki rozszerzające ochronę praw socjalnych i gospodarczych zagwarantowanych w Europejskiej Karcie Społecznej, otwartej do podpisu w Turynie w dniu 18 października 1961 r. (zwanej dalej "Kartą"), uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie wykonywana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, osiągnięcie warunków, w których następujące prawa i zasady mogą być skutecznie realizowane:

1. Wszyscy pracownicy mają prawo do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć.

2. Pracownicy mają prawo do informacji i konsultacji w ramach zakładu pracy.

3. Pracownicy mają prawo do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy w zakładzie pracy.

4. Każda osoba w podeszłym wieku ma prawo do ochrony socjalnej.

CZĘŚĆ II

Strony zobowiązują się, jak przewidziano w Części II, uznać się za związane obowiązkami określonymi w następujących artykułach:

Artykuł 1
Prawo do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do równych szans i równego traktowania w sprawach zatrudnienia i zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć, Strony zobowiązują się do uznania tego prawa i do podjęcia stosownych środków w celu zapewnienia lub popierania jego stosowania w następujących dziedzinach:
   - dostęp do zatrudnienia, ochrona przed zwolnieniem i readaptacja zawodowa;
   - poradnictwo zawodowe, szkolenie, przekwalifikowanie i rehabilitacja;
   - warunki zatrudnienia i warunki pracy, łącznie z wynagrodzeniem;
   - rozwój kariery zawodowej, włączając awansowanie.
2. Postanowienia dotyczące ochrony kobiet, zwłaszcza zaś odnoszące się do ciąży, połogu i okresu poporodowego, nie są uważane za dyskryminację w rozumieniu ustępu 1 niniejszego artykułu.
3. Postanowienia ustępu 1 niniejszego artykułu nie ograniczają dopuszczalności wprowadzania szczególnych środków w celu usuwania nierówności faktycznych.
4. Z zakresu niniejszego artykułu lub niektórych jego postanowień można wyłączyć zawody, które ze względu na ich charakter lub okoliczności, w których są wykonywane, mogą być powierzane tylko osobom określonej płci.

Artykuł 2
Prawo do informacji i konsultacji

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników do informacji oraz konsultacji w ramach zakładu pracy, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania środków, które pracownikom lub ich przedstawicielom umożliwią, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką:
   a) regularne lub przeprowadzane w stosownym czasie, oraz w przystępny sposób, uzyskiwanie informacji o sytuacji gospodarczej i finansowej zatrudniającego ich zakładu przy założeniu, iż niektóre informacje, których ujawnienie mogłoby przynieść zakładowi szkodę, mogą nie podlegać ujawnieniu lub być ujawniane z zastrzeżeniem poufności;

   oraz

b) Strony mogą wyłączyć z zakresu stosowania ustępu 1 niniejszego artykułu zakłady zatrudniające mniej pracowników niż ich liczba określona w ustawodawstwie krajowym lub wynikająca z praktyki.

Artykuł 3
Prawo do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy

1. W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy w zakładzie, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania środków, które pracownikom lub ich przedstawicielom umożliwiają, zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką, przyczynianie się do:
   a) określania i polepszania warunków pracy, organizacji pracy i środowiska pracy;
   b) ochrony zdrowia i bezpieczeństwa w ramach zakładu;
   c) organizacji usług i ułatwień socjalnych i społeczno-kulturalnych w ramach zakładu;
   d) nadzorowania przestrzegania przepisów w tych materiach.
2. Strony mogą wyłączyć z zakresu stosowania ustępu 1 niniejszego artykułu zakłady zatrudniające mniej pracowników niż ich liczba określona w ustawodawstwie krajowym lub wynikająca z praktyki.

Artykuł 4
Prawo osób w podeszłym wieku do ochrony socjalnej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania praw osób w podeszłym wieku do ochrony socjalnej, Strony zobowiązują się do przyjęcia lub popierania, bezpośrednio lub we współpracy z organizacjami publicznymi lub prywatnymi, stosownych środków mających na celu w szczególności:

1. Umożliwienie osobom w podeszłym wieku pozostanie pełnoprawnymi członkami społeczeństwa tak długo, jak to możliwe, poprzez:
   a) stworzenie odpowiednich zasobów umożliwiających im prowadzenie godziwej egzystencji i branie aktywnego udziału w życiu publicznym, społecznym i kulturalnym;
   b) dostarczanie informacji o usługach i ułatwieniach dostępnych dla osób w podeszłym wieku oraz o możliwościach korzystania z nich;
2. Umożliwienie osobom w podeszłym wieku swobodnego wyboru sposobu życia oraz prowadzenia niezależnej egzystencji w znanym im środowisku tak długo, jak będą sobie tego życzyli i będą do tego zdolni, poprzez:
   a) zapewnienie mieszkań dostosowanych do ich potrzeb i ich stanu zdrowia lub zapewnianie stosownych środków na adaptację ich mieszkań;
   b) opiekę medyczną i usługi niezbędne ze względu na ich stan;

3. Zagwarantowanie osobom w podeszłym wieku przebywającym w domach opieki stosownego wsparcia z równoczesnym poszanowaniem ich sfery prywatności, oraz zagwarantowanie im udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących warunków życia w takich instytucjach.

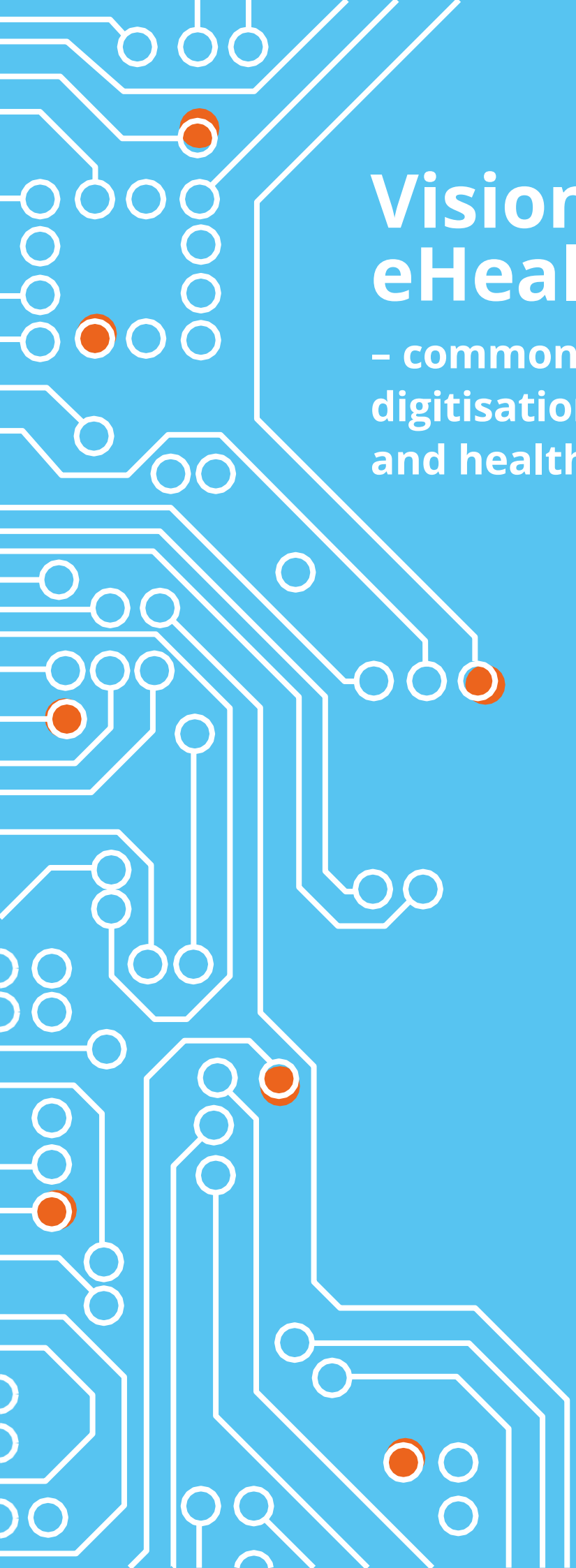

Vision for eHealth 2025

– common starting points for digitisation of social services and health care

Contents

Foreword 3

Introduction 5

Earlier national initiatives in the area 7

The next step: A vision for eHealth activities 9
- Concepts used in the work 9
- Vision for eHealth 2025 9
- Perspectives, principles and target groups 10
- How will the target groups be affected by work on the vision? 10

The parties commitments 13
- Division of responsibilities 13
- Areas for action 13

Foreword

Digitisation offers great opportunities for future social services and health and medical care. Modern information and communication technologies can make it easier for individuals to be involved in their own health and social care, support contact between individuals and service providers, and provide more efficient support systems for staff at service providers.

The Government and the Swedish Association of Local Authorities and Regions want to support efforts to make use of the opportunities of digitisation in social services and health care, and have now decided to endorse a common vision for eHealth up to 2025.

In 2025, Sweden will be best in the world at using the opportunities offered by digitisation and eHealth to make it easier for people to achieve good and equal health and welfare, and to develop and strengthen their own resources for increased independence and participation in the life of society.

Many activities are under way at various levels related to digitisation and eHealth, and it is very important that various actors work together to make better use of the potential available in the area of eHealth in the long and short term. An integrated vision for eHealth can contribute to equitable, gender-equal and efficient health care and social services that are also user-friendly, accessible and safe for individuals.

Stockholm, March 2016

For central government, represented by the Ministry of Health and Social Affairs

Gabriel Wikström,
Minister for Health Care, Public Health and Sport

Åsa Regnér
Minister for Children, the Elderly and Gender Equality

For the Swedish Association of Local Authorities and Regions

Lena Micko
Chair

Government Offices of Sweden
Ministry of Health and Social Affairs

Swedish Association of Local Authorities and Regions

“Social services and health care are areas of welfare in which digitisation presents great opportunities.”

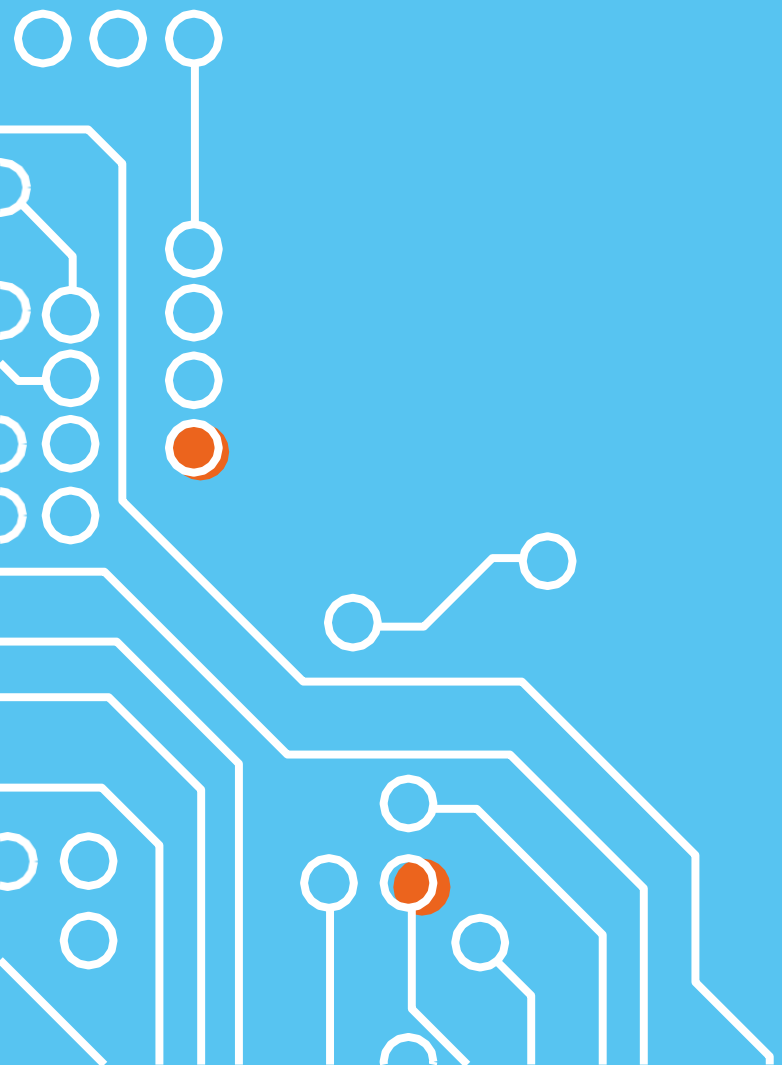

Introduction

Never before has technology offered such opportunities to manage and use information and communication technologies. In many areas of society, digitisation has already generated radical changes in the ways in which people meet and interact.

To give a few examples, thanks to digitisation meetings with clients in the travel industry and the banking sector and meetings with citizens in public administration have largely moved from physical premises to people's homes. As a result, people can now contact government authorities or purchase goods whenever it suits them best. There are no indications that this trend will tail off.

Sweden has good prospects of benefiting from the potential of digitisation. The country's inhabitants are among the most digitally mature in the world, and the business and public sectors have largely digitised their activities. Moreover, Sweden has world-leading information and communication companies, which have propelled international progress in the field.

Social services and health care are areas of welfare in which digitisation presents great opportunities. These sectors account for a large part of public expenditure and are also sectors that most people come into contact with at one time or another. Digitisation offers the target groups for social services and health care new tools and possibilities to live independently and participate in and influence society. The great majority of people want to be independent and to participate, and to have influence and control over issues and decisions that concern their health and their social situation. To meet these needs, tools are required for communication within and between services, and between services and users, clients and patients. Digitisation brings good opportunities to improve measures relating to children, young people, elderly people and people with disabilities. Digitisation offers new means of communication for people who have difficulties expressing their views, which can enhance participation and self-determination, as decisions can be taken in consultation with the person concerned to a greater extent. It is important that digitisation and the development of IT support are non-discriminatory and respond to the needs of different groups. Fundamentally, it is a matter of supporting an individualised approach, where services make use of and are based on the individual's resources, leading to better health outcomes, increased participation and more efficient services.

Digitisation is also a tool for operational development, ranging from staff access to the right information when dealing with users, clients or patients, to data processing for purposes of follow-up and service performance comparisons. Opportunities also open up for staff and entrepreneurs to create new tools that can make services more efficient, contribute to new and innovative methods, improve procedures and increase opportunities for research and development.

”For future work on eHealth, relevant actors in the social services and health care need a more long-term common approach.”

Earlier national initiatives in the area

National guidance and policy documents relating to digitisation in the social services and health care have existed for a number of years. The first eHealth strategy was adopted in 2006[1] and was updated in 2010[2].

The concept of eHealth was first used in the latest strategy, which also included the full range of social services. Various types of actions have been taken in the context of the strategies, and these have influenced the development of eHealth over the years. Now, when almost a decade has passed, the services and the environment in which they operate have evolved and changed. Sweden continues to need national action in the field of eHealth so as to benefit from and coordinate the work done by all actors. For future work on eHealth, relevant actors in the social services and health care need a more long-term common approach and a more clearly defined division of responsibilities.

1 National Strategy for eHealth (Govt Communication 2005/06:139).
2 National eHealth: the strategy for accessible and secure information in health and social care.

”In 2025, Sweden will be best in the world at using the opportunities offered by digitisation and eHealth to make it easier for people to achievegood and equal health and welfare.”

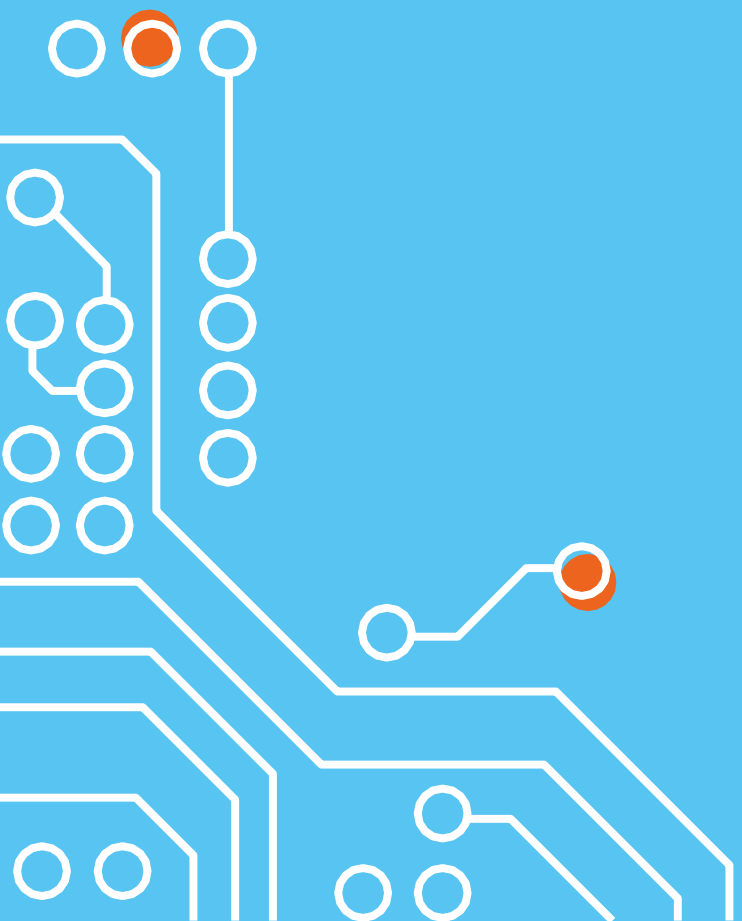

The next step: A vision for eHealth activities

As a point of departure for continued development work in the field of eHealth, the Government and the Swedish Association of Local Authorities and Regions have decided to endorse a common vision for eHealth activities until 2025.

The vision replaces the latest strategy from 2010, while continuing to build on the ideas and approaches that it contains. The intention is that the vision will be followed by one or more action plans clarifying actions that can contribute to achieving the vision.

Concepts used in the work

The concept of eHealth is used in the same way as in the latest strategy, i.e. it covers in a broad sense the use of information and communication technologies in relation to health as defined by the World Health Organisation ("a state of complete physical, mental and social well-being"). In this context, the concept of eHealth includes all social services conducted by central or local government or by private actors, all health care and, to the extent relevant, dental care. Another concept used in the work is digitisation. This concept covers the digitisation of information, i.e. the process by which analogue information is converted into digital format, and the digitisation of society, i.e. the broader process in society by which various forms of IT support are integrated ever more closely into services and fundamentally influence them. A concept that is closely connected with eHealth and digitisation, and sometimes partly overlaps them, is welfare technology. This is defined as knowledge about and use of technology that can contribute to increased security, activity, participation and independence for individuals with disabilities of all ages and their families. This concept will be included in future work related to the vision.

Vision for eHealth 2025

In 2025, Sweden will be best in the world at using the opportunities offered by digitisation and eHealth to make it easier for people to achieve good and equal health and welfare, and to develop and strengthen their own resources for increased independence and participation in the life of society.

Increased digitisation provides effective operational support to ensure high-quality social services, health care and dental care. To lay the foundation for this work, relevant actors need to create necessary conditions for their services to use the opportunities offered by digital progress both in day-to-day activities and in long-term improvement and development.

Perspectives, principles and target groups

The work on the vision is to be pursued on the basis of a number of fundamental perspectives and principles deriving largely from the legislation and other regulations governing the services.

Equality is a fundamental principle of social services and health care. One aspect of this is that people who live in different socio-economic circumstances should have equal access to support according to their needs and are to be treated on the basis of their own personal position. By making tools available that support actions tailored to the users', clients' and patients' individual needs, digitisation can make it easier for the services to work for increased equality. Digitisation also improves possibilities for follow-up and analysis of unjustified differences between outcomes in different services.

A gender perspective is to be applied in the work on digitisation and eHealth to ensure equal services, resource distribution and influence for girls and boys, women and men. The work must also bear in mind the protection of individuals against invasion of their personal privacy, the need for confidential access management relating to personal data, and issues of consent.

Efficiency is another fundamental principle of social services and health care. Increased efficiency for long-term, sustainable health care and social services is essential to manage the challenges posed by an ageing population and growing expectations.

In addition to these perspectives, the work is also to proceed on the basis of a number of fundamental principles such as accessibility, usability and digital participation, as well as protection of privacy and information security. As far as possible, digital services are to be designed for universal use, in accordance with the 'design for all' concept, which means that IT support should be available to and usable by all people, irrespective of age, disability, level of knowledge and other conditions, without any need for adaptation or special design.

The 2010 eHealth strategy identified three main target groups: individuals, health and care service staff, and decision-makers. In the process towards achieving the vision, special emphasis should be given to the first two groups, while broadening the scope beyond just health and social care to include all social services, all health care and, to the extent relevant, dental care. In addition, a child and youth perspective should be applied, as this is a group whose position can be strengthened with the help of various types of IT support. The 2010 strategy affirmed the potential of other actors, such as private and non-profit entrepreneurs, and the research community, to contribute to development. As in the previous strategy, these actors must be involved in the future work of giving the vision concrete form.

How will the target groups be affected by work on the vision?

The aim of the vision is that digitisation and eHealth will make it easier for people to achieve good health and welfare, and develop and strengthen resources for increased independence and participation in the life of society. This involves using various types of IT support to activate users', clients' and patients' own resources in order to achieve important values such as improved health and increased participation and self-determination. Access to information concerning themselves, individually tailored digital support and smooth lines of communication enable

people to take greater control over their health and life situation. For people with an impaired ability to make decisions, welfare technology can be a tool for increased participation and self-determination, while enabling responsible entities to use resources more efficiently. In addition, access to social services and health care can be improved by digital solutions that enable people to contact services irrespective of distance and to receive support and help from home. Digital solutions can also increase opportunities for families to participate by making it easier for them to communicate with services or obtain information concerning a family member.

In order to fulfill the vision it is important that sufficient support is provided to the staff to enable them to offer high-quality social services and health care. At an overarching level this means creating a supportive digital working environment. Digitisation also contributes to the development of new career paths as new and different types of needs or services arise. This can be an attractive factor for the long-term skills supply. Digitisation can also promote a better working environment for the women and men employed in these services. One fundamental condition for achieving this is access to effective tools for documentation, as well as knowledge and decision-making support to guarantee high quality and security while facilitating day-to-daywork.

A fundamental prerequisite for being able to use the possibilities that digitisation offers to the full is that skills to deal with IT systems exist at all levels in the services. To lay the foundation for the work, relevant decision-makers need to create the necessary conditions for social services and health care to use the opportunities offered by digitisation both in day-to-day activities and in long-term improvement and development. As far as possible, and wherever relevant, digital solutions should be the first choice when information is managed in these services. In this context, 'conditions' should be interpreted broadly. 'Conditions' can be a matter of ensuring that human and operational resources are available, adopting legislation or other types of regulations, or deciding on the division of responsibilities between different actors.

Sweden has a strong IT sector that contributes to economic growth and employment. The innovative potential of social services and health care, and of the life science sector as a whole, should be taken into account in the future process of achieving the vision. The business sector can also contribute in various ways in developing services and making them more efficient, while identifying new business opportunities that can generate growth and new jobs. The development of eHealth is high on the international agenda and has been identified by the EU as one of the strongest areas of growth in Europe. Sweden has a role to play in this process.

”eHealth is the responsibility of many actors.”

The parties commitments

To achievehe vision, the parties, i.e. the Government and the Swedish Association of Local Authorities and Regions (SALAR), intend to work together for the implementation of a number of actions.

The approach that was established in the first strategy from 2006, that eHealth is the responsibility of many actors, remains in effect. With regard to the overall division of responsibilities, municipalities and county councils (local authorities and regions) have the main responsibility for social services and health care. This responsibility means organising, directing, planning, developing, quality-assuring and financing services. The responsibilities of central government primarily concern legislation, supervision, the local government equalisation system and allocation of grants. There is also a general responsibility to establish objectives and requirements regarding the quality and availability of public services such as social services and health care, and to monitor compliance with these.

To solve the challenges the social services and health care face in a safe and efficient way, the public sector needs to cooperate with other actors. These consist of professional associations in various occupational categories, organisations representing private and non-profit providers, entrepreneurs and organisations representing patient, user and family organisations, the industry and others.

Division of responsibilities

In the process ahead, the parties intend to maintain and, where necessary, deepen cooperation and collaboration between relevant actors.

Further, the parties intend to work for a more clearly defined division of responsibilities between central and local government. The broad division of responsibilities has been described above and this applies in the field of eHealth as well. Currently, there are activities in the eHealth field where several different actors operate in parallel. The ambition in the process ahead s to clarify who does what and ensure effective coordination. Furthermore, the parties' ambition is that new actions or proposals, where possible with reference to the existing division of responsibilities, will be analysed from the perspective that the organisation or actor best suited to taking care of the action will also be responsible for it. Actions will focus on creating the fundamental conditions and forms of governance needed to harness the potential of digitisation and to guarantee national interests in equal standards of service throughout the country.

Areas for action

A number of areas are particularly important for the parties to focus on in future work to enable the vision to be realised. These are regulatory frameworks, more consistent use of terms and standardisation issues.

The starting point in the work on **regulatory frameworks** in the eHealth field is to strike a balance between rights or interests such as protection of privacy, quality, safety and efficiency. The legislation and other regulations governing activities must guarantee the various rights or interests of the individual. The regulatory framework should address technical developments. If the regulatory framework needs to be changed for the sake of quality and efficiency of services, the need for protection of privacy and security must also be met. The responsibility for establishing norms lies with central government, and SALAR works to support the work of municipalities and county councils in complying with existing legislation and implementing new or amended legislation in their services.

With regard to more consistent use of **terms**, this is a matter of ensuring that codes, concepts, terms and structures used are valid and usable in the work of responsible entities to enable the exchange of information that is needed to guarantee quality and security. Data should be structured in such a way that the services can analyse and draw conclusions about the outcomes of actions over time, comparing different actors and different processes and forms of treatment. The Government should work to provide the responsible entities with national support in their work. SALAR should work to ensure that municipalities and county councils, where warranted, cooperate among themselves and with relevant central government actors in implementing common concepts, terms and classifications or structures in their services.

To make it technically possible to exchange information while ensuring quality and security, **standards** are needed. This applies, for example, to common national specifications and services for secure authorisation and processes. Further, technical standards are a precondition for interoperability between different actors and interchangeability between different components. This is a broad field and Sweden is very much affected by work conducted in many international organisations. Here the Government and SALAR share responsibility. The Government's primary role is to work to ensure that national and international standardisation efforts linked to social services and health care can be implemented smoothly, while SALAR's role is to seek to ensure that municipalities and county councils introduce agreed standards in their systems.

The Government adopted this vision on 10 March 2016
(S2016/01874/FS) Artikelnr: S2016.012

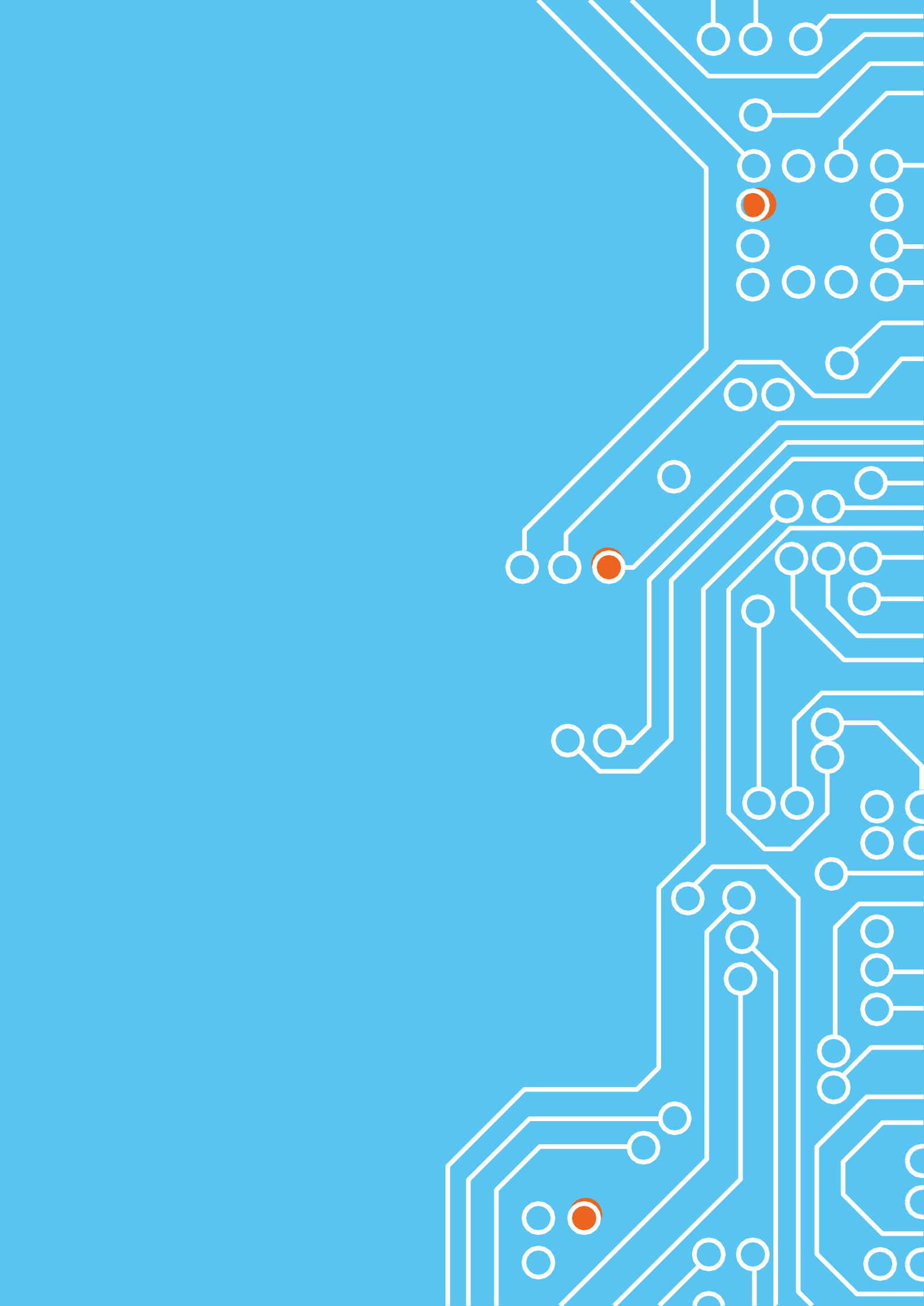

Från patient till medborgare

- en nationell handlingsplan för handikappolitiken

EN KOR T VERSION A V REGERINGENS PROPOSITION 1999/2000:79

REGERINGSKANSLIET
Socialdepartementet

Från patient till medborgare

– en nationell handlingsplan för handikappolitiken

EN KOR T VERSION A V REGERINGENS PROPOSITION 1999/2000:79

Innehåll

Förord **3**
Nationella mål för handikappolitiken **4**
Alla människors lika värde **6**
Handikappolitiken berör hela samhället **8**
Ett tillgängligare Sverige 11
Ett bättre bemötande 15
Kultur och medier 18
Utbildning 19
Arbetsmarknad 21
Habilitering och rehabilitering 22
Statsbidrag till handikapporganisationerna 23

Grafisk produktion: Svensk Information
Foto: Peter Knutson
Tryck: Graphium Västra Aros, Västerås juni 2000

Förord

Handikappolitik handlar om allas rätt att vara medborgare – att kunna vara delaktig. Att få komma in genom samma dörr som alla andra – att inte vara hänvisad ingången genom lagret, att kunna välja hur många gånger jag vill träffa min älskade utan att vara styrd av hur många färdtjänstresor som tillåts för ”fritid” eller att jag ska våga ta bussen som synskadad och veta att hållplatserna ropas ut och inte behöva chansa eller fråga hela tiden – var är vi nu?

Ännu har vi inte ett samhälle där personer med funktionshinder har samma möjligheter som andra medborgare. Den nationella handlingsplan för handikappolitiken som riksdagen antagit tar ett stort steg framåt i den moderna handikappolitiken. Handlingsplanen innehåller kraftfulla insatser för att personer med funktionshinder ska få rätt till full delaktighet, ett värdigt bemötande och möjligheter att själva bestämma över sina liv.

I handlingsplanen har vi valt att prioritera tre arbetsområden de närmaste åren; att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligare samhälle och att förbättra bemötandet.

En viktig utgångspunkt är att handikapp i stor utsträckning är en följd av brister i samhället. Detta synsätt innebär att handikapp kan elimineras genom att samhället förändras. Den handlingsplan vi nu lagt fram kommer att innebära förändringar i samhället. Men vi vet också att det återstår mycket arbete innan planen är genomförd. Vi vet att allt kan inte ske omedelbart men vi vill tydligt visa att handikappolitiken ska ha en ny inriktning. Och att ansvaret är gemensamt. Det är bara med ett gemensamt ansvar vi kan bygga ett samhälle för alla.

Lars Engqvist
Socialminister

Nationella mål för handikappolitiken

Nationella mål för handikappolitiken är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Riksdagen antog den 31 maj 2000 propositionen ”Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken”. Beslutet innebär ett principiellt viktigt steg för den svenska handikappolitiken. Målet för handikappolitiken är ett samhälle som gör det möjligt för människor med funktionshinder att bli fullt delaktiga i samhällslivet. Handikapperspektivet ska genomsyra alla samhällssektorer. Diskriminering av människor med funktionshinder ska bekämpas. Beslutet innebär också att vi nu har en nationell plan för hur samhället ska nå detta mål.

I denna skrift sammanfattas det viktigaste innehållet i handlingsplanen. Riksdagen har godkänt regeringens handlingsplan och förslag och på några punkter gjort tillkännagivanden. Dessa redovisas i respektive avsnitt.

Bl.a. har riksdagen givit regeringen i uppdrag att belysa funktionshindrades totala ekonomiska situation och beräkna kostnaderna för ett mer omfattande högkostnadsskydd.

Förslagen i planen berör myndigheter, kommuner, organisationer, transportörer, butiker, byggare och många andra. Men de berör också alla oss andra som lever i Sverige. Det är vårt gemensamma ansvar att skapa ett samhälle för alla. Det är vårt gemensamma ansvar att bygga ett Sverige där funktionshindrade har samma rättigheter och möjligheter som andra medborgare.

I regeringsförklaringen 1999 slog regeringen fast att hindren för funktionshindrades rätt att delta fullt ut i samhället ska rivas. Detta kräver att handikappolitiken successivt förändras och bedrivs ur ett demokratiperspektiv. Perspektiven i FNs standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet ska vara vägledande. Personer med funktionshinder har samma värde som andra och är medborgare med lika rättigheter och skyldigheter som andra medborgare. En funktionsnedsättning blir ett handikapp först när individen möter brister i en miljö eller verksamhet. När bristerna åtgärdas och tillgängligheten ökar kan handikappet minska eller försvinna.

De nationella målen för handikappolitiken och de förslag till konkreta åtgärder som nu antagits innebär att det handikappolitiska arbetet tydligare inriktas på att undanröja hindren för funktionshindrades rätt till full delaktighet i samhället. Några av förslagen kan genomföras omedelbart, medan andra, som kräver investeringar och attitydförändringar, kan ta längre tid.

”Hinder för funktionshindrades rätt att delta fullt ut i samhället skall rivas”

ur Regeringsförklaringen 1999

Alla människors lika värde

Grunden för den svenska jämlikhetssynen är alla människors lika värde. Den ovillkorliga rätten till respekt för människovärdet förändras inte av ett funktionshinder, dess grad eller art. En person med funktionshinder ska inte betraktas som ”ett föremål för särskilda åtgärder” utan ska ses som en medborgare med lika rätt och lika möjligheter att bestämma över sitt liv och få sina önskningar respekterade.

För att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor krävs att barn och vuxna med funktionshinder får möjligheter till ett så normalt liv som möjligt. Målet är att barn med funktionshinder ska ha samma möjligheter som andra att växa upp tillsammans med sina föräldrar. Även människor med funktionshinder ska erbjudas god barnomsorg och utbildning, kunna ha ett förvärvsarbete, familj, ha en bra bostad och möjlighet att delta i olika kultur- och fritidsaktiviteter.

Människor med funktionshinder ses fortfarande alltför ofta enbart som vårdobjekt. Följden blir att också handikappolitiken betraktas utifrån ett snävt vårdperspektiv eller möjligen som en social fråga. Människors vård- och omsorgsbehov ska givetvis tillgodoses, men inte så mycket mer. Väljer man i stället att betrakta handikappolitiken som en demokratifråga innebär det att man försöker se människans mycket skiftande behov och förväntningar.

Att tänka i ett handikapperspektiv är att utgå från att människor har olika förutsättningar och att planera utifrån detta. Att inte göra det är att utestänga stora grupper i befolkningen. Målet är att samhället värderar och tar till vara människors olikheter. Funktionsnedsättningar är en av flera naturliga variationer hos en befolkning. Ungefär var femte person i yrkesverksam ålder har något slag av funktionshinder.

Mångfald är viktigt för demokratin. Genom att människor med olika erfarenheter och bakgrund möts speglas olika perspektiv. Detta leder även till att politiska och andra beslut blir fullständigare och mer representativa. Staten har här ett särskilt ansvar. En offentlig sektor vars anställdas bakgrund speglar befolkningens sammansättning får ökad legitimitet. Det sänder ut en normgivande signal till samhället i övrigt.

För att Sverige ska klara sig i den internationella konkurrensen och bibehålla välfärden måste alla resurser i landet tas till vara. Det är dålig samhällsekonomi att vissa grupper i samhället inte har tillträde till arbetsmarknaden eller att deras resurser inte kommer till nytta. En prioriterad uppgift är därför att undanröja hinder för människor att bidra till tillväxt och produktion.

Det behövs kraftfulla politiska insatser för att personer med funktionshinder ska få rätten till full delaktighet, värdighet och möjligheter att själva bestämma över sina egna liv. Hur utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, kulturpolitiken, bostadspolitiken, socialpolitiken och samhällsplaneringen utformas avgör möjligheterna att överbrygga klyftor i livsvillkor mellan olika grupper. Handikapperspektivet ryms således inom hela det politiska fältet.

Det är inte ovanligt att funktionshinder i första hand förknippas med personer som är rullstolsburna, synskadade eller har andra synliga funktionshinder. Men personer med funktionshinder som är mer dolda för omgivningen omfattas på samma sätt som andra av de nationella målen för handikappolitiken. Det innebär t.ex. att personer med läs- och skrivsvårigheter ska

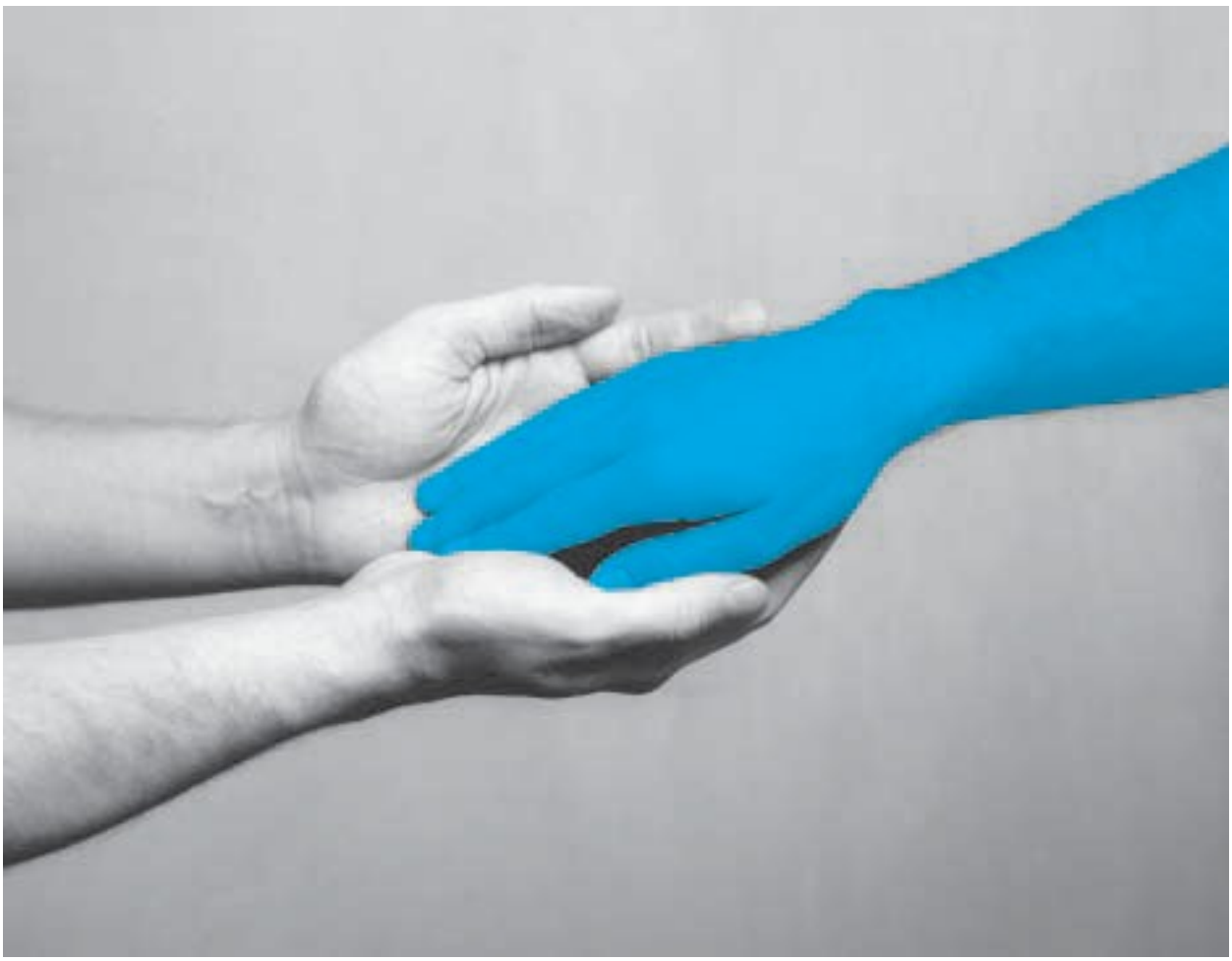

kunna få del av samhällsinformation. Tillgänglighet till lokaler och verksamhet kan betyda att allergiker får ökade möjligheter att röra sig fritt i olika miljöer. Frågor om bemötande har stor betydelse för t.ex. personer med psykiskt funktionshinder liksom för mag- och tarmsjuka, njursjuka, hjärtsjuka och andra med kroniska sjukdomar.

Nationella mål för handikappolitiken är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund,
- att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet,
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Följande arbetsområden ska prioriteras under de närmaste åren:

- att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer
- att skapa ett tillgängligt samhälle
- att förbättra bemötandet.

Handikappolitiken berör hela samhället

Handikapperspektivet ska beaktas inom alla politikområden och i all planering på central, regional och lokal nivå. Utbildningspolitiken bör alltså utformas så att elever med funktionshinder kan delta i den vanliga undervisningen. Arbetsmarknadspolitiken måste inriktas på att personer med funktionshinder ska få tillträde till arbetslivet. Hälso- och sjukvården ska ge personer med funktionshinder möjlighet att leva ett liv som så lite som möjligt begränsas av sjukdomen eller funktionsnedsättningen.

I dag integreras sällan handikappperspektivet i planeringen. I stället för att från början göra en miljö eller verksamhet tillgänglig väljs alltför ofta särlösningar som blir både dyrare och otympligare än om handikapperspektivet hade funnits med från början. Särskilda åtgärder ska vara ett komplement, inte det första alternativet.

Förbättrad tillgänglighet är en viktig demokratifråga. Åtgärder för ökad tillgänglighet ses alltför ofta enbart som kostnader och inte som investeringar. Ökad tillgänglighet leder till bättre förutsättningar för människor med funktionshinder att studera, arbeta och klara det dagliga livet. Detta vinner såväl individen som samhället på. Hjälpmedel och annat stöd som hemtjänst och personlig assistans ska vara komplement. Många åtgärder är både enkla och billiga att vidta. Att göra t.ex. en hemsida tillgänglig för synskadade medför inte högre kostnader om man gör rätt från början.

Ansvars- och finansieringsprincipen

Den så kallade ansvars- och finansieringsprincipen är en av de grundläggande principerna inom svensk handikappolitik. Enligt principen ska all verksamhet vara tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionshinder. Det innebär att kostnader för nödvändiga anpassningsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Den grundläggande tanken att varje samhällsområde ska ta sitt ansvar är inte ny utan påtalades redan av den socialpolitiska kommittén för mer än 25 år sedan.

Tillämpningen har varierat mellan olika samhällsområden. I till exempel bygglagstiftningen är principen inbyggd och kostnader för nödvändig tillgänglighet ska finansieras på samma sätt som övriga byggkostnader. Men i många fall har avsteg från principen skett och andra bekostat åtgärderna. En orsak till att den inte fått fullt genomslag kan vara att åtgärderna betraktats som sociala åtaganden som ska skattefinansieras. Nu slås alltså med eftertryck denna princip fast.

Myndigheternas ansvar

I en undersökning från 1995 tillfrågades statliga myndigheter om deras lokaler och byggnader var anpassade för personer med rörelsehinder, synskada, hörselskada eller annan funktionsnedsättning. Ungefär 85 procent av myndigheterna uppgav att de hade anpassat lokaler och byggnader för rörelsehindrade. Endast 21 procent hade gjort motsvarande anpassning för synskadade och 39 procent hade gjort det för hörselskadade. Två tredjedelar av de statliga myndigheterna hade ingen information vare sig på punktskrift, kassett, diskett eller i lättläst form. Fyra av tio myndigheter var inte heller beredda att på begäran ta fram information i anpassad form.

En undersökning 1999 visade att drygt hälften av länsrätterna inte var anpassade för rörelsehindrade och saknade anpassning för hörselskadade. Detta är oroande eftersom många personer med funktionshinder är beroende av insatser som vid ett överklagande prövas av förvaltningsrätten.

I en enkät till 26 myndigheter frågade Handikappombudsmannen om FN:s standardregler hade inlemmats i myndigheternas arbete. Ungefär hälften av myndigheterna svarade att detta hade gjorts på ett eller annat sätt. Dessa myndigheter ansåg att reglerna tjänar som utgångspunkt för myndighetens policy på området. Det fanns också myndigheter som framhåller att standardreglerna ligger till grund för mer konkreta handlingsprogram och föreskrifter.

Regeringen menar att varje myndighet har ett ansvar för att inom sitt område leva upp till de nationella målen för handikapppolitiken och FN:s standardregler. Handikappperspektivet ska ingå som en naturlig del i varje myndighets ordinarie verksamhet. Regeringen kommer under 2000 att förtydliga detta ansvar i en särskild förordning.

Statliga myndigheter har också ett ansvar för att se till att lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionshinder. Staten ska vara ett föredöme i detta avseende. Det samma gäller då staten agerar i rollen som byggherre. Tillgängligheten är viktig ur ett demokratiperspektiv och för att människor med funktionshinder ska ha samma möjligheter som andra att vara statligt anställda.

- **Statliga myndigheter ska integrera handikapperspektivet i den ordinarie verksamheten. Utgångspunkten är FN:s standardregler och de nationella målen för handikappolitiken. Myndigheterna ska även se till att lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionshinder.**

- **Tillgänglighet och användbarhet ska genomsyra statliga byggprojekt. Förtydligade krav ska därför ställas vid upphandling i samband med byggprojekt. Motsvarande krav ska även ställas vid hyra av lokal.**

- **Stora eller så kallade besöksviktiga myndigheter ska senast den 31 december 2001 redovisa handlingsplaner för att göra myndighetens lokaler, information och övrig verksamhet tillgänglig för personer med funktionshinder. Åtgärderna i handlingsplanen bör vara vidtagna senast år 2005. Arbetet ska årligen rapporteras till regeringen.**

- **Handikappombudsmannen får i uppdrag att precisera vad som avses med tillgänglighet till lokaler, verksamhet och information.**

Sektorsmyndigheternas särskilda ansvar

Vissa myndigheter har ett särskilt stor ansvar för att de nationella målen för handikappolitiken ska nås. Det är de myndigheter som på central nivå har ansvar för en särskild samhällssektor, t.ex. skolan eller sjukvården. Sektorsmyndigheternas ansvar ska skrivas in i respektive myndighets instruktion. Sektorsmyndigheterna bör samordna, stödja och vara pådrivande i förhållande till övriga aktörer inom sektorn. De ska också skapa samrådsorgan med handikapprörelsen.

Handikappolitik är sedan länge ett utpräglat tvärsektoriellt politikområde. De handikappolitiska målen har dock haft svårt att tränga igenom på många samhällsområden. Ett skäl till detta kan vara bristen på konkreta och uppföljningsbara etappmål. Sektorsmyndigheterna får därför i uppdrag att föreslå uppföljningsbara etappmål för att förverkliga de nationella målen för handikappolitiken inom sektorn. Arbetet ska utföras i nära samverkan med andra berörda myndigheter och i samråd med handikapporganisationerna. Beslut om etapp-

målen fattas av regeringen. Varje sektorsmyndighet har ansvar att följa upp sektorsmålen och resultaten ska redovisas i den årliga rapporteringen till regeringen.

En viktig förutsättning för att handikapperspektivet ska genomsyra arbetet på central, regional och lokal nivå inom olika politikområden, är att det utvecklas metoder för analys, konsekvensbeskrivning och uppföljning. Sådana verktyg är förhållandevis outvecklade på handikappområdet. Metodutveckling sker för närvarande inom jämställdhetsarbetet och för arbetet med Barnkonventionen. Ett motsvarande arbete ska påbörjas på handikappområdet.

- **En tydligare struktur på det handikappolitiska arbetet hos myndigheterna ska införas. De myndigheter som har ett sektorsansvar har särskilt stort ansvar för att de nationella målen för handikappolitiken ska förverkligas. Sektorsmyndigheterna ska ges i uppdrag att utarbeta förslag till uppföljningsbara etappmål för respektive sektor, vilka fastställs av regeringen. Etappmålen ska vara uppfyllda senast år 2010.**

- **De myndigheter som föreslås ha ett särskilt sektorsansvar för handikappfrågorna är bl.a. Arbetarskyddsstyrelsen, Arbetsmarknadsverket, Banverket, Boverket, Konsumentverket, Luftfartsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Sjöfartsverket, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens kulturråd och Vägverket. Sektorsansvaret ska preciseras i respektive myndighets instruktion.**

- **Regeringen avser att fortlöpande se över vilka myndigheter som ska ha ett sektorsansvar.**

- **En redogörelse för den nationella handlingsplanens genomförande och de fastställda etappmålen för handikappolitiken ska lämnas till riksdagen våren 2002. Därefter ska en redovisning om det fortsatta arbetet lämnas till riksdagen vart tredje år.**

Offentlig upphandling

Värdet av statens offentliga upphandling är cirka 100 miljarder kronor per år. Den offentliga sektorn i övrigt svarar för cirka 300 miljarder kronor per år. Staten har som normgivare, byggherre, inköpare, förvaltare och hyresgäst ett ansvar att ställa särskilt höga krav för att personer med funktionshinder ska kunna delta i samma sammanhang som alla andra och så långt möjligt kunna använda samma varor och tjänster. Tydliga krav på tillgänglighet och användbarhet ska ställas vid statlig upphandling av t.ex. produkter, tjänster och hyra av lokaler. Kammarkollegiet får i uppdrag att se över om tillgänglighet beaktas i de statliga ramavtalen.

De handikappolitiska målen bör även komma till uttryck i de åtgärder som finansieras med statligt stöd. Allmänna arvsfonden har börjat ta in uppgifter om tillgänglighet vid bedömningen av ansökningar om stöd till anläggningar, lokaler och utrustning. Handikappombudsmannen har föreslagit att statsbidrag till kulturell verksamhet ska vara villkorat med krav på att verksamheten bedrivs i lokaler som är tillgängliga.

- **Vid statlig upphandling ska målet vara att personer med funktionshinder ska ha möjlighet att använda samma varor och tjänster som andra. Tillgänglighet och användbarhet ska därför beaktas.**

- **Handikapperspektivet ska beaktas vid åtgärder som finansieras med statligt stöd. Det ska ses över om detta framgår av reglerna för olika statliga stöd. Om det behövs ska reglerna för statliga stöd skärpas i det avseendet.**

Ett tillgängligare Sverige

Lokaler dit allmänheten har tillträde – exempelvis butiker, restauranger, biografer, postkontor, skolor och domstolsbyggnader – är ofta otillgängliga för funktionshindrade. Detsamma gäller allmänna platser som gator, torg och parker. Lokalerna och platserna kan vara privata eller ägda av kommuner eller staten. En undersökning visar att mindre än hälften av de offentliga lokalernas entréer har ramper. För kommersiella lokaler är motsvarande siffra 20–30 procent. Även i nya lokaler finns ofta brister, t.ex. placeringen av dörröppnare och utformningen av toaletter. Färgsättningen kan vara illa vald med hänsyn till synskadades behov av kontrast och belysningen kan vara bristfällig. Bristen på teleslingor och dålig akustik i offentliga lokaler skapar problem för personer med nedsatt hörsel.

De största hindren finns oftast i den yttre miljön – trottoarkanter, trappor, branta lutningar, nivåskillnader och markbeläggning är några av hindren.

Tillgängligheten i nybyggda bostäder har försämrats under 1990-talet. För att alla ska kunna delta i samhällslivet på lika villkor måste den enskilde i rimlig utsträckning kunna välja bostad och bostadsort utan att begränsas av sitt funktionshinder. Han eller hon ska kunna bo kvar i sin invanda miljö även efter en sjukdom eller skada. På längre sikt är målet att flertalet bostäder ska vara tillgängliga.

Att öka tillgängligheten i befintliga miljöer innebär både kostnader och vinster. Kostnaderna beror helt på förutsättningarna och vilka åtgärder som väljs och hur arbetet planeras. Kostnaderna minskar t.ex. om åtgärderna vidtas samtidigt med andra planerade underhålls- och förbättringsarbeten. Att beräkna de samhällsekonomiska kostnaderna är mycket svårt eftersom man samtidigt måste räkna med kostnaderna för att inte vidta några åtgärder alls. Ökad tillgänglighet kan minska behovet av t.ex. hemtjänst och göra det möjligt för en person att i högre grad klara sig på egen hand. För butiker, restauranger och andra delar av näringslivet kan ökad tillgänglighet ge fler kunder.

Takten i arbetet med att förbättra tillgängligheten på allmänna platser och i offentliga lokaler måste öka. Retroaktiva krav på att ta bort s.k. enkelt åtgärdade hinder i befintliga lokaler och på allmänna platser förs in i plan- och bygglagen. Härigenom förbättras tillgängligheten betydligt. Mer precisa krav ska också ställas vid nybyggnad och ändringar av allmänna platser så att det blir tydligare vad som betraktas som tillfredsställande tillgänglighet.

Riksdagen har uppdragit åt regeringen att uppmärksamma och analysera frågan om sanktionsmöjligheter.

En tioårsperiod är rimlig för att kartlägga, planera, samordna, prioritera, välja de bästa lösningarna och genomföra dem för att all gatumiljö och alla lokaler dit allmänheten har tillträde ska vara tillgängliga.

Regeringen har tidigare betonat vikten av att kommunerna upprättar tillgänglighetsprogram. Dessa program kan ge riktlinjer för hur funktionshindrades villkor i kommunen ska förbättras. Boverket har visat att kommuner med tillgänglighetsprogram kommit väsentligt längre än andra kommuner när det gäller tillgänglighet.

Handikapporganisationerna bör vara en aktiv samrådspart när programmen utarbetas och följs upp. Det är också viktigt förbättra möjligheterna för lokala handikapporganisationer att lämna synpunkter på planer och ny- och ombyggnader. Därigenom skulle många fel och brister kunna förebyggas. Handikapporganisationerna framhåller att de oftast kommer in för sent i processen, dvs. när besluten i praktiken redan är fattade. Boverket har fått i uppdrag att utvärdera de

nuvarande formerna för samråd och möjligheterna att utveckla formerna för brukarmedverkan.

- **Enkelt åtgärdade hinder mot tillgängligheten och användbarheten för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga ska vara åtgärdade före utgången av år 2010 i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser.**

- **Boverket ska ges i uppdrag att förtydliga de krav som nu finns i plan- och bygglagen (1987:10), PBL på tillgänglighet i samband med nybyggnad och ändring av allmänna platser.**

- **Boverket ska under de närmaste åren prioritera frågor om tillgänglighet för äldre och personer med funktionshinder.**

- **De lokala handikapporganisationernas möjlighet till samråd i plan- och byggärenden ska ses över.**

Nationellt tillgänglighetscentrum

Både bland offentliga och privata organ saknas i dag en djupare kunskap om vilken betydelse tillgängligheten har för personer med funktionshinder. Det saknas också samlade kunskaper om metoder för att uppnå god tillgänglighet, kunskapsutveckling, exempel på bra lösningar och information. Det finns behov av en ökad samordning av befintliga resurser och en förstärkning av de samlade resurserna.

Ett nationellt center för tillgänglighet skapas därför hos Handikappombudsmannen. Centret får en samordnande, stödjande, rådgivande och pådrivande roll i arbetet med att göra samhället tillgängligt. Hjälpmedelsinstitutets roll förändras inte av Handikappombudsmannens vidgade uppgifter. Den erfarenhet och kompetens inom området som finns hos Hjälpmedelsinstitutet bör tas tillvara i det nya tillgänglighetscentrets verksamhet.

Detta innebär inte att någon myndighet, kommun eller del av näringslivet fritas från sitt ansvar att införliva handikappaspekterna och kunnandet inom sin egen verksamhet. Varje berörd aktör ska nu, liksom i framtiden, svara för den del av insatserna som ligger inom dennes normala ansvarsområde.

- **Det ska skapas ett nationellt center med uppgift att vara ett nationellt rådgivande organ i tillgänglighetsfrågor. Arbetet med att driva på utvecklingen att göra samhället tillgängligt, bör koncentreras till kunskapsuppbyggnad, rådgivning, utveckling och samverkan. Handikappombudsmannen ska ges ökade resurser för att kunna fullgöra dessa uppgifter. Fr.o.m år 2001 får Handikappombudsmannen 7 miljoner kronor per år för ett tillgänglighetscenter.**

Design för alla

Design för alla innebär att produkter, bruksföremål, byggnader, inomhus- och utomhusmiljöer samt IT-produkter och tjänster ska vara tillgängliga och användbara för alla människor – så långt detta över huvud taget är möjligt. Begreppet Design för alla inriktas inte på en begränsad grupp personer. En buss med lågentré är t.ex. inte bara bra för personer med rörelsehinder utan även för passagerare med barnvagn. Man bör alltid sträva efter lösningar som är tillgängliga för så många som möjligt, inte minst när det gäller byggnader och fysisk miljö. Att göra den generella miljön, individuella åtgärder och särskilda produkter för funktionshindrade estetiskt tilltalande bör ses som en utmaning för arkitekter och formgivare.

Statens engagemang i arkitektur, formgivning och design ska förtydligas när det gäller frågor om tillgänglighet. Myndigheterna har engagerats och landets handikapporganisationer har inbjudits att delta med verksamheter inom ramen för Arkitekturåret 2001.

Regeringen har också givit Högskoleverket i uppdrag att se över hur begreppet Design för alla tas tillvara och präglar högskolornas arkitekt- och designutbildningar.

- **Konceptet Design för alla bör genomsyra statens arbete inom arkitektur, formgivning och design.**

Tillgängliga kommunikationer

Trots mångåriga ambitioner och insatser är behovet av åtgärder för ökad tillgänglighet för funktionshindrade fortfarande påtagligt, framför allt inom kollektivtrafiken. För att driva på utvecklingen krävs en tydligare politisk målsättning.

Persontransporterna ska tillgodose höga krav på tillgänglighet för funktionshindrade. Transportsystemet som helhet och dess olika delar – trafikslag, infrastruktur, färdmedel, trafik, information och annan service – måste ha en sådan kvalitet och samordning att man kan resa från dörr till dörr under värdiga, säkra och bekväma former.

Inom ramen för verkens sektorsrapporter ska utvecklingen mot ökad tillgänglighet årligen redovisas. Det är därför angeläget att trafikhuvudmän och operatörer redovisar till respektive sektorsansvarigt verk vilka åtgärder de vidtagit för att göra kollektivtrafiken mer tillgänglig.

Rikstrafiken får i uppdrag att sammanställa en trafikslagsövergripande lägesbeskrivning, bristanalys och åtgärdsplan på nationell nivå.

Behov av planering och samordning finns även på lokal nivå. I tätorter handlar det mycket om hur gator och gångvägar ska utformas för att funktionshindrade på ett säkert och bekvämt sätt ska kunna ta sig fram. Eftersom utformningen av den lokala miljön och bebyggelsen i hög grad påverkar tillgängligheten till transportsystemet behövs samordnade åtgärder för att öka tillgängligheten till bebyggelse och transportsystem. Boverket och Vägverket ska därför, i samråd med bl.a. Svenska Kommunförbundet, överväga hur samordnade åtgärder kan införlivas i den kommunala planeringen. Alternativt kan dessa frågor integreras i de kommunala tillgänglighetsprogrammen.

Vid det internationella transportministermötet 1999 godkände Sverige deklarationen om tillgänglighet till transportservice och infrastruktur. Deklarationen understryker regeringarnas ansvar för att all ny infrastruktur görs tillgänglig för funktionshindrade. Deklarationen är, i likhet med FN:s standardregler, inte juridiskt bindande, men den förpliktar regeringarna att leva upp till dess innehåll. I deklarationen uttalas bl.a. att offentliga medel får användas till nationella eller internationella investeringar i infrastruktur endast om höga krav på tillgänglighet för funktionshindrade uppfylls. I regeringens kommande proposition om transportinfrastrukturen för åren 2002–2011 behandlas bl.a. frågor om tillgänglighet till infrastrukturen.

Nya föreskrifter för handikappanpassning av färdmedel i kollektivtrafiken ska därför utformas med utgångspunkt i att färdmedlen ska vara anpassade senast 2010. Med hänsyn till det nuvarande statsbidraget för mer tillgänglig lokal och regional kollektivtrafik ska föreskrifterna i första hand skärpas för denna trafik. Huvuddelen av dessa färdmedel bör vara tillgängliga redan 2003.

Riksdagen har uppdragit åt regeringen att uppmärksamma och analysera frågan om sanktionsmöjligheter.

Vid all upphandling av kollektivtrafik är det viktigt att kräva att färdmedlen är tillgängliga och att personalen har kunskaper om funktionshindrades behov. Staten ska vara ett föredöme även på detta område. Rikstrafiken kommer därför vid upphandling av trafik att ställa höga krav på tillgänglighet för funktionshindrade.

- **Tillgängligheten till transportsystemet ska fortlöpande förbättras och beaktas vid all planering och upphandling av infrastruktur, färdmedel, trafik och övriga tjänster.**

- **Arbetet ska ha som mål att kollektivtrafiken ska vara tillgänglig för funktionshindrade senast år 2010. Med detta mål som utgångspunkt ska en trafikslagsövergripande planering genomföras, där kollektivtrafik med stort utbud och resande prioriteras.**

- **Gällande föreskrifter om tillgänglighet för funktionshindrade till färdmedel inom olika trafikslag ska ses över och skärpas.**

Alternativ telefoni

Enligt telelagen ska alla ha tillgång till teletjänster på likvärdiga villkor. Personer som är döva, hörselskadade, dövblinda eller talskadade ska ha möjlighet att få texttelefonutrustning. Statsbidrag har hittills betalats ut i efterskott till landstingen som förskriver texttelefonutrustningen. Regeringen anser att statsbidraget fortsättningsvis ska fördelas i förskott eftersom det ger landstingen ökad kontroll över verksamheten och bättre möjligheter att tillgodose behov och ge service. Det underlättar dessutom införandet av ny teknik.

Under den senaste tioårsperioden har alternativ telefoni utvecklats snabbt. Datorer med texttelefonprogram har börjat användas och bildtelefoni har utvecklats. Datortekniken med möjlighet till förstorande system och punktskriftsdisplay har givit dövblinda personer möjligheter att kommunicera både genom telefon och via Internet. En ökad ekonomisk satsning är nödvändig med hänsyn till den snabba teknikutvecklingen inom området.

- **Alternativ telefoni bör i ökad utsträckning anpassas till ny teknik. Anslaget bör tillföras ytterligare medel.**

- **Socialstyrelsen får i uppdrag att utveckla bidragsregler för en ny anslagskonstruktion samt utvärdera och följa upp effekterna för brukarna.**

Att rösta – en demokratisk rättighet

Rätten att rösta är en fundamental medborgerlig och demokratisk rättighet. Även om allt fler i dag väljer att poströsta är själva valdagen av särskilt stor betydelse för många människor och en symbol för demokratin. För personer med funktionshinder är det inte självklart att kunna rösta på valdagen. Många vallokaler, i synnerhet i storstäderna, har bristande tillgänglighet.

Handikappombudsmannen har i undersökningar kommit fram till att i var fjärde skola – där många vallokaler återfinns – är det omöjligt för rullstolsburna att komma fram till huvudentrén. I var tredje skola hindras de av smala dörrar eller höga trösklar. Vallokaler bör vara tillgängliga för personer med funktionshinder. En utredare har därför tillsatts för att undersöka om vallagen ska ändras.

Drygt en fjärdedel av kommunfullmäktiges sammanträdeslokaler i landet är inte tillgängliga för personer med rörelsehinder, en femtedel av lokalerna saknar hörselslinga och en fjärdedel av kommunerna tar inte fram anpassad information på förfrågan, enligt en undersökning som Handikappombudsmannen gjort. Detta innebär att en stor grupp medborgare utestängs från att ta del av och delta i den politiska debatten och från att vara politiskt aktiva. En kommitté har fått i uppdrag att närmare undersöka hur hindren kan undanröjas.

- **Vallokaler bör vara tillgängliga för personer med funktionshinder.**

- **Personer med funktionshinder ska ges bättre förutsättningar att delta i utformandet av den kommunala demokratin.**

Reglering av tillgänglighet

I dag finns det i Sverige en rad lagar som berör människor med funktionshinder. Det finns emellertid relativt få regler och lagar som kräver generell tillgänglighet för människor med funktionshinder. På många områden saknas helt riktlinjer eller lagstiftning om tillgänglighet och användbarhet. Det finns t.ex. inga regler för tillgänglighet för bankomater och biljettautomater och inte heller för olika former av tjänster som sköts via

knapptelefon. Andra områden som är oreglerade är tillgängligheten till medier och kultur och till offentliga tjänster och service. För t.ex. personer med funktionshinder kan rätt använd informationsteknologi öka möjligheterna att ta del av varor, tjänster och information och dessutom underlätta kommunikationen människor emellan. Samtidigt finns en risk för att funktionshindrade personer ställs utanför när nya kommunikationsmönster och ny teknik utvecklas. Synskadades tillgång till information på Internet är exempel på ett område som närmare bör ses över. En generell tillgänglighet är samhällsekonomiskt lönsam och bör eftersträvas. Staten har här en viktig roll när det gäller att påverka tillverkarna av nya system och produkter och att styra utvecklingen i mer tillgänglig riktning.

- **En utredning ska tillsättas för att se över områden där det inte finns regler om tillgänglighet för personer med funktionshinder.**

Bostadsanpassningsbidrag

Bostadsanpassningsbidrag ger möjlighet för en person med funktionshinder att göra de individuella anpassningar av bostaden och närmiljön som behövs. Av kostnadsskäl är det rimligt att den funktionshindrade vid nybyggnad väljer en bostad som är lämplig med hänsyn till behovet så att anpassning i möjligaste mån kan undvikas eller minimeras. För att bidrag ska kunna lämnas krävs att det finns särskilda skäl att välja en bostad som kräver anpassning.

Vid nybyggnad ska det fortfarande krävas särskilda skäl för anpassning av bostaden. Vid köp och byte av bostad ska bidrag dock kunna lämnas till åtgärder som inte är kostnadskrävande även om det inte finns några särskilda skäl för att välja en bostad som kräver anpassningsåtgärd. Är åtgärderna kostnadskrävande krävs dock särskilda skäl även vid köp och byte av bostad.

Ett bättre bemötande

Det finns stora brister i bemötandet av personer med funktionshinder. Många känner sig kränkta, kontrollerade och ifrågasatta då de vänder sig till myndigheter och andra offentliga organ för att få hjälp och stöd.

Möten mellan människor sker inte opåverkade av de värderingar som råder i samhället. Synen på personer med funktionshinder och på handikapppolitik har en avgörande betydelse i den enskildes kontakter med olika myndigheter. Det handlar bl.a. om hur samhället genom lagar, regler, programförklaringar, resurstilldelning, tillgänglighetsåtgärder och allmänna värderingar manifesterar sin syn på personer med funktionshinder. Bemötandet är således inte en angelägenhet enbart för funktionshindrade personer själva och de politiker och tjänstemän som i sin yrkesverksamhet möter funktionshindrade. Detta är en politisk fråga som angår oss alla.

Det finns, anser många forskare, ett samband mellan attityd och bemötande, men sambandet är svårt att klargöra. Det är dock klart att personalens värderingar och erfarenheter inte bara spelar en avgörande roll utan är ett grundläggande villkor för ett bra bemötande.

Målet och inriktningen för handikappolitiken är att stärka den enskildes självbestämmande, inflytande och integritet och underlätta delaktighet och jämlikhet. Personer med funktionshinder och deras anhöriga ska

inte vara beroende av vilken människosyn enskilda handläggare har. Samtidigt kvarstår det faktum att det finns mycket som tyder på att det finns en klyfta mellan funktionshindrade personers rättmätiga förväntningar och den verklighet de möter i kontakten med myndigheter, sjukvård, skola och barnomsorg. De grundläggande handikappolitiska värderingarna tycks inte nå fram till den verklighet där beslut som berör personer med funktionshinder fattas. Stat, kommun och landsting kan tillsammans verka för att denna klyfta minskas.

En annan viktig aspekt som kan påverka bemötandet är båda parters förväntningar på mötet. De har ofta olika perspektiv därför att deras kunskaper och erfarenheter skiljer sig. Den enskilde utgår från sin egen vardag medan de professionella talar utifrån sin teoretiska kunskapsvärld och sin arbetsplatskultur. Dessa skillnader i perspektiv har stor betydelse för kvaliteten i bemötandet. Det är viktigt att båda parter uppmärksammar sådana skillnader.

Stopp för domstolstrots

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL) ger den enskilde medborgaren rätt att under vissa förutsättningar och på olika sätt ta del av samhällets service. Ett stort problem som uppmärksammats under många år är att några kommuner och landsting dröjer med att vidta åtgärder som den enskilde har rätt till enligt beslut i domstol. Personer som tillerkänts någon förmån eller insats har fått vänta både månader och år.

Det är självklart att kommuner och landsting – liksom alla övriga fysiska och juridiska personer i samhället – är skyldiga att följa gällande lagar och föreskrifter.

Länsstyrelsen ska verka för att kommuner och landsting planerar för att kunna tillgodose framtida stöd- och servicebehov enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och framtida behov av bistånd enligt 6 f § socialtjänstlagen (1980:620). Länsstyrelsen får förelägga en kommun eller ett landsting vid vite att följa en lagakraftvunnen dom som ger en enskild rätt till vissa insatser enligt respektive lag. De nya reglerna får dock inte tillämpas om verkställighet av en lagakraftvunnen dom enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialtjänstlagen redan har sökts enligt utsökningsbalken (1981:774). Vidare förfaller ett vitesföreläggande om verkställighet söks enligt utsökningsbalken. Den enskilde får överklaga länsstyrelsens beslut på en begäran om vitesföreläggande. Länsstyrelserna får ett tillskott på 2 miljoner kronor till utbildning för de nya uppgifterna.

Tilläggsdirektiv till Författningsutredningen

Under de senaste åren har frågor som rör mänskliga rättigheter kommit alltmer i fokus. Också funktionshindrade personers rättigheter och skyldigheter har diskuterats utifrån detta perspektiv.

Grundlagen innehåller inget förbud direkt riktat mot diskriminering av människor med funktionshinder. I regeringsformen finns dock ett antal rättsligt bindande regler på fri- och rättighetsområdet, bl.a. förbud mot särbehandling på grund av åskådning, ras och kön.

Sverige har med några få undantag valt att införliva funktionshindrade personers rättigheter och stöd i den ordinarie lagstiftningen. All lagstiftning ska se till att personer med funktionshinder inte diskrimineras utan utformas så att människor blir delaktiga i samhällslivet. Det kan emellertid finnas uppenbara risker att lagstiftningen inte riktigt räcker till, att systemen inte ger tillräcklig flexibilitet och valfrihet, att många människor med stora och komplicerade funktionshinder

ändå inte får det stöd och den hjälp de behöver. Vissa områden riskerar också att helt falla utanför lagstiftningen.

Författningsutredningen har fått i uppgift att överväga på vilket sätt funktionshindrades och andra utsatta gruppers delaktighet och jämlikhet i samhället ska komma till tydligare uttryck i programstadgandet i 1 kap 2 § regeringsformen.

Vidareutbildning av offentliganställda

Personer med funktionshinder behöver ofta stöd från flera håll. Det kan t.ex. gälla habiliterings- eller rehabiliteringsinsatser, handikappersättning, assistans, ledsagarservice, hjälpmedel eller särskilt stöd i undervisningen. Många är engagerade och det krävs ofta en rad kontakter och möten innan beslut om insatsen fattas.

Varje person som den enskilde möter – vare sig det gäller socialtjänsten, skolan, barnomsorgen, hälso- och sjukvården eller försäkringskassan – har således sin kompetens, sina värderingar och sin kunskap.

Det finns samtidigt en bristande samsyn hos olika huvudmän när det gäller att tolka regelverk, att göra behovsprövningar och att ge stöd och möjlighet till inflytande och valfrihet för den enskilde. Anställda som arbetar med handikappfrågor önskar få en bättre kompetens när det gäller områden som rör bemötande, inflytande, självbestämmande, etik och förhållningssätt.

Huvudmännen har ansvar för att personalen får möjlighet att utveckla sin kompetens i frågor som hänger samman med funktionshindrade personers behov och stöd. I dag saknas emellertid mer systematiska och långsiktiga kompetensutvecklingsprogram i dessa frågor hos staten, landstingen och kommunerna. Traditionell kompetensutveckling i form av kortare kurser, enstaka studiedagar och liknande har naturligtvis betydelse. Men dessa kan endast i begränsad omfattning förändra människors attityder och inställning. För att en förändring ska kunna komma till stånd krävs ett långsiktigt arbete och en kontinuerlig dialog på arbetsplatsen. Frågorna om bemötande, förhållningssätt och ideologin bakom de handikappolitiska målen måste hela tiden hållas levande.

Ett nationellt program för kompetensutveckling ska gemensamt utarbetas av handikapporganisationerna och berörda statliga och kommunala myndigheter. Det nationella programmet ska utgöra en plattform och en utgångspunkt för kompetensutveckling på hemmaplan för politiker, chefer, personal och andra som i sitt arbete möter personer med funktionshinder.

En stor del av denna kompetensutveckling är ett normalt inslag i varje huvudmans ansvar för personalutbildningen. Staten kommer emellertid att medverka till att politiker, chefer och övrig personal som arbetar med handikappfrågor inom statliga, kommunala och landstingskommunala verksamheter får ökad kunskap om området.

För skolans del innebär det nationella programmet för kompetensutveckling ett komplement till den påbörjade treåriga satsningen på kompetensutveckling av skolans personal. Den ska bl.a. stärka skolpersonalens möjligheter att förstå och möta behoven hos elever med olika förutsättningar.

Statens kvalitets- och kompetensråd, som inrättades 1 januari 1999, ska bl.a. verka för att statsförvaltningen har en gemensam förvaltningskultur och förvaltningsetik . Det är viktigt att rådet verkar för att frågor om funktionshindrade ingår som en naturlig del i arbetet med att förbättra de anställdas kompetens. I samråd med Statens kvalitets- och kompetensråd ska Sisus genomföra en särskild informationsinsats riktad till nyckelpersoner inom statsförvaltningen om myndigheternas ansvar för de handikappolitiska frågorna.

Ett nationellt program med en klar förankring i de handikappolitiska principerna bör ligga till grund för kompetensutvecklingsinsatserna på lokal och regional nivå. Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) ska utarbeta och ha ansvar för programmet på central nivå. Till programmet bör knytas ett råd med företrädare för berörda intressenter.

Sisus ska i samråd med Statens kvalitets- och kompetensråd och andra intressenter ta fram ett utbildningsunderlag för statsförvaltningen i handikappolitiska frågor.

Särskilda medel - 9 miljoner kronor - ska avsättas för en flerårig satsning på kompetensutveckling för personal inom olika samhällsområden kring frågor som rör bemötande av personer med funktionshinder. Sisus får ett tillskott på 3 miljoner kronor för de nya uppgifterna.

Forskning

Eftersom många funktionshindrade människor är starkt beroende av hur den offentliga sektorn fungerar har deras livsvillkor i hög grad påverkats av de senaste årens förändringar. Det finns emellertid ingen djupare kunskap om på vilket sätt dessa förändringar påverkat funktionshindrades levnadsvillkor eller i vilken mån människor oftare upplever sig dåligt bemötta. För att personer med funktionshinder ska kunna få det stöd de kan ha rätt till krävs en systematisk kunskap om livsvillkoren. En sådan kunskap är dessutom en förutsättning för att yrkesutbildning och annan vidareutbildning ska kunna utvecklas och hålla hög kvalitet.

Ett problem är emellertid att forskning om handikapp endast i liten utsträckning har intresserat svenska forskare inom beteende- och samhällsvetenskap. Sådan forskning har ingen framträdande plats i vetenskapssamhället och är ett förhållandevis nytt forskningsfält.

Några viktiga forskningsuppgifter under den närmaste femårsperioden är:

- att studera hur sociala faktorer och funktionshindrade personers livsvillkor och ställning i samhället påverkar deras möjligheter till delaktighet och jämlikhet
- att klargöra vad som kännetecknar diskriminering av funktionshindrade och studera omfattningen av sådan diskriminering
- att ta fram kunskap om vilka särskilda krav som ställs på undervisning av elever i behov av särskilt stöd
- att studera särskilda problem för funktionshindrade kvinnor respektive män ur ett jämställdhetsperspektiv
- att ta fram kunskap om hur olika invandrargruppers syn på funktionshinder kan och bör påverka utformningen av de svenska insatserna.

Ett nytt forskningsråd för sociala frågor och arbetsliv inrättas med ansvaret att bl.a. samordna handikappforskningen. Den långsiktiga utformningen och utvecklingen av handikappforskningen ska läggas fast i ett nationellt forskningsprogram som utarbetas av forskningsrådet.

Den socialvetenskapligt inriktade handikappforskningen ska tillföras ytterligare 5 miljoner kronor.

Kunskap och kultur mot fördomar

Fördomar och myter har alltid varit starka inslag i synen på funktionshinder och bidragit till att skapa utanförskap och oacceptabla livsvillkor. Genom kulturen kan man påverka attityder.

Kulturella uttrycksformer som teater, litteratur, film, musik och konst kan minska fördomar, påverka attityder och tydliggöra hur personer med funktionshinder bemöts. Projekt med denna inriktning bör uppmärksammas vid fördelning av stöd ur Allmänna arvsfonden.

Brukarstöd

Många personer med funktionshinder har svårt att hävda sig i mötet med olika myndigheter. Ofta krävs att den enskilde kan tala för sig och stå på sig. Många vänder sig därför till anhöriga eller brukarorganisationer för att få stöd. Det finns också exempel på brukarstöd i offentlig regi. Handikapporganisationerna har en lång tradition av att på olika sätt stödja och hjälpa sina medlemmar och deras närstående. Ett personligt stöd till brukare med funktionshinder och till brukarstödscenter som bygger på handikapporganisationernas egen aktiva medverkan är intressant, inte minst med tanke på deras oberoende ställning i förhållande till huvudmännen.

En försöksverksamhet med personligt stöd till brukare med funktionshinder bör inledas i handikapporganisationernas regi. Syftet bör vara att pröva olika metoder för hur ett sådant stöd, byggt på egen erfarenhet och brukarvillkor kan utformas, organiseras, administreras och finansieras.

Kultur och medier

Ansvaret för att öka tillgängligheten till olika former av kultur ligger till stor del hos den enskilda kulturinstitutionen. Varje institution bestämmer själv över verksamhetens inriktning. De statliga kulturinstitutionerna och de institutioner som får statsbidrag har dock ett särskilt ansvar att söka nya vägar att nå fram till de

grupper som i dag inte är delaktiga i landets kulturutbud. Det statliga stödet är därför en viktig förutsättning för funktionshindrades möjligheter att ta del av det statliga kulturutbudet. Undersökningar visar att tillgängligheten ökat under senare år men att målet är långt ifrån uppfyllt.

- **Statens insatser för ökad tillgänglighet inom kultursektorn för funktionshindrade personer bör förstärkas. Inriktningen bör vara den som regeringen förordade i propositionen om kulturpolitik (prop. 1996/97:3). Målet bör vara att verka för allas möjlighet till kulturupplevelser och eget skapande. Statens kulturråd bör därför få disponera ytterligare 7,5 miljoner kronor för genomförande och utvidgning av handlingsprogrammet för ökad tillgänglighet.**

- **Vidare bör Talboks- och punktskriftsbiblioteket samt Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur (LL-stiftelsen – Centrum för lättläst) vardera få disponera ytterligare 2 miljoner respektive 500 000 kronor för genomförande av projekt syftande till att öka tillgängligheten till litteratur.**

Utbildning

Utbildningen har central betydelse för allas möjligheter såväl på arbetsmarknaden som i samhällslivet i övrigt. Det gäller i synnerhet för personer med funktionshinder. Trots detta har gruppen människor med funktionshinder en lägre sysselsättnings- och utbildningsnivå än befolkningen i övrigt. Funktionshindrade är fortfarande underrepresenterade inom högskolan. I detta ligger en utmaning för hela utbildningssystemet, från förskolan till den högre utbildningen.

Sverige har kommit långt i ansträngningarna med att skapa en skola för alla och kan i ett internationellt perspektiv sägas ligga i frontlinjen. Barn och ungdomar med funktionshinder bor i dag, med få undantag, tillsammans med sina föräldrar och går i allmänhet i skolor i närheten av hemmet.

Den stora utmaningen i dag – utbildningspolitiskt och verksamhetsmässigt – är hur skolans personal ska hantera det faktum att elever har olika erfarenheter, kunskaper och behov. En av specialpedagogikens mest

angelägna uppgifter framöver kommer att vara att bidra till att skolan ska kunna möta olika behov hos barn och ungdomar.

En treårig satsning startar i år för att öka skolornas kompetens i att möta behoven hos elever med varierande förutsättningar och behov. Det kan t.ex. handla om en generell förståelse för vad funktionshinder innebär eller om att öka kunskaperna om koncentrationssvårigheter samt läs- och skrivsvårigheter.

- **Elever med funktionshinder bör, på samma sätt som övriga barn och ungdomar, ha möjlighet att bo med sina föräldrar eller i deras närhet och gå i en skola i närheten av hemmet. Frågor om attityder och bemötande är centrala, liksom en ökad specialpedagogisk baskompetens hos arbetslagen i skolan.**

Elevers rättssäkerhet

Handikappombudsmannen har påpekat att rättssäkerheten för elever i behov av särskilt stöd i skolan är för svag. Det är få beslut som går att överklaga.

- **Regeringen har uppdragit åt den kommitté som ser över skollagen att utreda och föreslå hur rättssäkerheten kan ökas.**

Särskolan

Andelen elever i särskolan ökade under 1990-talet, delvis till följd av bättre tillgänglighet till särskolan och att skolformen blivit mer accepterad. Det är emellertid inte acceptabelt om elevökningen beror på bristande resurser i grund- respektive gymnasieskolan.

- **Skolverket har därför fått i uppdrag att analysera skälen till att andelen elever i särskolan fortsätter att öka.**

Elever med funktionshinder i gymnasieskolan

Enligt uppgifter från Skolverket är ungdomar med funktionshinder överrepresenterade på det individuella programmet. Det saknas kunskaper om huruvida dessa ungdomar sedan går vidare till ett nationellt eller specialutformat program eller lämnar gymnasieskolan med fullständiga slutbetyg.

- **Skolverket har fått i uppdrag att analysera orsakerna bakom att elever lämnar grundskolan och gymnasieskolan utan fullständiga betyg samt att elever vid det individuella programmet inte går vidare till andra program. Skolverket ska i detta sammanhang särskilt belysa situationen för elever med funktionshinder.**

IT för elever med funktionshinder

På mindre än ett årtionde har informationstekniken, IT, totalt revolutionerat utbildningssituationen för många med funktionshinder. Varje elev med grava synsvårigheter har exempelvis en dator som ett personligt hjälpmedel för sina studier.

- **Delegationen för IT i skolan (ITiS) har avsatt särskilda medel för att utveckla läromedel för elever med funktionshinder. Den satsning som nu genomförs har tyngdpunkten på kompetensutveckling av lärare.**

Vuxenutbildningen

Kunskapslyftskommittén har påpekat att kvaliteten på undervisningen inom vuxenutbildningen är sämre för funktionshindrade och att människor med funktionsnedsättningar utestängs – helt eller delvis – från kommunal vuxenutbildning respektive folkhögskolan. Bristerna uppstår därför att det saknas läromedel, hjälpmedel, tillgång till tolkar och specialpedagogisk kompetens.

- **Förutsättningarna för vuxna studerande med funktionshinder och deltagare i behov av särskilt stöd bör stärkas. Kunskapslyftskommittén har i sitt slutbetänkande föreslagit en rad åtgärder för funktionshindrade. Regeringen avser att i slutet av detta år återkomma till riksdagen med förslag om vuxenutbildning för funktionshindrade.**

Högskolan

Antalet studenter med funktionshinder har ökat för sjätte året i rad till drygt 1 600 studerande år 1999. Trots detta är gruppen med funktionshinder fortfarande underrepresenterad inom högskolan. Ungefär var sjätte funktionshindrad har eftergymnasial utbildning medan andelen av den totala befolkningen är var fjärde. Två tredjedelar av studenterna med funktionshinder erhöll medel för särskilda stödåtgärder.

Ökad utbildning är viktig för alla grupper, men kanske av särskilt stor betydelse för personer med funktionshinder. Det är därför viktigt att fler ungdomar med funktionshinder ges praktiska möjligheter att studera vid universitet och högskolor. Högskoleverket har sett över systemet med stöd till studenter med funktionshinder och föreslagit hur hindren för studenter med funktionshinder kan undanröjas. Högskoleverket

konstaterar att det behövs ökade ansträngningar för att underlätta för funktionshindrade att studera vid universitet och högskolor. Regeringen återkommer med eventuella förslag till åtgärder.

Hjälpmedel inom utbildning

En av de mest revolutionerande nyheterna för personer med funktionshinder är datorteknikens möjligheter inom hjälpmedelsområdet. Flertalet landsting förskriver i dag både dator och kringutrustning till funktionshindrade elever. Landstingen gör dock olika bedömningar som ibland innebär att vissa grupper av funktionshindrade utesluts. Det kan t.ex. gälla personer med utvecklingsstörning, personer med mindre omfattande funktionshinder eller vissa andra diagnosgrupper. Datortekniken har skapat helt nya möjligheter bl.a för personer med DAMP, ADHD, autism, afasi och dyslexi. Dessa elever får i dag i regel inte en dator som ett personligt hjälpmedel.

Elever i specialskolor samt riks- och regionalt rekryterande skolor kan genom hemlandstingens olika tillämpningar och tolkningar få helt olika förutsättningar för att kunna följa undervisningen.

Ingen utbildningsform – utöver särskolan – har så stort antal studerande med olika funktionshinder som folkhögskolan. Att få tillgång till den service och det underhåll som landstingen står för när det gäller hjälpmedel är därför av stor betydelse för folkhögskolan. Även här finns en osäkerhet om ansvaret.

- **En särskild utredare ska utses för att se över hjälpmedelsförsörjningen för studerande med funktionshinder inom hela utbildningsområdet inklusive förskolan och för att lämna förslag till eventuella åtgärder.**

Assistans vid folkhögskolor

Statsbidraget för så kallad vårdartjänst ger studerande med rörelsehinder möjligheter att vistas på studieorten och studera. Folkhögskolorna i landet har ett stort och varierat kursutbud och skolorna kan i regel erbjuda anpassad undervisning, socialt stöd och en tillgänglig miljö. Assistansstödet vid folkhögskola innehåller såväl praktisk hjälp som socialt och i viss mån pedagogiskt stöd.

Stödet fördelas av Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) via två anslag. ”Bidrag för vårdartjänst m.m.” finansierar bl.a. assistansinsatser och riktar sig enbart till deltagare med rörelsehinder. Det andra anslaget, ”Bidrag för vissa handikappåtgärder inom folkbildningen” ges för studerande med funktionshinder och kan lämnas oavsett diagnos. Sisus administrerar dessutom Folkbildningsrådets förstärkningsbidrag för stöd till studerande med funktionshinder. Finansieringen sker alltså via tre olika anslag med olika regler som vart och ett ska ansökas om och särredovisas. Bidragskonstruktionen är svåröverskådlig och administrativt krånglig för folkhögskolorna.

Regeringen avser att ändra reglerna för bidraget till vårdartjänst så att det stämmer överens med de handikappolitiska målen. Målet för ett framtida bidragssystem till assistansstöd på folkhögskolorna är en rättvisare finansiell fördelning mellan kursdeltagare oavsett funktionshinder. Stödet ska vara enkelt att förstå och utgå från den enskildes behov av assistans.

- **Regeringen avser ändra reglerna för vårdartjänstanslaget så att anslaget finansierar assistansinsatser för samtliga studerande inom folkhögskola, som har behov av assistans, oavsett diagnos.**

Arbetsmarknad

Människor med funktionshinder står i högre grad utanför arbetsmarknaden än befolkningen i övrigt trots de åtgärder som finns för att underlätta deras situation på arbetsmarknaden.

Det är angeläget att få kunskap om hur arbetsgivarna ser på möjligheten att tillvarata den kompetens som funktionshindrade representerar. Det är viktigt att såväl funktionshindrade som arbetsgivare har kunskap om de möjligheter som finns till stödåtgärder.

- **En undersökning av vilka hinder och möjligheter arbetsgivare ser för att anställa personer med funktionshinder ska genomföras under år 2000.**

Habilitering och rehabilitering

Genom habilitering och rehabilitering ska den enskilde kunna återvinna och utveckla bästa möjliga funktionsförmåga och välbefinnande. Enligt Socialstyrelsens utvärdering finns det fortfarande många som inte får sina habiliterings- och rehabiliteringsbehov tillgodosedda tillräckligt väl. En grundläggande förutsättning för en bra habilitering eller rehabilitering är bemötandet och att hänsyn tas till den enskildes egna önskemål när insatserna planeras. Från flera håll – inte minst hos föräldrar – har man påpekat brister i bemötandet. Socialstyrelsens kartläggning visar att det ser mycket olika ut i landet både när det gäller vem som får vad och varifrån man får sina insatser.

- **Socialstyrelsen ska få i uppdrag att kartlägga på vilket sätt landstingens barn- och ungdomshabiliteringar är tillgängliga för barn och ungdomar med olika funktionshinder i olika åldrar. Kartläggningen bör även omfatta samverkan med andra verksamheter kring utformningen och innehållet i de samlade sociala, pedagogiska, psykologiska och medicinska insatserna till barnen och ungdomarna och deras familjer.**

Individuella planer och samverkan

Enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) kan den enskilde begära att en individuell plan med beslutade och planerade insatser upprättas. Genom planen ska den enskilde få inflytande och överblick över de olika åtgärder och insatser som rör honom eller henne. Vidare är landstingen enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) skyldiga att upprätta individuella planer över planerade och beslutade insatser inom habilitering, rehabilitering och hjälpmedel.

Dessa planer är en viktig grund både för samverkan mellan olika nivåer och enheter inom kommuner och landsting och mellan olika huvudmän. För den enskilde räcker det inte att de olika delarna i kedjan fungerar var och en för sig. Också samspelet mellan de olika delarna måste fungera.

Handikappombudsmannen har beskrivit hur många föräldrar bollas mellan olika myndigheter och instanser där mängden av olika lagar försvårar en överblick över en oklar ansvarsfördelning. Föräldrarna måste ofta fungera som spindeln i nätet och ständigt vara pådrivande för att barnet ska få det stöd han eller hon behöver.

Socialstyrelsen konstaterar att få individuella planer har upprättats i kommuner och landsting. Orsaken uppges bl.a. vara tidsbrist, informationsbrist, att det saknas riktlinjer, att den enskilde/familjen inte begärt någon plan eller att det helt enkelt inte behövs någon individuell plan.

Det är oroande att arbetet med individuella planer och former för samarbete och samverkan inte utvecklats i den takt som är önskvärd, anser regeringen.

Socialstyrelsen har vidare konstaterat att kommunernas information om LSS är bristfällig. Personer med omfattande funktionshinder har ofta stora svårigheter att själva söka upp och ta del av information. Föräldrar till barn med funktionshinder måste ofta föra en kamp både för att få information om sina rättigheter och för att få de insatser man har behov av.

REGERINGENS FÖRSLAG

- **Socialstyrelsen ska noga följa utvecklingen när det gäller kommunernas och landstingens arbete med individuella planer enligt LSS samt individuella habiliterings- och rehabiliteringsplaner enligt HSL för personer med funk-**

tionshinder. Socialstyrelsen ska också följa hur detta arbete samordnas med andra kompetens- och verksamhetsområden. Socialstyrelsen ska förstärka och intensifiera sina rådgivnings- och informationsinsatser till huvudmännen om handläggning av och modeller för individuella planer enligt LSS och HSL och på det sättet medverka till att sådana planer upprättas i större utsträckning än för närvarande.

- **Handikappombudsmannen ska inom ramen för sitt informationsansvar samlat redovisa de insatser som finns för barn och ungdomar med funktionshinder och deras familjer.**

Statsbidrag till handikapporganisationerna

Sedan 1960-talet har staten gett stöd till handikapporganisationernas allmänna verksamhet. Bidraget till handikapporganisationerna höjdes successivt fram till år 1994 men har sedan dess legat på oförändrad nivå. Under samma tidsperiod har antalet handikapporganisationer ökat kraftigt. Handikapprörelsen är en viktig folkrörelse som berikar demokratin. Många av medlemmarna i handikapporganisationerna har till följd av sina funktionshinder svårt att som enskilda personer göra sig hörda, men de kan göra det samfällt genom sina organisationer. Handikapprörelsen gör en viktig samhällsinsats bl.a. genom att följa och rapportera om livsvillkoren för funktionshindrade, peka på behov och brister, föreslå lösningar och medverka både i debatten och i det konkreta arbetet för att bygga ett samhälle för alla.

Riksdagen har uppdragit åt regeringen att följa upp och utvärdera effekterna av de nya bidragsreglerna för handikapporganisationer och särskilt uppmärksamma hur övergången påverkar de mindre organisationerna.

- **Bidragen till handikapporganisationer höjs den 1 juli år 2000 med 14 miljoner kronor. Från 1 januari år 2001 tillförs ytterligare 14 miljoner kronor, vilket innebär en sammanlagd nivåhöjning med 28 miljoner kronor per år. Därutöver fördelas 5,5 miljoner kronor den 1 juli år 2000 som en engångssatsning för att underlätta övergången till nya bidragsregler.**

Det här är en kort version av propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken. Kortversionen finns även översatt till engelska, franska, lättläst svenska, punktskrift samt inläst på talkassett.

I faktabladet ”Ett tillgängligare Sverige” finns den viktigaste informationen i propositionen sammanfattad i en ännu kortare form. Faktabladet finns också översatt till engelska, franska, lättläst svenska, punktskrift samt inläst på talkassett.

På regeringens hemsida www.regeringen.se finns även faktabladet och propositionen i digital form, bland annat i Real Audio-format.

Dessa olika versioner liksom fler exemplar av den här skriften kan beställas från Socialdepartementet, 103 33 Stockholm,
tel 08-405 38 04, fax 08-10 36 33.

Hela propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79) kan beställas från Riksdagens tryckeriexpedition, 100 12 Stockholm,
tel 08-786 58 10, fax 08-786 61 76.

Art. nr S2000.019